

Zbornik radova

**ISTRAŽIVAČKI DANI
KRIMINALISTIKE
I JAVNE SIGURNOSTI**

God. 1. – br. 1/23.

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija
Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, 2023.

Naslov/Title

Zbornik radova - Istraživački dani kriminalistike i javne sigurnosti
Collected Papers - Criminal Investigation and Public Security Research Days

Urednici/Editors

izv. prof. dr. sc. Ante Orlović
izv. prof. dr. sc. Željko Karas

Recenzije/Peer Review

Svi radovi prošli su dvostruku anonimnu recenziju.
All papers went under a double-blind peer review.

Tehnički urednik/Technical Editor

Ana Marija Dunaj

Lektura/Language Editor

Ivana Plavčić

Korektura/Proofreading

Ivana Plavčić
Ana Marija Dunaj

Likovno rješenje/Cover Design

Nikša Jelovčić

Grafika/Graphics

Autori

Konferencija/Conference

Istraživački dani kriminalistike i javne sigurnosti
Criminal Investigation and Public Security Research Days

Datum i mjesto/Date and venue

Zagreb, Hrvatska, 30. studenog 2023.
Zagreb, Croatia, November 30th 2023

Programski odbor/Programme committee

izv. prof. dr. sc. Ante Orlović, dekan Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
dr. sc. Walter Buggisch, ravnatelj Obrazovnog instituta policije, Ainring, Bavarska, Njemačka
prof. dr. sc. Jacques de Maillard, ravnatelj instituta na Sveučilištu Versailles-Saint-Quentin, Pariz, Francuska
izv. prof. dr. sc. Bence Mészáros, prodekan na Sveučilištu javnih službi, Budimpešta, Mađarska
prof. dr. sc. Aurelija Pūraitė, prodekanica Akademije javne sigurnosti, Kaunas, Litva
prof. dr. sc. Agata Tyburska, gl. urednica, Visoka policijska škola, Szczytno, Poljska
izv. prof. dr. sc. Danijela Frangež, predstojnica katedre na Fakultetu za sigurnosne studije, Ljubljana, Slovenija
prof. dr. sc. Ivana Stipanović, voditeljica studija na Pravnom fakultetu, Sveučilište u Mostaru, BiH
prof. dr. sc. Felix Fabis, Policijska akademija Donje Saske, Oldenburg, Njemačka
prof. dr. sc. Ivan Koprić, dekan Pravnog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu
doc. dr. sc. Vlatka Ružić, dekanica Veleučilišta „Nikola Tesla“ u Gospiću
prof. dr. sc. Vedrana Petrovečki, predstojnica Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku, Medicinski fakultet
izv. prof. dr. sc. Marin Mrčela, voditelj odjela na Vrhovnom sudu Republike Hrvatske
doc. dr. sc. Dijana Gracin, prodekanica na Hrvatskom vojnom učilištu „dr. Franjo Tuđman“, Zagreb
dr. sc. Maja Jelena Čop, pomoćnica načelnice Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, Zagreb
izv. prof. dr. sc. Predrag Pale, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu
dr. sc. Ivan Glavić, Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu
dr. sc. Lucija Barbarić, Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, Zagreb

dr. sc. Marina Korolija, Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, Zagreb
prof. dr. sc. Ksenija Butorac, voditeljica katedre na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
izv. prof. dr. sc. Joško Vukosav, voditelj katedre na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
dr. sc. Željko Mršić, voditelj katedre na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
doc. dr. sc. Ruža Karlović, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
izv. prof. dr. sc. Krunoslav Antoliš, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
dr. sc. Hrvoje Filipović, prodekan Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb
izv. prof. dr. sc. Željko Karas, prodekan Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb

Organizacijski odbor/Organisation committee

dr. sc. Silvija Pejaković Đipić
dr. sc. Ivana Glavina Jelaš
dr. sc. Dean Savić
mr. sc. Davor Štrk
Martina Cvjetko Ljutić

Konferencijsko prevodenje/Conference Interpreting

Martina Cvjetko Ljutić

Nakladnik/Publisher

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
Policijaska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“

Tisak/Print

Grafocentar

Naklada/Number of copies

200 primjeraka

Tiskano

Zagreb, 2023.

© Ministarstvo unutarnjih poslova

Sva su prava pridržana. Nije dopušteno objavljivanje ili umnožavanje knjige ili dijelova knjige u bilo kojem obliku te stavljanje u promet bez posebnog dopuštenja izdavača.

© Ministry of the Interior of the Republic of Croatia

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form without the permission from the publisher.

ISSN 2991-6186

Za nakladnika/For the publisher

Josip Čelić

UVODNIK

Poštovane čitateljice i poštovani čitatelji,

pred vama je Zbornik radova Istraživačkih dana kriminalistike i javne sigurnosti kojim se nastavlja dosadašnje aktivnosti Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti u održavanju konferencija i širenju znanstvenih rezultata, ali ove godine uz uvođenje novosti kojima se unaprjeđuje znanstveni rad na korist svih uključenih sudionika. Ove godine Zbornik je dobio novi broj serijske publikacije, što predstavlja konstituiranje novog početka čiji bi rezultati trebali biti prepoznatljivi nakon unošenja svih objavljenih radova u indeksne znanstvene baze u koje će tijekom narednog razdoblja Zbornik biti prijavljen. Navedeno će intenzivirati diseminaciju rezultata znanstvenih istraživanja uz veći utjecaj u praksi i doktrini. Predstavljanjem relevantnih znanstvenih istraživanja o temama vezanima uz kriminalistiku, javnu sigurnost i društvo, potvrđuje se da policija, osim što može biti uspješna u raznim segmentima poslova koje provodi, može biti konkurentna i po svojem znanstveno-istraživačkom radu. Uz postojeći visoko rangirani časopis Policija i sigurnost koji slavi 70. godinu izlaženja, ovim će Ministarstvo unutarnjih poslova dobiti i drugu indeksiranu serijsku publikaciju kojoj također želimo podjednaku dugotrajnost i znanstvenu uspješnost.

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija održava se osmi put na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti kao dio znanstveno-istraživačkih aktivnosti. Znanost ne može funkcionirati bez propitkivanja postojećeg stanja te predlaganja novih modela i teorija kojima relevantna istraživanja unaprjeđuju praksu. Na dosadašnjih sedam Istraživačkih dana Veleučilišta sudjelovalo je više od 250 autora među kojima su bili brojni ugledni znanstvenici iz zemlje i inozemstva. Dosad je na konferencijama predstavljeno više od 170 radova, objavljenih na ukupno 2600 stranica digitalnih i tiskanih izdanja Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti i Policijske akademije „Prvi hrvatski redarstvenik“. Veleučilište nastavlja tradiciju izvrsnosti u znanosti te su i ove godine na konferenciji uključeni radovi o raznim područjima rada policije, važni za povratni utjecaj znanosti na društvo. Nadamo se da će radovi iz ovog Zbornika potaknuti daljnja znanstvena istraživanja i rasprave te da će se čitatelji rado vraćati ovom Zborniku i često ga čitati.

Konferencija se otvara temom o menadžmentu ljudskih potencijala u policiji u kojoj se analizira sustav ocjenjivanja rada u policiji s ciljem promjena za veću razinu motiviranosti i zadovoljstva policijskih službenika. Slijedi istraživanje o faktorima rizika za recidivizam nasilja u obitelji u kojem se pokušava identificirati čimbenike na koje bi policija mogla preventivno djelovati. U radu o dužnosti čuvanja podataka prikupljenih posebnim dokaznim radnjama analizirana je tema povezana s učestalim objavljivanjem transkripata u medijima. Iz kriminalistike su zastupljene teme o broju GSR čestica iz streljiva vatrenog oružja u službenim policijskim vozilima te o njihovom utjecaju na

kontaminaciju osoba koje se u njima prevoze, zatim slijedi tema o metodama vještačenja polimernih osobnih isprava te o konoplji i njezinim proizvodima. Dio istraživanja odnosi se na tjelesnu pripremu, odnosno na metrijske karakteristike tjelesne koordinacije i utjecaj treninga na motoričke sposobnosti. Prezentirani su podaci iz SWOT analize pojedinih policijskih jedinica, tema o profesionalnom razvoju nastavnika policijskih programa te rad o nazočnosti svjedoka tijekom pretrage doma koji postavlja nova pitanja o opravdanosti takvog pravila u našem zakonodavstvu. Analitički pristup zastupljen je u radovima o dezinformacijama u digitalno doba, djelovanju bivših boraca ISIL-a, analizi profesionalizacije policije u susjednim državama, suzbijanju kriminala u nekim poredbenim sustavima te o uspješnost preventivnih programa u nekim policijskim upravama. Nadamo se da će svaka navedena tema biti korisna i primjenjiva u praksi.

Priprema konferencije i ovog Zbornika, zbog objektivnih okolnosti poslijepotresne obnove i pokretanja brojnih novih aktivnosti na Veleučilištu, bila je složenija nego inače te zahvaljujemo svima u organizacijskom odboru i uredništvu na entuzijazmu i potpori. Autorima objavljenih radova posebno čestitamo i zahvaljujemo na angažmanu i ostvarenom doprinosu.

Urednici

izv. prof. dr. sc. Ante Orlović
izv. prof. dr. sc. Željko Karas

SANJA ŠLOSEL*, ANTE ORLOVIĆ**

EVALUACIJSKA KOMPONENTA MENADŽMENTA LJUDSKIH POTENCIJALA U POLICIJI – KARAKTERISTIKE SUSTAVA OCJENJIVANJA RADA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

Sažetak

Ocjenjivanje rada u policiji evaluacijska je aktivnost koju provode nadležni policijski menadžeri. Sustav ocjenjivanja u načelu obilježava njegov tehnički i suštinski aspekt. Tehnički aspekt sastoji se od formalno-pravnog okvira kojim je ocjenjivanje u policiji uređeno. Suštinski aspekt obuhvaća provedbene i sadržajne karakteristike ocjenjivanja rada policijskih službenika odnosno refleksiju dobivenih godišnjih ocjena na njihovu radnu motivaciju. O karakteristikama sustava ocjenjivanja rada u policiji, među inim načinima, može se relevantno prosuđivati kroz stajališta policijskih službenika koji su „objekti“ ocjenjivačkog postupka. U tom smislu 2022. godine provedeno je empirijsko istraživanje – anketno ispitivanje uz pomoć online anketnog upitnika. U istraživanju je sudjelovalo 408 policijskih službenika. Predmet istraživanja bile su karakteristike sustava ocjenjivanja rada policijskih službenika. Istraživanjem su obuhvaćena četiri istraživačka područja: ocjenjivanje (kao instrument menadžmenta), godišnja ocjena, ocjenjivački obrazac i ocjenjivački postupak. Cilj istraživanja bio je utvrditi percepciju policijskih službenika vezanu za određene karakteristike ocjenjivanja rada u policiji. Istraživanje je pokazalo postojanje percepcije o različitim manjkavostima u sva četiri naznačena područja istraživanja. Među najznačajnijima su percepcija o nesvršishodnosti ocjenjivanja rada u policiji, o nevjerođostojnosti godišnje ocjene kao pokazatelja rada policijskih službenika, o nedostatnosti (insuficijentnosti) ocjenjivačkog obrasca odnosno o nepotpunosti u njemu sadržanih kriterija za godišnju ocjenu te o neadekvatnoj uređenosti ocjenjivačkog postupka u pravno-tehničkom smislu. Zaključno, može se konstatirati da rezultati istraživanja upućuju na nužnost uvođenja promjena u postojeći sustav ocjenjivanja rada u policiji

---

* Sanja Šlošel, mag. crim., policijska službenica, Policijska uprava karlovačka, Služba za granicu, Karlovac, Hrvatska

** izv. prof. dr. sc. Ante Orlović, prof. struč. stud., Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb, Hrvatska

kako bi ga se redefiniralo i unaprijedilo. Smisao je osigurati zadovoljstvo u radu i radnu motiviranost policijskih službenika kao preduvjete njihove radne učinkovitosti. Evaluacijska komponenta je samo jedna od inih komponenti menadžmenta ljudskih potencijala u policiji kojemu su temeljne i trajne zadaće ostvarivati navedene ciljeve.

Ključne riječi: *policija, menadžment ljudskih potencijala, sustav ocjenjivanja rada u policiji, percepcija policijskih službenika*

1. UVOD

Evaluacijska komponenta menadžmenta ljudskih potencijala u policiji odnosi se u načelu na sustav ocjenjivanja rada i radnih rezultata policijskih službenika. Ovaj sustav jedan je od glavnih instrumenata policijskog menadžmenta usmjerenih na upravljanje radnom motivacijom policijskih službenika. Sustav ocjenjivanja rada mora biti kvalitetan odnosno funkcionalan i svrhovit, inače postaje besmislen i kontraproduktivan.

Sikavica (2011:545) ističe važnost ocjenjivanja radne uspješnosti i nagrađivanja zaposlenika navodeći da se bez pravilne ocjene radne uspješnosti i odgovarajućeg sustava nagrađivanja zaposlenih ne može očekivati optimalna organizacija ljudskih resursa jer svaki zaposlenik koji ne daje odgovarajuće rezultate (tj. ne ostvaruje očekivani učinak) ili nije primjereno nagrađen za ostvareni učinak, uzrokuje disfunkcije u organizaciji. Marušić (2006:199) ističe da ocjena uspješnosti na radu nije samo oznaka proizvodnosti, već je (kao i školska ocjena) zbroj značajki kojim ocjenjivači opisuju zaposlenog radnika. Najvažniji činioci u ocjeni su: stručnost, znanje, sposobnost, razvijenost vještina, radna disciplina, radne navike, zalaganje, odgovornost, odnos prema rukovoditelju, smisao za suradnju, interes, opće ponašanje, i dr.

Od kvalitetnog sustava ocjenjivanja rada u policiji koristi ima primarno policijska organizacija (institucionalna korist), ali naravno i policijski službenici (individualna korist). U konačnici korist od tog sustava imaju i svi hrvatski građani (društvena korist). Pretpostavka je da će samo oni policijski službenici koji su zadovoljni radnim okruženjem i radnim statusom biti motiviraniji za rad te će uz ispunjavanje tih uvjeta uspješnije obavljati policijske poslove odnosno pružati uslugu javne sigurnosti građanima.

„Motivacija se odnosi na čimbenike kojima se konsolidira intelektualna i fizička energija, iniciraju i organiziraju individualne aktivnosti, usmjerava ponašanje te određuje smjer, intenzitet i trajanje ponašanja.“ (Bahtijarević Šiber, 2009:557). „Motivacija odgovara na pitanje zašto se netko ponaša na određeni način, postiže ili ne postiže radnu uspješnost određene razine. To je kompleks sila koje iniciraju i zadržavaju osobu na radu u organizaciji. Utječe na započinjanje i odražavanje aktivnosti u zacrtanome smjeru.“ (Sikavica, Bahtijarević Šiber, Pološki Vokić, 2008:532).

„Pozitivna i visoka radna motivacija izaziva pozitivne efekte na učinkovitost policijskih službenika što u konačnici rezultira i na unaprjeđenje operativnih potencijala te funkcionalnosti policijske organizacije. Ono što ljude motivira individualne je prirode,

no za najveći broj ljudi i zaposlenika to su materijalne kompenzacije.“ (Turkalj, Orlović i Milković, 2016:405-406).

Satisfakcija u radu ne mora biti vezana niti prioritarno niti isključivo za visinu financijskih sredstava koju za svoj rad dobiva radnik. U policiji je to posebno izraženo jer biti policijski službenik, u načelu, više je životni poziv nego profesionalni posao.

„Materijalne kompenzacije i stimulacije u policiji su uglavnom limitirane i uopćene te više vezane uz formu (poziciju i radno mjesto), nego sadržaj (ostvarene rezultate). Nematerijalne kompenzacije, odnosno strategije i tehnike motivacije apstrahirane su ili latentne te ih policijski rukovoditelji ili ne prepoznaju ili eskiviraju, a policijski sustav u tom je smislu u pravilu inertan ili indiferentan.“ (Turkalj, Orlović i Milković, 2016:405). Izostanak pohvale i nagrade, prema istraživanju autora Orlović, Labaš i Gudelj (2015), uz nepravedan i nepošten način izbora i imenovanja rukovoditelja te nestručnost rukovoditelja (nedostatak stručnih znanja i vještina) jedan je od glavnih izvora stresa u policiji.

Godišnja ocjena za rad može biti značajan faktor (de)motiviranosti policijskih službenika. Ovisno o tome je li ona poštena i pravedna iz perspektive policijskog službenika.

„Godišnja ocjena predstavlja jedini pisani trag o praćenju radne uspješnosti policijskih službenika. Zbog toga je važno da se postupak ocjenjivanja provodi pravedno te da je zaista i sukladan s radom policijskih službenika.“ (Lj. Orlović, A. Orlović i Karlović, 2015:229)

Sustav ocjenjivanja rada u policiji razmatran je iz dva ključna aspekta. Prvi je formalno-pravni okvir, a drugi je empirijsko istraživanje. Formalno-pravni okvir determiniran je odredbama Zakona o policiji i Pravilnika o ocjenjivanju policijskih službenika. Empirijskim istraživanjem obuhvaćena je percepcija policijskih službenika koji su kao neposredni akteri iznimno relevantan faktor ocjenjivačkog postupka u kojemu imaju svojstvo „objekta“ ocjenjivanja.

Empirijsko istraživanje – anketno ispitivanje provedeno je 2022. godine uz pomoć online anketnog upitnika. U istraživanju je sudjelovalo 408 policijskih službenika. Predmet istraživanja bile su karakteristike sustava ocjenjivanja rada policijskih službenika. Istraživanjem su obuhvaćena četiri istraživačka područja: ocjenjivanje (kao instrument menadžmenta), godišnja ocjena, ocjenjivački obrazac i ocjenjivački postupak.

U istraživanju je sudjelovalo 408 policijskih službenika. Određena razina reprezentativnosti osigurana je činjenicom da ispitanici dolaze iz svih 20 policijskih uprava kao i iz Ravnateljstva policije. Rezultati istraživanja prikazani su po kategorijama ispitanika i komparacijom rezultata. Komparirani su rezultati istraživanja policijskih službenika i policijskih rukovoditelja. Također su komparirani podaci iz aktualnog istraživanja i prethodno provedenog (srodnog) istraživanja kojeg su proveli drugi autori (Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić, 2022).

Istraživanje je pokazalo postojanje percepcije o različitim manjkavostima u sva četiri naznačena područja istraživanja. Utvrđene manjkavosti (devijacije) izazov su za menadžment ljudskih potencijala u policiji.

2. SUSTAV OCJENJIVANJA RADA U POLICIJI

„Ocjenjivanje rada policijskih službenika esencijalni je model evaluacije (vrednovanja) rada i rezultata rada u policiji“ (Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić, 2022:95).

Sustav ocjenjivanja u načelu obilježava njegov tehnički i suštinski aspekt. Tehnički aspekt sastoji se od formalno-pravnog okvira kojim je ocjenjivanje u policiji uređeno. Suštinski aspekt obuhvaća provedbene i sadržajne karakteristike ocjenjivanja rada policijskih službenika odnosno refleksiju dobivenih godišnjih ocjena na njihovu radnu motivaciju (i razvoj karijere, u širem smislu).

U nastavku prikazujemo glavne crte tehničkog i suštinskog aspekta sustava ocjenjivanja. Tehnički aspekt prezentiramo kroz formalno-pravni okvir sustava ocjenjivanja rada u policiji, a suštinski aspekt kroz rezultate provedenog empirijskog istraživanja o karakteristikama tog sustava.

2.1. Formalno-pravni okvir sustava ocjenjivanja u policiji

Zakonom o policiji (čl. 43.) uređeno je da se radna mjesta policijskih službenika klasificiraju se u tri kategorije, i to: radna mjesta rukovodećih policijskih službenika, radna mjesta viših policijskih službenika, radna mjesta nižih policijskih službenika.

Uredbom o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika (NN 7/22, 149/22, čl. 1.) utvrđuje se klasifikacija radnih mjesta policijskih službenika unutar kategorija radnih mjesta rukovodećih, viših i nižih policijskih službenika te standardna mjerila za svaku kategoriju, potkategoriju i razinu potkategorije radnog mjesta.

Orlović, Velić i Harambašić (2015:534) ističu da funkcionalnost policije ovisi o kvaliteti obje ključne sastavnice ljudskih potencijala, odnosno i o rukovodstvu i o izvršiteljima, kao i o kvaliteti njihovih međusobnih odnosa i interakcije. Načelno, odgovornost za funkcionalnost nije ravnomjerna, već je veća na strani rukovodstva, to jest menadžmenta.

Ocjenjivanje rada kao instrument menadžmenta

Temeljni pravni okvir za ocjenjivanje policijskih službenika jest Zakon o policiji te Pravilnik o ocjenjivanju policijskih službenika (NN 113/12).

Zakonom o policiji (čl. 81.) uređeno je da se ocjenjivanje rada policijskog službenika provodi svake godine za prethodnu kalendarsku godinu te da se policijskog službenika mora ocijeniti najkasnije do 31. siječnja tekuće godine. Godišnja ocjena (čl. 82.) uzima

se u obzir za napredovanje, školovanje, upućivanje na rad u inozemstvo i donošenje drugih odluka o ravnopravnom statusu policijskog službenika.

Pravilnikom o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 3.) uređeno je da je svrha ocjenjivanja usmjeravanje policijskih službenika na kvalitetno i učinkovito obavljanje službenih zadaća sukladno propisima i pravilima struke, poticanje na osobno ponašanje u skladu s odredbama Etičkog kodeksa policijskih službenika te utvrđivanje njihovog doprinosa u obavljanju poslova kao kriterija za donošenje odluke o njihovom napredovanju, nagrađivanju, školovanju, upućivanju na rad u inozemstvo i donošenju drugih odluka o njihovom radnopravnom statusu.

Pravilnikom o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 4.) uređeno je također da je ocjenjivanje policijskih službenika temelj razvoja karijera policijskih službenika; promicanja profesionalnih vrijednosti u obavljanju policijske službe; poboljšanja radne uspješnosti policijskih službenika; osiguranja poticajnog sustava nagrađivanja policijskih službenika; kadrovske planiranja; usklađivanja potreba i planova obrazovanja i usavršavanja policijskih službenika.

Ocjena (godišnja)

Zakonom o policiji (čl. 83.) uređeno je da se rad policijskog službenika ocjenjuje jednom od sljedećih ocjena: naročito uspješan, uspješan, dobar, zadovoljava, ne zadovoljava.¹

Ocjena „dobar“ je središnja na toj ljestvici, i ona se prva opisuje u Pravilniku o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 5. st. 1.).

Policijski službenik ocjenjuje se ocjenom »DOBAR« ako su učinkovitost ispunjavanja postavljениh ciljeva, stupanj znanja i vještina, razumijevanje i pridržavanje propisa, prijedlozi koje daje za unaprjeđenje rada te komunikacijske vještine očekivane razine, ako radi uglavnom samostalno uz minimalan nadzor i rutinsko usmjeravanje. Pristupa ekipnom radu i produktivan je u ostvarivanju zajedničkih ciljeva tima, iskazuje očekivani interes za izvršavanje zadaća, uglavnom se pridržava načela Etičkog kodeksa policijskih službenika² u odnosu prema strankama, nadređenima, suradnicima i onima kojima rukovodi, profesionalno je motiviran i stručno se usavršava. U radnom okruženju očekivano potiče ostvarivanje organizacijskih uspjeha i međusobno uvažavanje, primjereno sudjeluje u poboljšanju i promjenama sukladno strateškim ciljevima.

Ostale ocjene imaju sličan opis. Razlika je u kvalitativnoj razini obavljanja poslova. Ocjena uspješan – više od očekivane razine, ocjena naročito uspješan – visoka razina.

¹ Mršić i Duduković (2021.) ističu da mnogi službenici ocjenu „dobar“ poistovjećuju sa sustavom ocjenjivanja u školstvu gdje se ocjenom 3 označava ocjena „dobar“, a ujedno smatra da njihov trud i rad vrijedi više od ocjene 3. No, ocjena „dobar“ pozitivna je ocjena jer je s tom ocjenom moguće napredovati u službi ekvivalentno kao i s višim ocjenama. Ocjena „dobar“ stoga ne predstavlja ograničavajući faktor u razvoju karijere policijskog službenika.

² Etički kodeks policijskih službenika NN 62/2012

Ocjena zadovoljava – ispod očekivane razine,³ ocjena ne zadovoljava - ispod razine potrebne za radno mjesto.⁴

Ocjenjivački obrazac

Ocjenjivački obrazac sadržava *kriterije ocjenjivanja*. Oni su propisani Pravilnikom o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 6. – 10.). Ocjenjivački obrazac tiskan uz ovaj Pravilnik i njegov je sastavni dio.

Rad policijskog službenika ocjenjuju se na temelju općih kriterija (*djelotvornost, točnost, preciznost, pouzdanost, ročnost, učinkovitost*) i posebnih kriterija (*inovativnost, kreativnost, komunikacijske vještine, pisano i usmeno izražavanje, timski rad*) ocjenjivanja, iznimno i dodatnih kriterija (*onih koji nisu propisani pravilnikom*) te kriterija ponašanja policijskog službenika i poštivanja službene dužnosti (*odnos prema radu/motivacija, građanima, nadređenima, suradnicima, poštivanje radnog vremena, zainteresiranost i odnos prema izobrazbi*). Kod rukovodećeg policijskog službenika ocjenjuju se i njegove rukovodne kompetencije (*organizacija, koordinacija, odlučivanje, motiviranje, rješavanje konflikta, praćenje rada i davanje uputa za rad, implementacija strateških ciljeva*).

Ocjenjivački postupak

Pravilnikom ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 11.) je uređeno da se policijskog službenika ocjenjuje na temelju iskazane radne učinkovitosti, uspoređivanjem opsega, kvalitete i rokova izvršenja poslova s opisom poslova njegovog radnog mjesta, uzimajući u obzir poštivanje službene dužnosti i osobno ponašanje policijskog službenika tijekom kalendarske godine.

Faze postupka ocjenjivanja uređene su Pravilnikom o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 17.). Prva faza sadrži planiranje poslova i radnih zadataka. Druga faza sadrži periodičnu kontrolu ostvarivanja planiranih poslova i radnih zadataka te prikaz neplaniranih poslova. Postupak kontrole se provodi najmanje tri puta godišnje.⁵ Treća

³ Zakonom o policiji (čl. 72.) propisano je da se policijskog službenika po potrebi službe može premjestiti na slobodno radno mjesto niže složenosti poslova u okviru istog stupnja obrazovanja ako je za prethodnu kalendarsku godinu ocijenjen ocjenom „zadovoljava“, vodeći računa o stručnom znanju, vještinama i sposobnostima službenika. Nadalje, Zakon o policiji (čl. 60.) propisuje kako se radna mjesta rukovodećih policijskih službenika: zamjenika glavnog ravnatelja i načelnika policijske uprave popunjavaju putem internog oglasa, ali se izabrani kandidat može razriješiti prije isteka roka na koji je imenovan i ako je za prethodnu kalendarsku godinu ocijenjen ocjenom „zadovoljava“ (čl. 61.).

⁴ Zakonom o policiji nije uređeno postupanje prema policijskom službeniku ako je ocijenjen negativnom godišnjom ocjenom („ne zadovoljava“), no Zakonom o državnim službenicima (čl. 88.) uređeno je da takvom službeniku državna služba prestaje po sili zakona, danom izvršnosti rješenja o ocjenjivanju.

⁵ Pravilnik o ocjenjivanju policijskih službenika (čl. 14.) Neposredno nadređeni rukovoditelj tijekom kalendarske godine dužan je kontinuirano pratiti rad i postupanje policijskog službenika, poticati na kvalitetno i učinkovito obavljanje službenih zadaća, poštivanje službene dužnosti i primjereno ponašanje te ukazivati na propuste i nepravilnosti.

faza obuhvaća donošenje prijedloga odnosno konačnog prijedloga godišnje ocjene policijskog službenika imajući u vidu postavljene i ostvarene ciljeve iz prve i druge faze ocjenjivanja.

2.2. Empirijsko istraživanje o karakteristikama sustava ocjenjivanja rada u policiji⁶

Empirijsko istraživanje percepcije policijskih službenika o karakteristikama sustava ocjenjivanja rada u policiji provedeno je metodom ispitivanja, uz pomoć on-line anketnog upitnika, u razdoblju od 21. studenog 2022. godine do 2. prosinca 2022. godine. U istraživanju su participirali policijski službenici iz svih policijskih uprava i Ravnateljstva policije. U nastavku prikazujemo metodologiju istraživanja te područja i rezultate istraživanja.

2.2.1. Metodologija istraživanja

Metodologiju istraživanja prikazujemo kroz njezine ključne elemente: predmet i cilj istraživanja, instrument istraživanja, metodu prikupljanja podataka te uzorak ispitanika.

Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja bile su karakteristike sustava ocjenjivanja rada policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova. Predmet istraživanja je razmatran kroz četiri istraživačka područja (ocjenjivanje kao instrument menadžmenta, godišnja ocjena, ocjenjivački obrazac i ocjenjivački postupak).

Cilj istraživanja bio je utvrditi percepciju policijskih službenika vezanu za karakteristike ocjenjivanja rada u policiji. U tom smislu istraživački zadatak je bio detektirati relevantne probleme ako postoje i u svezi s njima iznijeti moguća rješenja.

Metode analize i interpretacije rezultata istraživanja bile su zasnovane na dvjema komparacijama. Prva komparacija odnosila se na odgovore nerukovodećih policijskih službenika i odgovore rukovodećih. Druga komparacija se odnosila na rezultate dobivene u ovom istraživanju i rezultate dobivene na prethodnom (srodnom) istraživanju provedenom od strane drugih autora (Vrkić Ant., Orlović, A. i Vrkić Anđ. 2022).

Napominjemo da je predmetno prethodno istraživanje provedeno na manjem uzorku (ukupno je bilo 50 ispitanika), ispitanici su bili iz jedne policijske uprave (Policijska uprava zadarska) te je korišten anketni upitnik u papirnatom obliku. Ovo, aktualno, istraživanje obuhvatilo je ispitanike iz svih 20 policijskih uprava i Ravnateljstva policije,

---

⁶ Istraživanje je provela prva autorica u sklopu izrade diplomskog rada na specijalističkom diplomskom stručnom studiju Kriminalistika. Rad je izrađen pod mentorstvom drugog autora te je obranjen u ožujku 2023. godine.

u njemu je sudjelovalo 408 ispitanika (znatno više od prethodnog) te je korišten on-line anketni upitnik.

Instrument istraživanja

Instrument istraživanja bio je anketni upitnik. On se sastojao od uvodnih napomena te dva seta pitanja. Uvodno je ispitanicima ukazano na dragovoljnost ispunjavanja ankete, na njihovu anonimnost, na nepovezivost njihovih odgovora s njihovim identitetom, na potrebu da iskreno odgovaraju na pitanja te na činjenicu da će se njihovi odgovori koristiti u svrhu izrade diplomskog rada odnosno u znanstveno-istraživačke svrhe. Prvi set pitanja se odnosio na demografska obilježja ispitanika (tablica 1.). Drugi set pitanja (glavni dio upitnika) sadržavao je konstatacije o kojima su ispitanici iskazivali svoje mišljenje odnosno stupanj svog (ne)slaganja.

Značajan dio anketnog upitnika korištenog u ovom istraživanju preuzet je iz upitnika korištenog u ranijem sličnom istraživanju autora Vrkić Ant., Orlović, A. i Vrkić Anđ. (2022).

Metoda prikupljanja podataka

Upitnik je kreiran u digitalnom obliku na platformi *google forms* i njegovo popunjavanje bilo je on-line. Ovakav način ispitivanja ima niz prednosti (primjerice, manji troškovi istraživanja, fleksibilnije vrijeme istraživanja, veći obuhvat odnosno odaziv ispitanika, komfor i diskrecija ispitanika pri ispunjavanju upitnika), ali postoje i određeni nedostaci. Primjerice, to su nedovoljna sigurnost istraživača u autentičnost prikupljenih podataka u smislu postojanja mogućnosti da osoba koja je popunila upitnik nije policijski službenik. Ovaj rizik se nastojao minimizirati slanjem poveznice na anketni upitnik intranetom (internom policijskom mrežom) policijskim službenicima na njihove službene e-mail adrese kreirane na domeni Ministarstva unutarnjih poslova (mup.hr). Osim toga, postojao je, primjerice, i rizik višekratnog popunjavanja anketnog upitnika od strane istog ispitanika koji rizik je u načelu imanentan on-line anketiranju, dok on u pravilu ne postoji kod popunjavanja upitnika u papirnatom odnosno fizičkom obliku. Međutim, vjerojatnost konkretizacije odnosno transformacije ovog rizika u štetne posljedice smatrana je zanemarivom.

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju je prigodni. U anketnom istraživanju sudjelovali su policijski službenici, odabrani metodom slučajnog uzorka. Iz svake policijske uprave (njih 20) i Ravnateljstva policije odabran je jednak broj policijskih službenika – potencijalnih ispitanika, njih 70. Ukupno je riječ o 1470 osoba kojima je prosljeđen e-mail s poveznicom na on-line anketni upitnik. Anketiranju se odazvalo ukupno 408 ispitanika, što čini 28% osoba od ukupnog broja osoba kojima je

dostavljen e-mail. Anketar ne raspolaže podatkom je li svaka od tih 1470 osoba doista i zaprimila dostavljeni joj e-mail. Ispitanici koji se odazvali anketiranju učinili su to dragovoljno stoga se pretpostavlja da su davali iskrene odgovore. Demografski podaci ispitanika prikazani su u tablici 1.

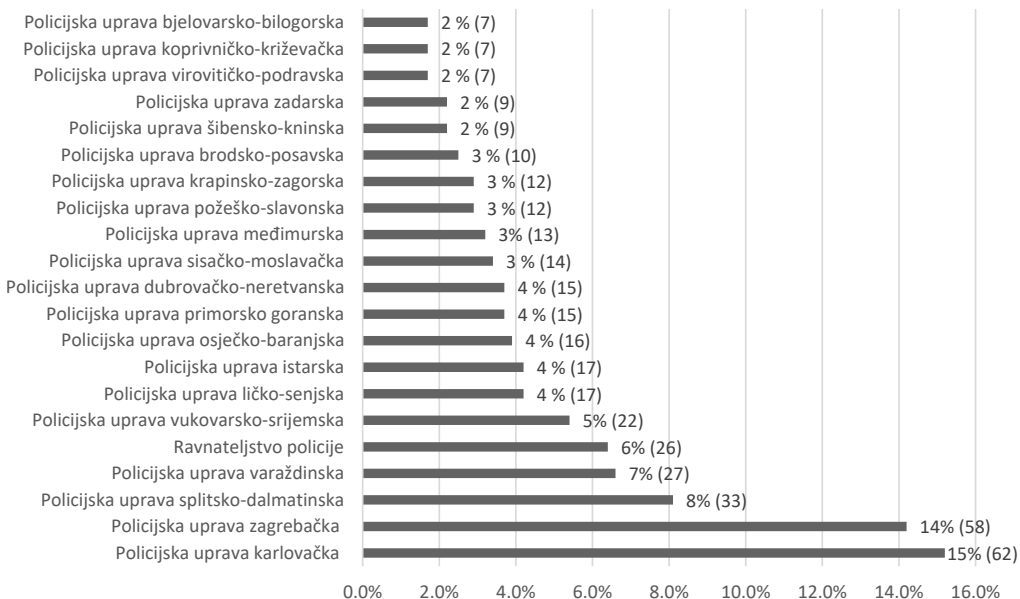
Tablica 1. Demografski podaci ispitanika

Demografski podaci (N=408)		N	%
Spol	muško	265	65
	žensko	143	35
Dob	do 20 godina	1	0,2
	od 20 do 25 godina	32	7,8
	od 25 do 30 godina	49	12
	od 30 do 35 godina	143	35
	od 35 do 40 godina	58	14
	40 i više godina	126	31
Stupanj obrazovanja	SSS	187	46
	VŠS/prvostupnik	101	25
	VSS/magistar/specijalist	120	29
Godine radnog iskustva u policiji	do 5 godina	55	13
	5 do 10 godina	64	16
	10 do 15 godina	126	31
	15 do 20 godina	54	13
	20 i više godina	109	27
Trenutno radno mjesto u policiji	Rukovoditelj	63	15
	Policijski službenik (izvršitelj)	345	85

Izvor: vlastito istraživanje

Pripadnost ispitanika pojedinoj ustrojstvenoj jedinici odnosno razina participacije svake pojedine ustrojstvene jedinice u ukupnoj populaciji ispitanika prikazani su u grafikonu 1.

Grafikon 1. Ustrojstvene jedinice ispitanika

Izvor: vlastito istraživanje

2.2.2. Područja i rezultati istraživanja

Istraživanjem sustava ocjenjivanja rada u policiji su obuhvaćena četiri tematska područja. Ona su u anketnom upitniku bila zastupljena različitim brojem konstatacija. Tablica 2.

Tablica 2. Područja istraživanja i broj pripadajućih konstatacija

rb	Područje istraživanja	Broj konstatacija
1	Ocjenjivanje (kao instrument menadžmenta)	2
2	Ocjena (godišnja)	4
3	Ocjenjivački obrazac	4
4	Ocjenjivački postupak	2

U nastavku prikazujemo rezultate istraživanja za svaku konstataciju iz upitnika. Rezultati su prikazani u zajedničkim grafikonima za obje kategorije ispitanika (policijske službenike i policijske rukovoditelje). Grupirani stupčasti grafikonu omogućavaju razmatranje predmetnih podataka zasebno (individualno po kategorijama ispitanika) i komparativno (usporedbom između dvaju kategorija ispitanika).

Budući da je predmetno istraživanje koncipirano na gotovo istovjetnom instrumentu istraživanja (anketnom upitniku) kao i prethodno srodno istraživanje provedeno od strane autora Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022), u pregled rezultata istraživanja po područjima istraživanja uvrštene su i tablice s komparativnim prikazom određenih rezultata ovog i tog prethodnog istraživanja. Smisao je utvrditi razinu (ne)podudarnosti rezultata ovih dvaju istraživanja te ovisno o tomu, uz adekvatno tumačenje i interpretaciju raspoloživih podatke, iznositi vjerodostojne zaključke.

Područje istraživanja 1: ocjenjivanje (kao instrument menadžmenta)

Ocjenjivanje rada jedan je od tipičnih instrumenata menadžmenta ljudskih potencijala. Menadžeri u načelu upravljaju zaposlenicima (ljudskim potencijalima) u organizaciji na način i s ciljem da zaposlenici uz primjeren rad maksimalno doprinose organizacijskim ciljevima.⁷

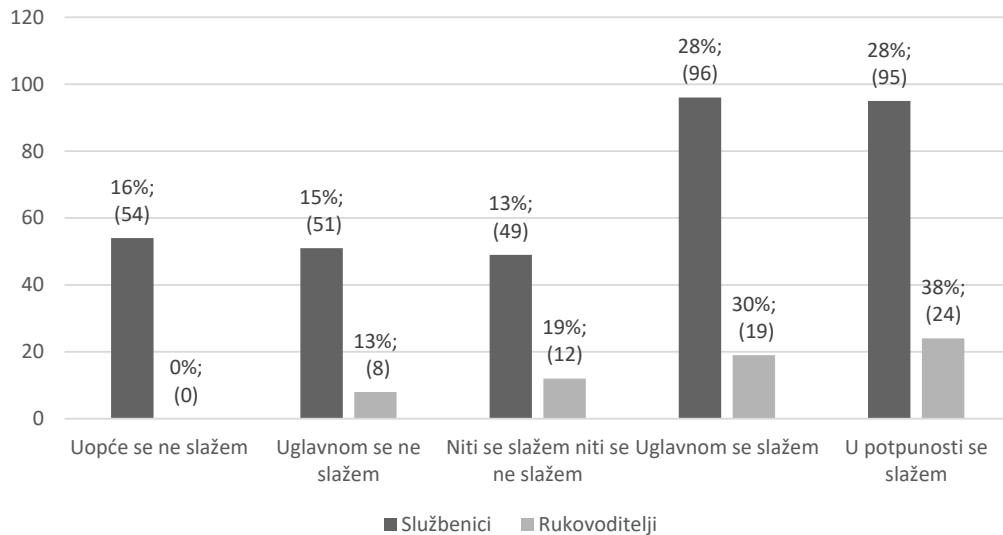
„Menadžerska kontrola je tipična vrsta kontrole rada i rezultata rada. Ona razumijeva izravnu kontrolu zaposlenika koju provodi njemu nadređeni menadžer. Svrha kontroliranja sastoji se od tehničkog i osobnog aspekta. Tehnički aspekt razumijeva menadžerovo evaluiranje rada radnika te davanje instrukcija radniku za rad. Osobni aspekt razumijeva menadžerovo motiviranje radnika za rad te „discipliniranje“ i traženje odgovornosti radnika u radu.“ (Orlović, 2021-B:230)

U tom smislu, iz perspektive menadžmenta, nužno je provoditi ocjenjivanje svakog policijskog službenika radi utvrđivanja primjerenosti njegova rada i radnih rezultata odnosno u svrhu maksimiziranja njegova doprinosa organizacijskim ciljevima. U tehničkom smislu (Orlović, 2021-C:115) ocjenjivanje rada ima svoje temeljne svrhe: evaluacijsku (minuli rad) i evolucijsku (budući rad). Ovo područje istraživanja zastupljeno je dvjema konstatacijama koje se odnose na nužnost i svrhovitost ocjenjivanja rada u policiji.

- Prva konstatacija iz ovog područja je glasila: „Ocjenjivanje rada policijskih službenika je nužno provoditi radi praćenja odnosno unapređivanja njihovih radnih rezultata“. U ovom pitanju akcent je bio na izjašnjavanju o nužnosti provođenja ocjenjivanja rada, a razlog ocjenjivanja u nastavku konstatacije je naveden kao komplementarna konstrukcija radi njezine jasnoće i cjelovitosti. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 2.

⁷ „... bez dubinske analize postojećeg portfolija ljudskih potencijala u policiji, zatim bez sistematičnog i analitičnog projektiranja svakog radnog mjesta te bez poštenog i pravednog sustava kadrovanja (zapošljavanja, nagrađivanja i napredovanja) – ljudstvo će u policiji i u idućem razdoblju imati dominantna obilježja nekakve „amorfne mase“ umjesto istinskog „ljudskog kapitala“. (Orlović, 2021-A:101)

Grafikon 2. Ocjenjivanje rada – nužnost provođenja

Izvor: vlastito istraživanje

Dominantan (natpolovični) broj policijskih službenika iskazao je visoke stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom (njih 191 ili 56%). Međutim, velik je i broj onih koji su izrazili suprotno mišljenje odnosno niske stupnjeve slaganja s konstatacijom (njih 105 ili 31%). Indiferentnih odgovora bilo je 49 ili 13%. Ovakva distribucija odgovora sugerira na postojanje određenih devijacija u sustavu ocjenjivanja kojima se implicitno dovodi u pitanje smisao ocjenjivanja odnosno nužnost njegovog provođenja. Naime, značajan broj ispitanika (njih 44%) ne doživljava ocjenjivanje rada nužnim instrumentom praćenja odnosno unapređivanja radnih rezultata.

Policijski su rukovoditelji u većem broju od policijskih službenika iskazali visoke stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom (njih 43 ili 68%), znatno je manje onih s niskim stupnjevima slaganja (njih 8 ili 13%) dok su oni s indiferentnim mišljenjem nešto više zastupljeni nego kod policijskih službenika (njih 12 ili 19%). Rezultati istraživanja, dakle, ukazuju da policijski rukovoditelji u većoj mjeri od policijskih službenika smatraju da je ocjenjivanje rada u policiji nužno provoditi. Mogući razlog tomu je njihova rukovoditeljska pozicija u policijskoj organizaciji te iskustvo ocjenjivanja koje posjeduju po toj osnovi (dodjeljivanje godišnjih ocjena policijskim službenicima).

U tablici 3. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 3. Ocjenjivanje rada – nužnost provođenja (komparacija rezultata)

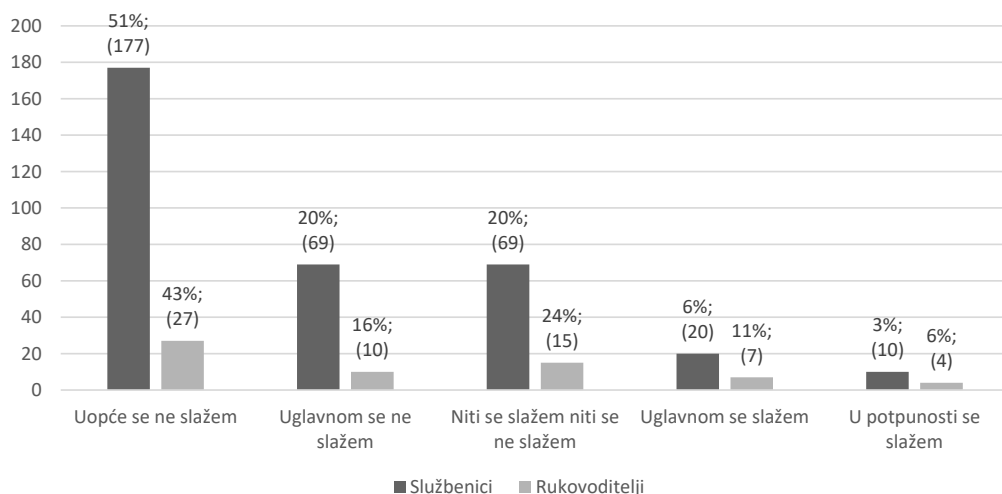
	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	Uopće se ne slažem			U potpunosti se slažem	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	13%	14%	15%	28%	30%
Prethodno istraživanje	6%	12%	18%	44%	20%

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

Dominantno mišljenje u oba istraživanja jest slaganje s predmetnom konstatacijom. Aktualno istraživanje – 58%, prethodno istraživanje – 64%. Međutim, s obzirom da se radi o „tehničkoj“ konstataciji o ocjenjivanju rada kao standardnom ili uobičajenom instrumentu menadžmenta, očekivalo se da naznačeni postotci afirmativnog mišljenja budu još i viši (izraženiji). Naime, razvidno je da su značajno zastupljena i ostala mišljenja (negativna i neutralna) u odnosu na ovu konstataciju - u aktualnom istraživanju 42%, a u prethodnom 34%.

Druga konstatacija iz ovog područja je glasila: „Ocjenjivanje rada policijskih službenika ispunjava svoju svrhu (vrednovanje ostvarenog rada, motivacija za budući rad)“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 3.

Grafikon 3. Ocjenjivanja rada – svrha provođenja

Izvor: vlastito istraživanje

Broj policijskih službenika koji su iskazali niske stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom vrlo je visok (njih čak 246 ili 71%). Indiferentno mišljenje je iskazalo

69 ispitanika (ili 20%) dok je visoke stupnjeve slaganja iskazao vrlo mali broj ispitanika (njih 30 ili 9%). Policijski rukovoditelji su u svezi s ovom konstatacijom iskazali slične stavove kao i policijski službenici, samo s nešto manjim intenzitetom neslaganja s njezinim sadržajem.

Ovakva distribucija odnosno struktura odgovora ispitanika je indikativna za organizaciju. Percepcija ispitanika o nesvrishodnosti ocjenjivanja rada u policiji zasigurno nema pozitivne implikacije na radnu motivaciju policijskih službenika te posljedično tomu i na njihovu radnu učinkovitost. Implikacije vjerojatno mogu biti samo negativne ili eventualno neutralne.

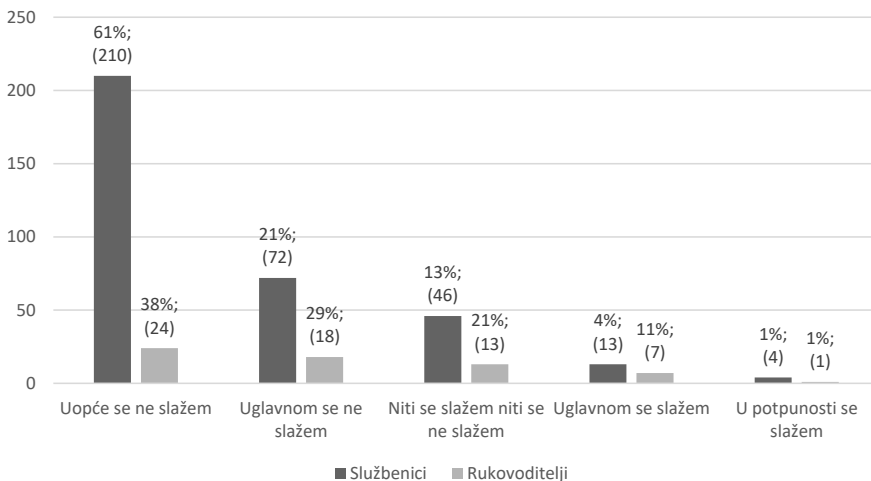
Zaključno, istraživanje je pokazalo postojanje prevladavajuće percepcije o nužnosti provođenja ocjenjivanja rada u policiji, ali i postojanje iznimno dominantne percepcije o nesvrishodnosti predmetne ocjenjivačke aktivnosti.

Područje istraživanja 2: godišnja ocjena

Godišnja ocjena je epilog, output ili rezultat ocjenjivanja rada odnosno ocjenjivačkog postupka. U načelu, godišnja ocjena ima moralnu i pravnu komponentu. Moralna komponenta se odnosi na osjećaje koje pobuđuje kod ocjenjenog službenika (primjerice satisfakcija, rezignacija, indolencija). Pravna komponenta se odnosi na konkretne posljedice i utjecaje godišnje ocjene na radno-pravni status policijskog službenika. Ovo područje istraživanja zastupljeno je četirima konstatacijama koje se odnose na vjerodostojnost, motivacijske efekte i zadovoljstvo godišnjom ocjenom ispitanika za 2021. god.

Prva konstatacija iz ovog područja je glasila: „Godišnja ocjena je vjerodostojan/istinit pokazatelj rada policijskog službenika.“ Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 4.

Grafikon 4. Godišnja ocjena – vjerodostojan pokazatelj rada (općenito)

Izvor: vlastito istraživanje

Iznimno velik broj policijskih službenika iskazao je negativne stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom (njih 282 ili 82%). Indiferentno mišljenje imalo je 46 policijskih službenika (ili 13%), dok je visoke stupnjeve slaganja iskazalo samo 17 policijskih službenika (ili 5%). Dakle, rezultati istraživanja pokazuju da policijski službenici godišnju ocjenu (u generalnom smislu) ne smatraju vjerodostojnim odnosno istinitim pokazateljem rada policijskog službenika.

Mišljenja policijskih rukovoditelja (67% negativno; 21% indiferentno; 12% afirmativno) su relativno slično distribuirana kao kod policijskih službenika. Razlika je u tome što je negativni akcent u mišljenjima kod ove skupine ispitanika nešto blaži ili umjereniji.

U tablici 4. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 4. Godišnja ocjena – vjerodostojan pokazatelj rada (općenito) (komparacija rezultata)

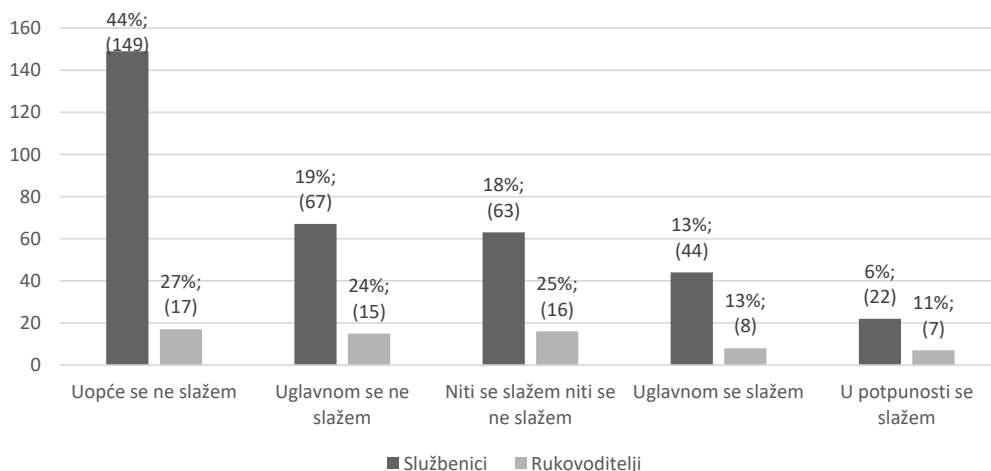
	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	<i>Uopće se ne slažem</i>			<i>U potpunosti se slažem</i>	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	57 %	22 %	15 %	5 %	1 %
Prethodno istraživanje	28 %	32 %	36 %	4 %	-

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

U oba istraživanja zabilježen je iznimno nizak postotak ispitanika koji se slažu s predmetnom konstatacijom. Razlika postoji u zastupljenosti neutralnih i negativnih odgovora. U prethodnom istraživanju značajno su zastupljeniji ispitanici s neutralnim mišljenjem, ali su i bitno manje zastupljeni oni s izrazito negativnim mišljenjem - u odnosu na aktualno istraživanje. Međutim, u oba istraživanja više od 90% ispitanika nije iskazalo slaganje s tvrdnjom da je godišnja ocjena vjerodostojan pokazatelj rada u policiji.

Druga konstatacija iz ovog područja je glasila: „Smatram da su moje godišnje ocjene u pravilu istinite i vjerodostojan odraz mog rada i ostvarenih rezultata rada“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 5. Ova je konstatacija slična prethodnoj. Razlika u je tome što je prethodna bila općenitog tipa, odnosila na generalno mišljenje ispitanika o vjerodostojnosti godišnjih ocjena spram rada policijskih službenika. Ova konstatacija se odnosi na subjektivno mišljenje ispitanika o vjerodostojnosti njihovih godišnjih ocjena spram njihovog vlastitog rada i rezultata rada.

Grafikon 5. Godišnja ocjena – vjerodostojan pokazatelj rada (vlastiti primjer)

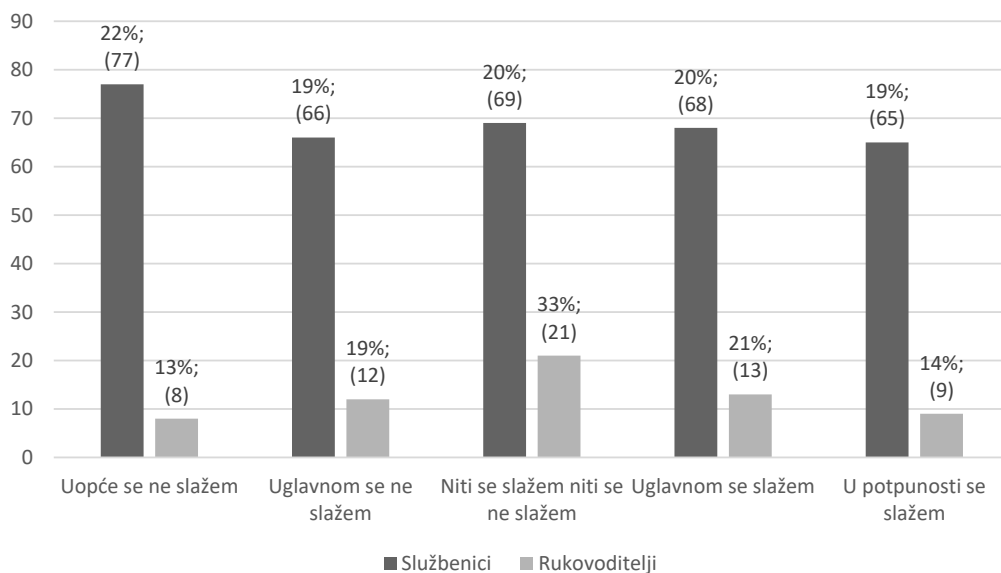
Izvor: vlastito istraživanje

Gotovo dvije trećine ispitanika se ne slaže s ovom konstatacijom, odnosno njih 216 ili 63%. Indiferentnog su mišljenja 63 ispitanika (ili 18%), dok ih je sličan broj iskazalo slaganje s konstatacijom (njih 66 ili 19%). Interesantno je istaknuti da su ispitanici manje kritični spram vjerodostojnosti vlastitih ocjena (63%) nego spram vjerodostojnosti ocjena u općenitom smislu (83%). I u slučaju rukovoditelja bilježi se takva diskrepancija. Naime, 51% rukovoditelja ne smatra vjerodostojnom svoju ocjenu dok njih 67% ne smatra vjerodostojnom ocjene policijskih službenika u općenitom smislu.

Ovim istraživanjem ustanovljene razine nevjerodostojnosti godišnjih ocjena u percepciji ispitanika su indikativne (zabrinjavajuće). Ocjenjivanje rada i godišnje ocjene imaju svoju svrhu. Dojam o neadekvatnoj evaluaciji rada u proteklom razdoblju frustrirajuće i destimulirajuće djeluje u odnosu na budući rad. Ocjena bi trebala imati efekte upravo suprotne od navedenih.

Treća konstatacija iz ovog područja je glasila: „Godišnja ocjena bitno utječe na radnu motivaciju policijskih službenika“. Odgovori ispitanika su prikazani u grafikonu 6.

Grafikon 6. Godišnja ocjena i radna motivacija

Izvor: vlastito istraživanje

Mišljenja policijskih službenika su podjednako, gotovo istovjetnim intenzitetom, raspršena na svih pet odgovora. U ovoj skupini ispitanika ne postoji dominantno mišljenje. U slučaju policijskih rukovoditelja dominira indiferentno mišljenje, a negativna i pozitivna mišljenja su simetrično zastupljena. Ako odgovore rukovoditelja sažmemo u tri kategorije, mišljenja su im podjednako zastupljena: negativna 32%, neutralna 33%, pozitivna 35%.

Ovakva distribucija odgovora onemogućava donošenje zaključaka, barem onih preliminarnih. Potrebno bi bilo, u sljedećim sličnim istraživanjima, precizirati predznak utjecaja na radnu motivaciju te od ispitanika tražiti obrazloženje iskazanog mišljenja. U postojećim okolnostima možemo načelno pretpostaviti da su se ispitanici refleksno i isključivo referirali na *pozitivan* utjecaj godišnje ocjene na njihovu radnu motivaciju. U tom slučaju, ispitanici koji se ne slažu s predmetnom tvrdnjom smatraju, pretpostavljamo, da neodgovarajuća (preniska) godišnja ocjena negativno utječe na njihovu radnu motivaciju. Ispitanici s indiferentnim mišljenjem svoju radnu motivaciju, pretpostavljamo, smatraju toliko postojanom da im ju godišnja ocjena ne može promijeniti. Ispitanici koji se sa ovom tvrdnjom slažu su, pretpostavljamo, senzibilni na evaluaciju njihova rada i zadovoljavajuća godišnja ocjena pozitivno djeluje na njihovu radnu motivaciju.

U tablici 5. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 5. Godišnja ocjena i radna motivacija (komparacija rezultata)

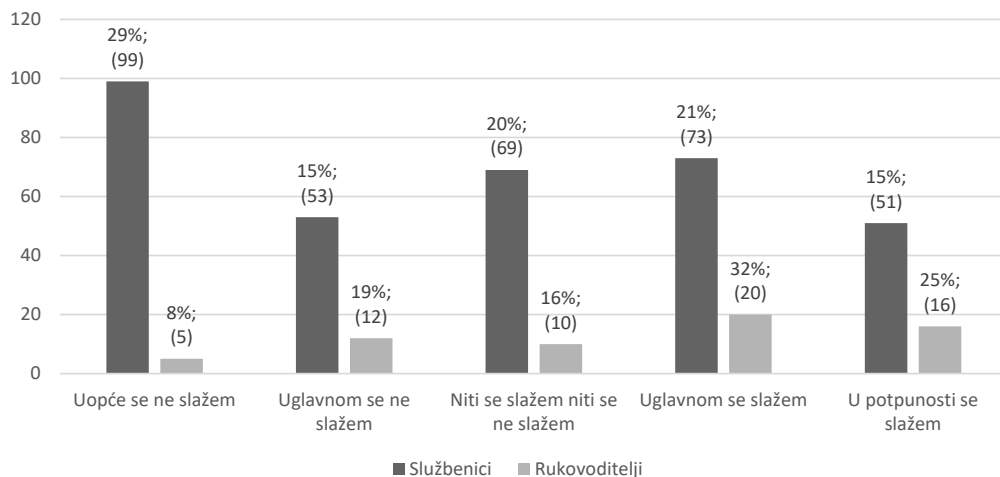
	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	Uopće se ne slažem			U potpunosti se slažem	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	21 %	19 %	22 %	20 %	18 %
Prethodno istraživanje	12 %	24 %	36 %	18 %	10 %

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

U prethodnom istraživanju dobiveni su odgovori slični odgovorima policijskih rukovoditelja dobivenim u ovom istraživanju. U prethodnom istraživanju, dakle, brojnost ispitanika s negativnim i indiferentnim mišljenjem je istovjetna (po 36%) dok su ispitanici s pozitivnim mišljenjem nešto manje zastupljeni (28%).

Četvrta konstatacija iz ovog područja je glasila: „Zadovoljan/a sam godišnjom ocjenom dobivenom za prethodnu (2021.) godinu“. Odgovori ispitanika su prikazani u grafikonu 7.

Grafikon 7. Zadovoljstvo dobivenom godišnjom ocjenom

Izvor: vlastito istraživanje

Velik broj policijskih službenika izrazio je niske stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom (njih 152 ili 44%). Značajan je i broj onih ispitanika koji su iskazali suprotne stavove (njih 124 ili 36%). Indiferentnih odgovara bilo je 69 ili 20%. Dominantno je mišljenje da policijski službenici nisu zadovoljni godišnjom ocjenom za prethodnu kalendarsku godinu (2021.). Ovaj rezultat je indikativan, mogućnost nezadovoljstva ocjenom je uvijek moguća, ali nezadovoljstvo policijskih službenika ne bi trebalo biti u tolikom opsegu. Očekivana negativna brojka koja bi se eventualno mogla „tolerirati“ je maksimalno 20 %.

Rukovoditelji su značajno zadovoljniji svojim godišnjim ocjenama za 2021. godinu u odnosu na policijske službenike. Visoke stupnjeve slaganja izrazilo je 36 rukovoditelja ili njih 57%.

Nije istraživani razlog (ne)zadovoljstva ispitanika. U slučaju službenika moguće je da su ocjene koje dobivaju nerealno niske ili su one relativno realne, ali nisu u skladu s njihovim očekivanjima. U slučaju rukovoditelja moguće je da su njihove ocjene u prosjeku doista više od ocjena službenika ili da su rukovoditelji realniji u očekivanjima i prihvaćanju dobivenih ocjena.

U tablici 6. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.⁸

Tablica 6. Zadovoljstvo dobivenom godišnjom ocjenom (komparacija rezultata)

	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	<i>Uopće se ne slažem</i>			<i>U potpunosti se slažem</i>	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	25 %	16 %	20 %	23 %	16 %
Prethodno istraživanje	6 %	16 %	28 %	38 %	12 %

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

Ispitanici iz aktualnog i prethodnog istraživanja se razlikuju u razmišljanjima. Ispitanici iz prethodnog istraživanja imaju pozitivnija mišljenja o dobivenim godišnjim ocjenama. U aktualnom istraživanju 41% ispitanika iskazala je nezadovoljstvo godišnjom ocjenom, a u prethodnom istraživanju takvih ispitanika bilo je samo 22%. Također, u prethodnom istraživanju 50% ispitanika je iskazalo zadovoljstvo godišnjom ocjenom, a u aktualnom istraživanju njih 39%.

⁸ Napominjemo da su se ispitanici iz prethodnog istraživanja referirali su se na ocjenu dobivenu za 2019. godinu, budući da je to istraživanje provedeno 2020. godine.

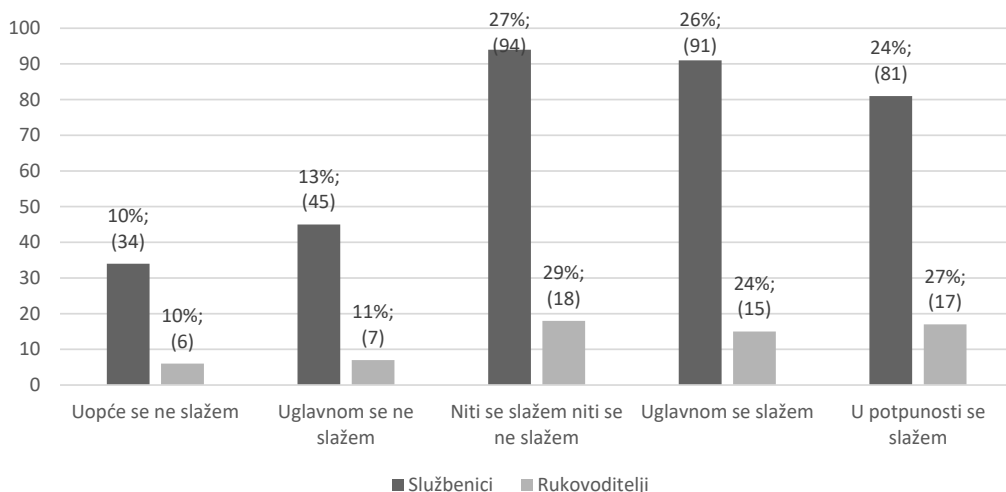
Zaključno, istraživanje je pokazalo postojanje percepcije o nevjerodostojnosti godišnje ocjene kao pokazatelja rada u policiji kao i percepcije o nevjerodostojnosti vlastite godišnje ocjene ispitanika. Percepcija ispitanika o motivacijskim učincima godišnje ocjene je uravnoteženo disperzirana, bez vršne vrijednosti u određenoj vrsti mišljenja. Ovakva distribucija odgovora onemogućava donošenje niti preliminarnih zaključaka o istraživanoj temi, već zahtijeva provođenje daljnjih slojevitih istraživanja. Percepcija ispitanika o zadovoljstvu ocjenom za prethodnu godinu se razlikuje između kategorija ispitanika u ovom istraživanju i u odnosu na ispitanike iz prethodnog istraživanja. Međutim, udio ispitanika nezadovoljnih ocjenom je relevantan pa time i indikativan.

Područje istraživanja 3: ocjenjivački obrazac

Ocjenjivanje rada se provodi uz pomoć ocjenjivačkog obrasca. Sadržaj obrasca i postupak ocjenjivanja uređeni su Pravilnikom o ocjenjivanju policijskih službenika. Karakteristike ocjenjivačkog postupka mogu biti izvorom nezadovoljstva policijskih službenika ocjenjivanjem odnosno dobivenom godišnjom ocjenom. Ovo područje istraživanja zastupljeno je četirima konstatacijama koje se odnose na određene elemente sadržaja i forme ocjenjivačkog obrasca.

Prva konstatacija iz ovog područja je glasila: „Postojeći obrazac za ocjenjivanje policijskih službenika ne sadržava sve (bitne i relevantne) kriterije koje bi trebalo uzeti u obzir pri ocjenjivanju rada u policiji“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 8.

Grafikon 8. Ocjenjivački obrazac – obuhvatnost sadržaja

Izvor: vlastito istraživanje

Polovina policijskih službenika (njih 172 ili 50%) iskazali su visok stupanj slaganja s ovom konstatacijom. Oko trećine ispitanika iskazalo je indiferentan stav (njih 94 ili 27%). Neslaganje s konstatacijom iskazala je petina ispitanika (njih 79 ili 23%). Dakle, dominantno je mišljenje policijskih službenika da postojeći obrazac nije adekvatan odnosno da ne sadržava sve bitne i relevantne kriterije koje bi trebalo uzeti u obzir pri ocjenjivanju rada u policiji. Odgovori rukovoditelja slični su odgovorima policijskih službenika.

U tablici 7. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 7. Ocjenjivački obrazac – obuhvatnost sadržaja (komparacija rezultata)

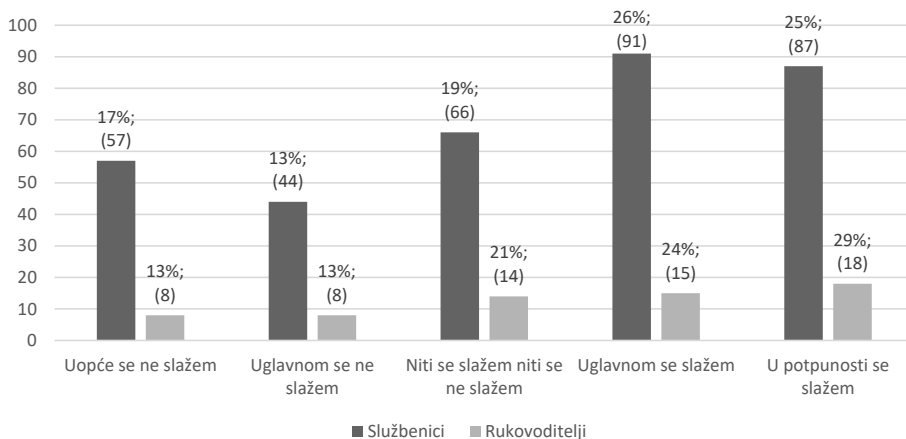
	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	<i>Uopće se ne slažem</i>			<i>U potpunosti se slažem</i>	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	10 %	13 %	27 %	26 %	24 %
Prethodno istraživanje	6 %	16 %	28 %	38 %	12 %

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

Distribucija odgovora ispitanika iz aktualnog i prethodnog istraživanja gotovo je identična. Afirmativnih odgovora bilo je po 50% u oba istraživanja, indiferentnih odgovora bilo je 27% odnosno 28%, dok je negativnih odgovora bilo 23% u aktualnom i 22% u prethodnom istraživanju. Dominantan broj ispitanika je mišljenja da je postojeći obrazac nepotpun odnosno da mu nedostaju određeni kriteriji koji bi bili bitni i relevantni u ocjenjivačkom smislu.

Druga konstatacija iz ovog područja je glasila: „U kriterije za godišnju ocjenu rada trebalo bi uvrstiti rezultate provjere tjelesnih/motoričkih sposobnosti policijskog službenika“. Odgovori ispitanika su prikazani na grafikonu 9.

Grafikon 9. Ocjenjivački obrazac – tjelesne/motoričke sposobnosti

Izvor: vlastito istraživanje

Policijski službenici su u natpolovičnom broju (njih 178 ili 51%) iskazali visok stupanj slaganja s ovom konstatacijom. Ispitanika s indiferentnim stavom bilo je 66 (ili 19%) dok je onih s niskim stupnjem slaganja bilo 101 (ili 30%). Dakle, dominantno je mišljenje policijskih službenika da bi tjelesna/motorička sposobnost trebala biti uvrštena u kriterije za ocjenjivanje rada u policiji. Distribucija odgovora rukovoditelja slična je distribuciji odgovora policijskih službenika.⁹

U tablici 8. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 8. Ocjenjivački obrazac – tjelesne/motoričke sposobnosti (komparacija rezultata)

	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	<i>Opće se ne slažem</i>			<i>U potpunosti se slažem</i>	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	17 %	13 %	18 %	27 %	25 %
Prethodno istraživanje	8 %	4 %	18 %	34 %	36 %

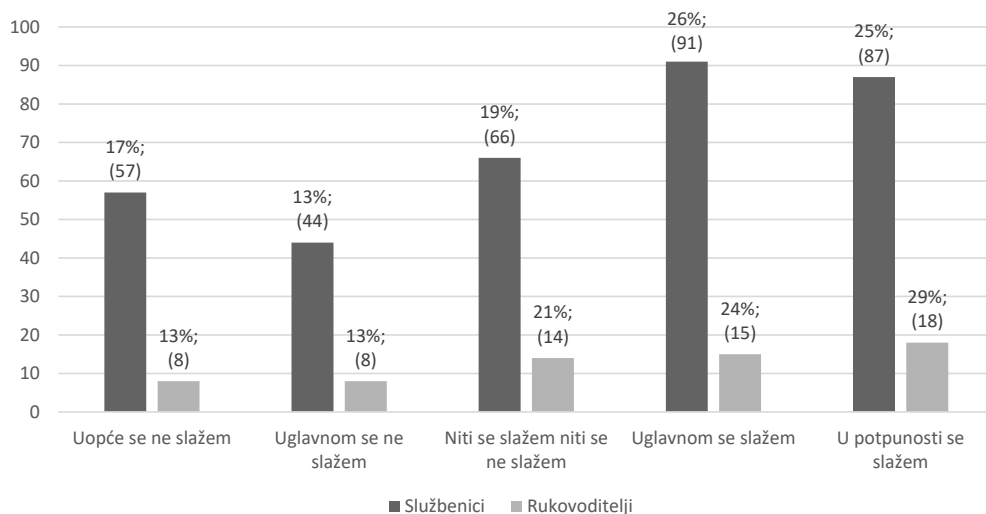
Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

⁹ Afirmativno je mišljenje u nešto većem postotku prisutno kod ispitanika starosti do 40 godina. Od 282 ispitanika naznačene dobi njih 159 (ili 56%) se složilo s predmetnom konstatacijom. Ovakav rezultat je očekivan s obzirom na opću pretpostavku da su policijski službenici relativno mlađe dobi u prosjeku motorički spremniji od onih starije dobi. Također, u načelu, vrsta poslova koju obavljaju relativno mlađi policijski službenici zahtijeva veću razinu motoričkih sposobnosti u odnosu na poslove koje obavljaju stariji policijski službenici. Sukladno navedenim činjenicama (pretpostavkama) razumljivo je da je relativno mlađim policijskim službenicima prihvatljivija ideja da se predmetna vrsta provjere uvrsti kao kriterij za godišnje ocjenjivanje.

Dominantno mišljenje ispitanika u oba istraživanja je afirmativno. U aktualnom istraživanju takvih ispitanika bilo je 52%, a u prethodnom čak 70%. Prema rezultatima ovih istraživanja, tjelesne (motoričke) sposobnosti trebale bi biti jedan od kriterija za godišnju ocjenu policijskih službenika. Predmetne sposobnosti su u načelu nužna pretpostavka učinkovite primjene policijskih ovlasti odnosno obavljanja policijskih poslova.

Treća konstatacija iz ovog područja je glasila: „U kriterije za godišnju ocjenu rada trebalo bi uvrstiti rezultate policijskih službenika ostvarene u gađanju vatrenim oružjem“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 10.

Grafikon 10. Ocjenjivački obrazac – gađanje vatrenim oružjem

Izvor: vlastito istraživanje

Stupnjevi slaganja ispitanika s ovom konstatacijom odnosno distribucija njihovih odgovora je identična kao i za prethodnu konstataciju (vezanu za tjelesne/motoričke sposobnosti). Identičnost rezultata istraživanja se odnosi na obje kategorije ispitanika – policijske službenike i policijske rukovoditelje.¹⁰ Dakle, dominantno je mišljenje ispitanika da bi rezultati ostvareni u gađanju vatrenim oružjem trebali biti uključeni kao jedan od kriterija za godišnju ocjenu.

¹⁰ Interesantno je istaknuti da ne postoji značajna razlika u razmišljanjima ispitanika s obzirom na njihov spol. Od ukupno 365 ispitanika muškog spola, njih 139 (ili 53%) slažu se s uvođenjem rezultata ostvarenih gađanjem vatrenim oružjem u sustav ocjenjivanja (indiferentnih mišljenja je 19%; negacijskih je 28%). Od ukupno 143 ispitanice, njih 72 (ili 50%) su iskazale afirmativno mišljenje u svezi s ovom konstatacijom (indiferentnih je mišljenja bilo 20%, a negacijskih 30%).

U tablici 9. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 9. Ocjenjivački obrazac – gađanje vatrenim oružjem (komparacija rezultata)

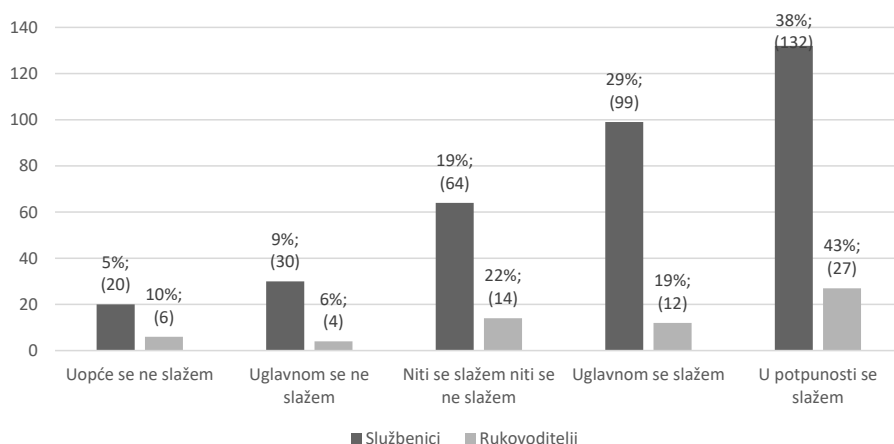
	Stupanj slaganja				
	Nizak			Visok	
	Uopće se ne slažem			U potpunosti se slažem	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	16 %	13 %	20 %	26 %	26 %
Prethodno istraživanje	8 %	6 %	14 %	38 %	34 %

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

Ova i prethodna konstatacija su srodne. I odgovori ispitanika su slični odnosno istovjetni. U oba istraživanja, dominantno mišljenje ispitanika je afirmativno. U aktualnom istraživanju takvih ispitanika bilo je 52%, a u prethodnom čak 72%. Rezultati gađanja vatrenim oružjem, prema rezultatima ovih istraživanja, trebali bi biti jedan od kriterija za godišnju ocjenu policijskih službenika. Vatreno oružje je standardna oprema policijskih službenika, odgovarajuće vještine njegove uporabe su u načelu nužna pretpostavka učinkovite primjene policijskih ovlasti odnosno obavljanja policijskih poslova.

Četvrta konstatacija iz ovog područja je glasila: „U obrascu za ocjenjivanje policijskih službenika nejasni su opisi raspona ocjena po nekom kriteriju (npr. za kriterij „djelotvornost u obavljanju poslova“ – što je „očekivana“ razina, što je „više od očekivane“, a što je „visoka“ razina)“ Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 11.

Grafikon 11. Ocjenjivački obrazac - nejasnoća opisa raspona ocjena

Izvor: vlastito istraživanje

Visoke stupnjeve slaganja s ovom konstatacijom izrazila je dvotrećinska većina ispitanika (njih 231 ili 67%). Relativno su mali udjeli ispitanika s indiferentnim mišljenjem (njih 64 ili 19%) odnosno s negacijskim mišljenjem (njih 50 ili 14%). Mišljenja policijskih rukovoditelja o ovoj konstataciji slična su kao i mišljenja policijskih službenika.¹¹ Dakle, rezultati istraživanja pokazuju postojanje percepcije o nejasnosti raspona ocjena po određenim kriterijima sadržanim u obrascu za ocjenjivanje policijskih službenika.

U tablici 10. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 10. Ocjenjivački obrazac - nejasnoća opisa raspona ocjena (komparacija rezultata)

	Stupanj slaganja				
	Nizak <i>Uopće se ne slažem</i>			Visok <i>U potpunosti se slažem</i>	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	6 %	8 %	19 %	27 %	39 %
Prethodno istraživanje	-	2 %	40 %	38 %	20 %

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

U oba istraživanja ispitanici su u dominantnom broju iskazali visoke stupnjeve slaganja s predmetnom konstatacijom. U aktualnom istraživanju takvih je bilo čak 68%, a u prethodnom 58%. Značajan je bio i broj ispitanika s indiferentnim mišljenjem (19% odnosno u prethodnom istraživanju čak 40%). Percepcija o nejasnosti mjerila ocjenjivanja u bitnome dovode u pitanje vjerodostojnost ocjenjivanja kao i njegovu svrhovitost.

Zaključno, istraživanje je pokazalo postojanje percepcije ispitanika o nedostatnosti ocjenjivačkog obrasca odnosno o nepotpunosti u njemu sadržanih kriterija za godišnju ocjenu. S tim u svezi utvrđeno je postojanje percepcije ispitanika o potrebi uvrštavanja sljedećih kriterija u listu kriterija za godišnju ocjenu - tjelesne/motoričke sposobnosti i vještina uporabe vatrenog oružja. Istraživanje je pokazalo i postojanje percepcije o postojanju tehničkih ili jezičnih nejasnoća u ocjenjivačkom obrascu i to u opisima raspona ocjena za pojedine kriterije ocjenjivanja.

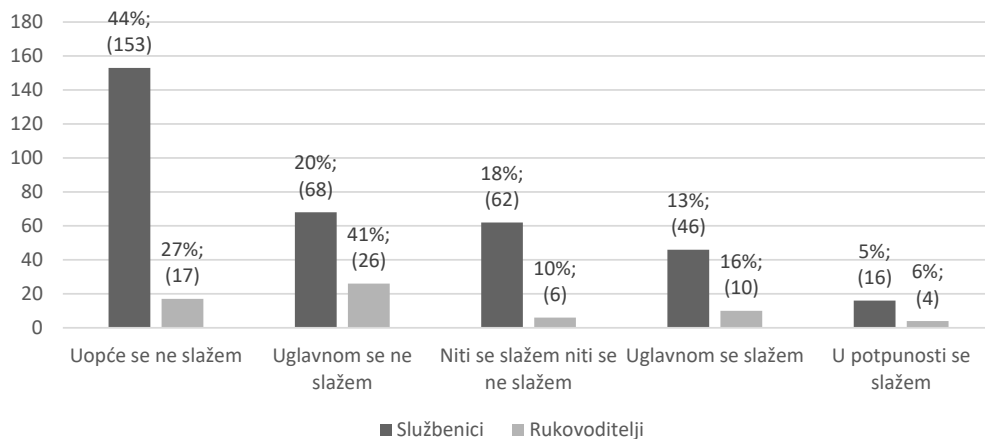
¹¹ U ovom kontekstu možemo izdvojiti (kao referentne) podatke o mišljenjima ispitanika koji imaju ukupan staž ostvaren u policiji u razdoblju duljem od 15 godina. Ovi ispitanici imaju veća iskustva u broju godišnjih ocjenjivanja kao i u promjenama modela i karakteristikama ocjenjivanja. Ispitanika iz ove kategorije bilo je 163, od čega ih se 104 (ili 64%) izjasnilo da su nejasni opisi ocjena za pojedine kriterije ocjenjivanja (indiferentnih mišljenja bilo je 15%, a negacijskih 21%).

Područje istraživanja 4: ocjenjivački postupak

Bitna komponenta ocjenjivanja rada u policiji jest ocjenjivački postupak. On ima propisanu formu, elemente, parametre, dinamiku, karakteristike. Poštivanje pravila ocjenjivačkog postupka nužna su pretpostavka njegove ispravnosti odnosno vjerodostojnosti ocjenjivanja i godišnje ocjene. Obvezu poštivanja pravila imaju akteri ocjenjivanja – ocjenjivači (policijski menadžeri). Ovo područje istraživanja zastupljeno je dvjema konstatacijama koje se odnose na pravno-tehnički aspekt ocjenjivačkog postupka te na njegovu dinamičku/periodičku dimenziju.

Prva konstatacija iz ovog područja je glasila: „Postupak ocjenjivanja policijskih službenika dobro je uređen u pravno-tehničkom smislu (kriteriji ocjenjivanja, periodična kontrola, konačna godišnja ocjena)“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 12.

Grafikon 12. Ocjenjivački postupak - pravno-tehnička uređenost

Izvor: vlastito istraživanje

Velika većina ispitanika (gotovo dvotrećinska) iskazala je niski stupanj slaganja s ovom konstatacijom (njih 221 ili 64%). Broj ispitanika koji su iskazali indiferentno mišljenje i visoki stupanj slaganja s konstatacijom bio je isti (po 18%). Distribucija odgovora policijskih rukovoditelja slična je odgovorima policijskih službenika (ne slaže se - 68%; indiferentno - 10%; slaže se - 22%). I ovi podaci su indikativni za sustav ocjenjivanja u policiji. Naime, ispitanici u dominantnom broju percipiraju da postupak ocjenjivanja rada u policiji nije dobro uređen u pravno-tehničkom smislu.

U tablici 11. prikazani su rezultati ovog (aktualnog) i prethodnog istraživanja vezanog za predmetnu konstataciju.

Tablica 11. Ocjenjivački postupak - pravno-tehnička uređenost (komparacija rezultata)

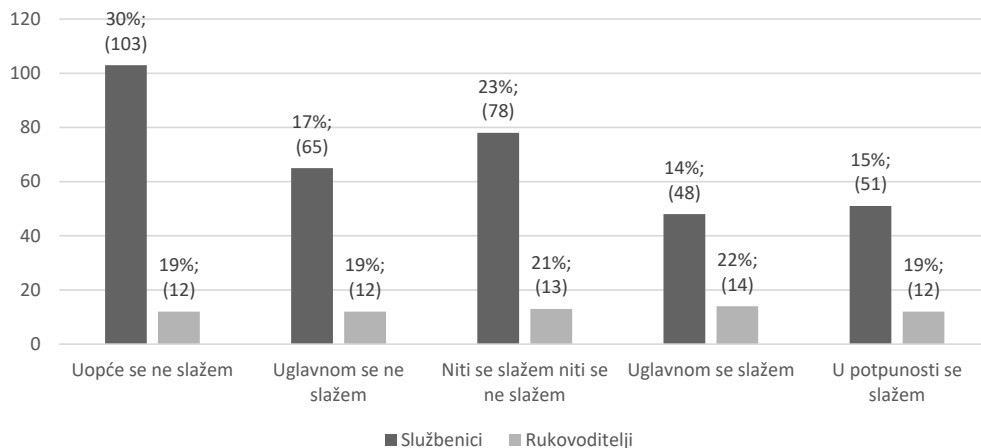
	Stupanj slaganja				
	Nizak				Visok
	Uopće se ne slažem			U potpunosti se slažem	
	1	2	3	4	5
Aktualno istraživanje	42 %	23 %	17 %	14 %	5 %
Prethodno istraživanje	14 %	34 %	36 %	16 %	-

Izvor: vlastito istraživanje i Ant. Vrkić, Orlović i Anđ. Vrkić (2022).

Ispitanici u prethodnom istraživanju iskazali su u dominantnom broju negativno mišljenje u svezi s predmetnom konstatacijom. Udio takvih ispitanika (48%) bio je manji nego u aktualnom istraživanju (65%). Međutim, u oba istraživanja vrlo je mali udio ispitanika koji su iskazali afirmativno mišljenje o pravno-tehničkom okviru postupka ocjenjivanja (19% odnosno 16%). Ocjenjivački postupak, prema rezultatima istraživanja, trebalo bi suštinski preispitati, otkloniti identificirane devijacije te ugraditi transparentne i relevantne parametre ocjenjivanja.

Druga konstatacija iz ovog područja je glasila: „Rukovoditelji tijekom godine, sukladno propisanim pravilima, redovito (3 puta godišnje) provode periodične kontrole rada policijskih službenika, što evidentiraju u obrazac za ocjenjivanje koji policijski službenici tada potpisuju“. Odgovori ispitanika prikazani su u grafikonu 13.

Grafikon 13. Ocjenjivački postupak - provođenje periodične kontrole

Izvor: vlastito istraživanje

I ovdje je prevladavajuće mišljenje negativno („ne slaže se“) u odnosu na ovu konstataciju (takvih ispitanika je 168 ili 47%). Ostale kategorije mišljenja zastupljene su u manjem opsegu – indiferentnih je bilo 23% (ili 78) dok je onih s pozitivnim mišljenjem (slaže se) bilo 29% (ili 99). Rezultate ispitivanja u ovom slučaju možemo interpretirati i na način da se samo 15% ispitanika „u potpunosti slaže“ s predmetnom konstatacijom iz čega proizlazi da se 85% rukovoditelja koji provode ocjenjivački postupak ne pridržavaju (striktno i u cijelosti) propisanih pravila prilikom ocjenjivanja.

Mišljenja policijskih rukovoditelja su nešto manje negativna od mišljenja policijskih službenika. Međutim, i unutar ove kategorije ispitanika njih samo 19% se „u potpunosti slaže“ s predmetnom konstatacijom. Odgovori obaju skupina ispitanika su indikativni. Ispitanici u velikoj većini iskazuju da rukovoditelji prilikom ocjenjivanja ne poštuju propisana pravila glede njegove dinamičke/periodične dimenzije.

Zaključno, istraživanje je pokazalo postojanje percepcije o neadekvatnoj uređenosti ocjenjivačkog postupka u pravno-tehničkom smislu kao i postojanje percepcije o neurednom pridržavanju obveze policijskih rukovoditelja glede dinamičkog praćenja rada i ocjenjivanja policijskih službenika.

3. ZAKLJUČAK

Policijski su službenici najznačajniji faktor policijske organizacije, oni su nositelji odnosno pružatelji usluge javne sigurnosti hrvatskim građanima i strancima koji borave ili tranzitiraju kroz teritorij Republike Hrvatske. Uloga menadžmenta ljudskih potencijala razmjerna je važnosti policijskih službenika u policijskom sustavu. Ovaj rad je fokusiran na evaluacijsku komponentu menadžmenta ljudskih potencijala u policiji. Istraživački zadatak bio je utvrditi percepciju policijskih službenika o određenim karakteristikama sustava ocjenjivanja rada u policiji.

Istraživanje je provedeno anketnim ispitivanjem, ispitanici su bili policijski službenici (njih 408). Istraživanjem su obuhvaćena četiri istraživačka područja: ocjenjivanje (kao instrument menadžmenta), godišnja ocjena, ocjenjivački obrazac i ocjenjivački postupak.

Percepcija ispitanika o istraživanoj problematici može se sažeto prikazati kroz sljedeće teze za svako od četiriju područja. *Ocjenjivanje*: nužno ga je provoditi; trenutno ne ispunjava svoju svrhu. *Godišnja ocjena*: nije vjerodostojan pokazatelj rada; ispitanici su nezadovoljni svojim godišnjim ocjenama; motivacijski učinci godišnje ocjene su disperzirani, nemaju zajednički nazivnik. *Ocjenjivački obrazac*: nedostatan je, nedostaju bitni kriteriji za godišnju ocjenu; potrebno je među kriterije uvrstiti motoričke sposobnosti i vještine gađanja vatrenim oružjem; sadržava nejasnoće glede raspona ocjena za pojedine kriterije. *Ocjenjivački postupak*: nedostatno uređen u pravno-tehničkom smislu; ocjenjivači se ne pridržavaju pravila postupka (periodične kontrole i ocjene).

Sličnu percepciju ispitanika pokazalo je istraživanje provedeno 2020. godine od strane drugih autora svezi s istom problematikom čiji rezultati su objavljeni u radu iz 2022. godine.

Zaključno, može se konstatirati da rezultati istraživanja upućuju na nužnost uvođenja promjena u postojeći sustav ocjenjivanja rada u policiji kako bi ga se redefiniralo i unaprijedilo. Promjene bi mogle obuhvaćati, primjerice, intervencije u sadržaj i formu ocjenjivačkog obrasca, uvođenje dodatnih edukacija policijskih menadžera - ocjenjivača (analitika, sustavnost, pravni propisi, psihologija, komunikacija) odnosno policijskih službenika (pravila, reperkusije, pravo na primjedbe i žalbu), digitalizaciju ocjenjivanja radi njegove transparentnosti, dostupnost informacija svim službenicima o pojedinačnim ocjenama unutar njihove ustrojstvene jedinice.

Smisao je osigurati zadovoljstvo u radu i radnu motiviranost policijskih službenika kao preduvjete njihove radne učinkovitosti. Evaluacijska komponenta je samo jedna od inih komponenti menadžmenta ljudskih potencijala u policiji kojemu su temeljne zadaće ostvariti navedene ciljeve.

Rezultati ovog istraživanja su načelni, preliminarni i informativni, no oni mogu biti i poticajni za daljnja istraživanja predmetne problematike. Ona trebaju biti kontinuirana, sustavna, opsežna, dubinska. Poanta je rezultate svih relevantnih istraživanja učiniti dostupnim donositeljima odluka te ih potom, sukladno procjeni i potrebama, na odgovarajući način implementirati u sustavu sa svrhom njegova permanentnog unaprjeđivanja.

LITERATURA

1. Bahtijarević Šiber, F. (2009.) *Management ljudskih potencijala*. Zagreb: Golden marketing.
2. *Etički kodeks policijskih službenika* NN 62/2012
3. Marušić, S. (2006). *Upravljanje ljudskim potencijalima*. Zagreb: Adeco d.o.o.
4. Mršić, Ž.; Duduković, D. (2021). *Ocjenjivanje policijskih službenika*. *Policija i sigurnost* 30 (2), str. 324-358.
5. Orlović, A. (2021-A). *Organizacija policije*. Knjiga - visokoškolski udžbenik, ISBN 978-953-161-329-3, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb.
6. Orlović, A. (2021-B). *Policijski menadžment*. Knjiga - visokoškolski udžbenik, ISBN 978-953-161-330-9, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb.
7. Orlović, A. (2021-C). *Menadžment ljudskih potencijala u policiji*. Knjiga - visokoškolski udžbenik, ISBN 978-953-161-311-8, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb.

8. Orlović, A.; Labaš, D.; Gudelj, A. (2015). *Stres u policiji – percipirani izvori stresa policijskih službenika (profesija, organizacija, menadžment)*. Zagreb: The European Society of Safety Engineers, str. 106-118
9. Orlović, A.; Velić, A.; Harambašić, S. (2015). *Percepcija individualnih karakteristika policijskog menadžmenta sa stajališta policijskih službenika*. Zbornik radova 4. Međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija, str. 534-553.
10. Orlović, Lj.; Orlović, A.; Karlović, R. (2015). *Motivacija za rad, radna uspješnost i razvoj karijere kao instrumenti upravljanja ljudskim potencijalima – percepcija policijskih službenika*. Policija i sigurnost 24 (3), str. 226-247.
11. *Pravilnik o ocjenjivanju policijskih službenika* NN 113/2012
12. Sikavica, P. (2011). *Organizacija*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Sikavica, P.; Bahtijarević-Šiber, F.; Pološki Vokić, N. (2008). *Temelji menadžmenta*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Turkalj, Ž.; Orlović, A.; Milković, I. (2016). *Motivation for Work – Percieved Sources of Work Motivation of Police Officers (Profession, Organisation, Managament)*; u: Bacher, U. et. al. (2016). *Interdisciplinary Managament Research XII*. Osijek: Faculty of Economics in Osijek – Croatia, str. 404-415.
15. *Uredba o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika* NN 7/2022, 149/22
16. Vrkić, Ant.; Orlović, A.; Vrkić, Anđ. (2022). *Ocjenjivanje rada policijskih službenika kao instrument upravljanja ljudskim potencijalima u policiji*. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku 16 (1-2), str. 95-111.
17. *Zakon o državnim službenicima*. NN 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22.
18. *Zakon o policiji*. NN 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19.

SANJA ŠLOSEL*, ANTE ORLOVIĆ**

EVALUATION COMPONENT OF HUMAN POTENTIAL MANAGEMENT IN THE POLICE - CHARACTERISTICS OF THE EVALUATION SYSTEM OF THE POLICE OFFICERS' WORK**Abstract**

Evaluation of work in the police is an evaluation activity carried out by competent police managers. In principle, the evaluation system is characterised by its technical and essential aspects. The technical aspect consists of the formal-legal framework that governs evaluation in the police. The essential aspect includes the implementation and content characteristics of the evaluation of the work of police officers, i.e. the reflection of the received annual evaluations on their work motivation. The characteristics of the evaluation system in the police, among other ways, can be judged relevantly through the viewpoints of police officers who are the “objects” of the evaluation procedure. In this sense, in 2022, an empirical research was conducted - a survey with the help of an online questionnaire. Four hundred-eight police officers participated in the research. The research subject focused on the characteristics of the system of evaluation of the work of police officers. The research covers four research areas: assessment (as a management instrument), annual assessment, assessment form and assessment procedure. The aim was to determine the perception of police officers related to specific characteristics of work evaluation within the police. The research showed the existence of the perception of various deficiencies in all four indicated areas of research. Among the most significant are the perception of the ineffectiveness of the evaluation of work in the police, the unreliability of the annual evaluation as an indicator of the work of police officers, the nature (insufficiency) of the evaluation form, i.e. the incompleteness of the criteria for the annual evaluation contained in it, and the inadequate regulation of the evaluation procedure in a legal and technical sense. In conclusion, the results of the research point to the necessity of introducing changes in the existing work evaluation system in the police in order to redefine and improve it. The idea is to ensure job satisfaction and work motivation of police officers as preconditions for their work efficiency. The evaluation component is only one of the other components of human resources management in the police, whose fundamental and permanent tasks are to achieve the stated goals.

Keywords: *police, human resources management, evaluation system in the police, perception of police officers*

---

* Sanja Šlošel, Karlovac Police Administration, Croatia

** Ante Orlović, Associate Professor, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security, Zagreb, Croatia

SUZANA KIKIĆ*, KSENIJA BUTORAC**, DANIJELA NIKIĆ-IBRAHIMOV***

NEKA OBILJEŽJA OBITELJSKOG NASILJA S OSVRTOM NA FAKTORE RIZIKA

Sažetak

Izazovi s kojima se susreću nadležne službe u pokušajima prevencije i suzbijanja nasilja u obitelji kao specifičnog, ustrajnog oblika kriminaliteta sve su veći. Kako je temeljna zadaća policije prevencija mogućih budućih događaja nasilja, ali i sprječavanje ponavljanja istih, u fokusu znanstvenika i praktičara je razvoj efikasnijih mehanizama za identifikaciju rizika koje dovode do pojave i/ili ponavljanja nasilja u obitelji te upravljanje rizicima. Cilj ovih policijskih mjera je eliminacija ili smanjenje rizičnih faktora recidivizma počinitelja i učinkovitija zaštita žrtava. Rad pruža pregled relevantne literature i preliminarnih rezultata istraživanja provedenog u lipnju 2023. na području PU sisačko-moslavačke. Rezultati istraživanja ukazuju na dominantna obilježja počinitelja i žrtava i determiniraju primarne rizične čimbenike pojavnosti i ponavljanja obiteljskog nasilja, kao i njihove specifičnosti u odnosu na ruralnu i urbanu sredinu u svrhu unaprjeđenja policijske prakse u ovom području.

Ključne riječi: *obiteljsko nasilje, normativni okvir, PU sisačko-moslavačka, obilježja počinitelja i žrtava, recidivizam, rizični faktori*

1. UVOD

Specifičnost kriminaliteta nasilja u obitelji očituje se u posebnostima obitelji kao specifične, relativno zatvorene društvene skupine, uzrocima koji dovode do narušene dinamike interakcijskih odnosa među članovima obitelji te dalekosežnim posljedicama. Stoga i pristup prevenciji, prepoznavanju i normativnom sankcioniranju ove pojave zahtijeva višedimenzionalno razmatranje ovog društvenog problema. Nasilje u obitelji,

---

* Viši predavač, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, MUP, Zagreb, Hrvatska

** prof. dr. sc., Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, MUP, voditeljica Katedre za kriminalistiku i forenziku, Zagreb, Hrvatska

*** Mag. crim., Policijska službenica, Policijska uprava sisačko-moslavačka, MUP, Sisak, Hrvatska

u pravilu, ne opisuje jednokratan, nasumičan nasilni događaj ili obrazac ponašanja, već kompleksan sustav zlostavljanja koji može uključivati tjelesno, psihičko i seksualno nasilje. Unatoč neutralnoj definiciji obiteljskog nasilja, ono uglavnom uključuje rodno specifično nasilje temeljeno na nejednakosti među spolovima. Stoga sintagma „rodno nasilje” uključuje sve oblike ozljeda nanesenih fizičkom i emocionalnom integritetu druge, uglavnom ženske osobe, a povezane su s moći i muškim spolom te iskorištavanjem tjelesnih ili nekih drugih oblika kontrole i prisile (Flury i Nyberg, 2010). U tom smislu Spidel i sur. (2007) navode da se počinitelji partnerskog i obiteljskog nasilja nerijetko upuštaju u odnose kako bi uspostavili kontrolu nad osobom i raspolagali ekonomskim resursima za vlastitu korist. Zlostavljači koji koriste prisilnu kontrolu stvaraju i iskorištavaju prilike za manifestaciju svoje moći koristeći kombinaciju taktika svrhovitog i instrumentalnog nasilja (Day i Bowen, 2015). Upotreba izraza „taktika“ naglašava promišljenu namjeru i usmjerenost ka cilju iskorištavajući žrtvinu ranjivost i situaciju Willis (1997) opisuje iskusne počinitelje kao vrhunske manipulatore koji takve vještine, također, koriste za izbjegavanje kaznenog progona, odnosno prikrivanje zlostavljanja i kontrolu pravnog sustava. Monckton Smith, Szymanska i Haile (2017) i Ferguson i McLachlan (2023) u tom smislu detaljno opisuju kroničnu manipulaciju policije i suda od strane počinitelja kako bi kompromitirali žrtve i prikazali ih kao nestabilne i nepouzdanе. Budući da se manipulativne taktike koriste kao sastavni dio unutarnje obiteljske dinamike kako bi se izbjegao kazneni progon i kako bi se žrtva degradirala pred kaznenim pravosuđem, te se vještine također mogu koristiti za izbjegavanje otkrivanja brojnih oblika obiteljskog nasilja.

Pored navedenih razloga vrlo često je riječ o kombiniranim deliktima (primarno u prepoznavanju brojnih modaliteta uključujući i psihičko nasilje, o kojima žrtve često nisu spremne govoriti ili ih i same ne prepoznaju kao nasilje), stoga kriminalističko istraživanje ove vrste kriminaliteta zahtijeva poseban dodatni angažman policijskih službenika. U svakom slučaju, taktika policijskog postupanja iziskuje poseban senzibilitet za žrtve različitih kategorija s ciljem pronalaženja uzroka nasilja i utvrđivanja modaliteta zaštite žrtava na temelju procijenjenih rizika, kvalificiranja radnje nasilja (koje može biti prekršaj ili kazneno djelo) i, u konačnici, potrebe i obveze međuresorne suradnje s drugim nadležnim tijelima, institucijama i organizacijama civilnog društva.

2. CILJ I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

Cilj ovog rada je ispitati više aspekata obiteljskog nasilja:

- analizirati normativni okvir nasilja u obitelji i zaštite žrtava;
- ispitati eventualne promjene stanja i kretanja prekršajnih i kaznenih djela nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina koje pripadaju Policijskoj upravi sisačko-moslavačkoj u posljednjem petogodišnjem razdoblju s posebnim osvrtom

na jednogodišnje razdoblje prije i poslije službenog uvođenja obrasca rizičnih faktora za ponavljanje nasilja u obitelji (1.05.2022.-30.04.2023.);

- utvrditi neka socio-demografska obilježja žrtve i počinitelja;
- ustanoviti primarne rizične faktore za ponavljanje nasilničkog ponašanja u obitelji na temelju postupanja policije (kumulativno za prekršaje i kaznena djela);
- iz dobivenih rezultata izdvojiti će se najvažnija istraživačka pitanja i smjernice za buduća istraživanja.

3. METODA

3.1. Uzorak, postupak i metode istraživanja

Za istraživanje je odabrana Sisačko-moslavačka županija s obzirom da su njeni građani najteže i dugotrajno bili pogođeni razornim potresima 2020. i 2021. godine u kombinaciji s pandemijom bolesti COVID-10, što je posljedično dovelo do iseljavanja gotovo četvrtine stanovništva s tog područja Hrvatske¹. Unatoč postojećim razlikama u pogledu etiologije i naravi ovih ugroza, obje nepogode su evocirale visoku razinu percepcije neizvjesnosti i prijetnje što je neizostavno dovelo do enormnih financijskih, društvenih i psihosocijalnih posljedica po pojedinca, obitelj i društvo (Cohen-Louck i Inna Levy, 2020). Istraživanje je provedeno od lipnja do rujna 2023. godine na ukupno 120 policijskih spisa, od kojih 67 prekršaja i 53 kaznenih djela nasilja u obitelji počinjenih na štetu člana obitelji ili druge bliske osobe u jednogodišnjem vremenskom razdoblju - od 01.05.2022. godine do 30.04.2023. godine na području policijskih postaja Glina i Sisak. Istraživanje je obuhvaćalo razdoblje od šest mjeseci prije uvođenja obveznog popunjavanja *Obrasca rizičnih faktora za ponavljanje nasilničkog ponašanja* u predmetima nasilja u obitelji, te razdoblje od šest mjeseci nakon uvođenja spomenutog Obrasca².

Predmet istraživanja u ovom radu je analiza kvantitativnih (frekvencijskih) i kvalitativnih podataka dobivenih na temelju cjelokupne dokumentacije iz policijskih spisa uključujući i ispunjene obrasce koji sadrže taksativno navedeni popis faktora rizika za ponavljanje nasilja u obitelji.

¹ Vlada RH. Potres u Hrvatskoj 2020. Brza procjena šteta i potreba. https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Potres/RDNA_2021_07_02_web_HR.pdf. 9.10.2023.

Policijska uprava sisačko-moslavačka. Policijske postaje. <https://sisacko-moslavacka-policija.gov.hr/policijske-postaje/30873>. 9.10.2023.

²Obvezu ispunjavanja ovog Obrasca i dostavljanja nadležnim pravosudnim tijelima naložilo je Ravnateljstvo policije svim policijskim upravama dopisom: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022., čija primjena je obavezna od 1.studenog 2022.

3.2. Instrument

Za potrebe sistematiziranja podataka konstruiran je strukturirani upitnik koji se sastoji od ukupno 96 varijabli, raspoređenih u pet cjelina: 1. Podaci o kažnjivom djelu (9 varijabli), 2. Socio-demografski podaci o žrtvi (11 varijabli), 3. Socio-demografski podaci o počinitelju (8 varijabli), 4. Faktori rizika (59 varijabli) i 5. Poduzete i predložene mjere zaštite žrtava (9 varijabli). Sukladno ciljevima istraživanja, predmet istraživanja u ovom radu je analiza 1., 2. i 3. seta varijabli.

S obzirom da je riječ o preliminarnoj analizi dijela podataka iz istraživanja, prikupljeni podaci obrađeni su računanjem apsolutnih i relativnih frekvencija, te logički dovođeni u međusobnu vezu u obliku razumnih pretpostavki i plana za buduće računanje njihovih korelata kompleksnijim statističkim metodama.

4. NORMATIVNI OKVIR NASILJA U OBITELJI I ZAŠTITE ŽRTAVA

Nasilje u obitelji je u Republici Hrvatskoj do 1999. bilo “privatna stvar”. Žrtve gotovo da i nisu bile pravno zaštićene, osim kada su bile tjelesno ozlijeđene ili se nasilje odvijalo pred očima javnosti. Ako je neko kazneno djelo i bilo evidentno počinjeno, žrtva je za neka kaznena djela morala podnositi prijedlog za progon (npr. kod kaznenog djela prijetnji, koje se gonilo povodom prijedloga) ili privatnu tužbu (npr. za lakšu tjelesnu ozljedu), a ako se radilo o vrijeđanju, vikanju i sl., da bi se počinitelja moglo prekršajno prijaviti, moralo je biti počinjeno na javnom mjestu, pri čemu se radilo o prekršaju protiv javnog reda i mira (slična situacija je bila i sa kaznenim djelom Nasilničko ponašanje). Iako je donošenjem Obiteljskog zakona 1999. godine, bilo zabranjeno “nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji” te kažnjivo kao prekršaj do 30 dana zatvora³, trebalo je podosta vremena da državne službe (policija, sud) uopće pokrenu postupak i da se počinitelja kazni zatvorskom kaznom.

2003. godine, donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu ZZNO) kao specijalnog zakona, pojam žrtve obiteljskog nasilja pojavljuje se samo u kontekstu zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji⁴. Međutim, kako su u članku 3. istog Zakona navedeni članovi obitelji⁵, odnosno, osobe na koje se on odnosi, možemo reći da su se pod pojmom žrtve nasilja u obitelji podrazumijevale, osim srodnika i osoba u bračnoj i izvanbračnoj zajednici i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu ili imaju zajedničku djecu (pri čemu dob i spol nisu bili ograničavajući

³ Obiteljski zakon, NN 162/98, članak 118. i članak 362.

⁴ ZZNO, NN 116/03, članak 7. I članak 10.

⁵ Prema ZZNO iz 2003. pod članovima obitelji podrazumijevali su se: muž i žena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s četvrtim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem, osobe koje su živjele zajedno u obiteljskoj ili izvanbračnoj zajednici i njihova djeca, te osobe koje imaju zajedničku djecu, posvojitelj i posvojenik, skrbnik i štićenik. Izmjenama ovog zakona krug osoba na koje se on primjenjuje mijenjao se, ali ne u bitnom.

faktori). Kako se radilo o zakonu prema kojem počinitelj odgovara za utvrđeni tj. počinjeni prekršaj nasilja u obitelji, po prvi puta se u ovom Zakonu pojam “žrtva” spominje u prekršajnom zakonodavstvu Republike Hrvatske. Naime, Prekršajni zakon, čije se materijalne i procesne odredbe odnose isključivo na prekršaje, ni dan danas ne poznaje pojam žrtve, samo pojam oštećenika.

2009. godine, novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u svojim općim odrednicama navodi kao svoju svrhu prevenciju, sankcioniranje i suzbijanje obiteljskog nasilja te “ublažavanje posljedica već počinjenog nasilja pružanjem zaštite i pomoći žrtvi nasilja”⁶. Iako u tom Zakonu prava žrtava nisu bila navedena identično kao u Zakonu o kaznenom postupku, ostvarenje izvanprocesnih prava žrtava bilo je garantirano obavezom tijela socijalne skrbi, zdravstva i svih drugih tijela (policije, pravosuđa) na vođenje brige o potrebama žrtve, omogućavanje žrtvi pristup odgovarajućim službama, kao i pružanje informacija o njezinim pravima⁷. Također, interesi djece žrtava stavljeni su u prvi plan, kako po pitanju prioritnog rješavanja postupaka, tako i zaštite prava i dobrobiti djeteta, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta⁸. Imajući u vidu procesnu odredbu tadašnjeg Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, kojom je određeno da će se u svim postupcima vezanim za nasilje u obitelji, ako temeljem tog Zakona nije propisano, primjenjivati odredbe, između ostalih i Zakona o kaznenom postupku, policija je supsidijarnom primjenom ZKP-a, žrtve nasilja u obitelji od 2009. godine upoznavala sa njihovim pravima.

I u kaznenom zakonodavstvu položaj žrtve nasilja u obitelji mijenjao se u protekla tri desetljeća: od već ranije spomenutog nepostojanja posebnog kaznenog djela u devedesetim godinama prošlog stoljeća, preko uvođenja kaznenog djela “Nasilničko ponašanje u obitelji” 2000. godine⁹ sve do 2011. godine kada je ovo kazneno djelo novim Kaznenim zakonom brisano jer nije pružalo adekvatnu zaštitu žrtvama, a umjesto njega je u čitav niz postojećih kaznenih djela unesen kvalifikatorni oblik u slučajevima kada su počinjena prema članu obitelji (od tjelesne ozljede do spolnih delikata), kao i poduzimanje progona po službenoj dužnosti (npr. kod kaznenih djela prisile, prijetnje)¹⁰.

⁶ ZZNO, NN 137/09, članak 1. stavak 2. i članak 10.

⁷ ZZNO, NN 137/09, članak 6.

⁸ Konvencija o pravima djeteta, usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (rezolucija br. 44/25), stupila na snagu 2. rujna 1990. godine, u bitnom je odredila položaj djeteta kao žrtve nasilja u obitelji unutar ZZNO, kao posebno vulnerabilne kategorije žrtava pa se počinitelj teže kažnjava za prekršaj počinjen na njegovu štetu, uzimajući u obzir da je dijete žrtva i u slučajevima kada je nazočno nasilju u obitelji.

⁹ Odlukom o proglašenju Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 129/00) iz 2000. godine po prvi puta je nasilje u obitelji u članku 215.a definirano kao kazneno djelo, biće kojeg je ostvareno dovođenjem žrtve, odnosno, člana obitelji u ponižavajući položaj, koji se, nažalost, u praksi morao dokazivati, za razliku od ponižavajućeg položaja u kaznenom djelu Nasilničko ponašanje, iz članka. 331 KZ-a, kada je počinjeno na javnom mjestu.

¹⁰ Kaznenim zakonom iz 2011. (NN 125/11) obuhvaćeno je više modaliteta počinjenja nasilja u obitelji kroz prizmu različitih kaznenih djela od tjelesne ozljede do ubojstva, ne stavljaajući pritom u nekim kaznenim djelima

Zakonom o izmjenama i dopunama kaznenog zakona iz 2015. godine ponovo je uvedeno kazneno djelo “Nasilje u obitelji”¹¹, kao i kvalifikatorne okolnosti u brojnim kaznenim djelima ako su počinjena prema bliskoj osobi¹² a izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 2019. godine je u kazneno djelo “Nasilje u obitelji” uveden pojam stanje dugotrajne patnje kao posljedica nasilja u obitelji, uz povećanje zakonskog minimuma propisane kazne zatvora¹³, što predstavlja nastojanje zakonodavca za poticanjem žrtava na prijavljivanje nasilja u obitelji, njihovom kvalitetnijom kaznenopravnom zaštitom i učinkovitijom generalnom prevencijom pojave nasilja u obitelji.

Implementacijom Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu: Direktiva)¹⁴ u hrvatsko zakonodavstvo, u fokus kaznenog postupka je stavljena zaštita žrtava, kako kroz institut osiguranja informiranja žrtava o njihovim pravima¹⁵, tako i kroz obavezu izrade pojedinačne procjene potreba žrtava za posebnim mjerama zaštite¹⁶.

Budući da su policijski službenici, najčešće oni koji prvi stupaju u kontakt sa žrtvama kaznenih djela, njihova prva zakonska obaveza je na obziran i razumljiv način obavijestiti žrtve o njihovim pravima (usmeno i pisano), uvjeriti se pritom da su prava razumjele te im objasniti mogućnosti i načine na koje ta prava mogu ostvariti¹⁷. Postupci pri informiranju žrtve o njezinim pravima pridonose stvaranju njezinog osjećaja sigurnosti, zaštićenosti i povjerenja u policijskog službenika, ali i sustav policije.

Kako je obiteljsko nasilje, koje se smatra rodno uvjetovanim nasiljem, specifičan oblik nasilja jer nastaje u bliskim odnosima i izaziva teške posljedice za žrtve, već u uvodnom dijelu Direktive posebna pozornost je posvećena identifikaciji i otklanjanju rizika od izlaganja ovih žrtava ponovljenoj, ali i sekundarnoj viktimizaciji¹⁸. U tom

teret pokretanja postupka na žrtvu, već je poduzimanje progona po službenoj dužnosti potenciralo zaštitu žrtava obavezom države na pokretanje kaznenog progona počinitelja.

¹¹ Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2015. (NN 56/15), na inzistiranje organizacija civilnog društva, zbog utvrđenih praktičnih nedostataka kojima nije bilo mogućnosti postojećim zakonom kazneno goniti počinitelje psihičkog nasilja u obitelji, uvedeno je kazneno djelo Nasilje u obitelji, opisano u članku 179.a

¹² Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. godine (NN 144/12), donosi definiciju bliske osobe (članak 87. stavak 9.): “Bliske osobe su članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug ili istospolni partner i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu.”, kojom se proširuje krug osoba na koje se zakon primjenjuje, a KZ-om iz 2015. i bliske osobe postaju posebno zaštićena kategorija žrtava, uvođenjem kvalifikatornog oblika kaznenih djela, npr. Iz članka 136., članka 137., članka 138. i dr.

¹³ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN, 126/19), članak 179.a

¹⁴ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK> . 31. 3. 2023.

¹⁵ Članak 4. Direktive.

¹⁶ Članak 22. Direktive.

¹⁷ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, članak 43.

¹⁸ Direktiva, Uvodni dio (17).

smislu u hrvatsko zakonodavstvo je 2017. godine unesena obaveza svih tijela nadležnih za procesuiranje počinitelja (policije, državnog odvjetništva i suda) na izradu procjene rizika od ponavljanja, između ostalog i obiteljskog nasilja, na kojima se treba temeljiti poduzimanje adekvatnih mjera zaštite žrtava u svakom pojedinačnom slučaju¹⁹. Postupak provođenja pojedinačne procjene potreba žrtava za zaštitom, posebno je propisan i uključuje identifikaciju postojećih i potencijalnih opasnosti i rizika za žrtvu od nanošenja štete i/ili dodatne traumatizacije te, u skladu s utvrđenim rizicima, poduzimanje i predlaganje odgovarajućih dodatnih mjera zaštite²⁰.

5. PROCJENA RIZIKA I UPRAVLJANJE RIZICIMA

Pod faktorima rizika podrazumijevaju se sve one okolnosti i situacije koje povećavaju izgleda za nastanak problema, odnosno, nasilja u obitelji. Nasuprot njima, zaštitni faktori predstavljaju one okolnosti koje neutraliziraju utjecaj rizičnih faktora i koji doprinose da niti ne dođe do pojave nasilja u obitelji. Rizični i zaštitni faktori su stalno u međusobnoj interakciji, a otpornost na negativne utjecaje postiže se kada se uspostavi ravnoteža između rizičnih i zaštitnih faktora (Ferić-Šlehan, 2008).

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako se uzroci svih oblika nasilja, mogu najbolje razumjeti unutar ekološkog modela koji istodobno uzima u obzir nekoliko razina. Tako Krug i sur. (2002) predlažu model koji obuhvaća četiri razine rizičnih utjecaja:

1. razina pojedinca - tu pripadaju svi biološki osobni faktori koji potiču pojedinca da se ponaša nasilnički ili da postane žrtva (dob, obrazovanje, imovinsko stanje, poremećaji osobnosti, uživanje alkohola i/ili droga, te nazočenje ili sudjelovanje u nasilničkom ponašanju kao žrtva ili nasilnik).

2. razina interpersonalnih odnosa – u njih se ubrajaju bliski odnosi s okolinom, kao što su bračni sklad ili sukob, kvaliteta dugoročnih odnosa roditelj - odraslo dijete, skrbički stres povezan s brigom za ostarjelog roditelja, te nedobrovoljan zajednički život, prisilna blizina stanovanja i međuovisnost.

3. razina lokalne zajednice (škola, radno mjesto, četvrt, susjedstvo) - ta razina ekosustava djeluje na nasilje putem nezaposlenosti, siromaštva, prisutnosti droge odsutnosti uklopljenosti obitelji u društvenu zajednicu.

4. društvena i kulturalna razina - tu pripadaju faktori koji stvaraju opće stanje nasilja ili nenasilja, a to su: prihvaćanje ili neprihvatanje nasilja u društvu, kulturalne norme odnosa u braku i odnosa roditelja i djece, dostupnost oružja, izloženost nasilju u medijima, pravna regulativa, velike socioekonomske razlike i sl. Analizirajući partnersko nasilje kroz ovaj model došlo bi se do detaljnih podataka o pojedincu i obitelji te bi se

¹⁹ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, članak 43.a.

²⁰ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17, članak 4.

molgi detektirati rizični faktori u užoj i široj okolini počinitelja i žrtve, a što bi imalo pozitivan utjecaj na pravovremenu reakciju u suzbijanju pojave nasilja.

U odnosu na obilježja pojedinih rizika, znanstvenici ističu razlike između statičkih i dinamičkih rizičnih faktora. Statički čimbenici rizika su elementi za koje je poznato da povećavaju rizik, a koji se ne mogu mijenjati (npr. spol i dob). Primjerice, prema nekim istraživanjima, muškarci srednje dobi nose povećani rizik od nasilja u odnosu na žene (Sorrentino, Friedman, Hall, 2016), a mlađe osobe (18-24) godine bit će rizičniji za nasilje u odnosu na starije osobe (Harris, Rice, 2007). S druge strane, dinamički faktori rizika su oni koji su podložni modificiranju, poput utjecaja okoline, upotrebe alkohola ili stimulansa, mentalnog zdravlja počinitelja, zaposlenja i sl.²¹

Nadalje, u odnosu na stupanj opasnosti na koji ukazuju pojedini rizici, možemo govoriti o primarnim i sekundarnim rizicima. Primarni faktori rizika odnose se na nasilje ili zastrašivanje koje se dogodilo neposredno ili eskalira, kada je nasilnik već uključen u nasilje ili planira (razmišlja) o tome. Primarni čimbenici rizika uključuju:

- nasilne misli (slike, fantazije, porive);
- nasilne prijetnje (mogu biti nejasne poput „Ako je ja ne mogu imati nitko ne može“; ili eksplicitne poput „Ubit ću je“);
- nasilne radnje (fizičko ili seksualno ozljeđivanje ili pokušaj istog);
- obrazac ponašanja koje izaziva strah kao što je uhođenje ili kontinuirano zastrašivanje²².

Sekundarni faktori rizika su okolnosti ili uvjeti povezani s pojedincem ili odnosom koji mogu pridonijeti povećanom riziku i nasilnom ili uvredljivom ponašanju. Faktori rizika usmjereni na žrtvu povezani su s ranjivošću žrtve/preživjele i uključuju njezin urođeni osjećaj opasnosti i složenu mrežu potreba, problema i društvenih okolnosti s kojima se suočava te mogu doprinijeti povećanom riziku za žrtve koje su ranjive. Iako faktor „izraziti strah od počinitelja“ ne zadovoljava kriterije primarnog čimbenika rizika, na njega je posebno važno obratiti pozornost i trebao bi imati istu težinu kao primarni čimbenik rizika, s obzirom da promjene u dinamičkim čimbenicima rizika mogu povećati ili smanjiti razinu rizika.²³

Iskustva iz prakse ukazuju na nužnost analize utvrđenih rizika i procjene opasnosti koja iz njih proizlazi. Znanstvenici ukazuju na nekoliko načina procjene rizika od nasilja, na temelju kojih se rizik procjenjuje ili „izračunava“. Jedan od njih je nestrukturirana

²¹ Public Safety Canada. (2010) “Giving Meaning to Risk Factors.” Research Summary. 15(6) Retrieved on October 28, 2016 from <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/mnng-fctrs/mnng-fctrs-eng.pdf>

²² Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.

²³ Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.

profesionalna prosudba, koja se temelji na slušanju informacija i donošenje najbolje procjene na temelju postojeće stručnosti onoga koji procjenu izrađuje, ali ona ovisi individualnim kompetencijama procjenjivača i u praksi se nije pokazala uspješnom (Murray, Thomson, 2010). Drugi oblik procjene rizika poznat je kao aktuarska procjena rizika, koja se temelji na matematičkoj tehnici ispitivanja čimbenika prisutnih kod počinitelja koji su kasnije počinili nasilne zločine i kojom se s velikom vjerojatnošću može odrediti postotak u kojem će pojedinac biti nasilan, ali riskira se s ignoriranjem istaknutih čimbenika rizika ili zaštitnih čimbenika koji mogu povećati ili smanjiti rizik od nasilja pojedinca (Brown, Singh, 2014). Strukturiranom Profesionalnom Prosudbom, kao jednim od oblika procjene rizika, pokušava se spojiti prediktivna sposobnost aktuarskog pristupa s fleksibilnošću nestrukturiranog pristupa pružanjem popisa čimbenika rizika koji se temelje na dokazima (elementima za koje je dokazano da povećavaju rizik od nasilja) zajedno s metodom kodiranja ili bodovanja za generiranje „nizak“, „umjeren“ ili „visok“ rizik i slobodu modificiranja bodovanja za stavke ili popis dodatnih čimbenika koji su pridonijeli procjeni kliničara (Falzer, 2013; MacDonald, 2016).

Iako su u Hrvatskoj policijski službenici i prije donošenja Direktive procjenjivali rizike od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji, nije postojao obrazac rizika koji bi policijskim službenicima mogao pomoći u svakodnevnom radu. Stoga su još 2011. godine provedena istraživanja na predmetima najtežih oblika obiteljskog nasilja (pokušaji ubojstva i ubojstva) s ciljem identificiranja najčešćih rizičnih faktora koji su doprinijeli njihovom počinjenju (Matijević, 2011), a koji su, uz analizu postojećih instrumenata procjene rizika u svijetu²⁴, poslužili za kreiranje Obrasca za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji, prilagođenog empirijski utvrđenim obilježjima nasilja u obitelji u Hrvatskoj (Martinjak, Matijević, Odeljan, 2016). Navedeni obrazac koristio se neslužbeno kao pomoć policijskim službenicima u postupcima pojedinačne procjene potreba žrtve sve do rujna 2022. godine, od kada je njegovo ispunjavanje i dostava pravosudnim tijelima postala obaveza policijskih službenika²⁵.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Opseg, struktura i kretanje prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke, PP Sisak i PP Glina (2018.-2022.)

²⁴ DASH Risk Identification Checklist, Danger Assessment Scale, SARA (Spousal Assault Risk Appraisal)

²⁵ Obvezu ispunjavanja ovog Obrasca i dostavljanja nadležnim pravosudnim tijelima naložilo je Ravnateljstvo policije svim policijskim upravama dopisom: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022., čija primjena je obavezna od 1. studenog 2022.

U tablici 1. prikazani su statistički podaci o broju prijavljenih prekršaja i najčešćih kaznenih djela počinjenim prema bliskim osobama u posljednjih pet godina na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke i policijskih postaja Sisak i Glina.

Tablica 1. Prikaz kretanja prekršaja i najčešćih kaznenih djela nasilja u obitelji na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke, PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju 2018.-2022.²⁶

GODINA	REPUBLIKA HRVATSKA		PU SISAČKO-MOSLAVAČKA		PP SISAK		PP GLINA	
	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA
2018.	9396	4100	498	62	240	32	30	0
2019.	8364	5882	452	107	194	40	21	3
2020.	7704	7932	412	266	159	44	23	14
2021.	7602	8469	379	309	151	40	34	41
2022.	7091	9224	357	285	124	50	28	19

Analiza podataka ukazuje kako je u promatranom razdoblju na području RH počinjeno prosječno 15.153 kažnjivih radnji obiteljskog nasilja, od čega više od polovine prekršaja (53%) i nešto manje kaznenih djela (46%).

Na području PU sisačko-moslavačke u promatranom razdoblju evidentirano je ukupno 3.127 kažnjivih radnji, od kojih 67% prekršaja i 33% kaznenih djela. Analizirajući razlike u obilježjima kriminaliteta obiteljskog nasilja ruralne i urbane sredine unutar PU sisačko-moslavačke, utvrđeno je kako je na urbanom području PP Sisak počinjeno višestruko više kažnjivih radnji nasilja u obitelji (34,3%) u odnosu na ruralno područje PP Glina, gdje je taj udio neznan (0,01%).

Kumulativno gledano, broj kažnjivih radnji nasilja u obitelji (prekršaji i kaznena djela) tijekom 2020. i za dio 2021. godine, za koje su bile karakteristične mjere ograničenja kretanja zbog pandemije bolesti COVID-19, neznatno su porasle - na području Hrvatske za 2,7%, a na području PU sisačko-moslavačke za 1,5%. Međutim, kada su u pitanju teži oblici kriminaliteta nasilja u obitelji, na području PU sisačko-moslavačke zabilježen je značajan porast od 63,5%, od toga 26% na području PP Sisak te 79% na području PP Glina, dok je na razini Republike Hrvatske taj porast bio znatno višestruko manji i iznosio je 11,1%.

U tablici 2 razvidno je kako primarni počinitelji predstavljaju gotovo dvije trećine ukupnog broja prekršaja obiteljskog nasilja počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine, prvenstveno prema odraslim

²⁶ Izvori: Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa, <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233>, 28.9.2023.; Policijska uprava sisačko-moslavačka. Statistički pregled prekršaja nasilja u obitelji i kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama za vremensko razdoblje 2018.-2022.

osobama, djeci, osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi (67,2%), dok je u trećini slučajeva (32,8%) počinitelj u recidivu.

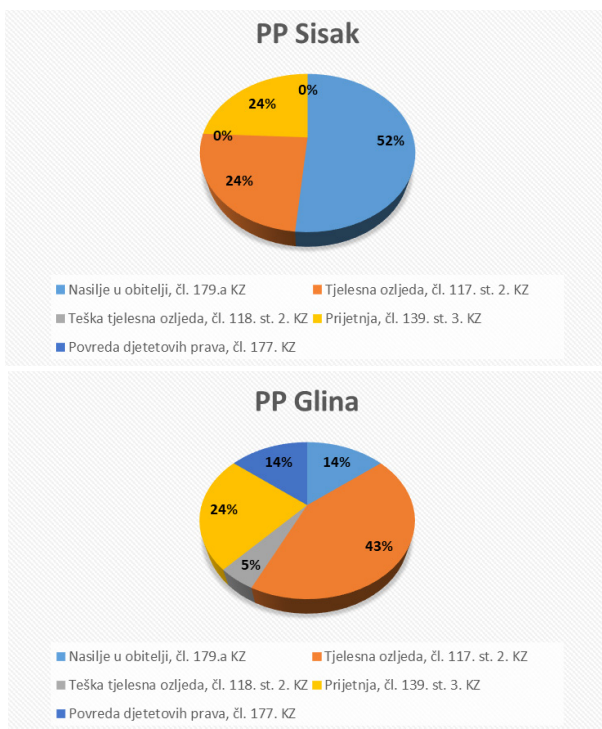
Tablica 2. Prikaz modaliteta i povratništva nasilja u obitelji prema pravnim kvalifikacijama prekršaja nasilja u obitelji, počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Pravna kvalifikacija prekršaja prema ZZNO	PP Sisak		PP Glina	
	Broj prekršaja	Udio %	Broj prekršaja	Udio %
prekršaj je počinjen prvi puta (čl. 22. st. 1.)	8	26,7	9	24,3
ponovljeni prekršaj (čl. 22. st. 2.)	8	26,7	9	24,3
prekršaj u nazočnosti djeteta (čl. 22. st. 3.)	5	16,7	7	18,9
ponovljeni prekršaj u nazočnosti djeteta (čl. 22. st. 4.)	1	3,3	1	2,7
prekršaj na štetu djeteta, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi (čl. 22. st. 5.)	7	23,3	9	24,3
ponovljeni prekršaj na štetu djeteta, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi (čl. 22. st. 6.)	1	3,3	2	5,4
Ukupno	30	100,0	37	100,0

Također je gotovo četvrtina ukupnog broja evidentiranih prekršaja nasilja u obitelji u promatranom razdoblju počinjena izravno prema djetetu, osobi s invaliditetom ili osobi starije životne dobi (23,9%), a u 4,5% slučajeva je isti počinitelj ponovio nasilje prema ovim, posebno vulnerabilnim skupinama žrtava.

Tijekom istraživanja analizirana su i ukupno 54 kaznena djela s elementima nasilja u obitelji (33 kaznena djela na području PP Sisak i 21 kazneno djelo na području PP Glina), evidentirana u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine. Statistička analiza navedenih kaznenih djela prikazana u grafikonima 1 i 2 ukazuje kako je u prosjeku najzastupljenije prijavljivanje počinitelja za kaznena djela Nasilje u obitelji iz članka 179.a KZ-a (37%), Tjelesna ozljeda iz članka 117. stavka 2. KZ-a (31,5%) i Prijetnja iz članka 139. stavka 3. KZ-a (24,1%), a u nešto manjem opsegu slijede Povreda djetetovih prava iz članka 177 KZ-a (5,6%) i Teška tjelesna ozljeda iz članka 118. stavka 2. KZ-a (1,9%).

Grafikoni 1. i 2. Prikaz najčešćih kaznenih djela s elementima nasilja počinjena prema bliskim osobama na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Na urbanom području (PP Sisak) evidentirano je gotovo pet puta više kaznenih djela Nasilje u obitelji iz čl. 179.a KZ-a (17), u odnosu na ruralno područje PP Glina (3), dok je istovremeno na ruralnom području PP Glina evidentirano tri puta više kaznenih djela Povreda djetetovih prava iz čl. 177 KZ-a (3), u odnosu na urbani dio PU sisačkomoslavačke, odnosno PP Sisak, gdje nije bilo evidentiranih ovih kaznenih djela, dok je istovremeno broj kaznenih djela Prijetnje iz članka 139. stavka 3. u prosjeku podjednak u obje sredine.

6.1. Socio-demografski podaci o žrtvama i počiniteljima

Uzimajući u obzir različite definicije „žrtve“ koje se pojavljuju u viktimološkoj literaturi, općenito se može ustvrditi da su žrtve nasilja upravo članovi obitelji koji stradaju ili su ugroženi unutar vlastite obitelji od drugih članova obitelji, onih s kojima žive ili su obiteljski povezani, odnosno, onih s kojima su u međusobnoj formalnoj, kulturološkoj, socijalnoj i emocionalnoj povezanosti (Mamula, Dijanić i Plašč, 2014).

U referentnom vremenskom razdoblju na području PP Sisak i PP Glina ukupno su prekršajem i kaznenim djelom obiteljskog nasilja oštećene 104 žrtve, od kojih 50 na području PP Glina i 54 na području PP Sisak. U razmjerno najvećem broju žrtve obiteljskog nasilja (prekršaja i kaznenih djela) na području PP Sisak i PP Glina ženskog su spola (74%) i pripadaju dobnoj skupini od 31 do 50 godine života (34,6%). Razlika između urbane (PP Sisak) i ruralne sredine (PP Glina), evidentna je u dobnoj skupini djece do 18 godina, odnosno, u ruralnoj sredini 20% žrtava bila su djeca, dok je broj djece žrtava u urbanoj sredini 2,5 puta manji (7,4%).

Obrazovni status najvećeg broja žrtava je na razini srednje stručne spreme (48,1%), pri čemu je karakteristično za ruralnu sredinu to što je 26,9% žrtava najnižeg obrazovnog statusa (učenici, osobe bez stručne spreme ili osobe sa završenom osnovnom školom), dok je u urbanoj sredini taj postotak osjetno niži (18,3%). U odnosu na radni status, žrtve su u najvećem broju u vrijeme počinjenja nasilja bile nezaposlene ili povremeno zaposlene (68,3%), dok je samo trećina njih bila stalno zaposlena (31,7%).

Prema bračnom statusu, od ukupnog broja žrtava više od polovine je u vrijeme počinjenja nasilja bilo u braku ili izvanbračnoj zajednici (58,7%), četvrtina (25,9%) je bila neoženjena/neudana, dok je manji broj žrtava bio rastavljen (5,8%) ili su bili udovci/udovice (6,7%).

Žrtve nasilja u obitelji su u najvećem broju žrtve svojih bračnih partnera (24%) i izvanbračnih partnera (20,1%), potom očeva (15,4%) i odrasle djece (10,6%), dok su u nešto manjem opsegu žrtve bile izložene nasilju od strane bivših bračnih/izvanbračnih partnera i drugih članova obitelji, najčešće braće (6,7%).

Relativno najveći broj žrtava je u vrijeme počinjenja nasilja imao jedno dijete (32,7%), četvrtina je bila bez djece (26,0%), dok je dvoje ili više djece imalo ukupno 30 žrtava (28,8%). Gotovo petina ukupno prijavljenih prekršaja nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina počinjeno je u nazočnosti djece (17,9%).

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem sociodemografskih obilježja žrtava, podudarna su s rezultatima drugih istraživanja u Hrvatskoj i ukazuju na tipična obilježja žrtava obiteljskog nasilja u Hrvatskoj (Mamula i sur., 2014; Martinjak, Kikić i Kovčoč Vukadin, 2020).

U promatranom vremenskom razdoblju na području PP Sisak i PP Glina ukupno je prekršajno i kazneno prijavljeno 95 osoba, većinom muškaraca (85,3%), od kojih gotovo polovina u dobi od 31 do 50 godina (49,5%). Više od polovine ukupnog broja počinitelja nasilja u obitelji je u trenutku počinjenja nasilja bilo nižeg obrazovnog statusa (sa završenom najviše osnovnom školom) i bilo je nazaposleno (47,4%). U većini slučajeva radi se o bračnom ili izvanbračnom partneru s kojim žrtva živi u zajedničkom kućanstvu i to u vlastitom stanu/kući počinitelja. Struktura počinitelja na području policijskih postaja Sisak i Glina odgovara tipičnim počiniteljima nasilja u obitelji u Hrvatskoj, o kojima govore i podaci drugih istraživanja provedenih ranije

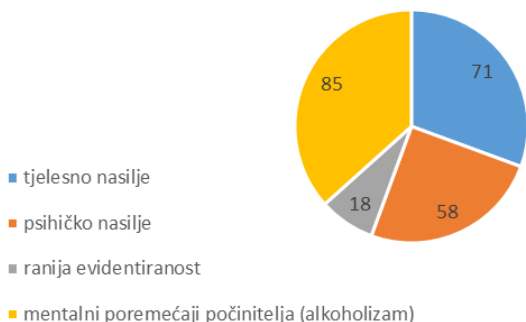
u Hrvatskoj (Ajduković, Mamula, Pečnik, Tolle, 2000, Mamula, Dijanić Plašč, 2014, Martinjak, Kikić, Kovčo Vukadin, 2020).

6.2. Analiza pojedinih faktora rizika

S ciljem utvrđivanja stupnja detekcije, frekvencije pojavljivanja pojedinih rizičnih faktora te razlika između ruralne i urbane sredine, istraživanjem je obuhvaćeno 59 rizičnih faktora obuhvaćenih *Obrascem za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji* koji je u obveznoj primjeni od studenog 2022. godine. Oni su za potrebe istraživanja grupirani u 11 kategorija: 1. psihičko nasilje, 2. tjelesno nasilje, 3. spolno nasilje, 4. recidivizam počinitelja u činjenju prekršaja/kaznenih djela, 5. recidivizam počinitelja u kršenju mjera zaštite žrtve, 6. mentalni poremećaji počinitelja, 7. specifičnosti supkulture, 8. dezorganizacija obitelji, 9. ekonomska deprivacija obitelji, 10. prethodna viktimizacija žrtve i 11. žrtva u ulozi počinitelja.

Preliminarnom analizom utvrđene su najčešće grupacije rizičnih faktora, koji su identificirani od strane policijskih službenika, a prikazani su u grafikonu 3.

Zastupljenost rizičnih faktora

Grafikon 3. Prikaz najčešćih grupacija rizičnih faktora identificiranih od strane policijskih službenika na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Prema prikupljenim podacima kao najznačajniji faktori rizika za ponavljanje nasilničkog ponašanja u ukupnom broju prekršaja i kaznenih djela počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u promatranom razdoblju pojavljuju se tjelesno nasilje (30,6%), prijetnje smrću žrtvi ili njoj bliskoj osobi, sve učestalije nasilničko ponašanje, uhođenje, nadzor i pretjerana ljubomora (25%), ranija evidentiranost počinitelja prekršaja s elementima nasilja prema istoj žrtvi ili drugoj bliskoj osobi (7,8%). U najvećem broju slučajeva počinitelj se nasilnički ponašao pod utjecajem alkohola, pri čemu se u

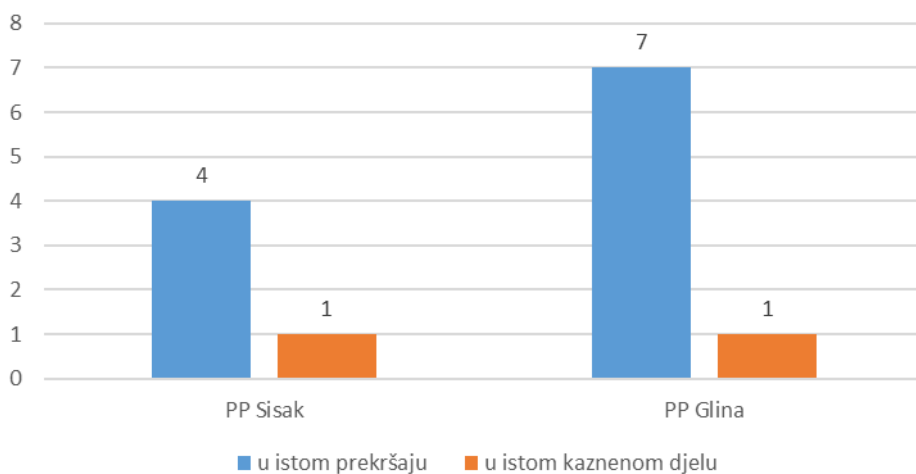
najvećem broju slučajeva radi se o počiniteljima koji su i inače skloni prekomjernom konzumiranju alkohola (36,6%).

Analiziranjem policijskih spisa iz razdoblja šest mjeseci prije uvođenja obaveze ispunjavanja Obrasca razvidno je da velik broj nužnih informacija i podataka ostaje nepoznat kako policijskim službenicima tako i drugim tijelima kaznenog/prekršajnog progona, što uvelike otežava donošenje odluka u pogledu zaštite žrtve, ali i postupanja prema počinitelju. Naročito se to odnosi na nedostatak poznatih činjenica u grupacijama rizičnih faktora koji se odnose na spolno nasilje, dezorganizaciju, odnosno, poremećene odnose unutar obitelji i ekonomsku deprivaciju u obitelji, radi čega se postavlja pitanje jesu li policijski službenici tijekom kriminalističkih istraživanja prikupljali takve podatke, odnosno jesu li sudionicima događaja uopće postavljena konkretna pitanja vezana za pojedine moguće rizike ili ih isti iz nekog razloga nisu htjeli otkriti. Ovaj problem čini se posebno značajnim budući da su prema podacima prikupljenim istraživanjem žrtve u velikom broju slučajeva i ranije bile žrtve obiteljskog nasilja od istog počinitelja ili drugog člana obitelji, posebno žrtve koje žive u ruralnom području (86,7%). Takve podatke nalazimo i u drugim istraživanjima provedenim u Hrvatskoj (Mamula, Dijanić Plašč, 2014, Martinjak, Filipović, 2019, Martinjak, Kikić, Kovčo Vukadin, 2020).

Međutim, usporedbom prepoznavanja i utvrđivanja rizičnih faktora za ponavljanje nasilja u obitelji u razdoblju prije donošenja obavezne upotrebe obrasca za procjenu rizika s vremenskim razdobljem u kojem je korištenje obrasca bilo obavezno, može se zaključiti da se radi o vrlo korisnom alatu koji značajno pridonosi prikupljanju relevantnih podataka za donošenje odluka o načinu, mjerama i radnjama koje je potrebno poduzeti već od prvog susreta s počiniteljem kako bi se osigurala zaštita i sigurnost kako žrtve, tako i samih policijskih službenika na intervenciji te počinitelja i ostalih sudionika događaja.

Potrebno je, također, istaknuti da je u određenom broju predmeta prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji žrtva istovremeno prijavljena i kao počinitelj. U grafikonu 4. su prikazani podaci o ulozi žrtve kao počinitelja u istoj kažnjivoj radnji.

Žrtva u ulozi počinitelja u istoj kažnjivoj radnji

Grafikon 4. Prikaz broja žrtava koje su u istoj kažnjivoj radnji prijavljene kao počinitelji nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Iz prikaza je vidljivo da je u gotovo petini od ukupnog broja analiziranih prijavljenih prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Siska i Gline žrtva ujedno prijavljena i kao počinitelj nasilja u obitelji (16,5%), pri čemu su ovi podaci izraženiji na području ruralne sredine, odnosno, na području PP Glina (25,9%), posebno kada su u pitanju prekršaji nasilja u obitelji. To ukazuje na činjenicu da je došlo do dvostrukog prijavljivanja partnera za uzajamno nasilje, što je pravno moguće, ali predstavlja neprihvatljivu praksu u svjetlu uloge policije kao ovlaštenog tužitelja u prekršajnim postupcima. Naime, prilikom utvrđivanja činjenica i okolnosti pod kojima je nasilje počinjeno, često se obrambena reakcija žrtve tumači kao počinjeni prekršaj nasilja prema počinitelju, te se stječe dojam da je policijskim službenicima lakše prijaviti sve sudionike događaja za nasilje u obitelji, na koji način se ujedno izbjegava donošenje odluke koja se prebacuje u nadležnost pravosudnih tijela. Takvim postupanjem policije stvara se opće nepovjerenje žrtava nasilja u tijela i institucije na koje ih se inače poziva i upućuje da traže pomoć i zaštitu. Prema Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulska konvencija)²⁷ države su dužne osigurati žuran odgovor na nasilje i na odgovarajući način pružiti žrtvama primjerenu i trenutačnu zaštitu (članak 50.). U tom smislu, uloga policije kao ovlaštenog tužitelja je, primjenom utvrđivanja faktora rizika identificirati primarnog agresora i upravljajući

²⁷ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji NN 4/18 – međunarodni ugovori

rizicima, kada god su ispunjeni zakonski uvjeti²⁸, uhititi ga te time spriječiti daljnje nasilje i zaštititi žrtvu.

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu su prikazana kumulativna obilježja prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Policijske uprave sisačko-moslavačke s obzirom da postoje podudarnosti konstitutivnih elemenata obje kažnjive radnje iako se razlikuju po stupnju težine i pravnoj naravi. Obuhvaćeno je razdoblje u kojemu su situacijski stresori poput razornog potresa i pandemije COVID-19 imali značajan deterioracijski učinak na egzistencijalnu i socio-ekonomsku sigurnost te dinamiku društvenih i obiteljskih odnosa, ovo osobito u urbanom području gdje je ekspanzionalno narasla učestalost prekršajnih i kaznenih djela nasilja u obitelji. Iako je predominantno riječ o primarnim počiniteljima, nasilje je usmjereno prema intimnim partnerima i ranjivim skupinama kao što su djeca, osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi, razmjerno češće u ruralnoj sredini. Počinitelji i žrtve su, u pravilu, u partnerskoj zajednici, imaju jedno dijete, srednje su životne dobi i skloni su konzumiranju alkohola. U većoj mjeri su slabo obrazovani, nezaposleni ili povremeno zaposleni. Brojna empirijska istraživanja su dosljedno pokazala da je siromaštvo i slabo obrazovanje povezano s više aspekata obiteljskih odnosa i roditeljstva kao što je npr. zadovoljstvo brakom, količina partnerskih sukoba i nasilja u partnerskom odnosu te usklađenost majke i oca u roditeljstvu (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006). Što se tiče nasilnih obrazaca ponašanja i rizika ponavljanja zlostavljanja članova obitelji, brojna empirijska istraživanja dosljedno navode kao značajnu skupinu čimbenika rizika socijalno-situacijske stresore kao što su npr. nezaposlenost roditelja, siromaštvo i socijalna izolacija obitelji (Ajduković i Rajter, 2013). Svi navedeni pokazatelji sugeriraju kako bi se trebale razvijati mjere socijalne politike i intervencije usmjerene na ciljano povećanje društvene podrške socijalno-ekonomski depriviranim obiteljima koji žive u relativnom siromaštvu i/ili visokom riziku od siromaštva. U tom pogledu djelovanje ne treba usmjeriti isključivo na negativne ishode siromaštva za obiteljsku stabilnost, već i na okolnosti koje pridonose nasilju u obitelji.

Analiza faktora rizika za ponavljanje nasilničkog ponašanja u obitelji pokazala je da su najznačajniji (primarni) faktori rizika recidiva tjelesno nasilje, prijetnje smrću žrtvi ili njoj bliskoj osobi, eskalacija nasilja (učestalo nasilničko ponašanje), ranija povijest nasilja prema istoj žrtvi ili drugoj bliskoj osobi te uhođenje, nadzor i pretjerana ljubomora. Ovim modelima ponašanja se svakako pridružuje i alkohol kao kriminogeni faktor, odnosno katalizator nasilja. Iako su u ovom području istraživanja nedostatna, držimo kako korištenje neposredne procjene rizika kao pomoćnog alata može poslužiti za

²⁸ ZKP, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, čl. 123.

predikciju opetovanog nasilničkog ponašanja počinitelja, kao i za učinkovito korištenje resursa za poboljšanje sigurnosti žrtava te kvalitetnu suradnju između policije i drugih tijela za pomoć i podršku žrtvama u upravljanju slučajevima nasilja u obitelji.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Rajter, M. (2014). *Obiteljski ekonomski stres kao čimbenik rizika za nasilne odgojne postupke i psihosocijalnu dobrobit djece*. U: A. Brajša-Žganec, J. Lopižić & Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*, 353-375. Jastrebarsko: Naklada Slap, Hrvatsko psihološko društvo.
2. Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N., Tolle, N. (2000). *Nasilje u partnerskim odnosima*. U M. Ajduković, i G. Pavleković (Ur.). *Nasilje nad ženom u obitelji*, 57-68.
3. Brown, J., Singh, J.P. (2014) Forensic Risk Assessment: A Beginner's Guide. *Archives of Forensic Psychology*. 1(1). 49-59. Retrieved on October 28, 2016. <http://www.archivesofforensicpsychology.com/web/wp-content/uploads/2015/01/Brown-and-Singh1.pdf> 25.7.2023.
4. Cohen-Louck, K., Levy, I. (2020). Viruism: The need for a new term describing COVID-19 impact in context of viral victimization. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*. Advance online publication. *International Journal of Psychology*, 55 (1): 115-122. <https://doi.apa.org/full-text/2020-89386-001.html>.
5. Day, A., Bowen, E. (2015). Aggression and violent behavior offending competency and coercive control in intimate partner violence. *Aggression and Violent Behavior*, 20(1), 62–71. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.12.004> (23.7.2023.) 15.06.2023.
6. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK> . 31. 3. 2023.
7. Cohen-Louck, K., Levy, I. (2020). Viruism: The need for a new term describing COVID-19 impact in context of viral victimization. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*. Advance online publication. *International Journal of Psychology*, 55 (1): 115-122. <https://doi.apa.org/full-text/2020-89386-001.html>
8. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
8. Falzer, P. R. (2013). Valuing Structured Professional Judgment: Predictive Validity, Decision-making, and the Clinical-Actuarial Conflict. *Behavioral Sciences & The Law*, 31(1), 40-54. doi:10.1002/bsl.2043

9. Ferguson, C., McLachlan, F. (2023) Continuing Coercive Control After Intimate Partner Femicide: The Role of Detection Avoidance and Concealment. *Feminist Criminology*, 0(0). Preuzeto s: <https://doi.org/10.1177/15570851231189531> 17.7.2023.
10. Ferić-Šlehan, M. (2008). Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (1), 15-26.
11. Flury, M., Nyberg, E., Riecher-Rössler, A. (2010). Domestic violence against women: Definitions, epidemiology, risk factors and consequences. *Swiss medical weekly*. Preuzeto s: <https://smw.ch/index.php/smw/article/view/1179> 9.06.2023.
12. Harris, G. T., Rice, M. E. (2007). Adjusting Actuarial Violence Risk Assessments Based on Aging or the Passage of Time. *Criminal Justice & Behavior*, 34(3), 297. doi:10.1177/0093854806293486
13. Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23
14. Konvencija o pravima djeteta, NN 1/10 – međunarodni ugovori
15. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN 4/18 – međunarodni ugovori
16. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
17. MacDonald, D.K., (2016), “Biopsychosocial Model of Violence Risk Assessment.”. <http://dustinkmacdonald.com/biopsychosocial-model-violence-risk-assessment/> 25.7.2023.
18. Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.
19. Mamula, M., Dijanić Plašč, I. (2014). Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH–sociodemografski profil. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 60(32), 111-127.
20. Martinjak, D., Kikić, S., Kovčo Vukadin, I. (2020). Viktimološka obilježja obiteljskog nasilja s posebnim osvrtom na pravnu kvalifikaciju događaja. *Zbornik radova VII. međunarodne znanstveno- stručne konferencije Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu / Cajner Mraović, I. i Kondor - Langer, M. (ur.). Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, 2020. str. 303-327*
21. Martinjak, D., Filipović, H. (2019). Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 26(2), 621-653
22. Martinjak, D., Matijević, A., Odeljan, R. (2016). Obrazac za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji. *Zbornik radova s 5. Međunarodne znanstveno- stručne konferencije – “Istraživački dani Visoke policijske škole, Unaprjeđivanje sigurnosne uloge policije.”* Zagreb, 150-163

23. Matijević, A (2011). Komparativni prikaz procjena rizika kod počinitelja nasilja u obitelji. *Policija i sigurnost*. (Zagreb), godina 20. (2011), broj 2, str. 223-229
24. Monckton Smith, J., Szymanska, K., Haile, S. (2017). Exploring the relationship between stalking and homicide. Suzy Lamplugh Trust. Preuzeto s: <https://www.equallyours.org.uk/suzylamplughtrustreportexploringrelationshipstalking.homicide/> 10.8.2023.
25. MUP RH. Ravnateljstvo policije: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022.
26. Murray, J., & Thomson, M. E. (2010). Clinical judgement in violence risk assessment. *Europe's Journal Of Psychology*, 1, 128-149.
27. Obiteljski zakon, NN 162/98.
28. Policijska uprava sisačko-moslavačka. Policijske postaje. <https://sisacko-moslavacka-policija.gov.hr/policijske-postaje/30873> . 9.10.2023.
29. Policijska uprava sisačko-moslavačka. Statistički pregled prekršaja nasilja u obitelji i kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama za vremensko razdoblje 2018.-2022.
30. Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17
31. Public Safety Canada. (2010) Giving Meaning to Risk Factors. Research Summary. 15(6) <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/mnng-fctrs/mnng-fctrs-eng.pdf> 12.8.2023.
32. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. (2006) Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 15(6), 961-985. <https://hrcak.srce.hr/18343>
33. Sorrentino, R., Friedman, S. H., & Hall, R. (2016). Gender Considerations in Violence. *Psychiatric Clinics Of North America*, doi:10.1016/j.psc.2016.07.002
34. Spidel, A., Vincent, G., Huss, M. T., Winters, J., Thomas, L., Dutton, D. (2007). The psychopathic batterer: Subtyping perpetrators of domestic violence. In H. Herve, & J. C. Yuille (Eds.), *The Psychopath: Theory, Research, and Practice* (pp. 327–340). Lawrence Erlbaum Associates Publishers
35. Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa, <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233> , 28.9.2023.
36. Vlada RH. Potres u Hrvatskoj 2020.. Brza procjena šteta i potreba. https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Potres/RDNA_2021_07_02_web_HR.pdf. 9.10.2023.
37. Willis, D. (1997). Domestic violence: The case for aggressive prosecution. *UCLA Women's Law Journal*, 7(2), 173–182. <https://doi.org/10.5070/L372017672> 18.7.2023.

38. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.
39. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03
40. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09
41. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22.

SUZANA KIKIĆ*, KSENIJA BUTORAC**, DANIJELA NIKIĆ-IBRAHIMOV***

CERTAIN CHARACTERISTICS OF FAMILY VIOLENCE AND RELATED RISK FACTORS

Abstract

The challenges faced by competent services in attempts to prevent and suppress the incidence of family violence as a specific and persistent crime type are increasing. Since the fundamental task of the police is the prevention of possible future violent incidents and their recurrence as well, scientists and practitioners are mainly focused on developing more efficient mechanisms for detecting risks that lead to the occurrence and/or recurrence of family violence and risk management thereof. The aim of the respective police measures is eliminating or reducing risk factors for offenders' recidivism and more effective protection of victims. The paper reviews the relevant literature and some preliminary research results conducted in June 2023 in the Sisačko-moslavačka County Police Administration area. The research results indicate the dominant characteristics of perpetrators and their victims and determine the primary risk factors for domestic violence occurrence and recidivism, as well as their specificities in relation to rural and urban environments, with the aim of police performance improvement in the domain of family violence.

Keywords: family violence, normative framework, Sisačko-moslavačka County Police Administration, characteristics of offenders and victims, reoffending, risk factors.

---

* Suzana Kikić, University of Applied Sciences in Criminal investigation and Public Security

** Ksenija Butorac, University of Applied Sciences in Criminal investigation and Public Security

*** Danijela Nikić Ibrahimov, Sisak Moslavina Police Administration

DAMIR LAUŠ*, MARIJAN JOZIĆ**, ZRINKA PUHARIĆ***

METRIJSKE KARAKTERISTIKE TESTOVA KOORDINACIJE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

Sažetak

Koordinacijske sposobnosti najkompleksniji su dio motoričkih sposobnosti i smatraju se temeljem motoričkog funkcioniranja. Za utvrđivanje faktora koordinacije koriste se motorički testovi čije metrijske karakteristike trebaju biti visokih vrijednosti. Cilj je ovog rada utvrditi metrijske karakteristike četiri testa za procjenu koordinacije policijskih službenika i utvrditi njihovu latentnu strukturu. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Metrijske karakteristike: pouzdanost, homogenost, osjetljivost i faktorska valjanost utvrđene su za četiri kompozitna testa za procjenu koordinacije – vođenje lopte rukom, provlačenje i preskakivanje, osmica sa sagibanjem i okretnost u zraku. Izračunani su osnovni deskriptivni parametri, mjere pouzdanosti, homogenosti i faktorske valjanosti čestica testova. Rezultati pokazuju kako najlošije metrijske karakteristike ima test vođenja lopte rukom, dok testovi provlačenja i preskakivanja, osmice sa sagibanjem imaju vrlo dobre metrijske karakteristike. Za skup testova utvrđen je zajednički predmet mjerenja koji se može interpretirati kao sposobnost brzog i koordiniranog izvođenja kompleksnih motoričkih zadataka. Najbolje ga određuju upravo dva najkvalitetnija testa – provlačenje i preskakivanje te osmica sa sagibanjem. Ako bi se zaključivalo prema rezultatima ovog istraživanja dobivenim na prigodnom uzorku ispitanika policijskih službenika, test vođenje lopte rukom ne bi se mogao preporučiti za daljnja istraživanja koordinacije policijskih službenika, dok su preostala tri vrlo dobrih karakteristika.

Ključne riječi: *policijski službenici, motoričke sposobnosti, metrijske karakteristike, koordinacija*

---

* dr. sc. Damir Lauš, prof. struč. stud., Veleučilište u Bjelovaru, Bjelovar, Hrvatska

** dr. sc. Marijan Jozić, v. pred., Ministarstvo unutarnjih poslova, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb, Hrvatska

*** izv. prof. dr. sc. Zrinka Puharić, Veleučilište u Bjelovaru, Bjelovar, Hrvatska

1. UVOD

Koordinacijske sposobnosti najkompleksniji su dio motoričkih sposobnosti i temelj motoričkog funkcioniranja (Sekulić, 2015). Tako je koordinacija motorička sposobnost upravljanja pokretima cijelog tijela ili dijelovima tijela koja se očituje brзом i preciznom izvedbom motoričkih zadataka odnosno brzim rješavanjem motoričkih problema (Milanović, 1997). Za rješavanje zadataka u kojima se manifestira važna je sinkronizacija viših regulacijskih centara živčanog sustava za kretanje (Prskalo, 2004). Velika su raznolikost motoričkih manifestacija koordinacijske sposobnosti, što je izravno povezano s primjenom mjernih instrumenata radi određivanja strukture ove sposobnosti. Jedan od predloženih modela akcijskih faktora koordinacije govori o *brzinskoj koordinaciji* – sposobnost brzog i točnog izvođenja složenih motoričkih zadataka, *ritmičkoj koordinaciji* – sposobnost izvođenja jednostavnijih i složenijih struktura kretanja u zadanom ili proizvoljnom ritmu, *brzini učenja motoričkih zadataka* – sposobnost brzog usvajanja složenih motoričkih zadataka, *pravodobnosti ili tajmingu* – sposobnost procjene prostorno-vremenskih odnosa nekog kretanja te pravodobno reagiranje u složenim motoričkim zadacima, *prostorno-vremenskoj orijentaciji* – sposobnost za što točnije razlikovanje prostornih udaljenosti te za procjenu i izvedbu zadanog tempa kretanja, *agilnosti* – sposobnost brze promjene pravca kretanja (Milanović, 2013; Findak i Prskalo, 2004).

Mjerni instrumenti (testovi) za procjenu koordinacijskih sposobnosti odgovarajući su operatori pomoću kojih se određuje pozicija objekta mjerenja na nekoj mjernoj skali kojom se procjenjuje predmet mjerenja. No predmet mjerenja najčešće je neki hipotetski konstrukt koji nije izravno mjerljiv. Tako su i koordinacijske sposobnosti teorijski konstrukti koje ne možemo izravno mjeriti, ali pretpostavlja se da imaju realnu egzistenciju jer determiniraju uspješnost motoričkog ponašanja. S obzirom na to da ih je moguće samo indirektno procjenjivati, zovemo ih latentne dimenzije (Dizdar, 2006). Mjerni instrumenti poput motoričkih zadataka u nekoj poznatoj mjeri aktiviraju određenu motoričku sposobnost. Metrijske (mjerne) karakteristike mjernih instrumenata su pouzdanost, objektivnost, homogenost, valjanost i osjetljivost, a utvrđuju se na reprezentativnim uzorcima ispitanika. Utvrđene metrijske karakteristike uvijek se odnose na određenu populaciju na čijim su reprezentativnim uzorcima utvrđene, a nikako na sve ispitanike (Dizdar, 2006; Viskić-Štalec, 2010).

U ovome radu predmet proučavanja su metrijske karakteristike četiri testa za procjenu koordinacije policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, a testovi su izvorno primijenjeni u istraživanju Gredelja, Metikoša, Hošek i Momirovića (1975). Prema tada postavljenom hipotetičkom modelu o egzistenciji primarnih faktora koordinacije, pretpostavljeno je kako test vođenja lopte rukom (MKAVLR) pripada primarnom faktoru nazvanom *koordinacija ruku*, test provlačenja i preskakivanja (MBKPOP) primarnom faktoru *brzina izvođenja kompleksnih motoričkih zadataka*, test osmice sa sagibanjem (MAGOSS) primarnom faktoru nazvanom *agilnost* i test

okretnosti u zraku (MKTOZ) primarnom faktoru *koordinacija cijelog tijela*. Ovi su testovi u dosadašnjim istraživanjima primijenjeni na različitim populacijama ispitanika i uglavnom su pokazivali dobre metrijske karakteristike.

Primjerice, rezultati istraživanja strukture koordinacije A. Hošek (1976) na uzorku od 693 ispitanika muškog spola u dobi od 19 do 27 godina, s primijenjenih 37 testova za procjenu koordinacije, pokazali su kako su koeficijenti pouzdanosti i reprezentativnosti svakog od ova četiri testa visokih vrijednosti ($>0,90$).

Metikoš i sur. (1982), na uzorku od 208 studenata Fakulteta za fizičku kulturu u Zagrebu, muškog spola, između 20 i 25 godina života, školske godine 1980./81., primijenili su ukupno 71 test za mjerenje motoričkih sposobnosti, od toga 10 njih za procjenu koordinacijskih sposobnosti. Primarno obilježje uzorka ispitanika bilo je pozitivna selekcioniranost prema sljedećim obilježjima: motoričkim sposobnostima, motoričkim znanjem, kognitivnim sposobnostima, konativnim osobinama i zdravstvenom stanju, sličan populaciji natjecatelja u raznim sportskim disciplinama. Analiza osnovnih metrijskih karakteristika kompozitnih mjera pokazala je kako se i pod najstrožim kriterijima mogu smatrati iznimno dobrim mjernim instrumentima MBKPOP i MAGOSS, prihvatljive metrijske karakteristike ima test MKAVLR, a da se bez nužnih modifikacija ne može upotrebljavati u dijagnostičke i prognostičke svrhe, test MKTOZ. Naravno, ovdje su spomenuti samo testovi koji su predmet istraživanja u ovom radu.

Delija i Mraković (1993), na uzorku od 600 desetogodišnjih učenica primijenjeno je 27 testova primarnih motoričkih sposobnosti. Dobiveni rezultati upućuju na potrebu preispitivanja podobnosti ukupnog seta motoričkih varijabli za mlađu dob s obzirom i na slabu diskriminativnost pojedinih motoričkih testova, posebno onih za procjenu snage i koordinacije.

U sva tri spomenuta istraživanja korišteni su isti testovi za procjenu koordinacijskih sposobnosti, ispitanici su se razlikovali po dobi, spolu, motoričkom statusu, a kvaliteta testova razlikovala se od izvrsnih mjernih karakteristika do potpune neupotrebljivosti. Imajući to na umu, cilj je ovog rada utvrditi metrijske karakteristike četiri testa za procjenu osnovnih koordinacijskih sposobnosti policijskih službenika te utvrditi moguću zajedničku latentnu strukturu manifestnih varijabli.

2. METODE RADA

2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Ispitanici su bili muškog spola, životne dobi $29,8 \pm 5,0$ godina, prosječne visine $175,3 \pm 5,4$ cm i mase tijela $80,5 \pm 9,8$ kg. Informirani su o ciljevima i doprinosu istraživanju, kao i o njihovu dobrovoljnom sudjelovanju u istraživanju. Ispitanici su mogli napustiti protokol testiranja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica.

2.2. Mjerni instrumenti

Mjerni instrumenti bila su četiri testa kompozitnog tipa za procjenu latentne dimenzije motoričkih sposobnosti koordinacije: vođenje lopte rukom, provlačenje i preskakivanje, osmica sa sagibanjem i okretnost u zraku (Metikoš, i sur., 1989).

2.2.1. Opis mjernih instrumenata

1. Test – vođenje lopte rukom (MKAVLR)

Procjena ukupnog trajanja testa za jednog ispitanika iznosi četiri minute. Potreban je jedan mjeritelj. Od rekvizita su potrebni rukometna lopta, štoperica i pet stalaka za slalom. Mjesto izvođenja testa je prostorija ili otvoreni prostor minimalnih dimenzija 12 x 12 metara. Na stazi dužine 10 metara stalci su raspoređeni na udaljenosti od 2 metra. Startna linija je od prvog stalka udaljena 2 metra. Osim linije starta dugačke 1 metar, označena su i mjesta na kojima stoje stalci. Zadatak: ispitanik stoji iza startne linije. U boljoj, dominantnoj ruci drži loptu. Nakon znaka „sad“ treba što brže voditi loptu „boljom“ rukom u slalomu između stalaka. Kod posljednjeg stalka ispitanik se treba okrenuti za 180° i vratiti se na jednak način do startne linije. Tijekom izvođenja cijelog zadatka i u svakom ponavljanju, ispitanik treba voditi loptu istom, „boljom“ rukom. Mjeritelj stoji na liniji cilja, mjeri vrijeme i kontrolira izvođenje. Mjeri se vrijeme u desetinkama sekunde od znaka „sad“ do prijelaza startne linije u povratku. Upisuje se rezultat svakog od pet izvođenja posebno. Napomena: ispitaniku se ne uzima kao pogreška ako slučajno sruši stalak. Stalak će namjestiti ili sljedeći ispitanik ili mjeritelj, tako da ne ometa ispitanika, koji ne prekida vođenje lopte. Ako ispitanik iz bilo kojeg razloga prekine sukcesivno obilaženje stalaka, vraća se na mjesto gdje je učinio pogrešku. Za to vrijeme štoperica se ne zaustavlja (Metikoš, i sur., 1989).

2. Test – provlačenje i preskakivanje (MBKPOP)

Procjena ukupnog trajanja testa za jednog ispitanika iznosi četiri minute. Potreban je jedan mjeritelj. Od rekvizita potrebna su četiri okvira švedskog sanduka i štoperica. Mjesto izvođenja testa je prostorija ili otvoreni prostor minimalnih dimenzija 9 x 2 metara. Na podu je označena startna linija duga jedan metar, a 7,5 metara od nje označena je linija okretišta također u dužini od jednog metra. Na udaljenosti od 1,5 metara od startne linije postavljen je, okomito na smjer kretanja, prvi okvir po dužini, zatim 1,5 metara od njega drugi okvir, 1,5 metara od drugog treći okvir i 1,5 metara od trećeg četvrti okvir. Od četvrtog okvira do linije okretišta ostaje također 1,5 metara. Zadatak: ispitanik stoji neposredno iza startne linije. Na znak „sad“ ispitanik trči do prvog okvira, preskače ga (ili prelazi korakom preko njega), provlači se kroz drugi okvir, preskače treći, provlači se kroz četvrti, prelazi potpuno liniju okretišta, okreće se za 180° i u povratku

preskače četvrti okvir (sada prvi), provlači se kroz treći, preskače drugi i provlači se kroz prvi okvir, podiže se i pretrčava startnu liniju. Prelazak svih dijelova tijela preko startne linije poslije točno izvedenih elemenata zadatka označava kraj izvođenja zadatka. Mjeritelj stoji bočno od pravca kretanja ispitanika, u blizini starta. Zadatak se ponavlja šest puta, s pauzama dovoljnim za oporavak. Mjeri se vrijeme u desetinkama sekunde od znaka „sad“ do potpunog prelaska startne linije svim dijelovima tijela u povratku. Upisuju se rezultati svakog od šest izvođenja zadatka. Napomena: Ako ispitanik sruši okvir švedskog sanduka u trenutku prije nego što ga je preskočio, ili dok nije cijelim tijelom prošao kroz njega, dužan ga je sam namjestiti i tek tada izvršiti taj dio zadatka. Ako ga sruši pri kraju izvođenja određenog dijela zadatka, nastavlja bez zastoja, a mjeritelj ili sljedeći ispitanik namješta okvir ne ometajući rad ispitanika. Okvir se može preskakati sunožno, jednonožno, a moguće ga je i prekoračiti. Zadatak se ne uvježbava (Metikoš, i sur., 1989).

3. Test – osmica sa sagibanjem (MAGOSS)

Ukupno trajanje testa s uputama za jednog ispitanika iznosi oko osam minuta. Potreban je jedan mjeritelj. Od rekvizita potrebni su dva stalka sa stabilnim postoljem visoka najmanje 120 cm i elastična traka bijele boje dužine 7 metara. Mjesto izvođenja testa je prostorija ili otvoreni prostor s ravnom i čvrstom podlogom minimalnih dimenzija 6 x 3 metara. Stalci su postavljeni na udaljenosti od četiri metra, a između njih je razapeta elastična traka. Elastična traka je zategnuta i postavljena u visini najvišeg ruba zdjelice ispitanika. Zadatak: ispitanik stoji u poziciji visokog starta pokraj jednog stalka okrenut u smjeru drugoga. Prsti prednje noge su u ravnini stalka pokraj kojega stoji. Na znak „sad“ ispitanik najbrže što može obilazi stalke slijedeći zamišljenu liniju položenog broja osam, saginjući se svaki put ispod razapete elastične trake. Nakon što ispitanik obiđe oko stalaka četiri puta i protrči pokraj stalka koji je služio za start, zadatak je završen. Zadatak se ponavlja šest puta s pauzom dovoljnom za oporavak. Mjeri se vrijeme u desetinkama sekunde od znaka „sad“ do trenutka kad ispitanik, nakon pravilno izvedenog zadatka, grudima dotakne zamišljenu ravninu okomitu na razapetu elastičnu traku, a definiranu stalkom od kojega je izveden start. Upisuju se rezultati svih šest ponavljanja. Napomena: prilikom prolaska ispod elastične trake ispitanik je ne smije doticati. Ako se to dogodi samo jedanput prilikom izvođenja zadatka, ispitanika se upozori uzvikom „niže“, a rezultat se priznaje. Međutim, ako ispitanik dvaput pogriješi, zadatak se prekida i ponavlja. Zadatak se ne uvježbava (Metikoš, i sur., 1989).

4. Test – okretnost u zraku (MKTOZ)

Procjena ukupnog trajanja testa za jednog ispitanika iznosi tri minute. Potreban je jedan mjeritelj. Od rekvizita potrebni su štoperica, četiri strunjače i četiri medicinke od 3 kg. Mjesto izvođenja testa je prostorija ili otvoreni prostor minimalnih dimenzija 8 x

4 metra. Četiri strunjače postavljaju se tako da se dodiruju širim stranama. Zatim se dvije strunjače razdvoje toliko da se između njih mogu staviti četiri medicinke. Medicinke se postavljaju tako da zatvaraju površinu kvadrata. Ispitanik okreće leđa medicinkama i sjeda na „zadnje“ dvije medicinke, a noge ispruži preko „prednjih“ medicinki. Svaka noga nalazi se na jednoj medicinki, a ruke su opružene i dlanovima oslonjene na natkoljenice neposredno iza koljena. Zadatak: ispitanikov je zadatak da nakon znaka „sad“ što brže napravi kolut natrag, digne se i napravi kolut naprijed preko medicinki. Kolut se ne smije napraviti dodirujući medicinke. Nakon koluta naprijed ispitanik se okrene za 180° i dlanovima dotakne sve četiri medicinke. Zadatak je završen kad ispitanik dotakne sve četiri medicinke. Zadatak se ponavlja pet puta. Između pojedinih pokušaja ispitanik ima odmor. Mjeritelj sjedi 1 do 2 metra od ruba strunjače u ravnini medicinki. Registrira se vrijeme u desetinkama sekunde od znaka „sad“ do dodira po četvrtoj medicinki. Upisuje se rezultat svakog od pet izvođenja. Napomena: prije svakog ispitanika mjeritelj provjerava fiksiraju li strunjače dovoljno medicinke. Dopušteno je doticati medicinke bilo jednom, bilo objema rukama i to proizvoljnim redom. Ako ima veći broj ispitanika u grupi koja izvodi ovaj test, korisno je da dva ispitanika fiksiraju strunjače stopalom. Ispitanik nema probni pokušaj (Metikoš, i sur., 1989).

2.3. Protokol mjerenja

Istraživanje je provedeno nakon dobivene suglasnosti Ravnateljstva policije broj: 511-01-42-380-1431-16.-24, od 1. prosinca 2016. godine.

Mjerenje motoričkih sposobnosti izvršeno je na početku svakog od ukupno 10 seminara borilačkih vještina za policijske službenike tijekom kalendarske godine. Prosječan broj policijskih službenika koji su sudjelovali u mjerenju na jednom seminaru bio je deset. S obzirom na to da su ispitanici motoričke zadatke u testovima trebali ponavljati pet, odnosno šest puta, radi optimiziranja potrebnog vremena za izvođenje mjerenja, podijeljeni su u dvije grupe. Testiranje je provedeno u zatvorenom prostoru, u sportskoj dvorani. Mjerenje su provela dva osposobljena mjeritelja s asistentima.

2.4. Metode obrade podataka

Normalnost distribucije rezultata u varijablama testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom i prikazana u Tablici 1 (K-S). Temelji se na usporedbi empirijskih relativnih kumulativnih frekvencija i teoretskih relativnih kumulativnih frekvencija. Od osnovnih deskriptivnih parametara varijabli utvrđeni su aritmetička sredina (AS), standardna devijacija (SD), minimalni rezultat (Min), maksimalni rezultat (Max), koeficijent asimetrije ($a3$) i koeficijent zakrivljenosti ($a4$) distribucije rezultata. Svi navedeni parametri imaju svrhu određivanja osjetljivosti mjernog instrumenta. *Osjetljivost* mjernog instrumenta predstavlja svojstvo pomoću kojega se ispitanici mogu

uspješno razlikovati po predmetu mjerenja. Za provjeru metrijskih karakteristika testova, osim osnovnih deskriptivnih parametara, utvrđeni su prosječni rezultat u testu ako se izuzme navedena čestica (*Mean if deleted*) i standardna devijacija u testu ako se izuzme navedena čestica (*StDv. if deleted*). Zatim, izračunana je metrijska karakteristika testa koja se naziva *pouzdanost*, a odnosi se na točnost mjerenja, tj. na nezavisnost mjerenja od nesustavnih pogrešaka. Mjere pouzdanosti pokazuju kakvo je slaganje rezultata u testu s pravim predmetom mjerenja, pa se na temelju njih taj pravi predmet mjerenja može procijeniti s nekom poznatom pogreškom. Mjere pouzdanosti su Cronbachov koeficijent pouzdanosti (*Cronbach alpha*), zatim koeficijent pouzdanosti dobiven na standardiziranim česticama (*Standardized alpha*); koeficijent pouzdanosti testa nakon izostavljanja navedene čestice (*Alpha if deleted*). Zatim, koeficijent determinacije (SMC) ili multipla korelacija svake čestice s ostalim česticama, što je donja granica valjane varijance, odnosno donja granica pouzdanosti svake čestice. Nakon toga, Kaiser-Riceova mjera primjerenosti uzorkovanja ili reprezentativnosti (MSA) svake čestice za skup istih čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja (Kaiser, i Rice, 1974), što je direktna mjera pouzdanosti (Momirović, i Wolf, 1975). Koristi se kao mjera faktorske prikladnosti podataka prilikom primjene faktorske analize. Slijedi *homogenost*, metrijsko svojstvo kompozitnih testova koje pokazuje koliko rezultati ispitanika u svim česticama ovise o istom predmetu mjerenja, ili identične kombinacije različitih predmeta mjerenja (Dizdar, 2006). Homogenost je izračunana kao prosječna korelacija između čestica mjerenja (*Average inter-item correlation*). Faktorska valjanost prikazana je postotkom objašnjene varijance matrice korelacija čestica svakog testa (*faktorska valjanost – % var*). Također je utvrđena faktorska struktura testova metodom glavnih komponenti (F1), što je prikazano faktorskim zasićenjima, odnosno korelacijama čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja (*Faktorska zasićenja*). Faktorska zasićenja upućuju na relativnu važnost svake varijable (čestice) u definiranju faktora i pritom varijable s većim zasićenjem bolje opisuju faktor, a također su pokazatelj homogenosti testa (Milanović, 1977). Kako bi se provjerila hipoteza o jedinstvenom predmetu mjerenja testova, analizirana je latentna struktura ovog skupa manifestnih varijabli. Početni koordinatni sustav vektora testova određen je metodom glavnih komponenti. Rezultati su obrađeni pomoću statističkog programa IBM SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences 25.0*).

3. REZULTATI I RASPRAVA

Analizom Kolmogorov-Smirnovljeva testa utvrđeno je da se distribucije rezultata testova *vođenja lopte rukom (MKAVLR)* i *okretnosti u zraku (MKTOZ)* znatno razlikuju od normalne distribucije, dok se distribucije rezultata testova *provlačenja i preskakivanja (MBKPOP)* te *osmice sa sagibanjem (MAGOSS)* ne razlikuju od normalne distribucije na razini statističke značajnosti $p < 0,05$. U Tablici 1 prikazani su rezultati deskriptivnih karakteristika testova. Pomoću tih pokazatelja možemo procijeniti *osjetljivost* mjernih

instrumenata. U kineziološkim istraživanjima *osjetljivost* mjernog instrumenta procjenjuje se na temelju mjera disperzije i oblika distribucije rezultata.

Varijable	AS	SD	Min	Max	a3	a4	K-S
MKAVLR	9,46	1,18	7,54	13,76	1,17	2,04	0,14*
MBKPOP	15,34	2,26	10,30	22,20	0,52	1,16	0,09
MAGOSS	18,32	1,33	15,40	22,60	0,13	0,30	0,06
MKTOZ	4,35	0,53	3,30	7,80	2,98	17,99	0,17*

Tablica 1: Deskriptivne karakteristike testova

Legenda: AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Min – minimalni rezultat; Max – maksimalni rezultat; a3 – koeficijent asimetrije; a4 – koeficijent zakrivljenosti distribucije rezultata; K-S – vrijednost Kolmogorov-Smirnovljeva testa, * – statistička značajnost ($p < 0,05$) razlike distribucije rezultata varijabli i teoretske normalne distribucije testirane Kolmogorov-Smirnovljevim testom

1. Test – vođenje lopte rukom (MKAVLR)

Test je prema modelu motoričkih sposobnosti Gredelja, Metikoša, Hošek, i Momirovića, (1975), jedan od testova namijenjenih procijeni hipotetskog primarnog faktora nazvanog *koordinacija ruku*, koji je definiran kao sposobnost manipulacije objektima. Pretpostavlja se (Hošek, 1976) kako na rezultate u ovom testu znatan utjecaj imaju količina i efikasnost prethodno stečenih informacija koje se odnose na manipuliranje loptom.

Osnovni deskriptivni pokazatelji testa nalaze se u Tablici 1. Distribucija rezultata razlikuje se od normalne distribucije (K-S). Raspon rezultata je velik, a koeficijent asimetrije $a3 = 1,17$ pokazuje pozitivnu asimetriju, što govori o grupiranju rezultata u zoni nižih vrijednosti. S obzirom na to da su vrijednosti rezultata obrnuto skalirane, niže vrijednosti izmjerenih rezultata predstavljaju bolju izvedbu testa. Može se reći kako je manji broj ispitanika postigao lošije rezultate, odnosno trebalo im je više vremena da uspješno završe test, što je vjerojatno dovelo do pozitivno asimetrične distribucije rezultata. Koeficijent zaobljenosti distribucije rezultata $a4 = 2,04$ pokazuje nešto niži i širi vrh od normalne distribucije, veću raspršenost rezultata i dobro diskriminiranje ispitanika prema predmetu mjerenja. Homogenost čestica mjerenja (Tablica 2) procijenjena prosječnom međučestičnom korelacijom slabih je vrijednosti (0,40), što navodi kako test slabo mjeri jedan zajednički predmet mjerenja. Vrijednost Cronbachova alpha koeficijenta pouzdanosti je ispod donje granice pouzdanosti (0,77). Za temeljna znanstvena istraživanja Nunnally (1967) je predložio vrijednosti alpha koeficijenta $\geq 0,80$. Vrijednosti aritmetičkih sredina iz čestice u česticu sve su bolje, a raspršenost rezultata najmanja je u drugoj i petoj čestici. Vidljiv je efekt učenja

pokreta. Pravi rezultati procijenjeni pomoću koeficijenta determinacije (kvadrat multiple korelacije, SMC) niskih su vrijednosti (0,21 – 0,37) (Tablica 2) te istodobno predstavljaju donju granicu pouzdanosti svake čestice mjerenja. Kaiser-Riceova (1974) mjera reprezentativnosti, primjerenosti ili adekvatnosti uzorkovanja čestica testa predstavlja procjenu gornje granice reprezentativnosti (Momirović, Hošek, 1995). Kaiser i Rice (1974) sugeriraju kako bi MSA trebao premašiti 0,8 za očekivane vrlo dobre rezultate prilikom primjene faktorske analize. Njihove preporuke za MSA su $\leq 0,50$ neprihvatljivo, 0,50+ slabo, 0,60+ prihvatljivo (Rencher, 2005), 0,70+ dobro, 0,80+ vrlo dobro, $\geq 0,90$ izvrsno. Kaiser-Riceova mjera reprezentativnosti (MSA) čestica testa *vođenja lopte rukom (MKAVLR)* ima vrijednosti 0,79 – 0,84 te govori o opravdanoj upotrebi faktorske analize. Pokazuje koliko kvalitetno svaka čestica mjeri glavni predmet mjerenja i direktna je mjera pouzdanosti (Momirović, i Wolf, 1975). Promatrajući faktorsku valjanost testa vidljivo je kako čestice mjerenja pripadaju istom faktoru, ali dijele samo 52,37% varijance s prvim predmetom mjerenja. Projekcije svake čestice na prvu glavnu komponentu mjerenja, faktorska zasićenja, ili korelacije čestica s prvom glavnom komponentom, niske su, što navodi na zaključak da predmet mjerenja nije valjano i jednoznačno definiran, a to je u ovom slušaju loš pokazatelj homogenosti testa (Milanović, 1977). Zaključno, u ovome radu, test *vođenja lopte rukom (MKAVLR)* nije pokazao dobre metrijske karakteristike s obzirom na slabe pokazatelje pouzdanosti i homogenosti. Test se u ovom istraživanju pokazao osjetljivim i dobro diskriminira ispitanike po predmetu mjerenja, ali kod ovog uzorka ispitanika pravi predmet mjerenja testa slabo je definiran, a varijanca pogreške mjerenja veća je od željene.

Cronbach alpha: 0,76 Standardized alpha: 0,77 Average inter-item corr.: 0,40								F1 % var = 52,37
Čestice	AS	SD	Mean if	Variance if	Alpha if	SMC	MSA	Faktorska zasićenja
MKAVLR1	10,43	1,85	36,85	21,27	0,69	0,37	0,80	0,27
MKAVLR2	9,55	1,55	37,73	23,94	0,71	0,34	0,81	0,29
MKAVLR3	9,36	1,91	37,92	23,11	0,75	0,21	0,84	0,24
MKAVLR4	9,22	1,61	38,06	24,24	0,72	0,27	0,84	0,27
MKAVLR5	8,72	1,27	38,56	25,75	0,71	0,37	0,79	0,29

Tablica 2: Rezultati pouzdanosti, homogenosti i faktorske valjanosti testa vođenja lopte rukom MKAVLR

Legenda: Cronbach alpha – koeficijent pouzdanosti; Standardized alpha – koeficijent pouzdanosti izračunan na standardiziranim česticama; Average inter-item corr. – prosječna korelacija između čestica mjerenja; AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Mean if – srednja vrijednost skale ako se izuzme navedena čestica; Variance if – varijanca skale ako se izuzme navedena čestica; Alpha if – koeficijent pouzdanosti

testa nakon izostavljanja navedene čestice; SMC – koeficijent determinacije; MSA – mjera reprezentativnosti; F1 – prva glavna komponenta; % var – postotak objašnjene varijance matrice korelacija; Faktorska zasićenja – korelacije čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja

2. Test – provlačenje i preskakivanje MBKPOP

Test je Prema modelu motoričkih sposobnosti (Gredelj, i sur., 1975) test je jedan od onih namijenjenih procjeni hipotetskog primarnog faktora *brzine izvođenja kompleksnih motoričkih zadataka*, koji je definiran kao sposobnost brze realizacije jedne zatvorene motoričke strukture. Važnu ulogu ima brzina realizacije kompletnog zadatka.

Osnovni deskriptivni pokazatelji testa nalaze se u Tablici 1. Distribucija rezultata ne razlikuje se od normalne distribucije (K-S). Raspon rezultata je velik, a koeficijent asimetrije $a3 = 0,52$ pokazuje tek malu pozitivnu asimetriju, grupiranje rezultata u području nižih, logički boljih vrijednosti. Koeficijent zaobljenosti distribucije rezultata $a4 = 1,16$ pokazuje niži i zaobljeniji vrh distribucije i time veću raspršenost rezultata. Test je osjetljiv i dobro diskriminira ispitanike prema predmetu mjerenja. Homogenost čestica mjerenja (Tablica 3) procijenjena prosječnom međučestičnom korelacijom dobrih je vrijednosti (0,71), što vodi pretpostavci da test mjeri jedan zajednički predmet mjerenja. Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti visoke je vrijednosti (0,94) te je točnost mjerenja testa, tj. nezavisnost mjerenja od nesustavnih pogrešaka, visoka. Veličina aritmetičke sredine prve čestice najslabijih je vrijednosti, brojčano najveća, što znači da su ispitanici u prvom mjerenju najsporije napravili test (Tablica 3). Aritmetičke sredine od treće do šeste čestice izjednačene su zbog vjerojatne adaptacije ispitanika na izvođenje motoričkog zadatka. Time je zadatak kontaminiran procesom učenja (Milanović, 1977). Koeficijenti determinacije (SMC) dobrih su i vrlo dobrih vrijednosti (0,71 – 0,79) te predstavljaju proporciju zajedničke varijance svake čestice s ostalim česticama u skupu (Tablica 3). Čestice testa *provlačenja i preskakivanja (MBKPOP)* imaju vrlo dobre i izvrsne vrijednosti (0,84 – 0,91) Kaiser-Riceove mjere reprezentativnosti (MSA) (Tablica 3). Ovu mjeru su Kaiser i Rice (1974) predložili na osnovu Guttmanove (Guttman, 1953) teorije o reprezentativnosti uzoraka varijabli (Momirović, Hošek, 1995). Komponentnim modelom faktorske analize dobivena je jedna važna glavna komponenta koja objašnjava 76,17% ukupne varijance čestica mjerenja, što je faktorska valjanost testa (Tablica 3). Glavna komponenta zapravo sadrži informacije o prvom predmetu mjerenja. Faktorske saturacije, odnosno korelacije manifestnih varijabli (čestica) i faktora vrlo dobrih su vrijednosti (0,81 – 0,90), što je pokazatelj valjane i jednoznačne definiranosti prvog predmeta mjerenja i dobre homogenosti testa. Zaključno, može se reći kako je *test provlačenja i preskakivanja (MBKPOP)* pokazao vrlo dobre metrijske karakteristike na uzorku policijskih službenika u ovome radu.

Cronbach alpha: 0,94 Standardized alpha: 0,94 Average inter-item corr.: 0,71								F1 % var = 76,17
Čestice	AS	SD	Mean if	Variance if	Alpha if	SMC	MSA	Faktorska zasićenja
MBKPOP1	17,05	2,90	74,98	127,02	0,93	0,65	0,89	0,81
MBKPOP2	15,57	2,26	76,46	133,44	0,92	0,79	0,84	0,90
MBKPOP3	14,91	2,45	77,11	131,64	0,92	0,71	0,90	0,87
MBKPOP4	14,77	2,59	77,25	127,33	0,92	0,77	0,88	0,89
MBKPOP5	14,87	2,62	77,16	127,68	0,92	0,78	0,85	0,88
MBKPOP6	14,85	2,72	77,18	126,21	0,92	0,71	0,91	0,87

Tablica 3: Rezultati pouzdanosti, homogenosti i faktorske valjanosti testa provlačenja i preskakivanja MBKPOP

Legenda: Cronbach alpha – koeficijent pouzdanosti; Standardized alpha – koeficijent pouzdanosti izračunan na standardiziranim česticama; Average inter-item corr. – prosječna korelacija između čestica mjerenja; AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Mean if – srednja vrijednost skale ako se izuzme navedena čestica; Variance if – varijanca skale ako se izuzme navedena čestica; Alpha if – koeficijent pouzdanosti testa nakon izostavljanja navedene čestice; SMC – koeficijent determinacije; MSA – mjera reprezentativnosti; F1 – prva glavna komponenta; % var – postotak objašnjene varijance matrice korelacija; Faktorska zasićenja – korelacije čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja

3. Test – osmica sa sagibanjem MAGOSS

Prema modelu motoričkih sposobnosti (Gredelj, i sur., 1975) test je jedan od onih namijenjenih procjeni hipotetskog primarnog faktora *agilnosti*, koji je definiran kao sposobnost brze promjene pravca kretanja. Pretpostavlja se da na rezultate u testovima agilnosti znatno utječe i sposobnost regulacije intenziteta ekscitacije ili sposobnost razvijanja maksimalne sile. Razlog tome je što je kod većine zadataka potrebno savladati relativno veliku silu inercije u trenucima promjene pravca kretanja.

Osnovni deskriptivni pokazatelji testa nalaze se u Tablici 1. Distribucija rezultata ne razlikuje se znatno od normalne distribucije (K-S). Raspon rezultata je velik, a koeficijent asimetrije $a3 = 0,13$ pokazuje malu pozitivnu asimetriju. Rezultati se grupiraju u području nižih vrijednosti koji su zbog obrnutog skaliranja bolje vrijednosti u testu. Koeficijent zaobljenosti distribucije rezultata $a4 = 0,30$ pokazuje nisku i široku distribucije rezultata. Test je osjetljiv i dobro diskriminira ispitanike prema predmetu mjerenja. Homogenost čestica mjerenja (Tablica 4) procijenjena prosječnom međučestičnom korelacijom vrlo dobrih je vrijednosti (0,83). Pokazuje kako rezultati u česticama ovog testa prosječno

dijele 69 % zajedničke varijance. Vrijednost Cronbachova alpha koeficijenta pouzdanosti je izvrsna i iznosi 0,97. Kod ovog testa također je vidljiv efekt učenja pokreta. Aritmetičke sredine čestica smanjuju se nakon prve čestice (Tablica 4), a raspršenost rezultata oko aritmetičke sredine najmanja je kod treće čestice ($SD = 1,35$). Koeficijenti determinacije (SMC), a time i donja granica pouzdanosti svake čestice (Tablica 4), vrlo dobrih su i izvrsnih vrijednosti (0,78 – 0,92). Kaiser-Riceova mjera reprezentativnosti (MSA) svake čestice za skup istih čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja visokih je vrijednosti (0,86 – 0,92) i direktna je mjera pouzdanosti (Kaiser, i Rice, 1974; Momirović, i Wolf, 1975). Prva glavna komponenta nosi 86,29 % informacija svih čestica mjerenja (F1 % var), što je pokazatelj izvrsne faktorske valjanosti testa (Tablica 4). Tome su pridonijele izvrsne saturacije čestica s prvim predmetom mjerenja (0,85 – 0,96) i potvrdile visoku homogenost testa (Tablica 4). Zaključno, test *osmice sa sagibanjem (MAGOSS)* ima izvrsne metrijske karakteristike dobivene mjerenjem policijskih službenika.

Cronbach alpha: 0,97 Standardized alpha: 0,97 Average inter-item corr.: 0,83								F1 % var = 86,29
Čestice	AS	SD	Mean if	Variance if	Alpha if	SMC	MSA	Faktorska zasićenja
MAGOSS1	19,07	1,64	90,84	44,01	0,97	0,78	0,87	0,85
MAGOSS2	18,42	1,44	91,45	44,36	0,96	0,89	0,86	0,94
MAGOSS3	18,22	1,35	91,70	45,16	0,95	0,90	0,92	0,96
MAGOSS4	18,10	1,40	91,82	44,97	0,96	0,90	0,91	0,95
MAGOSS5	18,05	1,39	91,86	44,86	0,96	0,92	0,88	0,95
MAGOSS6	18,06	1,43	91,84	45,08	0,96	0,89	0,89	0,92

Tablica 4: Rezultati pouzdanosti, homogenosti i faktorske valjanosti testa *osmice sa sagibanjem MAGOSS*

Legenda: Cronbach alpha – koeficijent pouzdanosti; Standardized alpha – koeficijent pouzdanosti izračunan na standardiziranim česticama; Average inter-item corr. – prosječna korelacija između čestica mjerenja; AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Mean if - srednja vrijednost skale ako se izuzme navedena čestica; Variance if – varijanca skale ako se izuzme navedena čestica; Alpha if – koeficijent pouzdanosti testa nakon izostavljanja navedene čestice; SMC – koeficijent determinacije; MSA – mjera reprezentativnosti; F1 – prva glavna komponenta; % var – postotak objašnjene varijance matrice korelacija; Faktorska zasićenja – korelacije čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja

4. Test – okretnost u zraku MKTOZ

Test okretnosti u zraku MKTOZ je prema modelu motoričkih sposobnosti (Gredelj, i sur., 1975) jedan od onih namijenjenih procjeni hipotetskog primarnog faktora *koordinacije cijelog tijela*, koja je definirana kao sposobnost realizacije kompleksnih motoričkih struktura premještanjem cijelog tijela u prostoru. Test je jednostavan za primjenu, kao što se već pokazalo na raznim uzorcima ispitanika i gotovo da ne zahtijeva ikakve dodatne upute ispitivača ako ispitanik ima osnovne motoričke informacije. Stoga se može reći da su *primjenjivost* i *objektivnost* ovog mjernog instrumenta zadovoljavajući (Marčelja, i sur., 1973).

Osnovni deskriptivni pokazatelji testa nalaze se u Tablici 1. Distribucija rezultata znatno se razlikuje od normalne distribucije. Raspon rezultata je velik, no prisutna je velika pozitivna asimetrija distribucije rezultata ($a_3 = 2,98$). Rezultati su grupirani s lijeve strane aritmetičke sredine u zoni nižih, logički boljih vrijednosti, a koeficijent zakrivljenosti modalnog vrha distribucije rezultata ($a_4 = 17,99$) je ekstremno visokih vrijednosti. Pozitivnoj asimetričnosti pridonosi manji broj brojčano visokih rezultata onih ispitanika kojima je trebalo više vremena da pravilno i do kraja izvedu test. Osjetljivost testa je nešto slabija oko centralnih vrijednosti distribucije zbog velikih relativnih kumulativnih frekvencija rezultata oko sredine, iako je raspon rezultata velik. Homogenost čestica mjerenja (Tablica 5) procijenjena prosječnom međučestičnom korelacijom dobrih je vrijednosti (0,68). Čestice testa dijele 46,2% zajedničke varijance, informacija o zajedničkom predmetu mjerenja. Cronbachov koeficijent pouzdanosti izvrsnih je vrijednosti (0,92), stoga je procjena pravog rezultata mjerenja vezana uz relativno malu pogrešku mjerenja. Kod ovog testa također se vidi efekt učenja pokreta, iz čestice u česticu vrijednosti aritmetičkih sredina se smanjuju (Tablica 5). Raspršenost rezultata najmanja je u trećoj čestici mjerenja ($SD = 0,53$). Koeficijenti determinacije (SMC) dobrih su vrijednosti izuzev prve i treće čestice koje imaju nešto nižu donju granicu pouzdanosti. Kaiser-Riceova mjera reprezentativnosti (MSA) dovoljno je visokih vrijednosti za primjenu faktorske komponentne analize. Izlučena je jedna važna komponenta matrice interkorelacija čestica, s obzirom na to da je samo jedna karakteristična vrijednost veća od 1,00. Prva glavna komponenta sadrži 74,91% varijance matrice interkorelacija čestica (faktorska valjanost), a dobru homogenost testa potvrđuju i relativno visoke projekcije čestica na prvu glavnu komponentu matrice interkorelacija čestica (Tablica 5).

Cronbach alpha: 0,92 Standardized alpha: 0,92 Average inter-item corr.: 0,68								F1 % var = 74,91
Čestice	AS	SD	Mean if	Variance if	Alpha if	SMC	MSA	Faktorska zasićenja
MKTOZ1	4,67	0,63	17,07	4,68	0,91	0,58	0,84	0,80
MKTOZ2	4,46	0,66	17,29	4,25	0,88	0,73	0,84	0,90
MKTOZ3	4,29	0,53	17,45	4,93	0,91	0,57	0,91	0,83
MKTOZ4	4,18	0,61	17,57	4,44	0,88	0,79	0,79	0,91
MKTOZ5	4,14	0,63	17,60	4,47	0,89	0,75	0,80	0,88

Tablica 5: Rezultati pouzdanosti, homogenosti i faktorske valjanosti testa okretnosti u zraku MKTOZ

Legenda: Cronbach alpha – koeficijent pouzdanosti; Standardized alpha – koeficijent pouzdanosti izračunan na standardiziranim česticama; Average inter-item corr. – prosječna korelacija između čestica mjerenja; AS – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Mean if – srednja vrijednost skale ako se izuzme navedena čestica; Variance if – varijanca skale ako se izuzme navedena čestica; Alpha if – koeficijent pouzdanosti testa nakon izostavljanja navedene čestice; SMC – koeficijent determinacije; MSA – mjera reprezentativnosti; F1 – prva glavna komponenta; % var – postotak objašnjene varijance matrice korelacija; Faktorska zasićenja – korelacije čestica sa zajedničkim predmetom mjerenja

5. Analiza prostora testova

Iz matrice interkorelacija testova vidljivo je kako je izbor uzoraka mjernih instrumenata za procjenu *hipotetskog faktora brzog i koordiniranog izvođenja kompleksnih motoričkih zadataka* bio dobar. Međusobne kovarijance između testova uglavnom su slabe i umjerene povezanosti (Tablica 6).

U matrici interkorelacija izoliran je jedan karakterističan korijen veći od 1, što pokazuje da se jednom jedinstvenom latentnom dimenzijom može objasniti kovarijabilitet varijabli.

Testovi	MKAVLR	MBKPOP	MAGOSS	MKTOZ
MKAVLR	(0,17)	0,22	0,41	0,10
MBKPOP	0,22	(0,33)	0,56	0,27
MAGOSS	0,41	0,56	(0,40)	0,24
MKTOZ	0,10	0,27	0,24	(0,08)
$\Lambda =$	1,94	PCT =	48,48 %	

Tablica 6: Matrica interkorelacija testova s kvadratima koeficijenata multiplih korelacija u dijagonali

Legenda: Λ – vrijednost značajnog karakterističnog korijena nereducirane matrice interkorelacija; PCT – kumulativni postotak njihova doprinosa objašnjenju traga matrice (PCT) (odnosno postotak objašnjene varijance matrice korelacija)

Na temelju projekcije testova može se uočiti kako testovi *MAGOSS* i *MBKPOP* najbolje definiraju dobiveni faktor. Analizom ove grupe testova, pogotovo na osnovi koeficijenata determinacije i procijenjenih komunaliteta testova, može se zaključiti kako je ovom skupu manifestnih varijabli relativno mali dio analiziranog prostora zajednički, ali dovoljno velik da mjeri jedinstveni predmet mjerenja. To se vidi i po količini varijance koju objašnjava prvi karakteristični korijen kompletne matrice interkorelacije testova.

Testovi	Faktorska zasićenja	Komunaliteti
MKAVLR	0,61	0,36
MBKPOP	0,78	0,61
MAGOSS	0,85	0,72
MKTOZ	0,50	0,25

Tablica 7: Ortogonalne projekcije na faktor (faktorska zasićenja) i komunaliteti testova

Na osnovi rezultata može se zaključiti kako analizirani testovi mjere istu latentnu strukturu i da se skup testova za procjenu *hipotetskog faktora brzog i koordiniranog izvođenja kompleksnih motoričkih zadataka* može upotrijebiti.

Znanstveni doprinos ovog istraživanja očituje se u utvrđivanju metrijskih karakteristika mjernih instrumenata koji služe za procjenu opće koordinacije, a koji su primijenjeni na uzorku policijskih službenika MUP-a RH. Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao temelj za utvrđivanje opće koordinacije policijskih službenika, važnog dijela motoričkog odnosno antropološkog statusa, što predstavlja iznimno važan praktičan doprinos ovom istraživanju.

Ograničenje ovog istraživanja odnosi se na uzorkovanje, odnosno na izbor ispitanika, policijskih službenika koji su bili dostupni (prigodan uzorak) i koji su dali privolu za sudjelovanje u istraživanju. U budućim istraživanjima metrijskih karakteristika testova za procjenu motoričkih sposobnosti policijskih službenika bilo bi dobro odabrati veći broj ispitanika metodom slučajnog uzorkovanja.

4. ZAKLJUČAK

Na osnovi rezultata provedenih analiza moguće je zaključiti: 1. skup mjernih instrumenata homogen je s obzirom na jedinstven predmet mjerenja, 2. s obzirom na veliku praktičnu primjenjivost i metrijske karakteristike analiziranih mjernih instrumenata može se opravdano pretpostaviti kako njihova upotrebna vrijednost može

biti iznimno važna. Predlaže se da se mjerni instrument *vođenja lopte rukom (MKAVLR)* u modificiranom obliku podvrgne daljnjim analizama radi utvrđivanja njegova stvarnog predmeta mjerenja među populacijom policijskih službenika.

LITERATURA

1. Delija, K., i Mraković, M. (1993). Faktorska struktura motoričkih sposobnosti učenica uzrasta 10 godina. Zagreb: *Kineziologija*, 25, 1-2.
2. Dizdar, D. (2006). *Kvantitativne metode*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Findak, V., & Prskalo, I. (2004). *Kineziološki leksikon za učitelje*. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
4. Gredelj, M., Metikoš, D., Hošek, A., i Momirović, K. (1975). Model hijerarhijske strukture motoričkih sposobnosti [Model of the hierarchical structure of motor abilities]. *Kineziologija*, 5(1-2), 7-81.
5. Hošek, A. (1976). Struktura koordinacije. Zagreb, *Kinesiology* 6 (1-2), 151-192.
6. Kaiser, H. F., & Rice, J. (1974). Little jiffy, mark IV. Educational and psychological measurement, 34(1), 111-117.
7. Marčelja, D., Hošek, A., Viskić-Štalec, N., Horga, S., Gredelj, M. i Metikoš, D. (1973). Metrijske karakteristike testova za procjenu faktora koordinacije tijela. *Kinesiology*, 3. (2.), 7-11. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/239711> – 20. 8. 2023.
8. Metikoš, D., Prot, F., Hofman, E., Pintar, Ž., Oreb, G., Agrež, F., i Strel, J. (1989). Mjerenje bazičnih motoričkih dimenzija sportaša. Komisija za udžbenike i skripta Fakulteta za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
9. Metikoš, D., Prot, F., Horvat, V., Kuleš, B. i Hofman, E. (1982). Bazične motoričke sposobnosti ispitanika natprosječnog motoričkog statusa. *Kinesiology*, 14 (izv. 5), 21-62. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/306492> – 20. 8. 2023.
10. Milanović, D. (2013). *Teorija treninga*. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
11. Milanović, D. (1997). Osnove teorije treninga. u: *Priručnik za sportske trenere*. (Ur: D. Milanović). Fakultet za fizičku kulturu, 483-599.
12. Momirović, K., i Hošek, A. (1995). Predlog jedne nove mere reprezentativnosti nekog uzorka varijabli. *Psihologija*, 1(2), 71-88.
13. Momirović, K., i Wolf, B. (1975). Pouzdanost nekih kompozitnih testova primarnih motoričkih sposobnosti. *Kinesiology*, 5(1.-2.), 170-192.
14. Nunnally, J. C. (1967). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.
15. Prskalo, I. (2004). *Osnove kineziologije*.
16. Rencher, A. C. (2005). A review of “methods of multivariate analysis”.
17. Sekulić, D. (2015). *Analiza stanja i transformacijski postupci u kineziologiji*. Split: Kineziološki fakultet.

18. Viskić-Štalec, N. (2010). *Statistika i kineziometrija u sportu*. Zagreb: Kineziološki fakultet.

DAMIR LAUŠ*, MARIJAN JOZIĆ**, ZRINKA PUHARIĆ***

METRIC CHARACTERISTICS OF POLICE OFFICERS COORDINATION TESTS

Abstract

Coordination abilities are the most complex part of motor abilities and are considered the cornerstone of motor functioning. Motor tests with high metric characteristics are used to determine the coordination factor. The aim of this paper was to determine the metric characteristics of four tests used to assess the coordination of police officers and to determine the latent structure of these tests. The research was conducted on a sample composed of 100 police officers members of the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia. Metric characteristics reliability, homogeneity, sensitivity and factor validity are determined for four composite tests used to assess coordination: ball leading test, crawling through and jumping over, the exercise of eight with a bend and air agility. Basic descriptive parameters, reliability measures, homogeneity and factor validity of tests were calculated. Results indicated that the worst metric characteristics are those for the ball leading test, while tests of crawling through and jumping over, exercise of eight with a bend have really good metric characteristics. The collective measure subject was determined for the group of tests. Thus, it can be interpreted as the ability to quickly and coordinate the execution of the most complex tasks. It is best determined by these two most quality tests, crawling through and jumping over, exercise of eight with a bend. If we want to make some conclusions in accordance with the results of this research obtained on an appropriate sample of examinees, i.e. police officers, the ball leading test cannot be recommended for further research of police officer coordination, while the other three tests are those of very good characteristics.

Keywords: *police officers, motor abilities, metric characteristics, coordination*

---

* Damir Lauš, PhD, Bjelovar University of Applied Sciences

** Marijan Jozić, PhD, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

*** Zrinka Puharić, Bjelovar University of Applied Sciences

MARIJAN JOZIĆ*, DAMIR LAUŠ**, MELIOR KLARIĆ***,
JOSIP JOZIĆ****, FRAN LAUŠ*****

UTJECAJ OSMOTJEDNOG TRENINGA POLICIJSKE TJELESNE PRIPREME 2 NA UNAPRJEĐENJE RAZINE TEMELJNIH MOTORIČKIH SPOSOBNOSTI I TJELESNE MASE

Sažetak

Razina temeljnih antropoloških karakteristika redovnih ili izvanrednih studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti vjerojatno ima jednu od važnijih uloga u njihovoj uspješnosti i situacijskoj efikasnosti u stresnim uvjetima djelovanja. Cilj ovoga rada jest utvrditi učinke osmotjednog nadziranog, situacijski oblikovanog (specifičnog za policijski posao) programa Policijske tjelesne priprema 2 na neke od temeljnih antropoloških karakteristika policijskih službenika. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 23 izvanrednih studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti u Zagrebu. U radu su izračunani osnovni parametri deskriptivne statistike: za dvije antropometrijske karakteristike – tjelesna visina i tjelesna masa te za devet motoričkih varijabli (test za procjenu fleksibilnosti – pretklon raznožno, test za procjenu eksplozivne snage donjih ekstremiteta – skok udalj s mjesta, test za procjenu repetitivne snage abdominalne muskulature, muskulature trupa – podizanje trupa u dvije minute, test za procjenu repetitivne relativne nage muskulature ruku i ramenog pojasa – „zgbiovi“, test za procjenu repetitivne relativne jakosti – potisak s klupe sa 70% tjelesne težine, „sklekovi na ručama – dipsi“, test za procjenu aerobnog energetskog kapaciteta (2400 m), skok u vis iz mjesta sunožnim odrazom „sargent“ – test za procjenu eksplozivne snage tipa skočnosti i test za procjenu repetitivne relativne jakosti donjih ekstremiteta. Utvrđene su razlike između prosječnih vrijednosti rezultata studenata u inicijalnom i finalnom provjeravanju t-testom za zavisne uzorke. Na temelju rezultata t-testa za zavisne uzorke možemo konstatirati da je osmotjedni proces specijalističke obuke proizveo statistički važne promjene u pet motoričkih varijabli (Tablica 2). Dobivene

* dr. sc. Marijan Jozić, Ministarstvo unutarnjih poslova, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb

** dr. sc. Damir Lauš, Veleučilište u Bjelovaru, Bjelovar

*** Melior Klarić, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb

**** Josip Jozić, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

***** Fran Lauš, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

rezultate možemo pripisati efektima treninga Policijske tjelesne pripreme 2, intrinzičnoj motivaciji i dodatnim individualnim treninzima studenata.

Ključne riječi: antropološki status, asfiksija, policijski službenici, specijalistička obuka, situacijska efikasnost policijskih službenika.

1. UVOD

Razina temeljnih antropoloških karakteristika redovitih ili izvanrednih studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti vjerojatno ima jednu od važnijih uloga u njihovoj uspješnosti i situacijskoj efikasnosti u stresnim uvjetima djelovanja.

Taktičko angažiranje policijskih službenika u današnje vrijeme, poglavito u bliskim konfrontacijama i u složenim uvjetima na otvorenim i nepoznatim terenima, zahtijeva što veću razinu tjelesnih sposobnosti i specifične situacijske razine spremnosti. Procjenjivanje razine tjelesnih kapaciteta policijskih službenika za izvođenje i njihovo održavanje na visokoj razini uporabljivosti u situacijskim uvjetima rada čini se nužnim za pravilno pripremanje i selekciju odgovarajućeg osoblja. Naglasak bi trebao biti na istraživanju povezanosti rezultata testova tjelesne kondicije i stvarne izvedbe u situacijskim uvjetima postupanja. Prema (Hoffman i sur., 2016; Jozić, 2020), treninzi kombiniranog otpora i izdržljivosti poboljšavaju tjelesne kapacitete i izvedbu taktičkih profesionalnih zadaća, što nas upućuje na zaključak da je nužno implementiranje i vježbi snage i vježbi izdržljivosti u relativno kratkotrajnom trenažnom programu radi izazivanja napretka te funkcionalne mišićne snage i specifične jakosti.

Budući da policijski službenici moraju biti u izvrsnoj tjelesnoj kondiciji i psihički stabilni, moraju posjedovati i najvišu razinu intrinzične motivacije, kreativnosti u stresnim uvjetima rada, hrabrosti i samopouzdanja (Jozic i sur., 2023) te specifična tehničko-taktička znanja za individualno i skupno postupanje. Za posjedovanje navedenih obilježja, policijski službenici, studenti policijskih akademija provode specifičan program kondicioniranja, program borilačkih vještina koji je saturiran elementima juda, boksa, karatea, aikida, borilačkih vještina, tj. vještina bliske borbe (Kosanović, 1988; Jozić i sur., 2016; Jozić, 2020; Klarić, 2022; Jozić i sur., 2023). Prema (Guffey i sur., 2013), vojni stručnjaci Sjedinjenih Američkih Država očekuju određenu kvalitetnu razinu kondicije od svojih vojnika, mornara, pilota i marinaca. Kako bi se osigurala razina očekivane kondicije, za pripadnike vojske planira se redovito vježbanje tijekom većine radnih dana. Naravno, programi vojske i policije nedvojbeno trebaju biti komplementarni i kompatibilni. Potreba da se izvode vježbe (sklekovi, trbušnjaci, zgibovi) je konstantna. Odnosno, poduzimaju se golemi koraci u nastojanju da se za policijsko zanimanje od policijskih službenika traži da ostanu u dobroj formi te da to bude dio zahtjeva samog radnog mjesta. Tjelesno gledajući, policijski službenici uključeni su u zahtjevne situacije gotovo svakodnevno. Oni proganjaju bjegunce, penju se preko ograda, penju se na vrhove krovova, oni obuzdavaju zatvorenike koji pružaju otpor, dižu i prenose

različite predmete u službi. Navedeni dnevni poslovi su zahtjevni i traže izrazitu snagu i izdržljivost koja se stvara i održava kombinacijom aerobnih i anaerobnih trenažnih elemenata te specifičnih znanja borenja koji su sadržani u policijskoj samoobrani, elementima juda, krav-mage (Klarić, 2022) u realno primjenjivim borilačkim vještinama (Kosanović, 1988; Lauš i Jozić, 2021).

U kurikulum predmeta koji educiraju elemente borilačkih sportova: Policijska tjelesna priprema 1, Policijska tjelesna priprema 2, Policijska tjelesna priprema 3, Praktikum uporabe sredstava prisile na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti (VKJS) trebalo bi još više implementirati elemente suvremenog specifičnog kondicioniranja, borilačkih sportova i policijske samoobrane, policijskog integralnog treninga. Elementi programa Policijske tjelesne pripreme 2 prikladni su za unaprjeđenje temeljnih motoričkih sposobnosti, antropometrijskih karakteristika, onih znanja borenja i elemenata taktika policijskog postupanja koji zahtijevaju promptno, kvalitetno, brzo i sigurno policijsko postupanje u kontroli izgređnika.

Osnovni cilj ovoga rada jest utvrđivanje efikasnosti, utjecaja osmotjednog treninga Policijske tjelesne pripreme 2 na razvoj temeljnih motoričkih sposobnosti i nekih antropoloških karakteristika policijskih službenika, studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti.

2. METODE RADA

2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 23 studenta, izvanrednih studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti (VKJS) u Zagrebu.

2.2. Uzorak varijabli

U istraživanju efikasnosti trenažnog tretmana u sklopu predmeta Policijske tjelesne pripreme 2, izvršena je valorizacija oficijelnog programa procjena uporabom dviju bazičnih varijabli za procjenu antropometrijskih karakteristika: tjelesna visina, mjera tzv. longitudinalne dimenzionalnosti kostura (tjelesna mjera koja je odgovorna za rast kostiju u dužinu) i varijabla za procjenu ukupne tjelesne mase, standardni instrumentarij antropometrijskih mjera (ATT) (Findak i sur. 1992; Jukić i sur., 2008). Odnosno, korišteno je devet varijabli za procjenu razine motoričkih sposobnosti: Pretklon raznožno (PRETKL), skok u dalj s mjesta (MSD), podizanje trupa u dvije minute (PODT 2 MIN), zgibovi na preči nathvatom (ZGIB), potisak s klupe sa 70% tjelesne mase (BENCH 70%TT), „sklekovi na ručama“ (DIPSI), terenski test za procjenu aerobnog energetskog kapaciteta (2400 m), skok u vis iz mjesta sunožnim odrazom (SARGENT), čučnjevi u 60 sekundi (ČUČ 1 MIN) (Findak i sur. 1992; Jukić i sur., 2008; Jozić, 2020).

2.3. Opis eksperimentalnog postupka

Službeni program Policijske tjelesne pripreme 2 provodi se u semestru tijekom 30 nastavnih sati. Program je saturiran osnovama borilaštva (judo), predvježbama za tehnike padova u judu – ležeći, sjedeći, klečeći, čučeći – judo padovima s podizanjem i stajanjem u gard, padovima naprijed – mae ukemi, kotrljajućim padom naprijed – zempo kaiten ukemi, padom na bok – yoko ukemi, padom unatrag – ushiro ukemi itd. Također se u sklopu programa uvježbavaju zahvati držanja s prijelazima, tehnike gušenja i, naravno, različita judo bacanja, kao i tehnike policijske samoobrane. Tijekom osmotjednog trenažnog ciklusa, provedbe predmeta Policijska tjelesna priprema 2 (PTP 2) realizirano je 18 sati nastave PTP 2, uz modele treninga za razvoj različitih tipova snage aplikacijom različitih parametara intenziteta i ekstenziteta opterećenja (**RM-repetitio maximum – individualni maksimum*) (Milanović, 2012; Lauš i Jozić, 2021). Svi treninzi te inicijalno i finalno provjeravanje provedeno je u dvorani VKJS-a. Sami trenažni operatori prilagođeni su individualnim karakteristikama studenata VKJS-a. Treninzi su se održavali sukladno s rasporedom studenata (studijskim tjednima). Na treninzima su uvelike bile zastupljene vježbe jakosti za mišićne skupine cijeloga tijela. Odnosno, veći dio treninga korišten je za unaprjeđenje, usavršavanje tehnika judo bacanja (osoto-gari, o-goshi, tai-otoshi) (Momirović i Sviben, 1960; Kazuzo, 1976; Kosanović, 1988; Sertić i Segedi, 2013; Sertić i Segedi, 2015), kao i osnovnih padova (zempo kaiten ukemi, ushiro ukemi, yoko ukemi (pad na bok), „judo fall into the bridge” – pad u most (Kosanović, 1988; Jozić i sur., 2023) te zahvata za privođenje (Lončar, 2019), taktike policijskog postupanja kod obrana od naoružanog i nenaoružanog napadača (specifična znanja borenja) (Jozić i sur., 2019). Trening PTP 2 bio je strukturiran s onim trenažnim elementima snage, izdržljivosti, elementima juda, policijske samoobrane radi unaprjeđenja specifičnih znanja borenja, odnosno s ciljem ostvarenja tjelesne rekompozicije entiteta postizanjem samoga efekta hipertrofije mišićne mase (Lauš i Jozić, 2021). Trenažni program Policijske tjelesne pripreme 2 (PTP 2) znatno je zasićen i trenažnim elementima za razvoj aerobne izdržljivosti – trčanje srednjeg intenziteta od 25 minuta (75% predviđeni maksimalni broj otkucaja srca), elementima snage – „zadaće dizanja“ i „zadaće dizanja i nošenja“ (ručno rukovanje „materijalima – težinom“) (Hendrickson, 2010), elementima trčanja i elementima kondicioniranja (brza trčanja: na 20 m, 40 m, 80 – 100 m, elementima preskakanja vijače, radom s utezima kroz primjenu kružnog i staničnog metodičkog organizacijskog oblika rada uz individualno doziranje volumena opterećenja), elementima treninga s utezima (Šalaj i Šalaj, 2011), elementima juda, boksa, karatea.

Prije pristupanja eksperimentalnom postupku ocjenjivanja definirali smo kriterije samoga procesa vrednovanja razine motoričkih sposobnosti i nekih antropometrijskih karakteristika.

2.4. Metode obrade podataka

Izračunani su osnovni parametri deskriptivne statistike, i to: deskriptivna statistika varijabli za procjenu motoričkih sposobnosti i antropometrijskih karakteristika te su utvrđene razlike u vrijednostima dobivenih rezultata u inicijalnom (Tablica 1) i finalnom provjeravanju, t-testom za zavisne uzorke (Tablica 2). Podatci su obrađeni statističkim paketom Statistica for Windows ver. 13.4 na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

3. REZULTATI

U Tablici 1. izračunani su i predstavljeni parametri deskriptivne statistike za inicijalno provjeravanje.

Variable	Descriptive Statistics INICIJALNO TESTIRANJE				
	Valid N	Mean	Std.Dev.	Skewness (a3)	Kurtosis (a4)
ATV	23	181,09	8,53	0,83	0,16
ATT	23	89,35	14,56	0,49	0,44
PRETKL	23	79,00	7,70	-0,58	0,85
MSD	23	214,70	24,45	2,27	8,12
PODT 2 MIN	23	55,04	14,60	-0,61	0,73
ZGIB	23	7,09	6,24	1,32	0,91
BENCH 70%	23	11,09	11,63	2,03	4,73
DIPSI	23	13,43	12,08	1,50	2,42
2400M	23	12,05	1,60	0,29	-1,29
SARGENT	23	52,52	11,39	1,46	4,15
ČUČ 1 MIN	23	40,39	8,81	0,31	-0,81

Tablica 1. Parametri deskriptivne statistike za inicijalno provjeravanje

Variable – varijable, N – broj ispitanika, ATV – tjelesna visina, ATT – tjelesna masa, Mean – aritmetička sredina rezultata, Std.Dev. – standardna devijacija, *Skewnies* – mjera asimetrije (**a3**), *Kurtosis* – mjera zakrivljenosti (**a4**), pretklon raznožno (PRETKL), skok u dalj s mjesta (MSD), podizanje trupa u dvije minute (PODT 2 MIN), zgibovi na preči nathvatom (ZGIB), potisak s klupe sa 70% tjelesne mase (BENCH 70%TT), „sklekovi na ručama“ (DIPSI), terenski test za procjenu aerobnog energetskog kapaciteta (2400 m), skok u vis iz mjesta sunožnim odrazom (SARGENT), čučnjevi u 60 sekundi (ČUČ 1 MIN).

Variable	T-test for Dependent Samples						
	Mean	Std.Dev.	N	Std.Dv.	t	df	p
ATV	181,09						
ATV_F	181,09	8,53	23			22	
ATT	89,35						
ATT_F	89,13	14,89	23	1,04	1,00	22	0,33
PRETKL	79,00						
PRETKL_F	82,13	10,14	23	5,96	-2,52	22	0,02
MSD	214,70						
MSD_F	216,09	17,95	23	11,45	-0,58	22	0,57
PODT 2 MIN	55,04						
PODT 2 MIN_F	57,70	10,90	23	6,17	-0,53	22	0,50
ZGIB	7,09						
ZGIB_F	8,09	6,17	23	1,24	-3,86	22	0,00
BENCH 70%	11,09						
BENCH 70%_F	12,65	11,71	23	1,80	-4,16	22	0,00
DIPSI	13,43						
DIPSI_F	15,00	11,79	23	1,97	-3,80	22	0,00
2400M	12,05						
2400M_F	11,77	1,63	23	0,40	3,37	22	0,00
SARGENT	52,52						
SARGENT_F	56,48	7,12	23	7,12	3,31	22	0,37
ČUČ 1 MIN	40,39						
ČUČ 1 MIN_F	42,65	9,03	23	5,26	-2,06	22	0,05

Tablica 2: t–test za zavisne uzorke inicijalnog i finalnog provjeravanja testiranih varijabli za procjenu temeljnih antropometrijskih obilježja i specifičnih motoričkih sposobnosti za inicijalno i finalno provjeravanje (F)

Mean – aritmetička sredina, Std. Dv. standardna devijacija, N – broj ispitanika, Mean – aritmetička sredina rezultata, Std.Dv. – standardna devijacija, t-test za zavisne uzorke inicijalnog i finalnog provjeravanja, df – stupnjevi slobode, p – pogreška zaključivanja $p < 0,05$, pretklon raznožno (PRETKL), skok u dalj s mjesta (MSD), podizanje trupa u dvije minute (PODT 2 MIN), zgibovi na preči nathvatom (ZGIB), potisak s klupe sa 70% tjelesne mase (BENCH 70%TT), „sklekovi na ručama“ (DIPSI), terenski test za procjenu aerobnog energetskog kapaciteta (2400 m), skok u vis iz mjesta sunožnim odrazom (SARGENT), čučnjevi u 60 sekundi (ČUČ 1 MIN).

4. RASPRAVA

Rezultati izvanrednih studenata VKJS-a, inicijalnih i finalnih provjeravanja temeljnih antropometrijskih obilježja i specifičnih motoričkih sposobnosti prikazani su u tablicama 1 i 2. Na temelju rezultata t-testa za zavisne uzorke (Tablica 2) vidimo da je došlo do statistički znatnog pomaka na pet testova za procjenu specifičnih motoričkih sposobnosti: testu za procjenu fleksibilnosti koja je definirana kao sposobnost izvođenja pokreta maksimalnom amplitudom (PRETKL), testu za procjenu repetitivne relativne jakosti muskulature ruku i ramenog pojasa, muskulature trupa (ZGIB), testu za procjenu repetitivne jakosti muskulature ruku i ramenog pojasa s opterećenjem od 70% tjelesne mase (BENCH 70%), test za procjenu repetitivne snage mišića ruku i ramenog pojasa (DIPSI) i testu za procjenu aerobnih sposobnosti (2400 m).

Dobiveni rezultati istraživanja, sam program Policijske tjelesne pripreme 2, njegova koncepcija, elementi treninga PTP 2 i njihove prednosti vjerojatno će pridonijeti u obuci policijskih službenika kako sigurno intervenirati i savladati svakodnevnu problematiku policijskih intervencija. Naravno, poznavanje vještina samoobrane (elemenata Policijske tjelesne pripreme) temelj je za aktivno usvajanje kompleksnijih taktika policijskog postupanja. Usavršavanje elemenata Policijske tjelesne pripreme 2 i drugih srodnih predmeta sigurno će ubrzati usvajanje općih pravila sigurnosti u temeljnim policijskim intervencijama (specifična policijska znanja, policijsko iskustvo i praksa, situacijsko postupanje policijskih službenika), kao i kod kompleksnih situacija (uporaba vatrenog oružja, nastanak potencijalno vrlo opasne talačke situacije, kod opasnosti od eksplozija, u slučajevima pogibije i ozljeđivanja osoba, kod prijetećih ekoloških situacija).

Sami rezultati rada (rezultati motoričkih sposobnosti), provedeni sati u eksperimentu mogu se pozitivno valorizirati sa stručnog, pedagoško-nastavnog stajališta te dalje preporučiti za sustavnu, kontinuiranu specijalističku obuku u poučavanju judo elemenata, znanja borenja i primjene različitih dokazanih elemenata kondicioniranja (Bonneau i Brown, 1995; Šalaj i Šalaj, 2011; Lagedstad i Tillaar, 2014; Jozić i Lauš, 2021).

Naravno, kvaliteta izvođenja elemenata juda (judo padova, judo bacanja, zahvata policijske samoobrane (ASDS-arrest and self-defence skills)) (Renden et al., 2016) vjerojatno bi se još unaprijedila kada bi se Policijska tjelesna priprema izvodila veći broj trenažnih sati situacijskog uvježbavanja. U radu policijskih službenika dominantne su neke tjelesne vještine (složeni višezglobni pokreti) koje su vjerojatno izrazito dominantne u svakodnevnom specifičnim i nespecifičnim policijskim situacijama. Budući da su ljudski mišići povezani tetivama, a same tetive s kostima, mogućnost čovjeka da provodi proces kretanja podrazumijeva kompleksan proces mišićne stimulacije, sama mišićna stimulacija nadalje determinira stvaranje pokreta kostiju, proizvođači kretanje (jednozglobne (pregibanje lakta) i višezglobne pokrete (okomiti eksplozivni skok)) (Foran, 2012). Za policijske službenike nužno je uvježbavati, trenirati višezglobne pokrete radi unaprjeđenja fitnesa (forme, sposobnosti, uvježbanosti, tjelesne kondicije)

(*engl. fitness*). Tijekom realizacije specijalističke obuke nužno je optimalno aktivirati motoričke jedinice u svrhu izazivanja trenažne adaptacije, vodeći brigu o načelu individualizacije i načelu specifične prilagodbe (približavajući trenažni proces tjelesnim sposobnostima entiteta i stvarnim autentičnim potrebama subjekata) radi ostvarenja definiranih ciljeva rada, na temelju aktualnog, prezentnog stanja naših vježbača (Findak, 1992; Foran, 2012).

Prema autorima (Lagestad i Tillaar, 2014; Morgan, 2022) patroliranje kao zadaća policijskih službenika nedvojbeno zahtijeva specifičnu snagu, izdržljivost, vrhunsku razinu mobilnosti i još veću razinu kvalitetne percepcije. Policijski službenici često se moraju penjati, puzati i prelaziti preko različitih prepreka, moraju podizati i nositi osumnjičenike, gurati vozila, vući, premještati različite predmete, savladavati prepreke koje iziskuju najvišu razinu ravnoteže, eksplozivnosti i izdržljivosti, kao i trčati za izgređnicima, savladavati izgređnike, savladavati aktivni otpor, vezati ih. Svaka uporaba sredstava prisile zna biti stresna i zahtjevna, kako za policijskog službenika tako i za izgređnika. S obzirom na zahtjevnost savladavanja aktivnog otpora izgređnika, policijski službenici trebaju biti iznimno oprezni i kvalitetno obučeni kako bi mogli prepoznati za život opasne situacije za osobe koje se savladavaju, kako ne bi došlo do neželjenih posljedica pa i do asfiksije, položajne asfiksije (*asphyxia, positional asphyxia*) (Karch i sur., 2015; Lončar, 2019; Jozić i sur., 2022; Miljković i sur., 2022; Chmieliauskas i sur., 2023; FRONTEx team, 2023). Prema navedenoj skupini autora, položajna asfiksija (*positional asphyxia*) je oblik potencijalnog tjelesnog pritiska na dišne putove i nastaje kada osoba ostane kraće ili dulje razdoblje u nefiziološkom opasnom položaju. U navedenom položaju abdominalni organi provode kontinuirani pritisak na dijafragmu i onemogućavaju kontinuirane respiratorne pokrete, netko zbog takvog položaja ne može normalno dišati. U navedenom položaju nedovoljno udisanje kisika rezultat je opasnog, neprirodnog položaja tijela pa dolazi do hipoksije (manjak kisika koji dolazi do organa uključujući mozak i srce) (FRONTEx team, 2023). U policijskoj praksi do hipoksije može doći kada izgređnik leži licem prema „dolje“ u ležećem položaju, a pritisak policijskog službenika apliciran je na leđa (jednim ili oba koljena policijskog službenika).

Policijski službenici trebaju biti upoznati i s mogućnošću nastupa iznenadne smrti koja ponekada i nije povezana s očitom traumom i vjerojatno se najčešće dogodi tijekom uhićenja izgređnika, a može također biti povezana s uporabom kemijskih sredstava (iritansa) (suzavac), elektrošokera (Definis-Gojanović i Alujević, 2011; Jozić i sur., 2022; Mršić i Arbutina, 2022), eksplozivnih naprava za distrakciju i streljiva s kinetičkim impaktom (gumeni metci) (Lončar, 2019). Nažalost, najčešći su uzroci nasilnih smrti traumatska asfiksija koja se pojavljuje tijekom savladavanja aktivnog otpora izgređnika ili osobe koja ne surađuje s policijskim službenikom. Prema (Karch i sur., 2015; Lončar, 2019; Chmieliauskas i sur., 2023), pozicijska asfiksija oblik je mehaničke asfiksije koji se pojavljuje kada se osoba nađe u imobiliziranom položaju koji narušava normalnu plućnu

ventilaciju i stoga dolazi do respiratornog neuspjeha. U nekim slučajevima sam položaj tijela ima izravan ograničavajući utjecaj na normalnu cirkulaciju i venski povratak u srce, što mogu biti dodatni kontribucijski faktori opstrukcije normalne razmjene plinova. Srećom, pozicijska asfiksija rijedak je uzrok smrti odgovoran za samo 1% svih asfiksija u Litvi, a opisana je u samo 0,03 % autopsija izvedenih od 2010. do 2016. godine. Ta vrsta asfiksije obično je slučajna, međutim, također je povezana s torturom i ubojstvom.

Navedene zahtjevne službene zadaće policijskih službenika i njihove karakteristike nedvojbeno ih svrstavaju u skupinu taktičkih djelatnika, taktičkih sportaša (*eng. tactical athletes*).

Prema (Šopar, 2012; Scofield i Kardoni, 2015; Jozić, 2020; Xu i sur., 2023), termin taktički djelatnik, taktički sportaš (*eng. tactical athlete*) upotrebljavaju timovi zaduženi za specifičnu taktičku snagu i samo kondicioniranje u onim taktičkim profesijama koje karakteriziraju zasebne strategije tjelesnog treninga sve sa svrhom što kvalitetnije situacijske izvedbe specifičnih profesionalnih zadaća u visoko stresnim i urgentnim uvjetima rada. Taktički sportaši koriste svoj um i tijelo da bi služili i zaštitili osobe, zajednice, države, zemlje i, naravno, sami sebe.

Prema Stephenson (2007), Šopar (2012), Jozić (2020), taktički sportaš (vojnik, policijski službenik, vatrogasac) osoba je čija razina specifične operativne spremnosti traži specifičnu brzinu, jakost – snagu, agilnost, eksplozivnost, izdržljivost, mobilnost – fleksibilnost (Morgan, 2022). Odnosno, prema navedenoj skupini autora, većina treninga sportaša ne producira se u realne životne situacije, kretnje koje utječu na njihovu svakodnevicu poput dizanja utega, specifičnih kretnji (puzanje, vučenje, guranje...) nošenja, plivanja ili trčanja. Taktički kondicijski trening taktičkih sportaša realizira se kako bi oni bili u potpunosti spremni kada se budu trebali angažirati. Taktički se sportaši konstantno fokusiraju na poboljšanje svoje kondicijske razine (ne samo snage i brzine), taktički sportaši trebaju biti „kompletni“ ako žele biti uspješni. Taktički kondicijski trening također treba uključivati vježbe mentalnog kondicioniranja, koje trebaju biti osmišljene kako bi proizvele njihovu mentalnu kondiciju, kreativno razmišljanje i poželjne analitičke vještine.

Radi povećanja efikasnosti trenažnih elemenata PTP 2, trebalo bi povećati samu učestalost treninga, intenzitet i ekstenzitet specijalističke obuke. Učestalost elemenata judo treninga, situacijskih sparinga (Armstrong, 2004; Ligestad i Tillaar, 2014; Renden et al., 2016; Xu i sur., 2023) koja se nedvojbeno može unaprijediti tako da Policijska tjelesna priprema postane obvezni predmet s većim brojem sati, većim brojem dobro osmišljenih treninga u cilju unaprjeđenja razine situacijske efikasnosti postupanja u stresnim situacijama rada. Prema skupini autora (Kukić i sur., 2023), nužno je smanjenje razine visokog profesionalnog stresa, operativnog (puno radnih sati, rad u smjenama, stresnost mjesta zločina) i organizacijskog („favoriziranje“, „birokratska crvena vrpca“) koji policijskim službenicima mogu narušiti zdravlje, smanjujući njihove individualne kapacitete. Navedena skupina autora zaključila je da je osobno zdravlje negativno

povezano s operativnim i organizacijskim stresom. Odnosno, umjerena negativna povezanost pronađena je između dobi i zdravlja te same razine pretilosti i osobnog zdravlja. Tako su stariji policijski službenici dobrog ili sjajnog zdravlja izvijestili o nižim operativnim i organizacijskim razinama stresa. Naravno, iza njihova izvješća vjerojatno stoji i kvalitetan i kontinuiran policijski trening koji je u pozitivnoj korelaciji s učestalošću treninga specijalističke obuke. Dobiveni rezultati vjerojatno sugeriraju da bolje, kvalitetnije percepcije o zdravlju u kombinaciji s kontinuiranom specijalističkom obukom, policijskim treningom mogu također imati „zaštitnu ulogu“ kad je riječ o stresu policijskih službenika i svim njegovim negativnim učincima na zdravlje policijskih službenika.

Skupina autora (Lauš, Begović i Car, 2015; Jozić i sur., 2020) nedvojbeno je naglasila pozitivan utjecaj policijskog integralnog treninga, specijalističke obuke, na nižu razinu doživljenog stresa policijskih službenika tijekom stresnih situacija (napada počinitelja kaznenih djela). Ista skupina autora naglasila je također da policijski službenici koji češće provode specijalističku obuku doživljavaju statistički značajnu nižu razinu straha i stresa pri obavljanju zahtjevnih službenih zadaća.

Policijski službenici često bivaju izloženi različitim stresnim situacijama, različitim pritiscima (vrijeđanje i ponižavanje, kao i latentni stres i „pritisci“ u procesima svjedočenja na sudovima, međuljudski odnosi), kao i napadima prilikom uporabe tjelesne snage i drugih sredstava prisile prema izgređniku.

Treniranje PTP 2, elemenata judo treninga, elemenata policijske samoobrane unaprjeđuje situacijsku svjesnost (engl. *situational awareness*) (Čolić, 2022; Endsley i Jones, 1997), uči studente, policijske službenike „mirnoći, stabilnosti, hladnokrvnosti, kontroli nad samim sobom“ koja je nužna u visoko stresnim uvjetima policijskog postupanja (hitne intervencije, hitne nepoznate borbene situacije, nesreće, prirodne katastrofe, potencijalne terorističke prijetnje). Odnosno, prema (Lauš i Jozić, 2021), kontinuiran i organiziran oblik policijskog treninga, tjelesna kondicija pozitivno je povezana s policijskom samoučinkovitošću, aktivnim trenažnim ponašanjem, kao i s intenzitetom i ekstenzitetom tjelesne aktivnosti.

5. ZAKLJUČAK

Predstavljeni rezultati istraživanja efikasnosti treninga Policijske tjelesne pripreme 2 (PTP 2) upućuju na zaključak da su specifični elementi PTP 2, dvomjesečno razdoblje specifičnog treninga s naglaskom na elemente kondicioniranja (Šalaj i Šalaj, 2011), elemente judo treninga izazvali statistički značajne promjene kod pet testova za procjenu razine motoričkih sposobnosti (Tablica 2). Statistički značajne promjene dogodile su se u testu za procjenu fleksibilnosti (PRETKL), testu za procjenu repetitivne relativne jakosti mišića ruku i ramenog pojasa, mišića trupa (ZGIB), testu za procjenu broja ponavljanja 70% vlastite tjelesne težine (repetitivne relativne jakosti – jakost

koja ima znatnu ulogu u velikom broju službenih zadaća policijskih službenika uopće) (BENCH 70%), testu za procjenu specifične izdržljivosti mišića ruku i ramenog pojasa (DIPSI) i testu za procjenu aerobne izdržljivosti, diskontinuirano trčanje do 2400 m. Na temelju rezultata studije možemo konstatirati da je došlo do unaprjeđenja fleksibilnosti, repetitivne relativne jakosti i izdržljivosti ispitanika. To su one sposobnosti koje omogućuju dugotrajni rad gdje se izmjenjuju faze kontrakcije i relaksacije mišića ekstremiteta, mišića cijeloga tijela. Studenti Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti (VKJS) trebaju stremiti kontinuiranom individualnom i skupnom treniranju, trenirati prema realističnim scenarijima uz primjenu onih elemenata judo treninga (elemenata policijske samoobrane), elemenata kondicioniranja koji unaprjeđuju razinu situacijske efikasnosti studenata vodeći brigu i o sigurnosti izgrednika. Tijekom savladavanja aktivnog otpora izgrednika, neprimjerene uporabe „sile“, prisile i sredstava može doći do ozljeđivanja pa i još težih posljedica (smrtonosnog ishoda savladane osobe). Prema (Lončar, 2019; FRONTEx team, 2023), kod uporabe „vratnih hvatova“ (elementi policijske samoobrane) može doći i do iznenadne smrti zbog podražaja vagalnog živca ili samom embolizacijom tromba karotidne arterije. Tijekom policijskog postupanja, odnosno uporabe službenih sredstava za vezivanje („lisica“, najčešćeg sredstva za vezivanje), može doći i do oštećenja osjetljivih živaca šake zbog prejakog i nestručnog „stezanja“, prejakog „stiskanja“ metalnih, mobilnih dijelova sredstava za vezivanje oko zglobova šake, što u konačnici može biti i „utuživo“. Svaki izgrednik koji je stavljen pod nadzor, koji je obuzdan, mora biti pod opreznim monitoringom stručnog osoblja i/ili službenika, sve s ciljem uočavanja, prepoznavanja i promptnog reagiranja na potencijalne znakove asfiksije. Potencijalni vrlo rizični znakovi asfiksije su: osoba leži licem prema podlozi, a osoba koja savladava aktivni otpor na nju primjenjuje golem pritisak na leđa, dolazi do začepljenja dišnih puteva, verbalnog iskazivanja nemogućnosti kvalitetnog disanja, promjena ponašanja kontrolirane osobe (od nasilne i bučne osobe nastaje pasivna, mirna i tiha osoba), plave/ljubičaste diskoloracije kože lica ili neprirodne bijele/blijede boje, znakova grgljanja/hvatanja zraka/pjena ili sluz izlaze iz nosa ili usta (Karch i sur., 2015; Lončar, 2019; Miljković i sur., 2022; Chmieliauskas i sur., 2023; FRONTEx team, 2023). Nužna je kontinuirana edukacija, kako policijskih službenika tako i medicinskog osoblja radi prevencije, smanjenja na najnižu moguću razinu procesa ozljeđivanja i smrti tijekom primjene sredstava prisile („obuzdavanja“).

Situacijska efikasnost studenata, policijskih službenika ili taktičkih djelatnika često se događa na otvorenom ili zatvorenom nestrukturiranom i u nekontroliranom specifičnom okruženju, koje zahtijeva najvišu razinu situacijske svjesnosti. Taktički djelatnici, policijski službenici trebaju biti osposobljeni da kvalitetno i sigurno funkcioniraju u različitom, nepoznatom spektru okruženja, ali uz veliku mogućnost uočavanja i kontrole svih potencijalnih izvora opasnosti.

Testovi temeljnih antropometrijskih karakteristika i motoričkih sposobnosti, primijenjeni u radu, pogodni su za inicijalno, tranzitivno, kao i za finalno provjeravanje

studenata. Naravno, i uz testove za procjenu razine usvojenosti znanja borenja (policijske samoobrane, elemenata boksa, juda, karatea). Trenažni elementi PTP 2 svojim karakteristikama pripremaju policijskog službenika za prepoznavanje opasnosti na terenu (povećanje vlastite svjesnosti), situacijske svjesnosti (engl. *situational awareness*) za prepoznavanje i izbjegavanje napada.

LITERATURA

1. Armstrong, H. (2004). *Integrated combative systems (ICS) combat conditioning*. Dostupno na: <http://www.dragondoor.com/articles/integrated-combative-systems-ics-combat-conditioning/default.aspx>.
2. Bonneau, J., & Brown, J. (1995). Physical ability, fitness and police work. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 2(3), 157–164. [https://doi.org/10.1016/1353-1131\(95\)90085-3](https://doi.org/10.1016/1353-1131(95)90085-3).
3. Chmieliauskas, S., Mundinas, E., Fomin, D., Andriuskeviciute, G., Laima, S., Jurolaic, E., ... & Jasulaitis, A. (2018). Sudden deaths from positional asphyxia: a case report. *Medicine*, 97(24).
4. Čolić, M. (2022). Komparativna analiza koncepta situacijske svjesnosti i OODA petlje. *Strategos*, 6 (2), 145-175.
5. Definis-Gojanović, M., & Alujević, A. (2011). Električni paralizatori – djelovanje na ljudsko tijelo i zdravlje. *Policija i sigurnost*, 20 (3), 435-440.
6. Endsley, M. R., & Jones, W. M. (1997). *Situation awareness, information dominance, and information warfare*. Wright-Patterson AFB, OH: United States Air Force Armstrong Laboratory.
7. Findak, V., Metikoš, D., & Mraković, M. (1992). *Kineziološki priručnik za učitelje*. Hrvatski pedagoško-književni zbor.
8. Findak, V. (1992). *Metodički organizacijski oblici rada u edukaciji, sportu i sportskoj rekreaciji*. Zagreb: Hrvatski savez za športsku rekreaciju „Mentorex“.
9. Foran, B. (2012). Vrhunski kondicijski trening, Gopal.
10. FRONTEx team. (2023). Module 3: tactical and force measures, firearms training: chapter eTAC1 Use of force eTAC 1/” Awareness material on Position Asphyxia (PAX). FRONTEx.
11. Hendrickson, N. R., Sharp, M. A., Alemany, J. A., Walker, L. A., Harman, E. A., Spiering, B. A., Hatfield, D. L., Yamamoto, L. M., Maresh, C. M., Kraemer, W. J., & Nindl, B. C. (2010). Combined resistance and endurance training improves physical capacity and performance on tactical occupational tasks. *European Journal of Applied Physiology*, 109(6), 1197-1208. <https://doi.org/10.1007/s00421-010-1462-2>.
12. Hoffman, M. W., Stout, J. R., Hoffman J. R., Landau, G., Fukuda, D. H., Sharvit, N.,..., & Ostfeld, I. (2016). Critical velocity is associated with combat-

- specific performance measures in a special force unit. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 30(2), 446-453. doi: 10.1519/JSC.0000000000001038.
13. Jozić, M., Zečić, M., Turk, Ž., & Veseljak, D. (2016). Efikasnost treninga specijalističke obuke s naglaskom na elemente samoobrane i judo treninga kod policijskih službenika interventne policije. U V. Findak (ur.), *25. Ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske „Kineziologija i područja edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije u razvitku hrvatskog društva“* (str. 209-215). Hrvatski kineziološki savez.
  14. Jozić, M., Sertić, H., Mendeš, M., Ricov, J., Lauš, D. & Jozić, J. (2019). Integration of judo elements into official plans and programs at Police College in Zagreb and their efficiency – transitive screening. U: H. Sertić, S. Čorak & I. Segedi (ur.) *Applicable Research In Judo: Proceedings Book*. Faculty of Kinesiology.
  15. Jozić, M. (2020). Razlike između pripadnika interventne i specijalne policije u morfološkim i motoričkim obilježjima i u uspješnosti gađanja vatrenim oružjem (doktorska disertacija). Kineziološki fakultet, Zagreb.
  16. Jozić, M., Mendeš, M., Butorac, K. & Solomun, D. (2020). Utjecaj stresnih situacija na policijskog službenika u odnosu na procjenu situacije prilikom uporabe vatrene oružja. U: I. Cajner Mraović M. Kondor-Langer (ur.), *Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu: Razumijevanje novih sigurnosnih izazova: Zbornik radova* (str. 143-160). Zagreb: Visoka policijska škola.
  17. Jozić, M., Pejaković-Đipić, S., & Pačelat, J. (2022). Električni paralizator kao moguće sredstvo prisile u postupanju policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 31 (3/2022), 247-269.
  18. Jozić, M., Sertić, H., Jozić, J., Lauš, D., Bošnjak, M., & Klarić, M. (2023). Efekti dva neovisna godišnja ciklusa specijalističke obuke pripadnika intervencijskih snaga. UM. Dadić, L. Milanović, V. Wertheimer, I. Jukić, V. Naglić & I. Krakan (ur.), *Kondicijska priprema sportaša 2023* (str. 272-277). Zagreb; Kineziološki fakultet; Udruga kondicijskih trenera Republike Hrvatske.
  19. Jozić, M., Družeta, D. & Žanetić, D. (2023). Effect of eight week police physical training 2 program on judo motor skills. U: H. Sertić, S. Čorak & I. Segedi, I. (ur.) *Applicable research in judo: proceedings book* (str. 97-101). Zagreb: Faculty of Kinesiology.
  20. Jukić, I., Vučetić, V., Aračić, M., Bok, D., Dizdar, D., Sporiš, G., & Križanić, A. (2008). *Dijagnostika kondicijske pripremljenosti vojnika*. Zagreb: Kineziološki fakultet, Institut za istraživanje i razvoj obrambenih sustava.
  21. Karch, S. B., Brave, M. A., & Kroll, M. W. (2015). On positional asphyxia and death in custody. *Medicine, Science and the Law*, 56(1), 74-75. <https://doi.org/10.1177/0025802415598807>

22. Kazuzo, K. (1976). *Judo: tehnika bacanja*, Mladost.
23. Klarić, M. (2022). Borba u bliskim i urbanim prostorima (CQB/MOUT) za pripadnike specijalnih snaga: priručnik za obuku. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Glavni stožer Oružanih snaga Republike Hrvatske.
24. Kosanović, B. (1988). *Samoobrana*. Zagreb: Srednja škola za unutrašnje poslove.
25. Kukić, F., Streetman, A., Heinrich, K. M., Popović-Mančević, M., & Koropanovski, N. (2023). Association between police officers' stress and Perceived Health. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 17. <https://doi.org/10.1093/police/paad058>.
26. Lagestad, P., & Tillaar, R. V. D. (2014). A Comparison of Training and Physical Performance of Police Students at the Start and the End of Three-Year Police Education. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(5), 1394-1400. doi: 10.1519/jsc.0000000000000273.
27. Lauš, D., Begović, A., & Car, A. (2015). Utjecaj policijskog treninga na razinu doživljenog stresa policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 24 (3/2015), 201-211.
28. Lauš, D. & Jozić, M. (2021) Tjelesna aktivnost policijskih službenica – odrednice tjelesne aktivnosti. Zagreb. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija.
29. Milanović, D., Šalaj, S., & Gregov, C. (2012). Intenzifikacija radnog opterećenja u sportu. U: V. Findak (ur.), *Intenzifikacija procesa vježbanja u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije* (str. 33-44). Hrvatski kineziološki savez.
30. Miljković, M., Vujović, M., Kostić, E., Antonović, A., Pinterović, B., Pančić, D., & Milić, M. (2022). Death due to postural asphyxia caused by severe drunkenness – case report. *Archives of Pharmacy*, 72(suppl 4), S587-S588.
31. Morgan, F. (2022, July 30). The differences between tactical athletes and athletes. *Sustain Health Magazine*. <https://sustainhealth.fit/lifestyle/tactical-athlete-and-athlete-differences/>
32. Mršić, Ž. i Arbutina, I. (2022). Pravne i stvarne mogućnosti korištenja električnog paralizatora u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 31 (1), 67-88.
33. Renden, Peter G., Savelsbergh, Geeret, J. P., & Oudejans, Raoul R. D. (2016). Effects of reflex – based self – defence training on police performance in simulated high-pressure arrest situations. *Ergonomic*, 60:5, 669-679.
34. Scofield, D., & Kardouni, J. (2015). The tactical athlete: A product of 21st century strength and conditioning. *Strength and Conditioning Journal* 37(4), 2-7.
35. Sertić, H. (2000). *Relacije nekih motoričkih, antropometrijskih i konativnih varijabli s uspjehom u borbi, brzinom učenja i kvalitetom izvođenja tehnike bacanja u judu* (doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.

36. Sertić, H., Segedi, I., & Barić, B. (2007). Prijedlog programa dodatne nastave borilačkih sportova u okviru tzk na visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama. In *Antropološke, metodičke, metodološke i stručne pretpostavke rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije: zbornik radova 16. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske* (pp. 497-501). Zagreb; Hrvatski kineziološki savez.
37. Sertić, H., Segedi, I., & Segedi, S. (2008). Analiza nekih dimenzija snage u judu, karateu i boksu. In I. Jukić, D. Milanović, & C. Gregov (Eds.), *Zbornik radova 6. godišnje međunarodne konferencije Kondicijska priprema sportaša* (pp. 141-144). Zagreb; Kineziološki fakultet; Udruga kondicijskih trenera Republike Hrvatske.
38. Sertić, H., Segedi, I. (2013). *JUDO osnove*. Zagreb: Gopal d.o.o.
39. Sertić, H., & Segedi, I. (2015). *Basic judo: reviewed teaching materials*. Faculty of Kinesiology.
40. Stephenson, M. D. (2007). The tactical athlete. *Tactical Strength and Conditioning report*, 1(1), 1. S mreže skinuto 23. svibnja 2011. s: http://www.nscs-lift.org/TSAC/TSAC_Report_2007-09.pdf
41. Šalaj, D., & Šalaj, S. (2011). Kondicijska priprema specijalne policije Republike Hrvatske – Antiteroristička jedinica Lučko. *Kondicijski trening*, 9(1), 59-70.
42. Šopar, J. (2012). *Učinci temeljne obuke za specijalna djelovanja na kondicijska svojstva i specifične zadaće gađanja*. (Doktorski rad). Zagreb: Kineziološki fakultet u Zagrebu.
43. Xu, J., Haigney, M. C., Levine, B. D., & Dineen, E. H. (2023). The Tactical Athlete: Definitions, Cardiovascular Assessment, and Management, and „Fit for Duty“ Standards. *Cardiology clinics*, 41(1), 93-105. <https://doi.org/10.1016/j.ccl.2022.08.008>

MARIJAN JOZIĆ*, DAMIR LAUŠ**, MELIOR KLARIĆ***,
 JOSIP JOZIĆ****, FRAN LAUŠ*****

THE EFFECT OF THE EIGHT-WEEK *POLICE PHYSICAL PREPARATION 2* TRAINING PROGRAM ON THE ENHANCEMENT OF BASIC MOTORIC SKILLS AND BODY MASS

Abstract

The level of the basic anthropological characteristics of the full-time or part-time students, enrollees of the University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security (VKJS) will probably have one of the most essential roles in their success and situational efficiency in the stressful work environment. This paper aims to determine the effects of an eight-week supervised, situationally shaped (specific for police work) moderated program "Police Physical Preparation 2" on some of the basic anthropological characteristics of police officers. The research was conducted on a convenient sample of 23 part-time students of the VKJS in Zagreb. The following basic parameters of descriptive statistics were calculated in the paper: body height and body mass were taken as two anthropometric characteristics - and for nine motor variables (flexibility assessment test – sit and reach flexibility test, a test for assessing the explosive strength of the lower extremities - standing long jump, a test for assessing the repetitive strength of the abdominal musculature, trunk musculature - raising the trunk in 2 minutes (sit ups), a test for assessing the repetitive relative strength of the musculature of the arms and shoulder girdle (pull-ups), a test for assessment of repetitive relative strength - bench press with 70% of body weight, "chest dips", test for assessment of aerobic capacity (2400m), vertical jump test (Sargent jump test) - test for assessment of explosive jumping power and test for assessment of repetitive relative strength of the lower extremities and the differences between the average values of the students' results in the initial and final testing were determined using the t-test for dependent samples. Based on the t-test results for dependent samples, we can conclude that the eight-week specialist training process produced statistically significant changes in five motor variables (table 2). The obtained results can be attributed to the effects of the training program "Police Physical Preparation 2", the intrinsic motivation of these students and their additional individual training.

Keywords: *anthropological status, asphyxia, police officers, specialist training, situational efficiency of police officers.*

---

* Marijan Jozić, PhD, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

** Damir Lauš, PhD, Bjelovar University of Applied Sciences

*** Melior Klarić, Ministry of Defense, Zagreb

**** Josip Jozić, Faculty of Kinesiology, Zagreb

***** Fran Lauš, Faculty of Kinesiology, Zagreb

HRVOJE SENJEŠ*, SUNČICA KUZMIĆ**, IVAN JERKOVIĆ***

VRSTE I BROJNOST GSR ČESTICA U KONTAMINIRANIM I DEKONTAMINIRANIM POLICIJSKIM VOZILIMA

*Sažetak*****

Policijski službenici koriste se policijskim vozilima višenamjenski, odnosno službena policijska vozila koja se koriste za prijevoz policijskih službenika na ocjensko/vježbovno gađanje, upotrebljavaju se i za prijevoz osumnjičenika i ostalih osoba uključenih u kaznene događaje. U predmetnom radu analizirana su četiri vozila iz jedne policijske postaje u Policijskoj upravi zagrebačkoj koja se rabe za prijevoz osumnjičenika i ostalih osoba vezanih uz policijsko postupanje. Nakon uzorkovanja i analize u dva je vozila pronađena veća koncentracija GSR čestica, gdje su navedena vozila nakon izuzimanja uzoraka očišćena i ponovno analizirana. Uzorci su se izuzimali s pomoću GSR stubova na vozačevu sjedištu, stražnjem sjedištu i stražnjem naslonu te su ispitani skenirajućim elektronskim mikroskopom. U svim je vozilima ispitana prisutnost karakterističnih GSR čestica i indikativnih GSR čestica te njihova brojnost, ovisno o položaju u vozilu. U ovom radu prikazat će se kako postupci vezani uz održavanje čistoće policijskih vozila mogu utjecati na ishod kontaminiranosti vozila GSR česticama.

Ključne riječi: kontaminacija, policijska vozila, GSR čestice, tragovi pucanja, čišćenje.

* Hrvoje Senješ, univ. mag. forens., mag. crim., Ministarstvo unutarnjih poslova, Uprava kriminalističke policije, Zagreb, Hrvatska

** Sunčica Kuzmić, dipl. ing., Ministarstvo unutarnjih poslova, Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, Zagreb, Hrvatska

*** doc. dr. sc. Ivan Jerković, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Split, Hrvatska

**** Napomena: Rad je dijelom utemeljen na istraživanju provedenom u sklopu diplomskoga rada Hrvoja Senješa „Prisutnost GSR čestica u policijskim vozilima“, prvoga autora rada, obranjenoga na Sveučilištu u Splitu, Sveučilišnome odjelu za forenzične znanosti 2023. godine

1. UVOD

Pri uporabi vatrenoga oružja danas su jedni od važnih tragova u forenzici tragovi pucanja (engl. *Gun Shot Residue* – GSR) u obliku čestica koje potječu iz inicijalne smjese streljiva. Pronalazak takvih čestica može biti pokazatelj da je osoba pucala iz oružja, bila na mjestu gdje se rabilo vatreno oružje, bila u kontaktu s oružjem ili pak s osobom koja se koristila vatrenim oružjem (Mršić i Žugaj, 2014).

U daljnjem sudskom postupku pronalazak takvih čestica na osobama, odjeći, predmetima i drugim mjestima može biti jedan od čvrstih dokaza na temelju kojih se može donijeti važna sudska presuda. Međutim, u sudskim se postupcima često može postaviti pitanje potječu li tragovi pronađeni na osumnjičenoj osobi od određenoga događaja, odnosno je li se moglo dogoditi da su tragovi pronađeni na osobi naknadno (sekundarno) na nju preneseni, primjerice pri fizičkome kontaktu s policijskim službenicima, boravku u službenim prostorijama ili prijevozu u policijskim vozilima (Anders i sur., 2020; Berk i sur., 2007; Gassner i Weyermann, 2020; Gerard i sur., 2012).

Radi ujednačenog i zakonitog postupanja s osumnjičenicima, a i osobama koje se dovode u svezu s događajem, Ministarstvo unutarnjih poslova donijelo je dokument „Standardni operativni postupak – SOP“ (MUP, 2011). U navedenom dokumentu u potpoglavlju „Prijevoz uhićenih osoba“ propisano je: „Kad se uhićena osoba prevozi vozilom do službenih prostorija, bit će joj stavljena sredstva za vezivanje iza leđa te će se zavezati sigurnosnim pojasom, osim ako ozljede ili okolnosti ne nalažu drugačije. Ako se radi o jednoj uhićenoj osobi i jednom policijskom službeniku, uhićenik će se smjestiti na mjesto suvozača, a kada su dva policijska službenika uhitila jednu osobu tada jedan policijski službenik sjeda iza mjesta vozača, a uhićena osoba njemu zdesna. Kada se prevoze dvije uhićene osobe, druga će uhićena osoba biti smještena na zadnjem sjedištu, a policijski službenik će sjediti iza sjedišta vozača kako bi osigurao nesmetanu vožnju. Broj uhićenih osoba koje se prevoze ne smije prelaziti broj policijskih službenika ako vozilo ne posjeduje specijalno opremljenu zaštitnu pregradu za prijevoz uhićenika“ (MUP, 2011:30).

Iz navedenoga dokumenta proizlazi da je policija poduzela sve mjere kako bi spriječila bijeg osobe koja se prevozi, spriječila samoozljeđivanje te spriječila mogućnost ugrožavanja policijskih službenika koji obavljaju prijevoz. Međutim, nijednim dokumentom nije propisano da se navedena vozila nakon korištenja moraju očistiti i dekontaminirati, čime bi se uklonila mogućnost kontaminacije osoba koje će se poslije prevoziti u tom vozilu. Dosad je provedeno nekoliko istraživanja koja su se bavila kontaminacijom GSR česticama u policijskom okruženju, što je uključivalo službena vozila, prostorije i policijske službenike (Anders i sur., 2020; Berk i sur., 2007; Gassner i Weyermann, 2020; Gerard i sur., 2012).

Iako istraživanja nisu ispitivala mogućnost sekundarne kontaminacije osoba, odnosno ispitala u kojoj se količini i pod kojim uvjetima GSR čestice mogu sekundarno prenijeti

na osobu, ipak su pokazala da se GSR čestice zaista mogu pronaći u policijskim vozilima te da stoga, s teorijske strane, postoji određeni rizik od sekundarne kontaminacije osoba. Navedena istraživanja jesu raspravila mogućnosti sprječavanja kontaminacije, no dosad nisu ispitani odgovarajući načini čišćenja i dekontaminacije policijskih vozila. Upravo stoga, cilj ovoga istraživanja jest utvrditi utjecaj čišćenja i održavanja vozila koja služe za prijevoz osumnjičenih osoba i drugih sudionika događaja na smanjenje razine kontaminacije policijskih vozila GSR česticama.

2. MATERIJALI I METODE

2.1. Materijali

Istraživanje je provedeno u sklopu šireg projekta ispitivanja kontaminiranosti GSR česticama u Policijskoj upravi Zagrebačkoj (Senješ, 2023), a za koji je dobivena suglasnost Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstva policije (KLASA: 053-01/21-01/74, URBROJ: 511-01-42-21-3 od 27. listopada 2021). Ono je uključilo četiri službena vozila iz jedne policijske postaje kojima se službenici koriste na terenu te pri prijevozu osumnjičenih osoba.

Navedena je postaja odabrana jer su postojale informacije o tome da su vozila u postaji tijekom proteklih godinu dana sudjelovala u ocjenskom/vježbovnom gađanju, da su se rabila u događajima u kojima su policijski službenici rabili oružje, odnosno da se njima koristilo za prijevoz sudionika događaja u kojima je korišteno vatreno oružje.

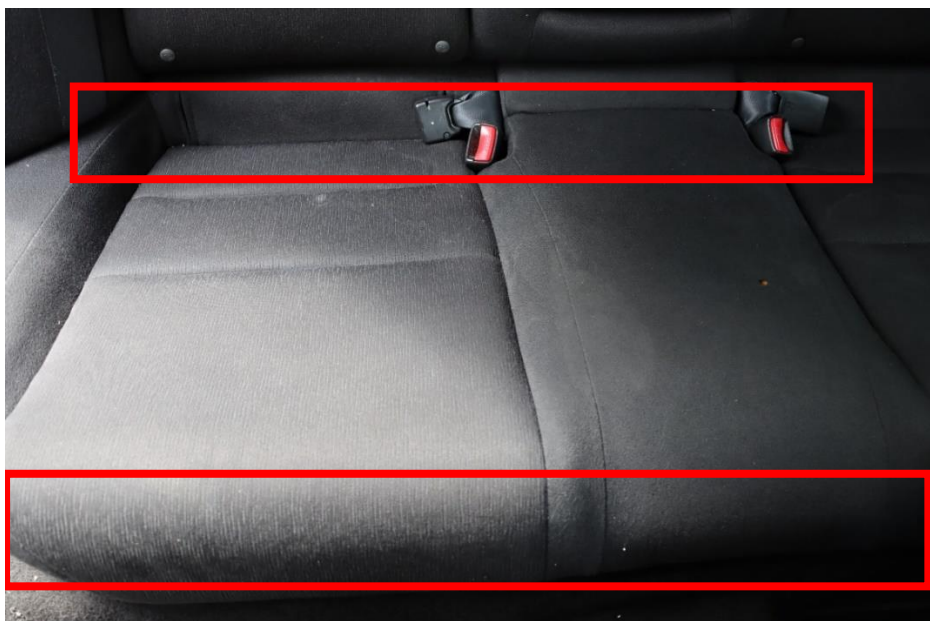
Prikupljanje uzoraka provedeno je u dva navrata, prvi put 22. prosinca 2021., kad su prikupljeni uzorci svih četiriju vozila, pri čemu je prikupljeno ukupno 12 uzoraka (GSR stubova), te drugi put, 9. i 10. veljače 2022, kad su dva vozila ponovno uzorkovana nakon čišćenja, dok je nakon ponovljenog uzorkovanja prikupljeno još šest uzoraka.

Za prikupljanje uzoraka upotrijebljeni su GSR stubovi, odnosno kitovi GSR sampling set, box of 10 C-105500 (BVDA International BV, Nizozemska, 2021.) uz pridržavanje uputa iz Priručnika kriminalističke tehnike (MUP, 2021). S vozačeva sjedala uzorci su prikupljeni s desnog ruba, odnosno s mjesta gdje je uglavnom pozicionirano službeno oružje (Slika 1.) te s prednjeg ruba dijela za sjedenje stražnjeg desnog sjedala gdje je očekivana pozicija ruku osumnjičene osobe u slučaju kada su joj ruke vezane sredstvima za vezivanje s prednje strane tijela, kao i sa stražnje rubne pozicije sjedišta i donjeg ruba leđnog naslona (Slika 2.), gdje je očekivana pozicija ruku osumnjičene osobe u slučaju kada su joj ruke vezane sredstvima za vezivanje sa stražnje strane tijela (leđa).

Uzorkovalo se prljanjem ljepljive ugljične površine GSR stuba o opisane dijelove vozila sve do njezina zasićenja.

Slika 1: Područje na kojem su se uzimali uzorci s vozačeva sjedišta

Slika 2: Područje na kojem su se uzimali uzorci sa stražnjega desnog sjedišta i naslona

Nakon provedene analize svih uzorkovanih vozila, prvi put 22. prosinca 2021. u dvama vozilima pronađene su veće količine GSR čestica. Navedena dva vozila 9. i 10. veljače 2022. upućena su na čišćenje u službenu autopraonicu policije, gdje su djelatnici uslužnih poslova obavili vanjsko pranje vozila, usisavanje unutrašnjosti vozila i brisanje upravljačke ploče (plastičnih dijelova) vozila.

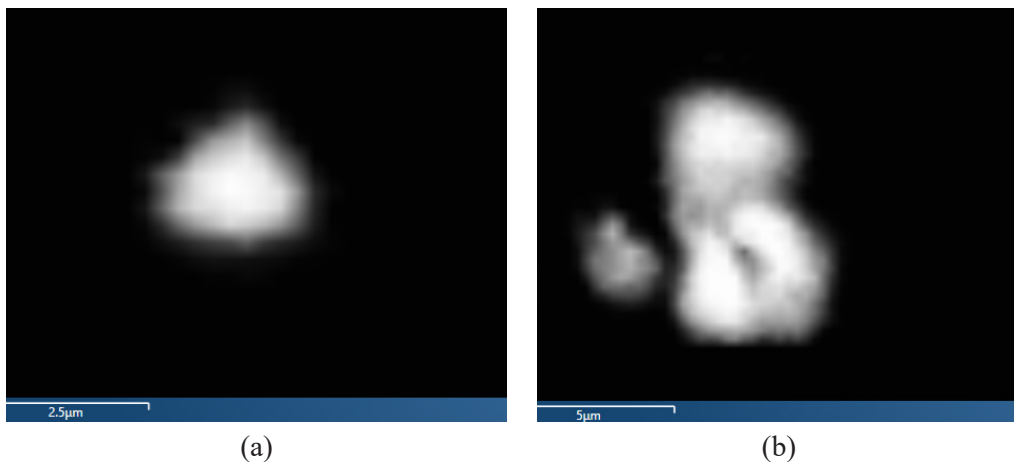
2.2. Metoda analize GSR čestica

GSR čestice nastaju prilikom ispaljenja streljiva čija inicijalna smjesa sadrži soli najčešće triju metala: antimona (Sb), barija (Ba) i olova (Pb) (Mršić i Žugaj, 2007).

Tom prilikom nastaju jednokomponentne čestice koje u svom elementnom sastavu imaju barem jedan od navedenih elemenata (Pb, Sb, Ba), dvokomponentne čestice koje imaju dva elementa (PbSb, PbBa, SbBa) i trokomponentne čestice koje u svom sastavu imaju sva tri navedena elementa (PbSbBa). S obzirom na elementni sastav, veću dokaznu vrijednost imaju dvokomponentne čestice koje se smatraju indikativnima i trokomponentne čestice koje se smatraju karakterističnima (OSAC, 2020).

Navedene čestice specifične su sferične morfologije te mogu biti pravilna (Slika 3a) ili nepravilna oblika (Slika 3b) koje sačinjava kombinacija triju metala antimona, barija i olova.

Slika 3: GSR čestice snimljene na SEM „Tescan“, model „Mira III“

(a) Pravilan

(b) Nepravilan

Snimanje i analiza uzoraka provedeni su u Centru za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“ koji je akreditiran sukladno s međunarodnom normom HRN/EN/ISO IEC 17025:2017. Uzorci su ispitani poštujući radne upute s pomoću skenirajućega elektronskog mikroskopa Tescan, model MIRA III (TESCAN ORSAY HOLDING, a.s., Republika Češka, 2012) s EDX detektorom X-Max 50 i programskom podrškom Oxford Aztec (Oxford Instruments Nano Analysis, Ujedinjeno Kraljevstvo, 2019), namijenjenog za forenzično ispitivanje GSR čestica.

U sklopu obrade rezultata za svaki je izuzeti uzorak određen broj karakterističnih (trokomponentnih) čestica, dok su indikativne čestice razmatrane ukupno, odnosno kao zbroj svih potvrđenih dvokomponentnih (PbSb, PbBa, SbBa) GSR čestica u uzorku.

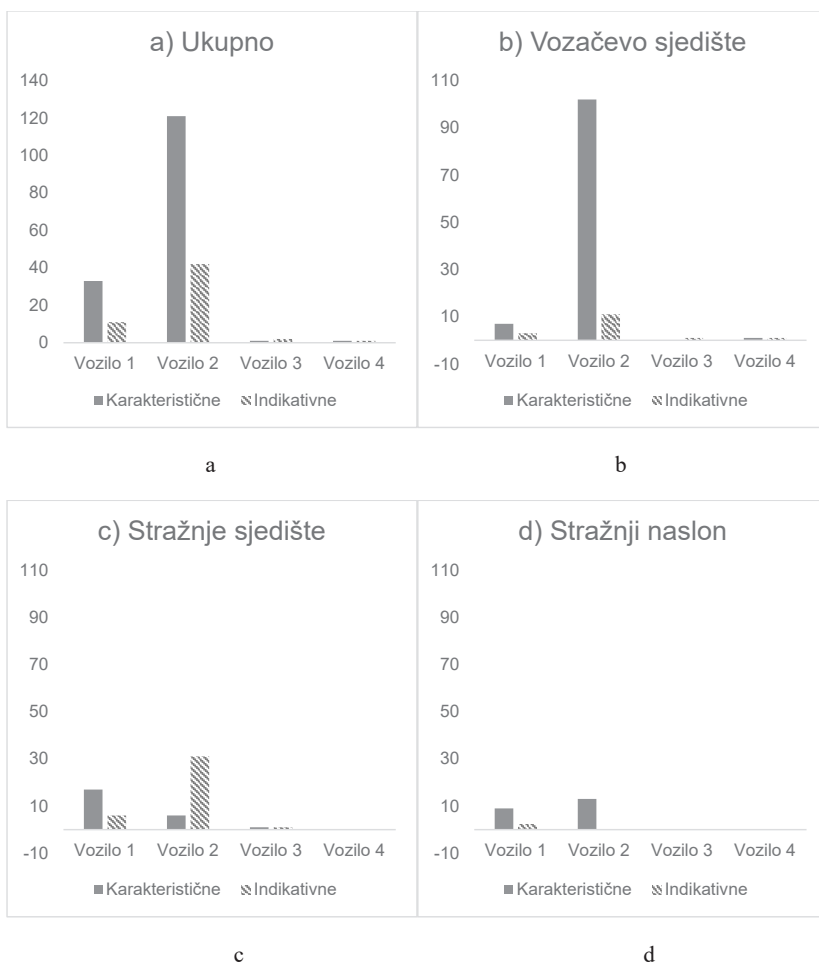
3. REZULTATI

3.1. Rezultati prvoga uzorkovanja

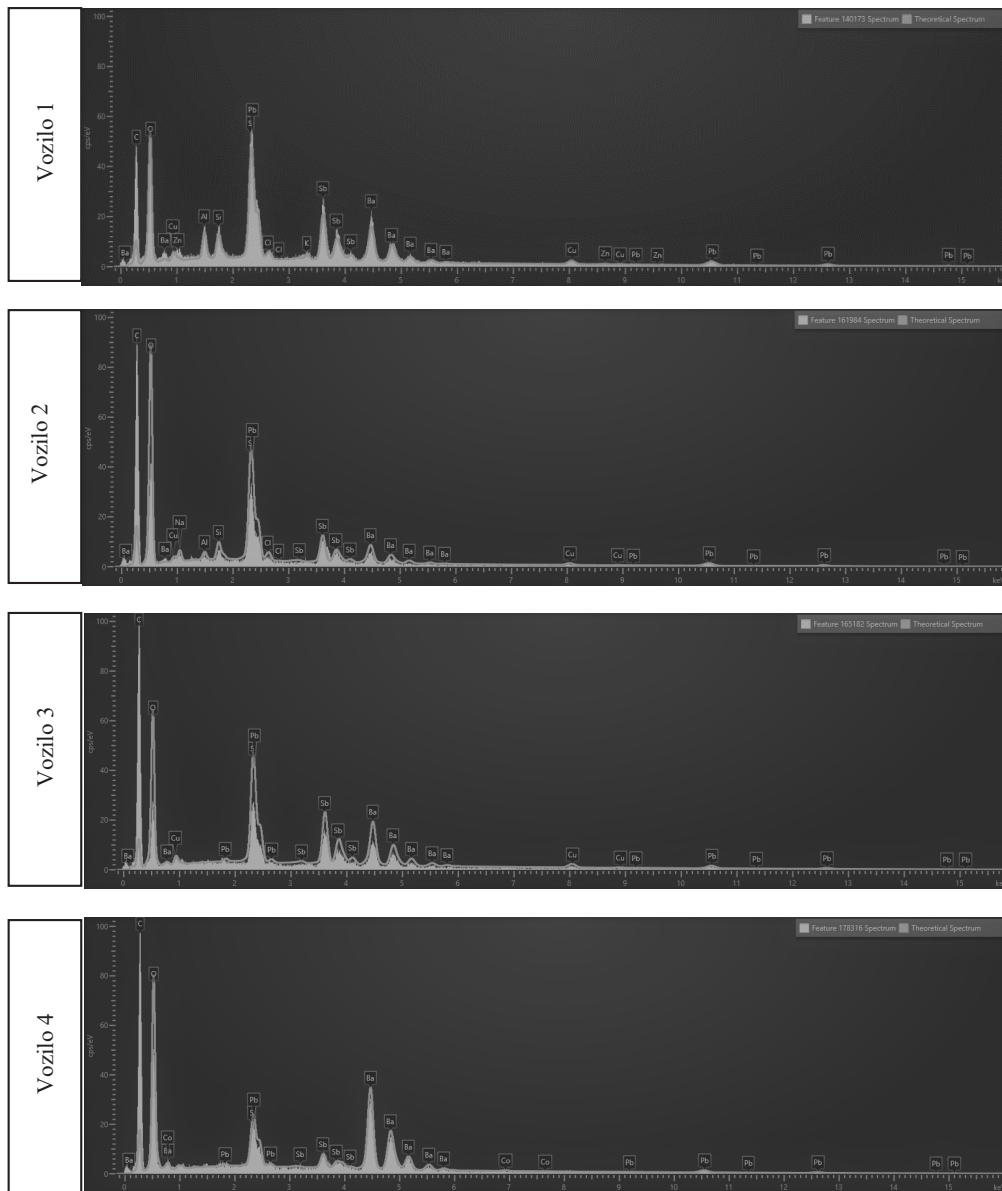
Od ukupno četiri uzorkovana policijska vozila u navedenoj policijskoj postaji, u svima su pronađene i karakteristične i indikativne GSR čestice. Ukupan broj dokazanih GSR čestica na izuzetim uzorcima bio je 212. Pronađeno je ukupno 156 karakterističnih GSR čestica, od čega je u dvama vozilima dokazana prisutnost samo jedne čestice (vozilo 3 i vozilo 4), dok je u ostalima (vozilo 2 i vozilo 1) dokazana znatno veća razina kontaminacije s pronađenim brojem čestica: 121 i 33. Također je pronađeno ukupno 56 indikativnih GSR čestica, od čega je u dvama vozilima dokazana prisutnost najviše dviju čestica (vozilo 3 i vozilo 4), dok je u druga dva vozila, sukladno s rezultatima pronađenih karakterističnih čestica, dokazan i znatno veći broj indikativnih čestica: 42 i 11 (Slika 4a).

Od 212 GSR čestica ukupno dokazanih u sva četiri uzorkovana vozila, na vozačevim sjedištima pronađeno je 126 GSR čestica (Slika 4b), 62 na stražnjem sjedištu (Slika 4c) te 24 na stražnjem naslonu (Slika 4d). Od ukupno 156 karakterističnih GSR čestica, 110 ih je dokazano na vozačevu, 24 na stražnjem sjedištu i 22 na stražnjem naslonu. Vozila 1 i 2 koja su sadržavala najviše čestica imala su različitu razdiobu karakterističnih čestica ovisno o analiziranim položajima. U vozilu 2 najviše je karakterističnih čestica pronađeno na vozačevu sjedištu (čak 102), dok je u vozilu 1 najviše čestica bilo na stražnjem sjedištu (njih 17). Od ukupno 56 indikativnih GSR čestica, 16 ih je dokazano na vozačevu, 38 na stražnjem sjedištu i dva na stražnjem naslonu. U oba vozila koja su sadržavala veći broj GSR čestica pronađene su indikativne čestice na svim pozicijama, no najveći je broj čestica pronađen na stražnjem sjedištu (Slika 4c).

Na slici 5 prikazan je karakterističan sastav GSR čestica u vozilima 1, 2, 3 i 4.

Slika 4: Broj karakterističnih i indikativnih GSR čestica u analiziranim vozilima

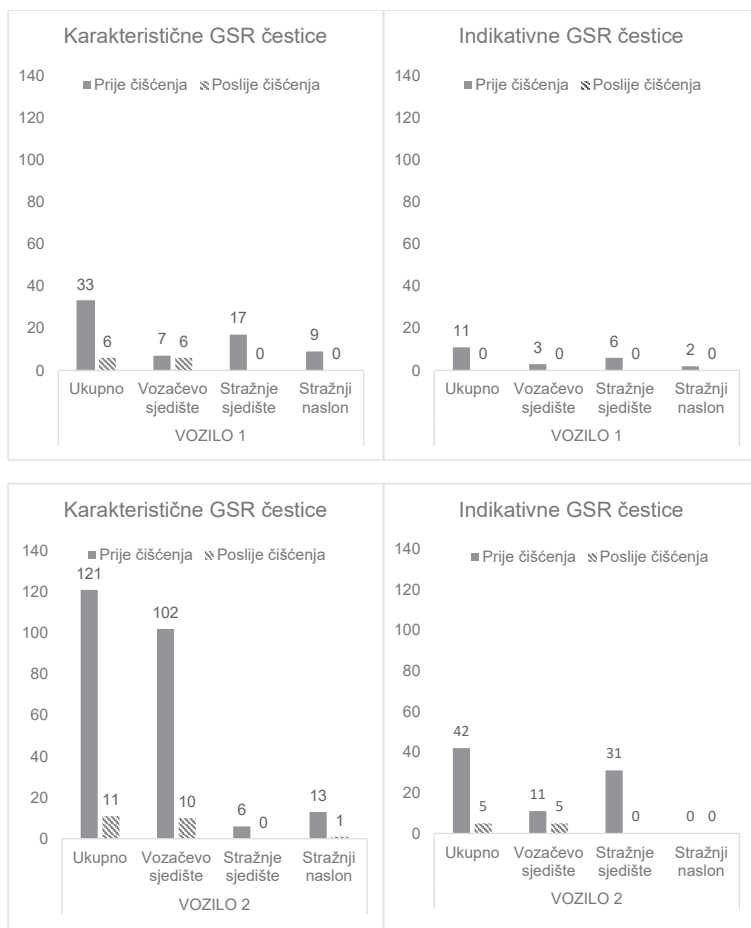

Slika 5: Elementni sastav karakterističnih GSR čestica u vozilima 1, 2, 3 i 4

3.2. Rezultati nakon čišćenja i ponovne analize

Analizom uzoraka prikupljenih nakon čišćenja vozila 1 i vozila 2 vidljivo je da je došlo do pada broja GSR čestica, s početnih 207 na 22 čestice, odnosno za 89,4% (Slika 6). Broj karakterističnih čestica pao je sa 154 na 17, a broj indikativnih čestica sa 53 na 5. Gledajući po položaju unutar vozila, vidljivo je da nakon čišćenja više nije bilo GSR čestica na stražnjim sjedištima, dok je na stražnjem naslonu pronađena samo jedna indikativna čestica. S druge strane, na vozačevu je sjedištu i nakon čišćenja ostao nešto veći broj karakterističnih čestica.

U vozilu 1 pronađena je samo jedna karakteristična čestica manje nego prije čišćenja, ali je u vozilu 2 broj karakterističnih čestica ipak pao za više od 90%. Nakon pranja više nije bilo indikativnih čestica na navedenom položaju u vozilu 1, a u vozilu 2 broj indikativnih čestica pao je sa 11 na 5.

Slika 6: Broj karakterističnih i indikativnih GSR čestica u vozilima 1 i 2 prije čišćenja vozila te nakon čišćenja vozila i ponovne analize

4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja provedenog na četirima policijskim vozilima pokazali su da u vozilima kojima se policijski službenici koriste višenamjenski u svakodnevnom radu, ali u kojima se prevoze i osumnjičene osobe, može doći do kontaminacije GSR česticama. Ipak, rezultati također upućuju na to da se standardnim postupcima čišćenja vozila razina takve kontaminacije može uvelike smanjiti, a samim tim i izgledi da dođe do sekundarnoga prijenosa čestica na osobe uključene u kaznene događaje koje se u njima prevoze. Iako se nekoliko istraživanja bavilo pitanjima kontaminiranosti policijske okoline i vozila GSR česticama (Anders i sur., 2020; Berk i sur., 2007; Gassner i Weyermann, 2020; Gerard i sur., 2012), provedeno istraživanje prvo je takve vrste koje je ispitivalo mogućnost dekontaminacije.

U analiziranim vozilima pronađen je razmjerno velik broj GSR čestica (ukupno 212, 156 karakterističnih i 56 indikativnih), a koji prelazi broj čestica pokazan prethodnim istraživanjima koja su se provodila i na većim uzorcima (Berk i sur., 2007; Gassner i Weyermann, 2020). Iako istraživanje jest uključivalo veći broj uzoraka po vozilu od prethodnih, u jednome su od njih u 81 vozilu (Berk i sur., 2007) pronađene samo dvije karakteristične čestice, dok je u drugome istraživanju (Anders i sur., 2020) pronađeno u šest vozila šest karakterističnih čestica. Ipak, valja istaknuti da rezultati ne predstavljaju realnu sliku kontaminiranosti policijskih vozila, jer su vozila iz odabrane policijske postaje ciljano uključena i izdvojena iz širega projekta ispitivanja kontaminiranosti vozila (Senješ, 2023) s obzirom na to da su vozila iz navedene postaje u 2021. bila uključena u postupanja u kojima se rabilo vatreno oružje, prevozila su osobe koje su sudjelovale u kaznenim djelima koja su uključivala uporabu vatrenega oružja te su prevozila policijske službenike na ocjensko/vježbovno gađanje. Budući da su postojali podaci da su se upravo vozilima 1 i 2 (koja su imala najveću razinu kontaminacije) prevozili djelatnici policijske uprave na vježbovno gađanje istog mjeseca kad je provedeno i uzorkovanje, vrlo je vjerojatno da je upravo ta aktivnost ponajviše pridonijela kontaminaciji, premda se i zbog drugih potencijalno rizičnih prethodno opisanih aktivnosti u kojima su ta vozila sudjelovala ta povezanost ne može uzročno-posljedično dokazati.

Nakon čišćenja vozila u službenoj autopraonici policije broj karakterističnih i indikativnih čestica pao je za oko 90%, što upućuje na relativnu učinkovitost standardnoga postupka čišćenja u dekontaminaciji vozila kontaminiranih GSR česticama. To potvrđuje i nalaz da je jedino na vozačevim sjedištima ostalo nešto više karakterističnih čestica nakon čišćenja u odnosu na druge razmatrane položaje, što je zapravo i povoljniji ishod jer ne uključuje mjesta na kojima bi se mogle prevoziti osumnjičene osobe. Međutim, ono što je u praksi problem, a što je onemogućilo i prikupljanje detaljnih podataka i za potrebe ovog istraživanja, jest činjenica da nije moguće doći do podataka kada je određeno vozilo očišćeno jer se o tome ne vodi evidencija.

Iako rezultate predmetnog istraživanja nije moguće uopćiti zbog ograničene veličine uzorka i njegove strukture, oni svakako upućuju na preporuku redovitog čišćenja unutarnjih površina policijskih vozila, poglavito nakon korištenja u ocjenskom/vježbovnom gađanju. U kontekstu rezultata istraživanja važno je napomenuti da, iako su upute za izuzimanje tragova GSR-a jasno određene (MUP, 2021) te SOP (MUP, 2011) potanko opisuje način prijevoza uhićenih osoba, nisu propisane aktivnosti koje sadržavaju rizike od GSR kontaminacije, a nakon kojih bi temeljito čišćenje bilo potrebno.

Zbog toga bi trebalo proširiti ovakva istraživanja kako bi se preciznije utvrdili najveći rizici te kako odgovarajuće preventivne mjere ne bi bile samo pitanje procjene ili izbora, nego obveza standardnog postupanja u određenim okolnostima.

LITERATURA

1. Anders, DH., Miller, SA., Graziano, CR., Castellano, J., Conte, J. (2020). Technical note: presence of gunshot residue in and around a police station. *Int J Legal Med.* Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s00414-020-02357-2> – 10. 9. 2023.
2. Berk, RE., Rochowicz, SA., Wong, M., Kopina, MA. (2007). Gunshot residue in Chicago Police vehicles and facilities: An empirical study. *J Forensic Sci.* Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2007.00457.x> – 10. 9. 2023.
3. ENFSI Working Group FIREARMS. (2003). *Best Practice Manual in the Forensic Examination of Gunshot Residues.* Dostupno na: https://quodata.de/fileadmin/forensik_2003/bpm-gsr-20-11-2003.pdf – 11. 9. 2023.
4. Gassner, AL., Weyermann, C. (2020). *Prevalence of organic gunshot residues in police vehicles.* *Sci Justice.* Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2019.09.009> – 10. 9. 2023.
5. Gerard, RV., Lindsay, E., McVicar, MJ., Randall, ED., Gapinska, A. (2012). *Observations of gunshot residue associated with police officers, their equipment, and their vehicles.* *J Can Soc Forensic Sci.* Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/00085030.2012.10757183> – 10. 9. 2023.
6. Mršić, G., Žugaj, S. (2007). Analiza GSR čestica uporabom elektronskog mikroskopa (SEM/EDX). *Policija i sigurnost*, 16 (3-4), 179-200.
7. Ministarstvo unutarnjih poslova (2021). Priručnik kriminalističke tehnike. Zagreb: Ravnateljstvo policije.
8. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2011). Standardni operativni postupci, Zagreb: Ravnateljstvo policije.
9. Organization of Scientific Area Committees for Forensic Science. (2020). Standard Practice for Gunshot Residue Analysis by Scanning Electron Microscopy/Energy Dispersive X-Ray Spectrometry, ASTM E1588. Dostupno

na: <https://www.nist.gov/system/files/documents/2020/05/22/OSAC%20GSR%20SEM%20ED%20X-ray%20spec.pdf> – 11. 9. 2023.

10. Senješ, H. (2023). *Prisutnost GSR čestica u policijskim vozilima*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti.

HRVOJE SENJEŠ*, SUNČICA KUZMIĆ**, IVAN JERKOVIĆ***

TYPES AND NUMBER OF GSR PARTICLES IN CONTAMINATED AND DECONTAMINATED POLICE VEHICLES

Abstract

Police officers use police vehicles for various purposes, i.e., vehicles used for transportation of police officers to evaluation or practice shooting are also used to transport suspects and other persons of interest. In the present study, a total of four vehicles from one police station in the Zagreb Police Department, which are used to transport suspects and other event participants, were analysed. After the sampling and analysis of the samples, a higher concentration of GSR particles was found in two vehicles. These two vehicles were cleaned, sampled and analysed again. Samples were collected using GSR stubs from the driver's seat, rear seat and rear backrest and were examined with a scanning electron microscope. In all vehicles, the presence of characteristic GSR particles and indicative GSR particles was examined, as well as their number depending on the position in the vehicle. This study will show how procedures related to the maintenance and cleaning of police vehicles can affect the outcome of vehicle contamination with GSR particles.

Keywords: *contamination, police vehicles, GSR particles, gunshot residue, cleaning*

---

* Hrvoje Senješ, Ministry of the Interior

** Sunčica Kuzmić, Forensic Science Center Ivan Vučetić, Ministry of the Interior

*** doc. dr. sc. Ivan Jerković, Split University, Forensic Department

DAMIR PIŠKOVIĆ*, DAVOR SOLOMUN**, MARIJAN JOZIĆ***

ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE I ANALIZA SIGURNOSNIH PRIJETNJI POVEZANIH S POVRATKOM I DJELOVANJEM BIVŠIH BORACA ISIL-A

Sažetak:¹

Ovaj rad bavi se istraživanjem i propitivanjem negativnih sigurnosnih implikacija/rizika i prijetnji povezanih s povratkom bivših boraca izv. Islamske države Iraka i Levanta u svoje matične države, ali i analizom eventualnog terorističkog potencijala ovih osoba. Sukladno osjetljivoj prirodi podataka i dokumentacije, istraživanje se temelji, i podijeljeno je, na dva segmenta. Jedan segment predstavljaju neklasificirani statistički podaci prikupljeni kroz evidencije MUP-a RH, SIS, NBMIS, analizu spisa i dokumentacije te iz drugih selektiranih, otvorenih izvora za čiju je obradu i analizu korištena metoda IMC („Information management cell“) koju je jedan od autora² osobno koristio za vrijeme sudjelovanja u EU mirovnoj misiji EULEX-a kao službenik na obavještajnim poslovima za potrebe EUOCI. Drugi segment rada predstavlja kvantitativno istraživanje/anketu provedenu putem Google obrasca tijekom veljače i ožujka 2021. godine na uzorku od 228 aktivnih studenata s tri Sveučilišta i jednog Veleučilišta u RH, čiji je cilj bio na stratificiranom uzorku, putem tridesetak komplementarnih varijabli, ispitati percepciju i stavove studenata o više aspekata negativnog utjecaja povratka i djelovanja tzv. boraca ISIL-a na nacionalnu sigurnost, ali i posebno ispitati njihove stavove u odnosu na događaj tragično stradalog i vjerojatno od strane terorističke skupine ubijenog hrvatskog državljanina Tomislava Salopeka. Dakle, imperativ je ovoga rada u identifikiranju i tumačenju izvjesnih terorističkih prijetnji nastalih na ruševinama i sadržanih u bivšim borcima tzv. ISIL-a, ali i propitivanje percepcije i stavova studenata kao potencijalnih aktera sigurnosti i pravosuđa.

Glavne riječi: sigurnost, terorizam, percepcija, ISIL, obavještajno, Tomislav Salopek

* Damir Pišković mag.crim., Ravnateljstvo policije, pomoćnik voditelja Odjela TKCPIE u Službi za međunarodnu policijsku suradnju

** mr.sc. Davor Solomun, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, viši predavač

*** dr.sc. Marijan Jozić, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, predavač

¹ Rad je pod sličnim naslovom autor Damir Pišković, pod vodstvom mentora D. Solomuna, izradio i obranio kao Završni rad na specijalističkom diplomskom studiju „Kriminalistika“, na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu 2021.g.

² Damir Pišković

1. UVOD

Grubo narušeni međunarodni poredak, mir i globalna sigurnost, ovoga puta kao posljedica realistične upotrebe oružane sile i tvrde moći Ruske Federacije u ime svojih, a protiv temeljnih nacionalnih interesa Ukrajine, ali i protiv Europe, globalnog sustava i interesa velike većine država slobodnoga svijeta, čini se kao da je poništio sve opasnosti i sigurnosne rizike suvremenog terorizma, ilegalnih migracija pa i klimatskih promjena. Donedavne UN, združene, koordinirane, pa i zdušne međunarodne operacije protiv ISIL³-a, kao da su tasterom postavljene u stanje *off* i kao da su označile prestanak postojanja svake terorističke opasnosti. Ovoj percepciji značajno pomažu i statističke krivulje posrnulog broja terorističkih akata, ali i službene obavještajne procjene o relativno smanjenoj sigurnosnoj prijetnji od terorističkih djelovanja.

Pitamo se, stoga, ako je doista teroristička prijetnja prestala ili nestala, kakvi su to i koji sigurnosni mehanizmi upotrijebljeni za njezinu neutralizaciju, koji su toliko učinkoviti akteri to kreirali i možemo li vjerovati u postojanost takvoga stanja. Uz to, ipak, pitamo se nije li u pitanju privid, zatišje, pregrupiranje, možda zabluda ili naša kriva percepcija globalnog sigurnosnog stanja i ambijenta. Pri tom pitamo i problemski kako teorijski utemeljiti i objasniti ove činjenice i daju li nam postojeći koncepti dovoljan okvir za razumijevanje. Ali na kraju, znajući i osjećajući sav senzibilitet sigurnosti zbog opreza pa i zabrinutosti, ne isključujemo teroristički rizik, posebice onaj povezan s radikalizmom i ekstremizmom, kao živućim antagonizmima sigurnosti te ovim istraživanjem, aktualizirajući fenomen povratka bivših boraca ISIL-a, propitujemo određene koncepte, ali i usmjereno istražujemo percepciju potencijalno sigurnosno dodirujućih studenata određenih hrvatskih sveučilišta, odnosno fakulteta.

Koncept je ovog rada istraživanje i propitivanje negativnih sigurnosnih implikacija, rizika i prijetnji povezanih s povratkom bivših boraca tzv. ISIL-a u svoje matične države, ali i analiza eventualnog terorističkog potencijala ovih osoba. Pri tom, krajnja je svrha ovog rada dublje razumijevanje fenomena analizom sociološkog okvira povezanosti religijskih, ratnih i društvenih faktora kao i analizom činjenica sadržanih u događajima koji evoluiraju iz manjih inkubacija u potencijalne, stvarne i neposredne prijetnje nacionalnoj sigurnosti država na globalnoj geopolitičkoj sceni.

1.1. Sociološki okvir

Suvremeni društveni okvir doživio je značajne promjene pri čemu su prethodno dominantne etičke postavke „postale“ tek formalni artefakti ili ih se prilagođavalo sukladno situacijskim zahtjevima. U tom suvremenom društvenom okviru društvo je

³ Skraćenica od engleskog naziva: Islamic State of Iraq and Levant -ISIL, kao i naziv Islamic State of Iraq and Syria- ISIS, dok je hrvatskog naziva: Islamska država Iraka i Levanta- IDIL, Islamska država Iraka i Sirije (IDIS). Od 2014 mijenja naziv u Islamska država nedugo zatim u naziv Kalifat.

postiglo znatan napredak u specifičnim sektorima, no i znatne padove. U svezi s time teza o *Anomiji* Emila Durkheima (Giddens 2001) „izvađena“ je iz izvornog konteksta te prilagođena sadašnjem okviru suvremenog življenja sa subjektivnim presumpcijama o događajima unutar svjetskog okruženja. Na tom primjeru/tezi koji navodi da u modernim vremenima tradicionalne norme i standardi slabe, a da ih se istodobno ne zamjenjuje novima u modernom industrijskom društvu, preslikom na sadašnji okvir doista ne postoje precizni kriteriji koji bi regulirali takva ponašanja što dovodi do moralne krize i društvenog disfunkcionalizma kad se pojedinci, odnosno grupe okreću nekim drugim vrijednostima koje im odgovaraju ili su možda nametnute. Iako se anomija odnosi na događaje samoubojstava, u ovom slučaju analognost između koncepta i stvarnosti suvremenog života ukazuje na iznimnu relevantnost u suvremenom vremenu. Činjenica je da je to vidljivo kroz događanja u sadašnjosti kao i kroz sumnju dijela siromašnog stanovništva (Konrad, 2005: 45, Okoro, 2006: 152) koji se osjećaju napušteni i vraćaju se tradicionalizmu/fundamentalizmu, posebice u religijskom identitetu, no ostaje otvoreno pitanje može li kod pojedinaca to, ili ne mora, prijeći u nešto veće i opasnije (Pišković 2019). Isto se događa kad je u pitanju fundamentalizam koji se odnosi na radikalizam, te terorizam koji nastaje kao odgovor na društvene, ekonomske, religijske, ideološke i političke proturječnosti koje onda eskaliraju u sukobe i duboke podjele zbog osjećaja nepravde, obespravljenosti, potlačenosti, ponižavanja (Lukac, 2022, Bilandžić, 2014). Međutim, kako navodi Urlich, društvena klasa, status, obitelj i susjedstvo ne mogu se više smatrati pouzdanim društvenim institucijama u kojima se definira identitet (Urlich, 2001., Abercrombie, Hill, S. Turner, 2008), dok islamski fundamentalisti ističu samo jedan identitet (Bilandžić, 2018).

Upravo je izgradnja i razvitak društva u skladu s demokratskim standardima, bez nejednakosti, nepravde, socijalne, nacionalne i druge isključenosti te bez nasilja, preventivno djelovanje prema sjemenu i korijenima (uzrocima i izvorima) terorizma (Solomon, 2012, Lukac, 2022). Ipak u sociološkom dijelu koji se tiče religije, posebice fundamentalizma, on iskorištava situaciju u dijelu društva i okreće se prema radikalnom (Jurengsmeyer, 2006, Esposito, 2006, - Bilandžić, 2010, Pišković, 2021) što realno prikazuje presumpciju prema već spomenutoj „prilagođenoj“ anomiji.

Liberalni svjetonazor kao da je postupno izgubio svoju dominaciju na geopolitičkoj sceni, iako je moderan stav da svijet „živi“ u liberalizmu (Collins, 2010). Paradoksalno, globalna stvarnost sve više inklinira prema prilagođenom realizmu i prepoznatljivoj sklonosti prema ratnim sukobima, neovisno o njihovom obliku ili nazivu (Pišković, 2021) što se kasnije pokazalo i donekle točnim, barem što se tiče, među inim, spomenutih događaja u uvodu u vidu pojave mnoštva ratova (raznih sukoba) unazad dvije godine, naoružavanja, povećanja proizvodnje oružja.

Ratovi, inherentno, dovode do žrtava na svim stranama sukoba (Beer 1981:20 – Henderson Conway 2010:212 – Krivokapić 2013:5), neovisno o subjektivnim pretpostavkama. U suvremenom vremenu svjedoci smo novih oblika ratovanja koji,

među inima, uključuju ulične sukobe s vremenski ograničenim eskalacijama, ali s ozbiljnim posljedicama po nevine živote.

Istovremeno postoje pojedinci koji imaju mogućnost odlučivanja hoće li biti vrijeme rata ili mira iako su možda nesvjesni teorije i ideologije još od 1897. godine u kojoj se zagovara teorija da je država poput jednostavnih organizama koji moraju rasti ili umrijeti, ali ne mogu stagnirati, tj. ostati isti. Teorija “životnog prostora” izazvala je kontroverzu jer tvrdi da visoko razvijene zemlje imaju pravo proširiti svoj teritorij, tj. “životni prostor” na štetu manje razvijenih susjeda (Ratzel, 1897, 1923) što su mnoge države kasnije koristile te koriste i danas. Istodobno je i ISIL koristio tu tezu/ideologiju (iako možda nesvjestan samog Ratzela, ugradio je prilagođenu tezu u svoj slogan „Opstaje i širi se“ (Khatib, 2014)), „iskoristio“ znanja psihologije gomile (Le Bon, 1927) i privukao velik broj sljedbenika (Gerges, 2018) da bi poveo veliki religijski rat (Bregen, 2001), ako je to on bio.

Specifične prijetnje koje predstavljaju bivši borci ISIL-a, čvrsto prijanjajući uz svoj identitet i ideologiju, izražavaju se kroz sposobnost izvođenja terorističkih djela u bilo kojem trenutku. Ova okolnost proizvodi stvarnu i potencijalnu opasnost koja nije zanemariva. U svjetlu toga, nameće se pretpostavka da ponovna socijalizacija (UNCTITE, 2018, CoE 2016), (Bilandžić, 2010) ovih osoba gotovo sigurno predstavlja izazov koji se možda ne može uspješno ostvariti.

Ključno je bilo prikazati sociološki okvir koji ima znatan utjecaj na okolnosti koje su prethodile takvim društvenim „konfliktima“, posebno pitanje političke i obavještajne dimenzije koje može biti podložno skrivenim ciljevima više razine. Ujedno, prikazuje se kontekst provedenog istraživanja percepcije i analize sigurnosnih prijetnji povezanih s povratkom i djelovanjem bivših boraca ISIL-a, te rezultati propitivanja percepcije i stavova studenata kao budućih potencijalnih aktera sigurnosti i pravosuđa.

1.2. Posebnosti ugroza od bivših boraca ISIL-a povratnika

Ratovi svoj epilog ne nalaze nužno samo na bojištu, već se njihov ishod prenosi na druga područja kroz koje poraženi borci nastavljaju svoj angažman unatoč neuspjehu u vojnom sukobu. Ideologija koja ih je potaknula na ratovanje i dalje je prisutna te ju prenose na nove generacije unutar istih grupacija. Ovaj fenomen prisutan je i među pripadnicima Kalifata, entiteta koji je proizveo niz događaja tijekom svoje egzistencije. Egzodus stanovništva koji je uslijedio kao rezultat ovih događaja, paradoksalno, sad se događa od strane poraženih boraca kako bi se vratili (ICCT, 2016) u svoje matične države s kojih su inicijalno krenuli u sveti rat.

Dinamika koja je započela tijekom Arapskog proljeća, čiji je cilj bio transformacija totalitarnih režima u demokraciju na Bliskom istoku i Sjevernoj Africi, ispreplela se s intervencijom i promišljanjem globalnih aktera. Umjesto postizanja istinske demokracije, intervenirajuće su strane nametnule svoju interpretaciju demokratskih procesa što je

rezultiralo i miješanjem u dinamiku regije bez adekvatnog razumijevanja lokalnih specifičnosti. Ova intervencija, koja se pokazala neprikladnom i nedovoljno proučenom, izazvala je veliki migracijski val prema Europi. Ovaj val migracija (EUROSTAT, 2023) nije bio kontroliran te nosi sa sobom niz nepoznanica u vezi s motivacijama dijela migranata (Frčko, Solomun, 2018), a također i prisutnost direktnih i iskusnih boraca-terorista među njima.

Ovaj ciklus ratova, političkih promjena i njihovih posljedica ilustrira duboke povezanosti između globalnih događanja i regionalnih implikacija. Poraženi se borci prilagođavaju novim okolnostima, prenoseći svoju ideologiju i strategije borbe što stvara dodatne izazove za sigurnost i stabilnost u međunarodnoj areni.

Paralelno s migracijama koje uključuju različite motivacije, značajan dio pripadnika ISIL-ovih boraca, kako onih koji su se vratili iz nezadovoljstva, tako i onih koji su nakon poraza iskoristili prava koja pružaju demokratske zemlje, te onih koji su se vratili u svoje matične države, nosi sa sobom izazove i prijetnje (Barret 2017) koje se ne smiju zanemariti.

Podaci koje su prikupile obavještajne službe o bivšim borcima ISIL-a tijekom njihovog aktivnog sudjelovanja te nakon povratka podložni su pažljivom nadzoru. Ovi pojedinci, kao potencijalni teroristi, bit će sustavno klasificirani i praćeni. Iako tek mali dio njih završi u zatvorima, ta sankcija obično traje samo nekoliko godina. Prema Francuskom slučaju (GLOBSEC, 2018) potvrđeno je da oko 50% boraca s područja te države ima kriminalnu pozadinu i bili su već zatvoreni. U takvom okruženju, manipulacija i dodatna radikalizacija rezultirali su prihvaćanjem ideologije te transformacijom u "božje borce" (Pišković, 2019).

S globalne perspektive, treba posvetiti pažnju aspektima povratka ovih boraca. Iako u manjem opsegu, njihovo djelovanje u susjednim državama Bosni i Hercegovini, Kosovu i dr. (Augestad Kundsén, 2017), nakon ratnih sukoba u islamskim državama, predstavljalo je središta religijskog fundamentalizma i radikalizma među manjim dijelom stanovništva. Navedeni religijski radikalni utjecaj jasno je potaknut vanjskim utjecajem i financiranjem od strane islamskih država koje zbog pretežito muslimanskog stanovništva u ovim državama pronalaze otvorene prilike za širenje utjecaja na tim područjima te nametanje religijskog fundamentalizma (Nimac, Ćurković Nimac, 2014, Lukac, 2022) i radikalizma uz istodobno poticanje neprijateljstva prema drugim religijskim zajednicama (Bilandžić, 2018).

Zbog ograničenosti kao nadomjestak za pouzdane izvore za procjenu ugroza primjenjivana je metoda „*Information management cell*“ iz osobnog iskustva autora⁵ koje proizlazi iz dugogodišnje kriminalističke i međunarodne prakse, primijenjena i ocjenjena vrlo pouzdanom, i adekvatnom kako za kriminalističko postavljanje verzija tako i za presumpcije, i percepcije događaja. Također mora se navesti da presumpciju, prosuđivanje u obradi prikupljenih podataka u istraživanju, kako je spomenuto otežavaju nepotpune i ograničene informacije, stoga je vrlo teško dati verzije/presumpcije koje

moгу i ne moraju biti točne, ovisno u kvaliteti izvora i znanja osobe koja vrši analizu (Pišković, 2021).

2. INSTRUMENTI PRAĆENJA I ANALIZA PODATAKA OSOBA POVEZANIH S TERORIZMOM

Opsežni poslovi koji prate borbu protiv terorizma zahtijevaju različite organizacije, međunarodnu policijsku suradnju (Pejaković-Đipić, 2019.), sustave u tom segmentu, posebice instrumente praćenja osoba povezanih s terorizmom. Od instrumenata koje koristi EU u ovom radu koriste se izlazni rezultati i dokumenti Schengenskog informacijskog sustava kao i EUROPOL-a i INTERPOL-a koji se odnose na analizu podataka osoba povezanih s terorizmom.

Ovi instrumenti podrazumijevaju sustave kojima su posebno propisana postupanja koja se provode na razini policije, ali se nadograđuju i na ulogu obavještajno sigurnosnih službi.

U tom smislu provedena je analiza podataka u SIS-u (ex SIS II od 7.3.2023.) i INTERPOL-u za period od 2017. do travnja 2021.g. koji se odnose na diskretne provjere osoba povezanih s terorizmom.

Usporedno s navedenom analizom prikazani su i podaci koji se kao kategorija otvorenog izvora obrađuju na razini EU LISA/SIS, ali skupno za kriminalitet i terorizam.

Također, prikazani su i podaci iz otvorenih izvora EUROPOL-a (TE-SAT) o trenutnom stanju i događajima povezanim s džihadističkim terorizmom⁴ za 2020., 2021. i 2022. godinu.

Cilj je ove analize prikazivanje podataka koji potvrđuju da terorizam i osobe koje se dovode u svezu s njim nisu nestali zato što im se s obzirom na sadašnja događanja na geopolitičkoj sceni daje manje medijskog prostora, kao što je spomenuto u uvodu.

2.1. Schengenski informacijski sustav, INTERPOL

Izvršenom analizom prikupljenih podataka o kretanju osoba koje se dovode u svezu s terorizmom od početka korištenja sustava SIS u Republici Hrvatskoj od 2017. do travnja 2021. godine⁵ dobiveni su podaci⁶ vidljivi iz Tablice 1., a dodatno je izvršena analiza podataka o kretanjima osoba povezanih s terorizmom za vrijeme pandemije

⁴ Za istaknuti je terminološke promjene u nazivu ovoga terorizma. Naime, prije usvajanja pojma džihadističkog terorizma, ranijih godina prema TE-SAT-u taj terorizam bio je označen i nazivan kao „religijski motiviran“, „islamski“. O razlozima ovih promjena može se nagađati, ali postavlja se pitanje je li se EU bavila nazivima bojeći se da se „netko“ ne uvrijedi, više ne što se trebala baviti obavještajnim radom na sprječavanju terorizma. Iako nema dokaza za ovakvu tvrdnju (Pišković 2021.), možda se radi o političkoj korektnosti.

⁵ Podaci korišteni u Završnom radu jednog od autora⁵, 2021.

⁶ Za navedeno je 2021. godine zatraženo dopuštenje Službe za međunarodnu policijsku suradnju, Ravnateljstva policije kojom prilikom su pribavljeni podaci iz tadašnjeg sustava SIS II temeljem zamolnice

COVIDA-19 – Tablice 3., a koji se odnose na članak 36. st.3. Odluke SIS II (od 7. ožujka 2023.g. čl.36. st.4. SIS Uredbe 2018/1861), tj. diskretne provjere vezane uz nacionalnu sigurnost. Kontrole i diskrecijske provjere policijski/obavještajni su podaci državama EU i trećim državama koje koriste sustav SIS (ex. SIS II), a koje su ujedno i raspisale navedena upozorenja za tim osobama kad se navedene osobe zateknu kao predmet kontrole na teritoriju države koja provodi diskrecijsku provjeru. Po zaticanju i kontroli te diskrecijskoj provjeri države koje vrše kontrolu, tj. policija posredstvom Službe za međunarodnu policijsku suradnju, odmah putem određenih obrazaca dostavljaju podatke državi raspisateljici o kontroli. Također se navedeni podaci dostavljaju Službi terorizma/MUP-a RH te se ujedno izvješćuje SOA (Sigurnosno obavještajna agencija).

Navedeni postupak sličan je i u postupanju prema raspisanim diskretnim provjerama od strane država članica INTERPOL-a za osobama i vozilima koja se dovode u svezu s terorizmom-Tablice 2 i 4.

Analizirani period	2017 - 22.04.2021.
Ukupan broj prolazaka evidentiranih po čl.36/3	1186
Nakon analize ukupan broj osoba koje se dovode u svezu s terorizmom	285
Nakon analize ukupan broj vozila koji se dovode u svezu s terorizmom	15

Tablica 1. Prikaz analiziranih podataka u SIS-u⁷

U prikazanim podacima Tablice 1. koja prikazuje statističke podatke po čl.36. st.3. SIS II Odluke za period od 2017. godine do 22. travnja 2021. godine utvrđeno je, a evidentirano kroz NBMIS sustav, da je kroz Republiku Hrvatsku bilo zabilježeno ukupno 1.186 prolazaka osoba koje se dovode u svezu s terorizmom. S obzirom na to da sustav bilježi kontrolu i broj odaslanih izvješća po tom pitanju, izvršena je analiza prikaza svih 1.186 prolaska s ciljem utvrđivanja točnog broja osoba koje su u tom periodu prolazile kroz Republiku Hrvatsku.

Metodom pojedinačne usporedbe Schengen ID brojeva te eliminacijom ponavljajućih SID brojeva (što znači da je osoba imala u tom periodu više prolaska), utvrđeno je da je u tom periodu analize od 2017. godine, od kada se koristi navedeni sustav u Hrvatskoj, kroz Republiku Hrvatsku prošlo ukupno 285 osoba i 15 vozila koje se dovode u svezu s terorizmom.

⁷ Prema podacima: SIS i NBMIS

Analizirani period	2017 - 22.04.2021.
Ukupan broj prolazaka evidentiranih po INTERPOL-u	4080
Nakon analize ukupan broj osoba koje se dovode u svezu s terorizmom	218

Tablica 2. Prikaz analiziranih podataka u INTERPOL-u⁸

U podacima Tablice 2. prikazani su statistički podaci INTERPOL-a za osobe koje se dovode u svezu s terorizmom. Za predmetnim osobama raspisani su alarmi od strane članica INTERPOL-a. U periodu od 2017. godine do 22. travnja 2021. godine utvrđeno je da je kroz Republiku Hrvatsku, a evidentirano putem NBMIS sustava, bilo ukupno zabilježenih 4.080 prolaska osoba koje se dovode u svezu s terorizmom. S obzirom na to da sustav bilježi tzv. pogotke i evidentira ih u sustavu NBMIS, policija iste dostavlja Službi za međunarodnu policijsku suradnju. Izvršena je analiza svih 4.080 prolaska s ciljem utvrđivanja točnog broja osoba koje su u tom periodu prolazile kroz Republiku Hrvatsku.

Metodom pojedinačne usporedbe imena i prezimena te varijacija prezimena (ć,č,š,đ,ž) iz izvješća NBMIS sustava te eliminacijom ponavljajućih podataka, što znači da je osoba imala u tom periodu više prolaska, utvrđeno je da je u tom periodu analize od 2017. godine do 22. travnja 2021. godine kroz Republiku Hrvatsku prošlo ukupno 218 osoba koje se dovode u svezu s terorizmom, dok su prema državama članicama INTERPOL-a koje su raspisale alarme dostavljeni podaci o kretanju osoba.

Analizirani period	01.01.2020 - 22.04.2021.
Ukupan broj prolazaka evidentiranih po čl.36/3	64
Nakon analize ukupan broj vozila koji se dovode u svezu s terorizmom	20

Tablica 3. Prikaz analize SIS podataka u COVID-19 periodu

⁸ Prema podacima: INTERPOL I NBMIS

Analiza provedena na isti način kao u Tablici 1.

Analizirani period	01.01.2020 - 22.04.2021.
Ukupan broj prolazaka evidentiranih po INTERPOL-u	806
Nakon analize ukupan broj osoba koje se dovode u svezu s terorizmom	185

Tablica 4. Prikaz analize INTERPOL podataka u COVID-19 periodu

Analiza provedena na isti način kao u Tablici 2.

Predmetnih 205 osoba tijekom svog putovanja do odredišta te povratka u vrijeme COVID-19 moralo je prilikom prolaska kroz države EU-a i van EU-a konstantno raditi testiranja, plaćati ih, izlažući se karanteni i mogućnosti zaraze na proputovanju, tj. bez obzira na tadašnju opasnost kretali su se prema svojim destinacijama i nazad. Putovanja navedenih osoba ne mogu se izravno povezivati s možebitnim terorističkim aktivnostima, no presumpcija je da se radilo o putovanjima prema „matičnim“ državama u svrhu putovanja k obitelji, poslovno, no točni podaci možda su poznati obavještajnim agencijama. Prema analizi podataka po SIS-u i INTERPOL-u države destinacije i povratka nazad u EU pretežno su BiH, Srbija, Kosovo, Albanija i Turska.

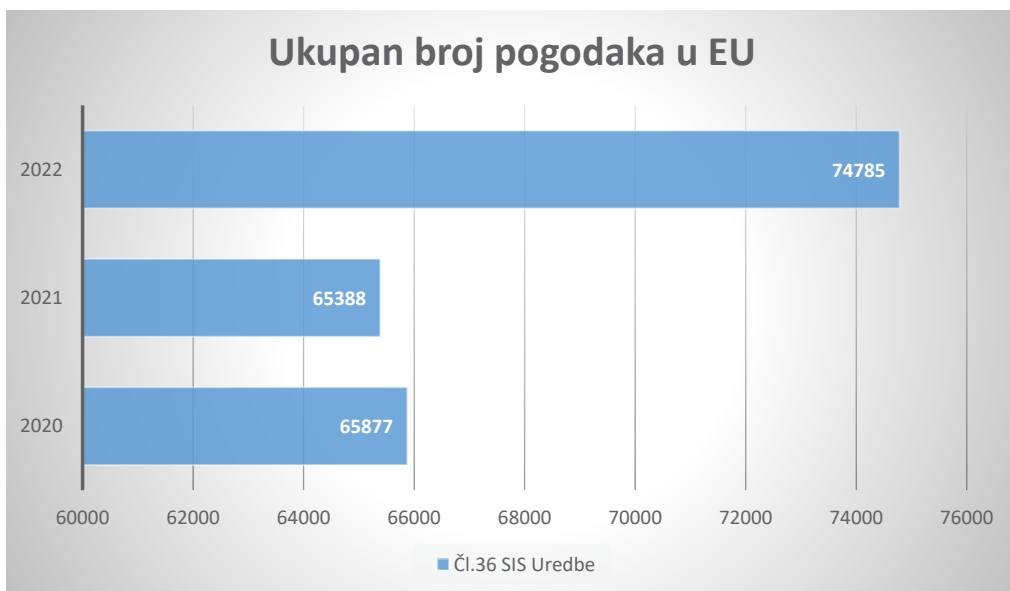
2.2. EU-LISA SIS - statistika čl.36. SIS Uredbe

Kao što je prethodno istaknuto, radi usporedbe, provedena je analiza otvorenih izvora (SIS II Annual Statistic, 2020, 2021, 2022) čiji podaci nisu klasificirani te su dostupni javnosti, ali u obliku općih informacija. Usporedno s time prikazani su podaci stanja pogodaka⁹ po članku 36. SIS Uredbe za 2020., 2021. i 2022.g., ali mora se napomenuti da su navedeni podaci prikazani skupno o osobama na koje se odnosi diskretna provjera (kriminalitet, terorizam i dr.).

Analizom podataka Grafikona 1. koji prikazuje ukupan broj pogodaka u EU-u, tj. kontrola po članku 36. SIS Uredbe, a podrazumijeva stavak 3, 4 i 5 skupno kao što je navedeno, vidljivo je koliki je broj kontroliranih osoba koje se dovode u svezu s kriminalitetom, a među istima su i osobe koje se dovode u svezu s terorizmom.

⁹ Pogotkom u SIS-u i INTERPOL-u naziva se izvršena kontrola i dr. nad osobom, predmetom za kojima su raspisane mjere postupanja policije, gdje se nakon zaticanja osobe, predmeta, te po provedenoj mjeri Službi za međunarodnu policijsku suradnju MUP RH dostavlja ispunjeni obrazac naziva Obavijest o pogotku u SIS-u, Obavijest o pogotku u INTERPOL-u, ovisno o tome tko je raspisao mjeru, SIRENE ili INTERPOL.

Grafikon 1. Prikaz ukupnog broja pogodaka u EU-u po članku 36. SIS Uredbe

Shodno navedenom može se zaključiti da je broj kontroliranih osoba pod mjerama diskrecijske provjere vrlo velik, a iziskuje po svakom postupanju, posebice ako se utvrdi da se radi o osobama koje se dovode u svezu s terorizmom, mnoštvo daljnjih postupanja u cilju provođenja zatraženih mjera, iako brojka ne pokazuje broj osoba, nego ukupan broj pogodaka/kontrole.

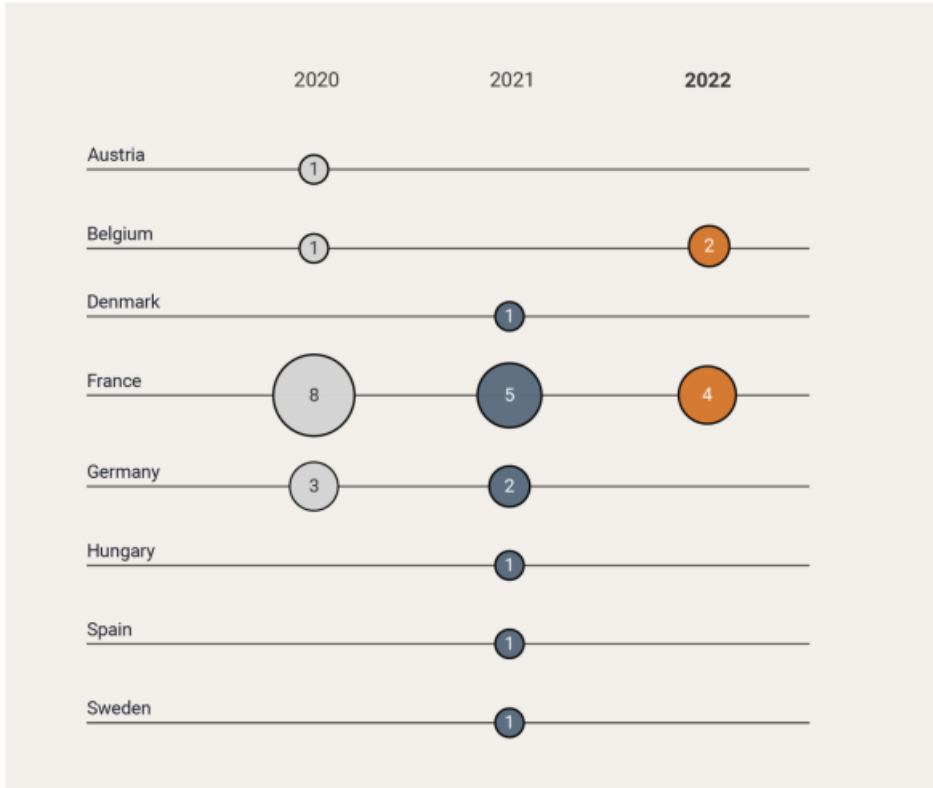
2.3. EUROPOL - statistika džihadističkog terorizma

EUROPOL je agencija EU za provedbu zakona koja pomaže tijelima u provedbi zakona u članicama EU-a kako bi doprinio sigurnosti EU. Sastoji se od oko 100 visoko obučanih kriminalista s iznimnim analitičkim kapacitetima što ga čini vodećim europskim centrom za analizu kriminala. EUROPOL koristi najnovije alate za podršku nacionalnim istragama i izrađuje redovite analize kriminala i terorizma kako bi pomogao nacionalnim partnerima u rješavanju tih problema. Iako skraćena definicija agencije, vidljivo je da je među inim posebna pozornost posvećena i borbi protiv terorizma. Temeljem prikupljanja svih informacija vezanih uz terorizam kako je navedeno, provode analizu svih takvih događanja i redovno u periodičkim izvješćima objavljuju neklasificirane podatke koji su dostupni i građanima EU.

Problem koji se može navesti je taj da zbog klasificiranosti ili neprijavlivanja nekog događaja koji država u kojoj se događaj zbio ne želi kvalificirati kao teroristički napad iako je on to možda bio (stvar je države članice da odluči o tome) kriminalistički

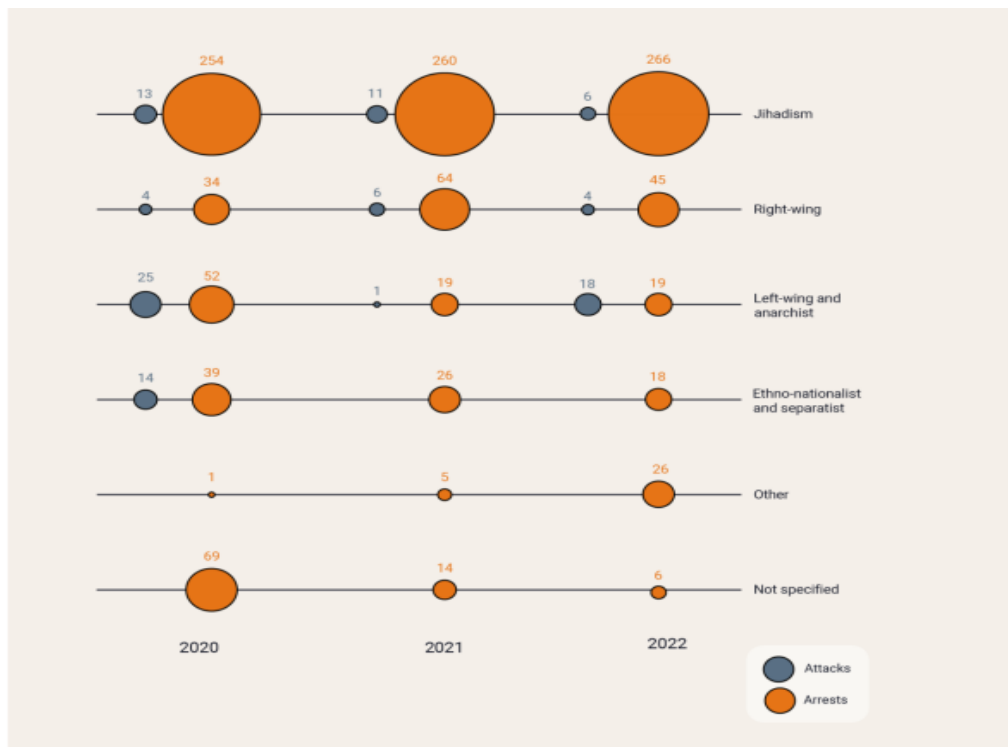
tumačeno takvi događaji postaju „tamna brojka“ u statistici ili ih se pripisuje nekog drugom kaznenom djelu.

Izvršenom analizom dostupnih podataka džihadističkog terorizma za razdoblje od tri godine vidljivo je u Slici 2. da teroristički napadi u EU nisu prestali, s obzirom da je za 2022. prema EUROPOL-u evidentirano 6 takvih događaja, iako manji broj nego prethodnih godina.

Slika 1. Prikaz džihadskih terorističkih napada u EU u periodu 2020. do 2022. (TE-SAT 2023)

Analizirajući terorističke napade po vrsti kako je već spomenuto, iz Slike 2. vidljivo je da su se uz džihadске terorističke akte dogodili i drugi napadi, samo nisu povezani s religijskim motivom. Broj osoba uhićenih radi džihadističkog terorizma u analiziranom je razdoblju vrlo indikativan budući da se kontinuirano bilježi rast iako se broj napada smanjio za više od 50%. Ovo obilježje zaslužuje pažnju i komentar. Naime, manji broj događaja, a više uključenih osoba može upućivati na veću organiziranost, ali može ukazivati i na određene promjene taktike terorističkog djelovanja.

Slika 2. Prikaz vrsta terorističkih napada u EU i broj uhićenja povezanih po vrsti napada u periodu 2020. do 2022. (TE-SAT 2023)

Prikazani i analizirani podaci ilustriraju postojanost i žilavost fenomena džihadističkog terorizma, no trend značajnog smanjenja broja i udjela u terorističkom skupu za protekle 3 godine ipak upućuje na opadajući intenzitet prijetnje od ove vrste terorističkih djelovanja.

Ova analiza podataka s prethodno postavljenim teorijskim i konceptualnim okvirom upravo se koristi kao analitička podloga za empirijsko istraživanje koje se prikazuje u nastavku.

3. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Kao što je i ranije istaknuto u ovom radu provedeno je i istraživanje/anketa, čiji su predmet negativne sigurnosne implikacije, odnosno rizici povezani s povratkom bivših boraca tzv. ISIL-a u matične države i njihov eventualni teroristički potencijal.

3.1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja u identificiranju i tumačenju izvjesnih terorističkih prijetnji nastalih na ruševinama i sadržanih u bivšim borcima tzv. ISIL-a, ali i propitivanje percepcije i stavova studenata kao potencijalnih aktera sigurnosti i pravosuđa o više aspekata negativnog utjecaja povratka i djelovanja tzv. boraca ISIL-a na nacionalnu sigurnost, kao i posebno ispitivanje njihovih stavova u odnosu na događaj tragično stradalog i vjerojatno od strane terorističke skupine ubijenog hrvatskog državljanina Tomislava Salopeka.

3.2. Anketa

Sukladno predmetu i cilju istraživanja za propitivanje stavova upotrijebljena je metoda ankete putem online obrasca – Google obrazaca¹⁰. Kao instrument kreiran je anketni upitnik pod nazivom „Fenomen povratka boraca ISIL-a, obavještajni aspekti i presumpcije“. Anketni je upitnik sastavljen od ukupno 34 pitanja. Ispitanici su odgovarali kroz ponuđenu formu: „DA“, „NE“ i „NE ZNAM“ te na dva pitanja biranjem ponuđenih institucija, kao i jedno pitanje koje je osmišljeno da ispitanik može izraziti osobni pisani osvrt o situaciji koja je vezana uz pitanja ankete. Pitanja su prilagođena i povezana s općom sigurnosti, prijetnjama od terorizma, povratku boraca ISIL-a te slučaju otetog i najvjerojatnije pogubljenog državljanina RH Tomislava Salopeka.

Anketa je provedena u ciljanoj populaciji studenata, stratificiranom uzorku, koji vrlo često izbjegavaju ispunjavanje anketa s velikim brojem podataka u njima iako su ankete anonimne i gdje izgube volju za daljnjim odgovaranjem na pitanja te često odustanu od daljnjeg ispunjavanja ankete, što je presumpcija, ali već je viđeno prema dosadašnjim osobnim iskustvima i razgovorima među studentima.

Navedeno istraživanje/anketa provedeno je među studentima izabranih/ciljanih visokih učilišta:

- Visoka policijska škola u Zagrebu (Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti)
- Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
- Sveučilište Libertas u Zagrebu,

s opaskom da su zamolnice za provođenje ankete upućene na više studentskih zborova diljem Republike Hrvatske, no predstavnici studenata nekih visokih učilišta odbili su mogućnost objave i sudjelovanja u anketi, dok veći dio nije ni odgovorio na upite.

Navedeno istraživanje/anketa provedeno je u periodu od 2. veljače do 2. ožujka 2021. godine. U anketi je sudjelovalo ukupno 228 studenata, od čega 128 žena i 100 muškaraca što čini 51,6% žena i 43,9% muškaraca.

¹⁰ Google obrasci – dostupno na <https://www.google.hr/intl/hr/forms/about/>

3.3. Ograničenja

Provedeno istraživanje ipak je targetiralo određenu populaciju studenata čiji je dobrovoljni odaziv bio relativno skroman, a konstruirani instrument – anketni upitnik uključuje relativno pojednostavljene tvrdnje i mjernu ljestvicu, čime se značajno limitiraju statistički postupci što utječe i na zaključne postavke.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati istraživanja/ankete prikazani su u Tablici 5.

ANKETA: „Fenomen povratka boraca ISIL-a, obavještajni aspekti i presumpcije“			
Provođenje ankete:	Od 02. veljače do 02. ožujka 2021.		
Ukupan broj ispitanika:	228		
Spol:	Ž: 128 (51,6%)	M: 100 (43,9%)	
Dob:	18-30: 81 (64,5%)	31-60: 147 (35,5%)	
Pitanja:	Odgovori:		
	DA	NE	ZNAM
1. Osjećate li se sigurno u pogledu opće sigurnosti?	189 (82,9%)	18 7,9%	21 (9,2%)
2. Smatrate li da je Hrvatska sigurna zemlja?	198 (86,8%)	14 (6,1%)	16 (7%)
3. Smatrate li da Sigurnosno obavještajna agencija Republike Hrvatske dovoljno brine o sigurnosti od terorizma?	76 (33,3%)	62 (27,2%)	90 (39,5%)
4. Smatrate li da policija - MUP RH dovoljno brine o sigurnosti od terorizma?	86 (37,7%)	85 (37,7%)	57 (25%)
5. Smatrate li da vojska - MO RH dovoljno brine o sigurnosti od terorizma?	88 (38,6%)	65 (28,5%)	75 (32,9%)
6. Smatrate li da EU dovoljno brine o sigurnosti od terorizma?	71 (31,1%)	115 (50,4%)	42 (18,4%)
7. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da su te osobe ugroza nacionalne sigurnosti?	207 (90,8%)	7 (3,1%)	14 (6,1%)
8. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da će te osobe činiti daljnju radikalizaciju i novačenje u državama u koje se vraćaju?	177 (77,6%)	10 (4,4%)	41 (18%)
9. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da će te osobe činiti terorističke akte u dogledno vrijeme?	142 (62,3%)	13 (5,7%)	73 (32%)
10. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da tim osobama potrebno je zabraniti povratak u matične države EU?	148 (64,9%)	38 (16,7%)	42 (18,4%)
11. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da te osobe ako im se dopusti povratak treba uhititi i provesti kazneni postupak u matičnim državama EU?	196 (86%)	10 (4,4%)	22 (9,6%)
12. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da tim osobama treba ograničiti neka Ustavna prava u matičnim državama EU?	120 (52,6%)	66 (28,9%)	42 (18,4%)
13. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da te osobe po povratku u matične države EU trebaju biti pod 24 satnim nadzorom obavještajnih službi matičnih država EU?	180 (78,9%)	20 (8,8%)	28 (12,3%)
14. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da li obavještajne službe dovoljno radne na nadzoru ISIL-ovih boraca povratnika?	27 (11,8%)	96 (42,1%)	105 (46,1%)
15. Nakon sloma Kalifata tzv. ISIL-a veliki je njihov broj boraca povratnika u matične države EU-a. Smatrate li da u ilegalnim migracijama na područje EU dolazi još uvijek velik broj boraca ISIL-a ili nekih drugih terorističkih skupina?	186 (81,6%)	10 (4,4%)	32 (14%)

16.	Smatrate li da pripadnici terorističkih skupina poglavito borci ISIL-a povratnici iskorištavaju stanje pandemije COVID 19 za pripremu i bolju organiziranost svojih daljnji postupaka?	132 (57,9%)	21 (9,2%)	75 (32,9%)
17.	Smatrate li da je umanjen obavještajni nadzor prema pripadnicima terorističkih skupina poglavito borcima ISIL-a (povratnika) radi pandemije COVID 19?	120 (52,6%)	35 (15,4%)	73 (32%)
18.	Smatrate li da kroz Hrvatsku učestalo putuju osobe koje su od strane članica EU označene kao pripadnici terorističkih skupina?	130 (57%)	27 (11,8%)	71 (31,1%)
19.	Smatrate li da li SOA (obavještajna agencija) u vrijeme pandemije COVID 19 ne daje previše pozornosti na iscrpne provjere tih osoba (označenih kao pripadnici terorističkih skupina)?	83 (36,4%)	49 (21,5%)	96 (42,1%)
20.	Znate li tko je bio Salopek Tomislav?	213 (93,4%)	15 (6,6%)	X
21.	Smatrate li da li je RH tj. obavještajne službe mogle ostvariti suradnju kao članica NATO-a i partner u borbi protiv terorizma, te locirati gdje je Tomislav Salopek bio utamničen?	141 (61,8%)	22 (9,6%)	65 (28,5%)
22.	Smatrate li da su SAD-e mogle locirati mjesto gdje je Tomislav Salopek bio zarobljen i osloboditi ga?	152 (66,7%)	20 (8,8%)	56 (24,6%)
23.	Smatrate li da li je Republika Hrvatska učinila sve da spriječi smaknuće Tomislava Salopeka od strane ISIL-a?	22 (9,6%)	129 (56,6%)	77 (33,8%)
24.	Nakon što pregovori s teroristima nisu uspjeli te je Tomislav Salopek pogubljen, smatrate li da li je Hrvatska trebala nastaviti s pregovorima o povratku tijela ubijenog Tomislava Salopeka?	202 (88,6%)	8 (3,5%)	18 (7,9%)
25.	Smatrate li da je Republika Hrvatska trebala izvršiti vojnu odmazdu (zračni napadi) nad nekim od tih područja Egipta pod kontrolom ISIL-a, korištenjem/plaćanjem trećoj strani uključenoj u borbi protiv ISIL-a, npr. Ruskoj federaciji?	37 (16,2%)	143 (62,7%)	48 (21,1%)
26.	Na prethodno pitanje, smatrate li da bi takav korak tj. odgovor RH na smaknuće Tomislava Salopeka bio drastičan/radikalan?	137 (60,1%)	53 (23,2%)	38 (16,7%)
27.	Smatrate li da li osobe - pripadnici ISIL-a koji su sudjelovali u otmici, utamničenju, smaknuću Tomislava Salopeka sada neki od njih, nakon raspada umjetne tvorevine Kalifata žive na tlu EU i koriste sva zagarantirana prava država članice EU?	156 (68,4%)	6 (2,6%)	66 (28,9%)
28.	Smatrate li da od tolikih migranata koji su prolazili kroz RH, da je netko od njih imao informaciju gdje je tijelo Tomislava Salopeka, tj. mjesto gdje je izvršeno smaknuće?	90 39,5%	22 (9,6%)	116 (50,9%)
29.	Nastavno na prethodno pitanje; smatrate li da li je obavještajna agencija SOA prikupljala te podatke?	43 (18,9%)	93 (40,8%)	92 (40,4%)
		Odgovor: biranje institucije		
30.	U borbi protiv terorizma, nadzora nad osobama za koje se opravdano sumnja da su pripadnici terorističkih, radikalnih skupina najviše polažete povjerenja u: SOA, HV, POLICIJA	SOA 133 58,3%	HV 53 23,2%	POLICIJA 42 18,4%
31.	Po Vašem mišljenju tko je najodgovorniji za nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske SOA, HV, POLICIJA	SOA 141 61,8%	HV 48 21,1%	POLICIJA 39 17,1%
		Opisni odgovori – mišljenja		
32.	Nakon postavljenih pitanja u ovoj anketi i Vaših odgovora, koje je Vaše zaključno mišljenje o fenomenu povratka boraca ISIL-a u matične države kao i situacije glede Tomislava Salopeka: (Molim Vas opišite u nekoliko rečenica):	Radi velike količine podataka, tj. tekstualno izraženih mišljenja, isti nisu uvršteni u tabelu.		

Tablica 5. Prikaz rezultata istraživanja

Analiza odgovora ispitanika provodi se temeljem frekvencija odgovora iskaznih kroz tri frekvencije i to „DA“, „NE“ i „NE ZNAM“. Sva pitanja mogu se grupirati u četiri skupine, pa se tako ističu ona povezana s općom sigurnošću, s prijetnjom terorizma, s povratkom bivših boraca ISIL-a, te skupina pitanja povezanih s slučajem otegot

Tomislava Salopeka. Uz svaku skupinu odgovora posebno je važna skupina opisnih mišljenja ispitanika .

Opća sigurnost

U pogledu opće sigurnosti velik broj, odnosno 82,9% ispitanika osjeća se sigurnima što vjerojatno govori o mjerama koje policija provodi na sigurnosti, te time, među inima, najviše doprinosi unutarnjoj sigurnosti građana. Manji broj ispitanika, odnosno 7,9% ne osjećaju se sigurnima, dok u izraženim mišljenjima nije naveden izričiti razlog osjećaja nesigurnosti. Hrvatsku 86,8% ispitanika smatra sigurnom zemljom, u većem postotku od osobne sigurnosti, kao što manji broj ispitanika također smatra da je Hrvatska sigurna zemlja, dok se oni ne osjećaju sigurno.

Analiza opisnih mišljenja

Prema analizi komentara koji su upisani pod pitanjem 34, malo je ispitanika dalo prostora osobnoj i sigurnosti Republike Hrvatske, jer se većina ispitanika bazirala na pisanje mišljenja njima zanimljivijih poveznica s pitanjima oko terorizma, boraca i dr.

Prijetnje od terorizma

Ispitanici, njih 33,3%, smatraju da SOA dovoljno brine o sigurnosti RH, dok 27,2% ispitanika smatra da ne brine dovoljno, ali i velik broj ispitanika, 39,5%, odgovora da ne zna. Iako su iznijeli mišljenje da SOA brine u pogledu sigurnosti od terorizma i nacionalne sigurnosti, po postotku ponuđenih odgovora, odgovor da ne znaju, koji je u većini sa 39,5%, ipak pobuđuje sumnju ispitanika u tom pogledu odgovornosti i brige. Također MUP sa 37,7% i MORH sa 38,6% nisu dobili velik postotak pozitivnih odgovora iako prednjače nad rezultatima SOA-e. Po pitanju brige o sigurnosti od strane EU ispitanici, njih 31,1%, smatra da se EU ne brine dovoljno o svojoj sigurnosti, tj. sigurnosti građana.

Što se tiče povjerenja u većem broju odgovora, 58,3%, prednjači SOA naspram policije sa 18,4% i vojske sa 23,2%. Isto tako po pitanju odgovornosti za nacionalnu sigurnost ispitanici u velikom broju smatraju SOA-u najodgovornijom.

Analiza opisnih mišljenja

Pitanja po ovom segmentu istraživanja ispitanicima su možda predstavljala problem u vidu nedovoljnih informacija oko odgovornosti, no ne znamo je li u pitanju neodlučnost bez obzira na ponuđene odgovore ili su tražili namjerno izbjegnuti odgovor „netko drugi“. Kroz napisana mišljenja vidljivo je da drže nekog odgovornim pa se ipak usmjeravaju na SOA-u koja bi bila temelj sigurnosti države, zatim vojsku i policiju koje u biti izravno i otvoreno postupaju i brinu o sigurnosti građana, a time i države.

Realno, o SOA-i možda ima premalo informacija, tj. građani su malo upoznati što ona radi i provodi, tko su zaposlenici, kako se zaposliti u istoj i mnoga druga pitanja, no SOA je jednom riječju ipak „tajna služba“ te kao takva ipak ostaje među građanima nekom vrstom enigme. Pojedini komentari u vidu sarkazma, ljutnje, nerazumijevanja možda ipak odražavaju i potvrđuju tu enigmu. S druge strane vidljivo je nepovjerenje prema EU i mišljenje da je EU „tigar od papira“, s obzirom na terorističke akte koji se događaju u nekim članicama EU.

Povratak boraca ISIL-a

Razvidno je iz rezultata da su promišljanja ispitanika o ugrozi nacionalne sigurnosti povratkom bivših boraca u skladu s očekivanim rezultatima – 90,8%, dok manji broj, odnosno 3,1% ispitanika smatra da isti nisu ugroza nacionalne sigurnosti bez obzira na to što se radi o potencijalnim teroristima s obzirom na njihovo sudjelovanje u borbama na strani terorističke organizacije. Manji postotak se može tumačiti kao promišljanje ispitanika o ovom pitanju u smislu da možda neće svi povratnici nastaviti s radikaliziranjem i novačenjem novih članova za potrebe ISIL-a ili omanjih nekih terorističkih grupa ili *lonewolfova*. Također je iz odgovora vidljiv trend promišljanja da se ponovno veliki broj ispitanika dvoumi ili polaže nade kako osobe povratnici možda neće činiti terorističke akte u dogledno vrijeme, stoga se sa strane osobnog promišljanja radije izjašnjava odgovorom da ne zna (6,1%) što je u biti i vjerojatno najrealniji odgovor jer ne mora takve akte činiti povratnik već je dovoljno da impresionira unovačenog i dovoljno radikaliziranog člana skupine.

Ispitanici o nadzoru preispituju zakonske osnove, ljudska prava, kao što su se vodile rasprave putem medija o tom problemu, a isto tako i ispitanici s odgovorom „NE ZNAM“, njih 18,4 %, nisu sigurni treba li povratnicima ukinuti neka ustavna prava, dok ih 52,6% smatra da je potrebno ograničiti neka ustavna prava. U provođenju kaznenog postupka manji broj ispitanika, njih 4,4%, smatra da nije potrebno provesti kazneni postupak protiv boraca ISIL-a po dopuštenom povratku, dok njih 86% smatra da je potrebno. Može li se u tom dijelu negativnog odgovora prepoznati mišljenje da bi kazneni postupak bio predug i teško dokaziv obzirom na to da je akt zlodjela počinjen na teritoriju druge zemlje kao i sama svrsishodnost takvog postupka? Ipak ostaje nepoznanica s obzirom na to da većina država ima članke Kaznenog zakona koji ne dopuštaju plaćeničku borbu, k tome povezanu s terorizmom, ili je opet potrebna uspostava nekog međunarodnog suda koji bi to rješavao. Ispitanici se slažu da borci povratnici trebaju biti pod stalnim nadzorom obavještajnih službi, njih 78,9%, dok se samo manji dio, njih 8,8%, ne slaže s tim, a 12,3% ispitanika ne zna odgovor.

Vidljivo je da ipak ispitanici smatraju, njih 81,6%, da velik broj osoba povezanih s terorizmom, bilo boraca povratnika koji se ilegalno vraćaju u matične države ili

pripadnika nekih drugih terorističkih organizacija koje su sudjelovale u borbama ISIL-a, sad kao migranti možda traže utočište u nekoj od država EU-a.

Analiza opisnih mišljenja

Većina ispitanika smatra da je problem s povratnicima i migracijama u sklopu kojih dolaze i pripadnici inih terorističkih skupina u potrazi za boljim životom ili nekim novim, budućim šerijatom kojeg će možda provesti na tlu EU-a, tj. nadajući se tomu. Realno stanje po svemu što se događa djeluje tako da se EU čini „tigrom od papira“. Prevelik broj migranata, posebice muškarca koji su u biti vojno sposobne osobe, predstavlja problem. Doduše, nisu svi migranti teroristi niti imaju loše namjere, no za ugrozu je dovoljan jedan za kojeg se ne zna, a ima namjere.

U segmentu pisanih mišljenja ispitanici nisu previše posvetili svoju pažnju na izražavanje mišljenja u COVID-19 situacijama po pitanjima kretanja i nadzora osoba označenih pod mogućnost da se dovode u svezu s terorizmom. No realno te osobe jesu putovale u doba *lockdowna* bez zapreka, uvijek s obavljenim i plaćenim testovima kroz više država, o čemu se govorilo u odlomku COVID-19.

Otmica Tomislava Salopeka

Po pitanju saznanja tko je bio Tomislav Salopek 93,4% ispitanika odgovorilo je da im je osoba poznata u pogledu događaja, dok ostatak ispitanika, 6,6%, navodi da im nije osoba poznata. Ispitanici, njih 61,8%, smatraju da je oteti Tomislav Salopek mogao biti lociran, dok 9,6% smatra da nije, a 33% odgovorilo je da ne zna. Većina ispitanika, njih 56,6%, smatra da RH nije učinila dovoljno u sprječavanju najvjerojatnijeg smaknuća Tomislava Salopeka, dok mali postotak njih, 9,6%, smatra da je RH učinila sve što je mogla u tom pogledu, dok je 33,8% ispitanika odgovorilo da ne zna. Ispitanici u velikoj većini, njih 88,6%, smatraju da je RH trebala nastaviti s pregovorima o povratku tijela Tomislava Salopeka u RH, dok vrlo mali broj ispitanika, njih 3,5%, smatra da to nije potrebno ili ne zna odgovor na to pitanje (7,9%). Više od polovice ispitanika, njih 68,4%, smatra da netko od osoba koje su sudjelovale u otmici, smaknuću ili prisustvovala tim događajima sad živi na području EU-a kao migrant i koristi sva prava, dok 2,6% ispitanika smatra da ne, a 28,9% ih je odgovorilo da ne zna.

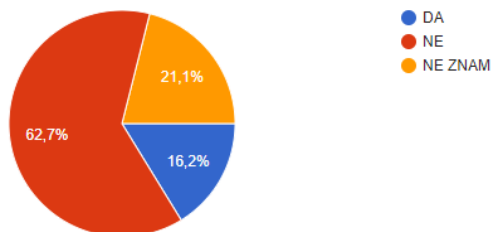
Analiza opisnih mišljenja

Analiza opisnih odgovora ispitanika potvrđuje određena očekivanja i vjerojatno odražava stavove i odnose šire populacije spram ovog događaja. Posebno se pritom misli na dio gdje većina ispitanika iskazuje rezervu i kritički se očituje na reakciju i adekvatnost poduzetih mjera od strane države i saveznika u pokušaju spašavanja i sprječavanja likvidacije otegot državljanina RH kao i na ono gdje većina ispitanika iskazuje rezervu i kritički se očituje na ukupne aktivnosti institucija države.

Posebno istaknuti rezultati-stavovi o reakciji države (odmazde)

Smatrate li da je Republika Hrvatska trebala izvršiti vojnu odmazdu (zračni napadi) nad nekim od tih područja Egipta pod kontrolom ISIL-a, korištenjem/plaćanjem trećoj strani uključenoj u borbi protiv ISIL-a, npr. Ruskoj federaciji?

228 odgovora

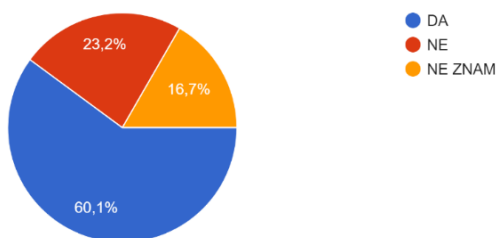

Grafikon 2. – Anketno pitanje broj 25.

Na tragu propitivanja odnosa ispitanika prema slučaju Salopek rezultati odgovora na ponuđeno pitanje o eventualnoj vojnoj odmazdi RH prema vjerojatnoj državi kojoj pripadaju otmičari - Grafikon 2., ukazuju da ispitanici racionaliziraju svoje stavove o mogućnostima i instrumentima reakcije države prema ovom događaju. To se očituje s relativno velikim postotkom neslaganja (62,7%) oko pitanja s potrebom vojne odmazde kao radikalnog odgovora.

Na prethodno pitanje, smatrate li da bi takav korak tj. odgovor RH na smaknuće Tomislava Salopeka bio drastičan/radikalan?

228 odgovora

Grafikon 3. Anketno pitanje broj 26.

Vrlo sličan odnos ispitanici zadržavaju i prema pitanju koliko bi ovakav odgovor države bio drastičan, odnosno radikalan – Grafikon 3., gdje također velika većina, njih 60,1%, potvrđuje da bi takav odgovor bio drastičan i radikalan. Ali ne treba zanemariti

niti gotovo jednu četvrtinu, odnosno 23,2% ispitanika koji vojnu odmazdu ne smatraju radikalnim potezom.

Sukladno ovakvim finalnim rezultatima plauzibilno je pretpostaviti kako ispitanici realno ocjenjuju sam događaj, ali duboko promišljaju kasniji razvoj događaja kao posljedicu tako radikalnog odgovora i postupka države u odnosu na rješavanje otmice svojeg državljanina. Ovdje se može vidjeti čak i određeni strah ispitanika zbog pretpostavljene reakcije države, a zasigurno je u pozadini i promišljanje o svrsishodnosti takvog postupka.

Rezimirajući rezultate po pojedinim varijablama zamjetne su čak i određene kontradiktornosti u odgovorima koje se vjerojatno mogu objasniti i pripisati širokim medijskim utjecajem na njihove stavove što potvrđuje sve prisutni element i efekt terorizma označen kao snažan odjek u javnosti i medijski utjecaj.

5. ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju, usmjerenom na propitivanje i ocjenu sigurnosnih prijetnji povezanih s povratkom bivših boraca ISIL-a, paralelno se analiziralo podatke i dokumentaciju relevantnih sigurnosnih institucija - Europol i Interpol, ali i njihovih sustava i procedura namijenjenih nadzoru osoba povezanih s terorizmom. Analiza podataka potvrdila je postojanost rizika i prijetnje, ali i opadajući trend frekvencije i volumena terorističkih akata i džihadističkog terorizma na razini Europske unije. Pri tom, broj osumnjičenih ili uhićenih osoba povezanih s terorizmom, usprkos manjem broju događaja, ukazuje na trend porasta što izaziva pozornost i zahtijeva dublju analizu i istraživanje.

Na podlozi analiziranih podataka i apliciranih elemenata socioloških teorija anomije kao i drugih relevantnih sigurnosnih koncepata, usmjerenom ka propitivanju i objašnjenju uzroka i posljedica radikalizacije, provedeno empirijsko istraživanje stavova i percepcije studenata određenih Fakulteta u Republici Hrvatskoj, potvrdilo je postojanje značajne zabrinutosti ispitanika zbog rizika za nacionalnu sigurnost. Percepcija prijetnji različita je i prijetnje su potvrđivane kao ozbiljan sigurnosni izazov, a neki odgovori su ukazivali na izraženo neslaganje i naglašenu kritiku djelovanja države, posebice na pitanjima o otmici i ubojstvu Tomislava Salopeka.

Naglašenije od ostalog potvrđene su pretpostavke o potrebi permanentnog sigurnosno – obavještajnog nadziranja bivših boraca, ali i stav gotovo svakog drugoga ispitanika da aktivnosti ovih službi nisu dovoljne jer ispitanici između hrvatske policije, vojske i obavještajnih službi, upravo prema SOA-i iskazuju najviše povjerenja i očekuju najviše odgovornosti u odnosu spram istraživanog fenomena.

Dakle, iako se ovim istraživanjem propitivao sociološki, religijski pa i ratni kontekst fenomena povratka bivših boraca ISIL-a u matične države, indikativno je kako su

očekivanja efikasnog bavljenja ovim sigurnosnim fenomenom ipak od sigurnosnih institucija države, a manje od odgojnih, obrazovnih, vjerskih ili sličnih institucija društva.

LITERATURA

Knjige:

1. Abercrombie, N., Hill, S., S. Turner B. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Jesenski i Turk
2. Beck, U. (2001). *Rizično društvo U susret novoj moderni*. Beograd: „Filip Višnjić“
3. Bilandžić, M. (2010). *Sjeme zla: Elementi sociologije terorizma*. Zagreb: Plejada, Synopsis
4. Bilandžić, M. (2014). *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot infinitus d.o.o.
5. Bergen, P. (2001). *Holy War Inc*. New York: Free Press
6. Collins, A. (2010). *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
7. Gerges, A.F. (2018). *ISIS*. Zagreb: Profil.
8. Le Bon, G. (1927). *Psihologija gomila*. Zagreb: Tisak KR. Zemaljske tiskare.
9. Ratzel, F. (1897, 1923). *Politische Geographie*, Germany: Reprint.

Članci u znanstvenim i stručnim časopisima:

1. Bilandžić, M. (2018). *Kultura i nacionalna sigurnost: prilog raspravama kritičkih sigurnosnih studija*, *Studia ethnologica Croatia*, izdanje 30., str.227-251.
2. Frčko, M., Solomun, D. (2018). *Securitization of Migration and Migration Policy in the European Union*. Maribor: University of Maribor Press, Maribor, Slovenia, str. 349-360
3. 12.07.2023.
4. Kingsley, O. (2010). *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences* (2010) Vol 2, No 2, 550-576.
5. Krivokapic, B. (2013). Pojam rata i klasifikacije ratova, *Megatrend Review* 3/2013, 3-30.
6. Nimac D., Ćurković Nimac J. (2014). *Religija kao socijalni kapital u kontekstu sigurnosne politike suvremenog europskog društva*. Zagreb: Bogoslovska smotra, br. 84, str. 111.-136. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/120309> – 12.07.2023.
7. Pejaković-Đipić, S. (2018). Schengenski informacijski sustav – „čuvar“ schengenskog područja, *Zagrebačka pravna revija*, Svezak 7, Br.2. <http://revija.pravo.unizg.hr/index.php/zpr/issue/view/17> -12.07.2023.
8. Solomun, D. (2012). *Ekstremističko nasilje i mogućnosti policije u Republici Hrvatskoj u svjetlu nove sigurnosne paradigme*. U: Antoliš, k. (ur.). *Rat protiv terorizma nakon 10 godina*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija. str. 241.-259.

Doktorske disertacije, magistarski radovi, završni radovi:

1. Lukac, A. (2022). *Radikalizam, ekstremizam i terorizam kao izazovi obavještajnim službama*. Završni rad, Zagreb: VPŠ
2. Pišković, D. (2019). *Religija terorizma-terorizam kao religija*. Završni rad. Zagreb: VPŠ.
3. Pišković, D. (2021). *Fenomen povratka boraca ISIL-a obavještajni aspekti i presumpcije*. Zagreb: VPŠ.

Dokumenti/statistički izvori:

1. EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT (TE-SAT) 2023. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol_TE-SAT_2023.pdf 06.07.2023.
2. United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force (UNCTITF), Working Group on Promoting and Protecting Human Rights, (2018). *Guidance to States on human rights-compliant responses to the threat posed by foreign fighters and the Rule of Law while Countering Terrorism*, New York: United Nations publication
3. UREDBA (EU) 2018/1861 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 28. studenoga 2018. o uspostavi, radu i upotrebi Schengenskog informacijskog sustava (SIS) u području granične kontrole i o izmjeni Konvencije o provedbi Schengenskog sporazuma te o izmjeni i stavljanju izvan snage Uredbe (EZ) br. 1987/2006
4. SIS II 2020 Annual Statistic <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Reports/SIS%20II%20-%202020%20Statistics%20-%20report.pdf> – 06.07.2023.
5. SIS II 2021 Annual Statistics, <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Reports/SIS%20II%202022%20Statistics%20-%20Report.pdf>. 06.07.2023.
6. SIS II 2022 Annual Statistic <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Reports/SIS%20II%202022%20Statistics%20-%20Report.pdf>. 06.07.2023

Internet:

1. Augestad Kundsén, R. (2017). *Radicalization and foreign fighters in the Kosovo context, An analysis of international media coverage of the phenomena*, Oslo: Norwegian Institute of International Affairs
2. https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2442205/NUPI_Working_Paper_875_Knudsén.pdf?sequence=2&isAllowed=y 12.07.2023.
3. Barrett, R. (2017). *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, The Soufan Center, <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf> 12.07.2023.

4. COUNCIL OF EUROPE (CoE), (2016). RETURNING FOREIGN TERRORIST FIGHTERS IN EUROPE, <https://publicsearch.coe.int/#k=RETURNING%20FOREIGN%20TERRORIST%20FIGHTERS%20IN%20EUROPE#f=%5B%5D#s=151>- 12.07.2023.
5. EUROPOL, Dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_hr
6. EUROSTAT, Imigration, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00176/default/table?lang=en> 14.07.2023.
7. GLOBSEC (2018.), WHO ARE THE EUROPEAN JIHADIS? FROM CRIMINALS TO TERRORISTS AND BACK? MIDTERM REPORT, https://www.globsec.org/sites/default/files/2018-09/GLOBSEC_WhoAreTheEuropeanJihadis.pdf 12.07.2023.
8. Google obrasci – dostupno na <https://www.google.hr/intl/hr/forms/about/>
9. International Centre for Counter-Terrorism-The Hague (ICCT), (2016.), The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union, DOI: 10.19165/2016.1.02, https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/ICCT-Report_Foreign-Fighters-Phenomenon-in-the-EU_1-April-2016_including-AnnexesLinks.pdf - 12.07.2023.
10. KHATIB Lina, What the Takeover of Mosul Means for ISIS, 12.06.2014., Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2014/06/12/what-takeover-of-mosul-means-for-isis/hdng>, 05.07.2023.

DAMIR PIŠKOVIĆ*, DAVOR SOLOMUN**, MARIJAN JOZIĆ***

PERCEPTION RESEARCH AND ANALYSIS OF SECURITY THREATS RELATED TO THE RETURN AND ACTIVITIES OF FORMER ISIS FIGHTERS⁴

Abstract:

This paper focuses on researching and examining the negative security implications, risks, and threats associated with the return of former fighters from the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS) to their home countries. It also includes an analysis of the potential terrorist capabilities of these individuals. Given the sensitive nature of the data and documentation, the research is based on and divided into two segments. One segment consists of unclassified statistical data collected through records from the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, SIS, NBMIS, the analysis of files and documentation, and other selected open sources. The IMC (Information Management Cell) method, which one of the authors⁵ personally used during participation in the EU peace mission EULEX as an intelligence officer for the needs of EUOCI. The second

* Damir Pišković MSc, General Police Directorate, Assistant Head of the FOS, International Police Cooperation Department

** Davor Solomun MA, Senior Lecturer, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

*** Marijan Jozić PhD, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

segment of the paper presents a quantitative research survey conducted through Google Forms in February and March 2021. The survey targeted a sample of 228 active students from three universities and one college in Croatia. Its goal was to examine, through a stratified sample and around thirty complementary variables, the perception and attitudes of students regarding various aspects of the negative impact of the return and activities of so-called ISIS fighters on national security. Additionally, it aimed to investigate their views on the tragic event involving the Croatian citizen Tomislav Salopek, who was likely killed by a terrorist group. Therefore, the imperative of this paper is to identify and interpret specific terrorist threats that have arisen from the remnants of former ISIS fighters. It also involves questioning the perceptions and attitudes of students as potential security and justice stakeholders.

Keywords: *security, terrorism, perception, ISIS, intelligence, Tomislav Salopek.*

INES ŠVARČAN*, ANTE ORLOVIĆ**

STRATEGIJSKA (SWOT) ANALIZA ORGANIZACIJE I FUNKCIONIRANJA VII. POLICIJSKE POSTAJE ZAGREB

Sažetak

Učinkovitost i djelotvornost određenih institucionalnih i drugih entiteta uvjetovani su kvalitetnom strategijskom analizom svih faktora (unutarnjih i vanjskih) koji imaju relevantan utjecaj na njihovu organizaciju i funkcioniranje odnosno kvalitetnim strategijskim planiranjem i upravljanjem – temeljenima na rezultatima provedene strategijske analize.

Strategijska analiza i strategijsko planiranje često se temelje na uporabi SWOT koncepta (teorijska podloga ovog koncepta preuzeta je iz Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:205-265). SWOT koncept se u načelu sastoji od izrade faktorske matrice, koja predstavlja pregled unutarnjih i vanjskih faktora koji su identificirani kao relevantni za organizaciju i njezino funkcioniranje, te izrade strategijske matrice, u kojoj se prethodno identificirani faktori međusobno konfrontiraju s ciljem ekstrakcije strategijskih opcija adekvatnih za određenu organizaciju. U radu je prikazana strategijska analiza organizacije i funkcioniranja VII. policijske postaje Zagreb, temeljena na naznačenom SWOT konceptu. Faktorska matrica, koja je preliminarno kreirana od strane autora, podvrgnuta je testiranju vjerodostojnosti (verifikaciji) od strane policijskih službenika – zaposlenika VII. policijske postaje Zagreb. Testiranje vjerodostojnosti faktorske matrice provedeno je empirijskim istraživanjem i to metodom anketnog ispitivanja stavova i mišljenja policijskih službenika. Svrha ispitivanja bila je verifikacija (objektivizacija) faktorske matrice odnosno u njoj sadržanih faktora identificiranih u unutarnjoj i vanjskoj okolini. Objektivizirana faktorska matrica pretpostavka je relevantnosti strategijske matrice odnosno relevantnosti iz nje ekstrahiranih strategijskih opcija koje je potrebno implementirati za razvoj i buduće djelovanje VII. policijske postaje Zagreb. Rezultati SWOT analize manifestiraju se kroz četiri strategijske opcije. U kontekstu VII. policijske postaje Zagreb prioritarnim se pokazao odabir i implementacija strategijske opcije Mini-Maxi. Njezina primjena u biti razumijeva nadvladavanje organizacijskih slabosti (primjerice, kadrovska insuficijencija) kako bi se iskoristile prilike (primjerice, organizacijsko restrukturiranje). Strateško

* Ines Švarčan, mag. crim., policijska službenica, PU zagrebačka, VII. policijska postaja Zagreb

** izv. prof. dr. sc. Ante Orlović, prof. struč. stud., Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb

upravljanje organizacijom razumijeva adekvatnu primjenu i ostalih triju strategijskih opcija. Strategijsko, analitičko i plansko promišljanje i djelovanje nužan su preduvjet dugoročne opstojnosti i uspješnosti svih organizacija.

Ključne riječi: *strategijska (SWOT) analiza, organizacija i funkcioniranje policije, VII. policijska postaja Zagreb, faktorska matrica, strategijska matrica*

1. UVOD

Zakonom o policiji (čl. 2.) uređeno je da je policija središnja služba Ministarstva unutarnjih poslova koja obavlja poslove određene zakonom i drugim propisima te da policija građanima pruža zaštitu njihovih temeljnih ustavnih prava i sloboda i zaštitu drugih Ustavom Republike Hrvatske zaštićenih vrijednosti.

Zakonom o policiji (čl. 8.) uređeno je da je policija jedinstveno organizirana u tri hijerarhijske razine: 1. Ravnateljstvo policije, 2. policijske uprave, 3. policijske postaje.

Člankom 12. Zakona o policiji uređeno je da se policijske postaje osnivaju za izravno obavljanje policijskih i drugih poslova u policijskim upravama te da se radi planiranja i usmjeravanja policijske službe te učinkovitog obavljanja policijskih poslova područje policijske postaje dijeli na područne sektore, ophodne, pozorničke i kontakt rajone. Područje, sjedište, vrstu i kategoriju policijskih postaja na temelju pokazatelja o veličini područja, broju stanovništva, broju kaznenih djela i prekršaja, značajkama prometnih pravaca i zemljopisnom položaju te drugih sigurnosno značajnih pokazatelja utvrđuje Vlada Republike Hrvatske uredbom.

Uredbom o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja, čl. 12., uređeno je da je VII. Policijska postaja Zagreb temeljna policijska postaja I. kategorije sa sjedištem u Gradu Zagrebu, a obuhvaća dio Grada Zagreba, odnosno područja gradske četvrti Trešnjevka – jug i gradske četvrti Trešnjevka – sjever.

Uredbom o unutarnjem ustrojstvu MUP-a, čl. 373., uređeno je da se VII. Policijska postaja Zagreb ustrojava kao policijska postaja I. kategorije radi obavljanja sljedećih poslova: zaštite života, slobode, sigurnosti i nepovredivosti osoba, zaštite imovine, sprečavanja i otkrivanja kaznenih djela i prekršaja, traganja za počiniteljima kaznenih djela i prekršaja i njihovog dovođenja nadležnim tijelima, održavanja povoljnog stanja javnog reda, pružanja potrebite pomoći tijelima državne vlasti te pravnim osobama koje imaju javne ovlasti radi osiguranja njihovih izvršnih odluka, izrade cjelovite sigurnosne prosudbe, vođenja kaznenog upisnika i ostalih propisanih evidencija.

Iz citiranih propisa razvidno je da su organizacijska struktura te prostorna i sadržajna nadležnost odnosno djelokrug ustrojstvenih jedinica policije formalno uređeni odgovarajućim pravnim okvirom. Međutim, učinkovitost ustrojstvenih jedinica ne ovisi isključivo o tim unificiranim i „tvrđim” komponentama već i o onim diferenciranim i „mekim”. Iz tog razloga, učinkovitost neke ustrojstvene jedinice se razlikuje od druge

istovrsne jedinice. Ona ovisi primarno o kadrovskoj strukturi ustrojstvene jedinice, raspoloživosti materijalno tehničkih sredstava, organizaciji i načinu funkcioniranja odnosno tehnologiji obavljanja policijskih poslova i zadaća.

Kadrovsku strukturu ustrojstvene jedinice čini ukupnost njezinih zaposlenika i njihov raspored po radnim mjestima. Kadrove, odnosno ljudske potencijale, možemo načelno diferencirati prema vrsti poslova koje oni obavljaju. U tom smislu, kadrovsku strukturu određene ustrojstvene jedinice čine rukovoditelji (menadžeri) i izvršitelji (operativci). Obje kategorije zaposlenika su bitne za organizaciju i njezino funkcioniranje, međutim veća je odgovornost na rukovoditeljima (menadžerima). Oni upravljaju organizacijom i usmjeravaju je u željenom pravcu.

Razine menadžmenta u organizacijama su operativna, taktička i strategijska. Svaka ima svoju ulogu i posebnosti. Strategijska razina menadžmenta brine o cijeloj organizaciji te ju usmjerava na način da se što uspješnije realiziraju organizacijski ciljevi - uzimajući pri tom u obzir organizacijske kapacitete (resurse i kompetencije) i karakteristike okruženja (povoljne i nepovoljne).

Strategijsko upravljanje organizacijom (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:205-265) razumijeva kreiranje i implementaciju odgovarajuće organizacijske strategije. U tu svrhu, kao instrument strateškog planiranja i upravljanja organizacijom, često se koristi SWOT analiza. Ona se u načelu sastoji od factorske i strategijske matrice. Cilj SWOT analize je preispitati stanje u organizaciji i njezinoj okolini, anticipirati karakteristike tog stanja u budućnosti, te identificirati adekvatnu strategiju organizacijskog djelovanja u sljedećem srednjoročnom ili dugoročnom razdoblju.

Prema navedenom konceptu, izrađena je strategijska SWOT analiza organizacije i funkcioniranja VII. policijske postaje Zagreb. Identificirani su ključni interni i eksterni faktori koji determiniraju ovu organizacijsku jedinicu MUP-a, PU zagrebačke, te su ekstrahirane optimalne strategijske opcije njezina razvoja i daljnjeg djelovanja.

2. STRATEGIJSKA (SWOT) ANALIZA VII. POLICIJSKE POSTAJE ZAGREB¹

2.1. Obilježja SWOT analize

SWOT je engleski akronim za *snage* (Strengths), *slabosti* (Weaknesses), *prilike* (Opportunities) i *prijetnje* (Threats). Temeljna pretpostavka SWOT analize je da uspješna strategija nastaje iz optimalnog podudaranja i sukladnosti između unutarnjih resursa i sposobnosti odnosno organizacijskih snaga i slabosti i njezine vanjske situacije, odnosno prilika i prijetnji u okolini. (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:228-229).

¹ SWOT analiza je napravljena u sklopu izrade diplomskog rada prve autorice na specijalističkom diplomskom stručnom studiju Kriminalistika. Rad je izrađen pod mentorstvom drugog autora te je obranjen u kolovozu 2022. godine.

2.2. Obilježja VII. policijske postaje Zagreb

Kadrovska obilježja

Kadrovsku strukturu policijske postaje čine djelatnici temeljne i kriminalističke policije te rukovoditelji i administrativno osoblje. U ovoj postaji sistematizirano je 217 radnih mjesta, a popunjeno ih je 161.² Iz navedenih brojki razvidan je deficit ljudskih potencijala, 56 radnih mjesta u policijskoj postaji je nepopunjeno.

Kadrovska struktura u VII. policijskoj postaji Zagreb s obzirom na kategoriju (popunjenih) radnih mjesta prikazana je u tablici 1.

Tablica 1. Kadrovska struktura VII. policijske postaje Zagreb

Rukovodeća radna mjesta (rukovođenje i koordinacija)		Izvršiteljska radna mjesta (operativni rad na terenu)	
<i>naziv radnog mjesta</i>	<i>broj</i>	<i>naziv radnog mjesta</i>	<i>broj</i>
načelnik policijske postaje	1	policijski službenik (i vježbenik)	60
pomoćnik načelnika	3	vođa ophodnje	26
šef smjene	4	kontakt policajac	11
pomoćnik šefa smjene	6	policijski službenik za nezakonite migracije	5
vođa sektora	6	kriminalistički službenik	31
vođa grupe za obradu kriminaliteta	4	-14 detektiva	
<i>Ukupno</i>	<i>24</i>	-10 službenika za obradu kriminaliteta (SSS i VŠS)	
policijski službenik za kriminalističke evidencije		-3 službenika za obradu kriminaliteta (VSS)	
operater na sredstvima veze		-4 službenika za maloljetničku delinkvenciju (VSS)	
policijski službenik za opremu i naoružanje		2	
<i>Ukupno</i>		1	
		1	
		137	

U ovoj postaji najviše nedostaje neposrednih izvršitelja policijskih poslova, dakle onih policijskih službenika (u pravilu sa SSS-om) koji izvršavaju operativne zadaće na terenu. Primjerice, od sistematiziranih 48 radnih mjesta „vođa ophodnje“ popunjeno ih je tek 26. Slično je i s 24 radna mjesta „kontakt policajac“ od čega je popunjeno njih 11. Nasuprot tomu, rukovodeća radna mjesta, kao i radna mjesta više i visoke stručne spreme gotovo su u potpunosti popunjena.

² Evidencija zaposlenika VII. PP Zagreb, na dan 1. prosinca 2020. god.

2.3 Teritorijalna obilježja

Postajno područje VII. policijske postaje Zagreb podijeljeno je na 6 teritorijalnih sektora, 15 ophodnih i 24 kontaktna rajona.

VII. policijska postaja Zagreb ima teritorijalnu nadležnost na području jugozapadnog dijela Grada Zagreba. Prostire na površini od 15.6 km². U naravi obuhvaća dvije gradske četvrti *Trešnjevka jug* u koju spadaju kvartovi Gajevo, Gredice, Horvati, Knežija, Srednjaci, Jarun, Staglišće, Prečko i Vrban i *Trešnjevka sjever* u koju spadaju Stara Trešnjevka, Ljubljanica, Voltino, Rudeš i dr. Područje ukupno obuhvaća 16 mjesnih odbora i 592 ulice i trga. Vidi sliku 1.

Slika 1. Područje VII. policijske postaje Zagreb (gradske četvrti *Trešnjevka-jug* i *Trešnjevka-sjever*)

Izvor: Mapiranje Trešnjevke³

³ *Mapiranje Trešnjevke*. Poveznica: <https://mapiranjetrešnjevke.com/jeste-li-znali/statistika-naziva/> (pristupljeno 03.12.2020.)

Demografska obilježja

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku⁴ iz posljednjeg popisa stanovništva iz 2021. god., postajno područje VII. PP Zagreb naseljava 118.298 stanovnika (Trešnjevka Jug – 65.324, Trešnjevka Sjever – 52.974). Uzimajući u obzir konstantnu izgradnju i urbanizaciju postajnog područja kao i brojku studenata koji borave u studentskim domovima i privatnim smještajnim jedinicama, te brojku neprijavljenih građana, ukupni broj stanovnika koji boravi na području VII. policijske postaje Zagreb zasigurno premašuje službenu brojku iz popisa stanovništva. Ako se u obzir uzme i određen broj dnevnih migracija radi zaposlenja, ali i tranzita kroz postajno područje, procjenjuje se da VII. policijska postaja Zagreb dnevno „brine“ za oko 200.000 stanovnika.⁵ Ova činjenica predstavlja veliki sigurnosni izazov te tomu adekvatan organizacijsko-menadžerski izazov za menadžment policijske postaje, ali i operativne policijske službenike.

2.4. Strateško planiranje u VII. Policijskoj postaji Zagreb

Zakonom o policiji, čl. 9. i 11., uređeno je da „strateška procjena“ temeljni dokument iz djelokruga policije kojeg na nacionalnoj razini donosi Ravnateljstvo policije, a na regionalnoj razini policijska uprava.

Uputom o strateškoj procjeni, koju na temelju čl. 9. Zakona o policiji donosi glavni ravnatelj policije, uređeno je da je „strateška procjena“ temeljni dokument iz djelokruga rada policije o stanju sigurnosti na području njihove nadležnosti (nacionalnoj, regionalnoj, lokalnoj) i skup informacija o prosuđenim promjenama koje će utjecati na stanje sigurnosti. Ovaj dokument s više razina procjenjuje stanje sigurnosti, predviđa vjerojatni razvoj sigurnosne situacije, procjenjuje rizike, definira prioritete postupanja i planira mjere i radnje, te potrebne resurse.⁶

Uputom je uređeno da stratešku procjenu na lokalnoj razini donosi načelnik policijske postaje, na prijedlog strateške grupe koju on imenuje i kojom rukovodi.

⁴ Državni zavod za statistiku. Poveznica: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 18.10.2023.)

⁵ Osnovanost procijenjenog broja stanovnika koji se svakodnevno nalaze na području Trešnjevke (boravak, rad, prolazak) i o kojima u sigurnosnom smislu „brine“ VII. policijska postaja Zagreb – u nastavku ilustriram prometnim podacima koji se odnose na samo jedan fragment postajnog područja - Trešnjevački trg. Naime, u dokumentu-prometnom elaboratu „Prostor središta Trešnjevke – prometna analiza“ izrađenom od strane tvrtke Elipsa-s.z. d.o.o. Zagreb (u veljači 2019.) navodi se sljedeće: Trešnjevački trg omeđen je s tri prometna koridora koji i formiraju trokutasti oblik trga: Ozaljska – Tratinska; Krapinska – Vukovarska; Nova Cesta. Danas Trgom prometuju: - tri dnevne tramvajske linije (3, 9 i 12) i jedna noćna (34); 340 vlakova tijekom dnevnog perioda, - preko 60.000 vozila na dan kroz sva tri koridora, - samo u vršnom satu u jugozapadnom području (Tržnica) preko pješačkih prijelaza na Vukovarskoj i Ozaljskoj prođe preko 2000 pješaka. Trešnjevački trg u tramvajima, automobilima i biciklima, kao: - tranzitnu točku koristi oko: 71.000 osoba, - odredišnu/usputnu točku koristi oko: 26.800 osoba. Relativno, 72 % ljudi tranzitira Trešnjevačkim trgom, a 28 % se zaustavlja ili završava putovanje. (Poveznica https://www.zagreb.hr/userdocsimages/arhiva/strategijsko_planiranje/Tresnjevački_trg_promet.pdf; pristupljeno 2.11.2023.)

⁶ Uputa o strateškoj procjeni

Članovi strateške grupe su policijski službenici policijske postaje odabrani iz reda rukovoditelja i izvršitelja.

Strateška procjena sadrži uvod, analizu stanja sigurnosti za proteklo razdoblje, procjenu rizika i određivanje prioriteta postupanja.

Analizom okruženja stvara se osnova za sagledavanje svih vanjskih i unutarnjih čimbenika koji pozitivno ili negativno utječu na stanje sigurnosti (PESTELGO metoda, SWOT analiza i dr.). Procjena razine ugroženosti je radna metoda kojom se na temelju prikupljenih i sistematiziranih podataka analizira stanje odnosno kretanje određene problematike sa zaključkom kojim je naglašen, odnosno identificiran i procijenjen rizik.⁷

2.5. Faktorska matrica (interni i eksterni faktori)

Analiza okoline obuhvaća unutarnju i vanjsku okolinu. U unutarnjoj okolini identificiraju se faktori koji predstavljaju snage ili slabosti policijske postaje. U vanjskoj okolini identificiraju se faktori koji predstavljaju prilike ili prijetnje za policijsku postaju. Svi ovi faktori vezani za VII. Policijsku postaju identificirani su i uvršteni u odgovarajuću faktorsku matricu (Tablica 2.).⁸

---

⁷ Ibidem

⁸ Faktori navedeni u faktorskoj matrici su identificirani od strane prve autorice ovog rada koja kao policijska službenica već 13 godina radi u VII. policijskoj postaji Zagreb. U ovom kontekstu potrebno je istaknuti da SWOT analiza nije „savršen“ model strategijskog upravljanja organizacijom, on ima određene prednosti i nedostatke, neke od njih navodimo u nastavku. SWOT analiza (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:230-231) samo je polazište i temelj na kojem strategijski menadžeri svojom kreativnošću, imaginacijom, iskustvom i kompetencijama trebaju nalaziti najbolja strategijska rješenja. Slabost joj je izrazita deskriptivnost, oslanjanje uglavnom na kvalitativne pokazatelje, maskiranje kompleksnosti jednostavnošću, velika subjektivnost u interpretaciji i zaključivanju... te nepostojanje obveze da se verificiraju mišljenja i potkrijepe podacima ili analizom.

Tablica 2. SWOT analiza VII. policijske postaje Zagreb – Faktorska matrica

	pozitivno	negativno
unutarnje okruženje	SNAGE (S)	SLABOSTI (W)
	A-Ljudski potencijali <ul style="list-style-type: none"> • Radno iskustvo • Specijalizirana znanja • Visoko obrazovanje • Mladi službenici 	A-Ljudski potencijali <ul style="list-style-type: none"> • Kadrovska insuficijencija • Disfunkcionalni raspored • Preopterećenost poslovima • Imperfektnost menadžmenta • Apatija i nemotiviranost • Grupiranje i razdor B-Materijalno-tehnički resursi <ul style="list-style-type: none"> • Potkapacitiranost resursa
vanjsko okruženje	PRILIKE (O)	PRIJETNJE (T)
	A-Organizacijska dimenzija <ul style="list-style-type: none"> • Organizacijsko restrukturiranje • Proaktivnost i prevencija B-Sociološka dimenzija <ul style="list-style-type: none"> • Team building • Psihosocijalna pomoć C-Teritorijalna dimenzija <ul style="list-style-type: none"> • Geoprometni položaj 	A-Otklonjivi faktori <ul style="list-style-type: none"> • Motivacijska indolencija • Unifikacijska birokratizacija B-Neotklonjivi faktori <ul style="list-style-type: none"> • Impotentnost pravosuđa • Potentnost kriminala

Napomena: koncept faktorske matrice preuzet iz Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:229

2.5.1. Interni faktori

SNAGE (S)

Snage su organizacijski čimbenici koji nastaju iz posjedovanja jedinstvenih resursa i kompetencija koje organizacija ima, načina njihove uporabe i upravljanja u svrhu postizanja ciljeva. (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:228).

A-Ljudski potencijali

Radno iskustvo. Policijski službenici VII. policijske postaje Zagreb zbog opsega, intenziteta, dinamike, sadržaja i složenosti policijskih poslova koje obavljaju na postajnom području u relativno kratkom roku stječu odgovarajuća radna iskustva te stručna znanja, vještine i kompetencije – što su vrlo relevantne pretpostavke učinkovitog policijskog postupanja. Predmetne okolnosti predstavljaju svojevrsnu komparativnu prednost ove policijske postaje u odnosu na policijske službenike iz manjih policijskih postaja, primjerice onih u policijskim upravama iz II., III. i IV. kategorije.

Specijalizirana znanja. U policijskoj postaji značajan je broj iskusnih i kvalitetnih policijskih službenika koji su eksperti za pojedine vrste poslova odnosno linije rada. U kriminalističkoj policiji rade policijski službenici koji su specijalizirani, primjerice, za krvne i seksualne delikte, za imovinska kaznena djela ili za maloljetničku delinkvenciju.

Visoko obrazovanje. Značajan je broj policijskih službenika koji su završili ili pohađaju studij Kriminalistika odnosno neki drugi studij na prijediplomskoj i diplomskoj razini. Međutim, broj sistematiziranih radnih mjesta u policijskoj postaji za čije popunjavanje je kao uvjet postavljeno posjedovanje diplome prvostupnika ili magistra struke manji je od broja policijskih službenika koji imaju takvu razinu obrazovanja. Dodatni problem je što neki od visoko obrazovanih policijskih službenika posjeduju diplomu iz stručnih područja koja nisu kompatibilna s policijskim poslovima.

Mladi službenici. Priljev mladog policijskog kadra u policijsku postaju neophodan je u smislu održavanja očekivane razine njezine funkcionalnosti. Mladi policijski službenici su u pravilu fizički sposobni i spretni, motivirani i angažirani, željni učenja i napredovanja. Ovakve njihove karakteristike, u sinergiji s karakteristikama koje posjeduju iskusniji službenici, u bitnome doprinose kvaliteti kadrovske strukture policijske postaje.

SLABOSTI (W)

Slabosti su ograničenja ili nedostaci u jednom ili više područja organizacije, njezinim resursima i kompetencijama koji joj priječe postizanje dobrih rezultata u poslovanju. (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:228).

A-Ljudski potencijali

Kadrovska insuficijencija. U policijskoj postaji sistematizirano je 217 radnih mjesta policijskih službenika, popunjeno ih je 161. Dakle, nepopunjenih radnih mjesta je 56 ili četvrtina od ukupnog broja. Osim ove „fiksne“ insuficijencije policijskog kadra, postoji i dodatna ili „varijabilna“ insuficijencija. Riječ je o dnevnom „rashodu“ odnosno izostanku službenika s radnog mjesta zbog nekog od sljedećih razloga - slobodni dani, plaćeni dopust, godišnji odmor, bolovanje, školovanje, tečajevi, porodični dopusti i drugo.

Disfunkcionalni raspored. Riječ je latentnom „rashodu“ odnosno o prikrivenom kadrovskom rasipanju (disperziji). Naime, određeni broj policijskih službenika dolazi na posao u policijsku postaju, ali ne rade na svom radnom mjestu već obavljaju druge „ne-policijske“ poslove. Ovi poslovi su logističke ili administrativne prirode, potrebni su za funkcioniranje policijske postaje, ali njih trebaju raditi isključivo namještenici, a ne policijski službenici.

Preopterećenost poslovima. Policijski službenici nerijetko na osobnom zaduženju imaju prevelik broj spisa čije daljnje gomilanje kod njih uzrokuje stres i demotivaciju za rad. Ovo se primarno odnosi na djelatnike kriminalističke policije, ali sličan problem postoji i u temeljnoj policiji. Temeljna policija, osim pružanja rutinskih i nerutinskih intervencija, zadužuje u rad spise različite tematike (primjerice, krađe stvari malih vrijednosti, terenske provjere adresa stanovanja, uručenje poziva, provođenje naloga za dovođenje i sl.).

Imperfektnost menadžmenta. U policijskoj postaji sistematizirano je nekoliko vrsta i razina rukovodećih radnih mjesta – načelnik policijske postaje, pomoćnici načelnika, vođe sektora, šefovi smjene, pomoćnici šefova smjene, vođe grupa za obradu pojedine vrste kriminaliteta, koordinator za prevenciju. Pojedini rukovoditelji ne raspoložu odgovarajućim znanjima, vještinama i kompetencijama potrebnim za njihovo radno mjesto. Manjkavosti su posebno izražene u pogledu vještina motiviranja i nagrađivanja policijskih službenika. Imperfektnost menadžmenta razmjerno umanjuje operativne potencijale i sposobnosti izvršavanja policijskih poslova i zadaća.

Apatija i nemotiviranost. Određeni broj policijskih službenika pokazuje znakove bezvoljnosti i ravnodušnosti te prije svega nezainteresiranosti i nemotiviranosti za posao. Ovaj negativan fenomen je nešto više izražen u populaciji policijskih službenika mlađe dobi koji policijsko zanimanje vjerojatno nisu odabrali kao životni poziv, već iz egzistencijalnih razloga ili nemogućnosti zaposlenja u drugoj djelatnosti. Posljedica toga su različita neodgovorna ponašanja u obavljanju službe koja dovode do smanjenja učinkovitosti u postupanju te narušavanja ugleda policije u općenitom smislu.⁹

Grupiranje i razdor.¹⁰ U organizacijama se zaposlenici neformalno grupiraju po različitim osnovama te intenzivnije komuniciraju među sobom. Neformalno

⁹ Menadžer „s ograničenim mandatom“ u organizaciji s „okoštalom“ kadrovskom strukturom – energetska se iscrpljuje, frustriran je i pod dodatnim stresom, a promjene su teške i spore. (Ne)uspješnost „priče“ neke organizacije svakako ne ovisi samo o njezinim zaposlenicima. Menadžerske (ne)vještine i (ne)sposobnosti (glede znanja, ponašanja, stila, komunikacije, motivacije itd.) također igraju važnu ulogu. Međutim, ovakve disfunkcionalne situacije nerijetko rezultiraju devijacijama u ponašanju menadžera i to u dva ekstrema. On postaje ili „tiranin-egocentrik“ ili „primus inter pares-skeptik“. Obje opcije nisu dugoročno dobre niti za menadžera osobno, kao i za zaposlenike, ali niti za samu organizaciju. (Orlović i Pušeljčić 2010:82-83)

¹⁰ Portfolio ljudskih potencijala, osim iz aspekta strukture i kategorizacije radnika, važan je i iz aspekta njihove interakcije i kohezije odnosno međusobnog respekta, povjerenja i lojalnosti. Organizacijsku koheziju narušavaju određene situacije, događaji ili stanja sa suprotnim (dezintegracijskim, erozijskim) efektima. U njih možemo svrstati, primjerice, organizacijske konflikte, neformalnu organizaciju i organizacijske promjene. (Orlović 2021-B:100)

grupiranje može imati neutralan, pozitivan ili negativan utjecaj na organizaciju. U VII. policijskoj postaji „djeluju“ neformalne interesne skupine s negativnim utjecajem koje manipuliranjem informacijama i ljudima ostvaruju neke svoje ciljeve koji nisu kompatibilni s ciljevima organizacije te unutar nje stvaraju razdor i rastaču njezin socijalni kapital.

B-Materijalno-tehnički resursi

Potkapacitiranost resursa. Nedostatna je opremljenost materijalno-tehničkim sredstvima potrebnim za učinkovito postupanje policijskih službenika. Potkapacitiranost predmetnih resursa prisutna je u svim njihovim vrstama i oblicima, od inventarnog namještaja i računala u službenim prostorijama policijske postaje do osobne i zajedničke opreme potrebne za rad policijskih službenika na terenu. Nedostatna kapacitiranost resursa, u kvalitativnom i kvantitativnom smislu, izravno se reflektira na policijsku organizaciju i učinkovitost postupanja policijskih službenika.¹¹

2.5.2. Eksterni faktori

PRILIKE (O)

Prilike su glavne, povoljne situacije u okolini organizacije koje joj omogućuju da pojača svoju poziciju i prednost u poslovanju. Trendovi i promjene u okolini izvor su prilika za organizacije. (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:228).

A-Organizacijska dimenzija

Organizacijsko restrukturiranje.¹² U *kadrovskom smislu* trebala bi se povećati brojnost administrativnog osoblja (zapisničara, daktilografa, referenta, teklića, tehničke i nabavne službe i sl.) da njihove poslove ne moraju obavljati policijski službenici čija radna mjesta razumijevaju obavljanje policijskih poslova. U *tehničkom smislu* trebala bi se inkorporirati odgovarajuća unaprjeđenja (video nadzor i sl.) koja bi omogućila preraspored policijskih službenika sa sadašnjih pomoćnih ili „zaštitarskih“ poslova na

¹¹ Razvoj kriminaliteta stvara permanentnu potrebu za razvojem kriminalistike, odnosno kriminalističke tehnike. Osim osnovne krimtehničke opreme (tzv. neseseri za obradu mjesta događaja), velika je važnost specifične i sofisticirane opreme i uređaja u krimtehničkim aktivnostima. Kriminalistička tehnika kao potpora kriminalističkoj policiji omogućava korištenje materijalnih tragova i predmeta koji mogu poslužiti za proaktivno djelovanje policije – u smislu eventualne predikcije mjesta događaja, modusa operandi ili identifikacije počinitelja. (Mrgan, Orlović, Jurković 2018:300,302)

¹² Metode policijske organizacije načelno se mogu podijeliti u dvije vrste: analitičke i empirijske. Analitičke metode načelno se mogu podijeliti u dvije skupine: formacijske (metode oblikovanja) i re-formacijske (metode preoblikovanja). Empirijske metode načelno se mogu podijeliti na: konvencionalne/statičke (ukidanje postojećih i osnivanje novih ustrojstvenih jedinica) i nekonvencionalne/dinamičke (redizajniranje, reprogramiranje i repozicioniranje organizacijskih jedinica). (Orlović 2021-A:106-137)

policijske poslove. U *organizacijskom smislu* trebala bi se uspostaviti odgovarajuća kadrovska fleksibilnost (fluidna kadrovska platforma) radi mogućnosti efikasnijeg preusmjerenja policijskih službenika s redovitih na prioritetne zadaće, odnosno s jednih na druge vrste zadaća. Kadrovska fleksibilnost razumijeva posjedovanje raznovrsnih znanja i kompetencija te sposobnost njihove operativne uporabe.

Proaktivnost i prevencija. Smisao djelovanja policije nije samo u represiji, već i u prevenciji kažnjivih ponašanja. U tu svrhu policija treba djelovati sinergijski sa širom društvenom zajednicom. Proaktivnost i prevencija u tom smislu odnose se na rad policije na terenu i komunikaciju s građanima, pravnim osobama i lokalnom zajednicom u širem smislu. Djelovanje treba biti usmjereno na identifikaciju rizičnih (kriminogenih) čimbenika te njihovu eliminaciju ili sanaciju (policijska prisutnost na područjima nastajanja kažnjivih ponašanja, samozaštitno ponašanje građana, postavljanje ulične rasvjete na žarišnim točkama, edukacija o štetnosti kriminala, suradnja s medijima – informativno-promotivne aktivnosti, i sl.)

B-Sociološka dimenzija

Team building. Provođenje zajedničkih sportskih, zabavnih i društvenih aktivnosti izvan radnog vremena policijskih službenika međusobno, ali i s pripadnicima drugih službi s kojima policijski službenici ove policijske postaje surađuju prilikom zajedničkog pružanja intervencija (vatrogasci, djelatnici hitne pomoći, komunalni redari, porezni inspektori...), doprinijelo bi boljoj suradnji i efikasnosti u obavljanju profesionalnih zadaća, a djelovalo bi povoljno i na psihofizičko zdravlje svakog sudionika. Konačnu korist od svega imali bi građani.

Psihosocijalna pomoć. Policijskim službenicima potrebno je osigurati stalno dostupnu i diskretnu psihosocijalnu pomoć. Osim što ju izbjegavaju, policijski službenici i negiraju da im je takva pomoć potrebna strahujući da će biti stigmatizirani u radnoj sredini ili da će biti upućeni na liječnički pregled radi procjene radne sposobnosti. Policijska profesija je među najstresnijim zanimanjima, a stres izaziva mnoge negativne posljedice za policijske službenike. U izravnom smislu to su, primjerice, snižavanje radnih sposobnosti, vještina i kapaciteta koje rezultiraju agresivnim ponašanjem te lošim i neprimjernim radom. U širem smislu to su, primjerice, ovisnosti o alkoholu, kockanju, klađenju, zaduživanju, koje situacije dodatno snižavaju integritet i radni potencijal policijskih službenika. Obvezno „podvrgavanje“ policijskih službenika psihosocijalnoj pomoći (na diskretnan način) značilo bi njihovu „rekuperaciju“, „regeneraciju“, „rehabilitaciju“ i „revitalizaciju“ odnosno sposobnost davanja punog doprinosa radnim zadaćama i profesionalnim obvezama.

C-Teritorijalna dimenzija

Geoprometni položaj. Područje policijske postaje karakterizira izrazita urbanost, relativno mala površina (cca 15 km²), dobra prometna umreženost te gospodarska razvijenost. U takvom području moguća je odgovarajuća mobilnost auto ophodnji te relativno brz dolazak na mjesto postupanja bez obzira gdje se ono nalazilo. Područje ove policijske postaje graniči s drugim gradskim policijskim postajama sličnih karakteristika što omogućava dobru suradnju (mobilnost, koordiniranost i interoperabilnost) u njihovom zajedničkom postupanju u suzbijanju i sprječavanju kažnjivih ponašanja.

PRIJETNJE (T)

Prijetnje su nepovoljne situacije u okolini organizacije koje predstavljaju zapreke za njezinu željenu poziciju i potencijalno ugrožavaju njezinu sposobnost poslovanja. To mogu biti nepovoljni trendovi, promjene, sve što potencijalno može štetiti organizaciji i stvarati joj nepremostive prepreke. (Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:228).

A-Otklonjivi faktori¹³

Motivacijska indolencija.¹⁴ Usmenu pohvalu, kao neformalan i jednostavan oblik nematerijalnog motiviranja policijskih službenika za njihov dobar rad, policijski rukovoditelji neopravdano rijetko koriste. Slična je situacija i s predlaganjem policijskih službenika za dobivanje drugih (formalnih) oblika nagrada koje dodjeljuje PU ili MUP. Takve „eksterne“ (institucionalne) nagrade policijski službenici ne mogu dobiti bez „interne“ inicijative (prijedloga) policijskih rukovoditelja. Indolencija prema nagrađivanju policijskih službenika na njih djeluje demotivirajuće u radu, a demotivacija smanjuje radnu učinkovitost.

Unifikacijska birokratizacija. Uvođenje novih službenih obrazaca u rad policijskih službenika ima za cilj unificirati njihovo postupanje na cijelom području Republike Hrvatske. Međutim, česte izmjene zakonskih propisa imaju za posljedicu „kontinuirano“ uvođenje novih obrazaca ili izmjenu postojećih. Pojedino postupanje zahtijeva

¹³ U ovu skupinu faktora mogli bi se uvrstiti i nezakonita odnosno općenito neprofesionalna ponašanja pojedinih policijskih službenika koja u percepciji javnosti u pravilu izazivaju rezerviranost i odioznost spram policije te kod građana stvaraju osjećaje nepovjerenja prema policijskim službenicima i njihovom radu. Nepovjerenje građana u načelu smanjuje učinkovitost policije, stanje sigurnosti se zbog toga pogoršava jednako kao i individualni osjećaj građana o njihovoj sigurnosti. Policija i građani su partneri u kreiranju sigurnosti društva, bez njihove kohezije i povjerenja odgovarajuće stanje sigurnosti nije moguće postići.

¹⁴ Motivacijski faktori kojima raspolaže policija (ali i druge organizacije), dijele se u dvije velike skupine: *materijalnog karaktera* i *nematerijalnog karaktera*. I jedna i druga skupina motivacijskih faktora „...podjednako su značajne u motivacijskom smislu te ih treba koristiti kombinirano i na sustavan način, balansirano i prilagođeno individualnim afinitetima zaposlenika kao i, naravno, organizacijskim mogućnostima.“ (Orlović 2021-C:128)

popunjavanje više različitih obrazaca na kojima se opći podaci o osobama ili događaju ponavljaju i koje je potrebno ponovo upisivati. Ciljana standardizacija i racionalizacija policijskog postupanja, umnožavanjem obrazaca i izostankom digitaliziranih rješenja, pretvara se u svoju suprotnost odnosno u dodatnu birokratizaciju čiji rezultati su suprotni od ciljeva proklamiranih konceptom „unifikacije“ policijskih obrazaca.

B-Neotklonjivi faktori

Impotentnost pravosuđa. Policija u pravilu kvalitetno, profesionalno i zakonito obavi svoj posao, no rezultati policijskog postupanja kada se dostave na nadležno postupanje pravosudnim tijelima (Državno odvjetništvo i sudovi) često u vrijednosnom smislu „devalviraju“ ili „atrofiraju“ pa epilog pokrenutih postupaka bude „neadekvatan“ - odustajanje od progona počinitelja, oslobađajuća presuda ili preblaga osuđujuća presuda. Osim navedenoga, neučinkovitost pravosuđa se često prepoznaje i kroz iracionalnu dugotrajnost postupaka. Sve navedeno u percepciji policije i javnosti stvara negativne stavove o pravosuđu. Ovakvo stanje, bez obzira na stvarnog „krivca“ i upitnost temelji li se ono na objektivnim činjenicama ili subjektivnim dojmovima, djeluje vrlo frustrirajuće i demotivirajuće na policijske službenike.

Potentnost kriminala. Profesionalizacija počinitelja kažnjivih radnji (njihova unaprijeđena kriminalna i profesionalna znanja, sposobnosti i vještine) doprinose progresiji, proaktivnosti i inventivnosti njihova kriminalnog ponašanja (nova područja kriminala, novi pojavni oblici, novi modusi operandi) poglavito u kontekstu razvoja novih informatičkih, informacijsko-komunikacijskih i drugih tehnologija. Policija permanentno mora biti ukorak s novim sigurnosnim izazovima, što nije uvijek jednostavno i lako, a razina inferiornosti policije u tom smislu razmjerna je razini povećanja sigurnosnih rizika za hrvatske građane i društvo.

2.6. Empirijsko istraživanje – anketno ispitivanje

2.6.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Predmet istraživanja bili su stavovi policijskih službenika VII. PP Zagreb o relevantnim faktorima unutarnje okoline (snage, slabosti) i vanjske okoline (prilike, prijetnje), koji su prethodno identificirani i navedeni u faktorskoj matrici (tablica 2).

Cilj istraživanja bio je podvrgnuti kritičkoj prosudbi predmetne faktore u smislu njihove stvarne relevantnosti za VII. PP Zagreb, potom kreirati završnu faktorsku matricu koja će biti relevantna i adekvatna osnova za kreiranje strategijske matrice, odnosno za analizu i odabir strategijske opcije – optimalne za upravljanje policijskom postojom u budućem razdoblju.

2.6.2. Uzorak ispitanika

Ispitivanje je provedeno među populacijom policijskih službenika VII. policijske postaje Zagreb. U policijskoj postaji zaposlen je 161 policijski službenik, a u ispitivanju je sudjelovalo njih 46 (ili 29 % od ukupnog broja zaposlenih). Uzorak ispitanika je bio prigodan, njega su činili policijski službenici koji su dobrovoljno i anonimno pristupili popunjavanju anketnog upitnika. Demografska obilježja ispitanika prikazana su u tablici 3.

Tablica 3. Ispitanici – demografska obilježja

Demografski podaci	Temeljna policija		Kriminalistička policija		Spol		Ukupno	
		32 (70%)		14 (30%)				46 (100%)
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž		
	24	8	9	5	33 (72%)	13 (28%)	N	%
Dob								
do 20 g.	3	1	0	0	3	1	4	8,7
20-25 g.	7	4	0	0	7	4	11	23,9
25-30 g.	6	1	0	1	6	2	8	17,4
30-35 g.	5	0	1	1	6	1	7	15,2
35-40 g.	1	1	4	1	5	2	7	15,2
40-50 g.	0	1	4	2	4	3	7	15,2
više od 50 g.	2	0	0	0	2	0	2	4,4
Radni staž								
do 5 g.	13	4	0	0	13	4	17	37
5-10 g.	3	2	2	1	5	3	8	17,4
10-15 g.	5	2	0	1	5	3	8	17,4
15-20 g.	0	0	4	1	4	1	5	10,9
više od 20 g.	3	0	3	2	6	2	8	17,4

2.6.3. Instrument istraživanja – metode prikupljanja podataka

Anketni upitnik o određenim aspektima i obilježjima organizacije i funkcioniranja VII. policijske postaje Zagreb korišten je kao instrument istraživanja odnosno ispitivanja. Ispitivanje je provedeno u službenim prostorijama VII. policijske postaje Zagreb, u studenom 2020. godine.

Anketni upitnik sastojao se od uvodnog dijela u kojem je ispitanicima objašnjena svrha istraživanja kao i činjenica da je njihovo sudjelovanje u anketi anonimno i dobrovoljno. U drugom dijelu upitnika, ispitanici su se izjašnjavali o svojim demografskim obilježjima (tablica 3.).

Treći dio upitnika sastojao se od dvadeset ponuđenih konstatacija koje su se u biti odnosile na identificirane faktore iz unutarnje i vanjske okoline koji utječu na funkcioniranje VII. PP Zagreb.

Uz svaku ponuđenu konstataciju u anketnom upitniku bilo je ponuđeno pet odgovora u obliku ljestvice od 1 do 5 (Likertova ljestvica). Ispitanici su trebali zaokružiti jedan od brojeva kako bi iskazali stupanj svog slaganja s ponuđenom konstatacijom, i to na način da su brojke na ljestvici od 1 do 5 označavale sljedeće kategorije slaganja: **1-Uopće se ne slažem**, **2-Ne slažem se**, **3-Niti se slažem niti se ne slažem**, **4-Slažem se**, **5-U potpunosti se slažem**.

2.6.4. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja odnosno anketnog ispitivanja prema pripadnosti ispitanika resoru policije i spolu te prosječnim vrijednostima prikazani su u tablici 4.¹⁵

Tablica 4. Rezultati ispitivanja (resor, spol) – prosječne vrijednosti

	M			M			M	M _o
	TEMELJNA POLICIJA			KRIMINALISTIČKA POLICIJA			UKUPNO	
	M	Ž	ukupno	M	Ž	ukupno		
SNAGE								
<i>Radno iskustvo</i>	4,38	4,25	4,34	4,44	5,00	4,64	4,37	4
<i>Specijalizirana znanja</i>	3,79	3,50	3,72	3,67	4,40	3,93	3,78	4
<i>Visoko obrazovanje</i>	3,96	4,25	4,03	3,56	4,60	3,93	4,00	4
<i>Mladi kadar</i>	3,92	4,13	3,97	4,11	4,60	4,29	4,07	4
SLABOSTI								
<i>Insuficijencija kadra</i>	4,25	4,75	4,38	5,00	5,00	5,00	4,61	5
<i>Disfunkcionalan raspored</i>	3,54	3,63	3,56	4,56	4,80	4,64	3,89	4
<i>Preopterećenost poslovima</i>	3,54	3,63	3,56	4,56	4,80	4,64	3,89	4
<i>Imperfektnost menadžmenta</i>	3,25	2,88	3,16	2,33	2,60	2,43	2,93	3
<i>Apatija i nemotiviranost</i>	3,21	3,75	3,34	3,78	4,00	3,86	3,50	4
<i>Grupiranje i razdor</i>	3,50	2,88	3,34	3,11	2,80	3,00	3,24	3
<i>Potkapacitiranost resursa*</i>	2,42	2,00	2,31	2,44	1,00	1,93	2,20	2

¹⁵ U diplomskom radu prve autorice rezultati ispitivanja prikazani su i u apsolutnim frekvencijama (prema resoru i spolu), zatim prema kategorijama ispitanika s obzirom na duljinu njihova radnog staža ostvarenog u MUP-u, potom prema kategorijama ispitanika s obzirom na njihovu životnu dob, te objedinjeno prema svim demografskim parametrima. S obzirom na ograničenost opsega ovog rada, rezultati su u njemu prikazani samo prema jednom izdvojenom kriteriju - resoru i spolu ispitanika.

PRILIKE								
<i>Reorganizacijski zahvati*</i>	2,54	1,75	2,34	2,00	1,40	1,79	2,17	2
<i>Proaktivnost i prevencija</i>	3,92	3,50	3,81	3,78	4,40	4,00	3,87	4
<i>Team building</i>	4,33	4,50	4,38	3,67	4,20	3,86	4,22	4
<i>Psihosocijalna pomoć</i>	3,25	3,13	3,22	2,56	2,20	2,43	3,17	3
<i>Geoprometni položaj</i>	3,25	2,63	3,09	2,56	3,00	2,71	2,98	3
PRIJETNJE								
<i>Motivacijska indolencija</i>	2,79	2,50	2,72	2,56	1,80	2,29	2,59	3
<i>Unifikacijska birokratizacija</i>	4,54	4,25	4,47	4,67	4,80	4,71	4,54	5
<i>Impotentnost pravosuđa</i>	4,00	4,25	4,06	3,56	4,40	3,86	4,00	4
<i>Potentnost kriminala</i>	3,50	3,50	3,50	3,78	4,20	3,93	3,63	4

2.6.5. Interpretacija rezultata

U svezi sa snagama organizacije, ispitanici su iskazali visok stupanj slaganja („slažem se“) s konstatacijama sročnim u smislu da istaknuti faktori (sva četiri) iz unutarnje okoline policijske postaje predstavljaju njezine relevantne snage.

U svezi sa slabostima organizacije, ispitanici su za većinu konstatacija iskazali visok stupanj slaganja („slažem se“) u smislu da istaknuti faktori iz unutarnje okoline predstavljaju njezine relevantne slabosti.¹⁶ Za dva faktora su iskazali neutralno mišljenje („niti se slažem niti se ne slažem“).

U svezi sa prilikama za organizaciju, ispitanici su za tri konstatacije iskazali visok stupanj slaganja („slažem se“) u smislu da istaknuti faktori iz vanjske okoline predstavljaju njezine relevantne prilike.¹⁷ Za dva faktora su iskazali neutralno mišljenje („niti se slažem niti se ne slažem“).

U svezi sa prijetnjama za organizaciju, ispitanici su za tri konstatacije iskazali visok stupanj slaganja („slažem se“) u smislu da istaknuti faktori iz vanjske okoline predstavljaju njezine relevantne prijetnje. Za jedan faktor su iskazali neutralno mišljenje („niti se slažem niti se ne slažem“).

Od dvadeset faktora iz faktorske matrice, za njih 15 je potvrđena relevantnost od strane ispitanika. Ispitanici su za 5 faktora iskazali neutralno mišljenje. Niti jedan faktor iz svih četiriju kategorija, od strane ispitanika nije doživljen irelevantnim.

¹⁶ Napomena: mišljenje ispitanika za faktor označen zvjezdicom (*) ima vrijednosti $M=2$ i $M_0=2$ („ne slažem se“). Međutim, pitanje u upitniku je postavljeno na *inverzan način* pa je i dobiveno mišljenje interpretirano *inverznom logikom*. Pitanje je glasilo: „VII. PP je dobro opremljena materijalno-tehničkim sredstvima potrebnim za učinkovito postupanje policijskih službenika“.

¹⁷ Napomena: vidi objašnjenja u prethodnoj fusnoti. Pitanje je u ovom slučaju glasilo: „U VII. PP trenutno nisu potrebni reorganizacijski zahvati ni u kojem segmentu njezina djelovanja“.

2.7. Strategijska matrica

Konfrontacija unutarnjih i vanjskih faktora iz faktorske matrice prikazuje se u strategijskoj matrici s četirima strategijskim opcijama. Vidi tablicu 5.

Tablica 5. SWOT analiza - Strategijska matrica

SNAGE (S)		Unutarnji čimbenici / faktori	
		SLABOSTI (W)	
Vanjski čimbenici / faktori	PRIJLIKE (O)	<p><u>S – O strategija: Maxi-Maxi</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Radno iskustvo – Organizacijsko restrukturiranje 2. Radno iskustvo – Geoprometni položaj 3. Specijalizirana znanja – Proaktivnost i prevencija 4. Visoko obrazovanje – Team building 5. Mladi kadar – Psihosocijalna pomoć 	<p><u>W – O strategija: Mini-Maxi</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kadrovska insuficijencija – Organizacijsko restrukturiranje 2. Kadrovska insuficijencija – Proaktivnost i prevencija 3. Kadrovska insuficijencija – Geoprometni položaj 4. Preopterećenost poslovima – Psihosocijalna pomoć 5. Imperfektnost menadžmenta – Team building 6. Apatija i nemotiviranost – Psihosocijalna pomoć 7. Grupiranje i razdor – Team building
	PRIJETNJE (T)	<p><u>S – T strategija: Maxi-Mini</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Radno iskustvo – Impotentnost pravosuđa 2. Specijalizirana znanja – Potentnost kriminala 3. Visoko obrazovanje – Unifikacijska birokratizacija 4. Mladi službenici – Motivacijska indolencija 	<p><u>W – T strategija: Mini-Mini</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kadrovska insuficijencija – Impotentnost pravosuđa 2. Potkaptiranost resursa – Potentnost kriminala 3. Preopterećenost poslovima – Unifikacijska birokratizacija 4. Imperfektnost menadžmenta – Unifikacijska birokratizacija 5. Apatija i nemotiviranost – Motivacijska indolencija

Napomena: koncept strategijske matrice preuzet iz Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:232

Prioritetna strategijska opcija za policijsku postaju bila bi „mini-maksi“ (W-O). Postaja bi trebala minimizirati svoje slabosti kako bi bila u stanju iskoristiti prilike.

Kadrovska insuficijencija, kao organizacijska slabost, trebala bi biti „kompenzirana“ adekvatnijim iskorištavanjem odgovarajućih prilika iz organizacijskog okruženja.

Organizacijsko restrukturiranje je bitna prilika. Ono je u ovom slučaju determinirano kao organizacijska prilika, iako nije isključivo vanjskog karaktera, već više interno-eksternog (uzimajući u obzir organizacijsko-hijerarhijsku poziciju policijske postaje u sustavu MUP-a). U *kadrovskom smislu*, odnosilo bi se na sistematiziranje veće brojnosti administrativnog osoblja te popunjavanje upražnjenih radnih mjesta policijskih službenika. U iščekivanju tog „idealnog“ rješenja, potrebno je napraviti preraspodjelu poslova u smislu njihova optimiziranja po vrsti i opsegu za svakog policijskog službenika pojedinačno (uvažavajući njihove osobne predispozicije i afinitete te organizacijske potrebe i ciljeve). Svrha bi bila anulirati postojeće negativne efekte disfunkcionalnog rasporeda i preopterećenosti poslovima pojedinih policijskih službenika. U *tehničkom smislu*, to bi bila nastojanja za supstituiranjem ljudskog rada tehnološkim rješenjima i sustavima. U *organizacijskom smislu*, to je uspostavljanje i izgradnja kadrovske fleksibilnosti u smislu mogućnosti adekvatnog „iskorištavanja“ postojećeg policijskog kadra za raznovrsne poslove i zadaće koje oni trebaju biti u stanju odrađivati, sukladno potrebama službe.

Također, iako su insuficijentni, postojeće ljudske potencijale potrebno je više usmjeriti na proaktivnost i prevenciju odnosno organizirati njihov rad na racionalniji (oportuniji) način korištenjem karakteristika geoprometnog položaja policijske postaje. Smisao je promjenom paradigme (prevencija nasuprot represiji) odnosno pragmatičnijim postupanjem (boljim korištenjem karakteristika prostora i okruženja) ostvariti bolje radne rezultate s istim kadrovskim inputom ili iste radne rezultate s manjom kadrovskom „potrošnjom“.

Posljedice preopterećenosti poslovima koje se manifestiraju (između ostalog) stresom, apatijom i nemotiviranošću za rad policijskih službenika trebalo bi permanentno pratiti te sanirati obvezanim pružanjem psihosocijalne pomoći. Smisao je na odgovarajući način rekuperirati, regenerirati, rehabilitirati i revitalizirati policijske službenike koji mogu postizati odgovarajuće radne rezultate samo ako su u dobrom psihofizičkom stanju te kada su socijalno uravnoteženi, stabilni i funkcionalni.

Imperfektnost menadžmenta te grupiranje i razdor policijskih službenika trebali bi se amortizirati (između ostalog) aktivnostima team buildinga. Međusobnim druženjem u neformalnim okolnostima i kroz neformalnu komunikaciju mogao bi se povećati socijalni kapital policijske postaje (razumijevanje, povjerenje, empatija, požrtvovnost, volja, želja, interes, motivacija). On se sastoji od odnosa između policijskih službenika i odnosa između njih i policijskih rukovoditelja. Dobri i kvalitetni međuljudski odnosi pretpostavka su učinkovitog postupanja temeljenog na sinergijskim efektima, a ne samo na individualnim postignućima.

Osim naznačenih smjernica strategijskog upravljanja policijskom postajom, koji proizlaze iz strategijske opcije „mini-maksi“, paralelno se i koordinirano mogu implementirati odgovarajuće smjernice koje proizlaze iz ostalih triju strategijskih opcija.

Primjerice, iz strategijske opcije „maksi-maksi“ vrlo je korisna (oportuna) smjernica vezana za iskorištavanje potencijala policijskih službenika s velikim radnim iskustvom u svrhu predlaganja i provođenja reorganizacijskih zahvata u policijskoj postaji. Očekuje se da taj dio populacije policijskih službenika najbolje može procijeniti reorganizacijske potrebe ove policijske postaje.

Primjerice, iz strategijske opcije „maksi-mini“ može se izdvojiti smjernica vezana za mladi kadar koji je u pravilu energičan, ima volju za radom i dokazivanjem, želi izgraditi odgovarajuću karijeru, ali može ostati limitiran i sputan zbog motivacijske indolencije u smislu da se rad, zalaganje, trud i rezultati ne vrednuju niti stimuliraju. Razočaranje mladih kadrova (demotiviranost, rezerviranost, neangažiranost, neučinkovitost) još je izraženije u slučaju stjecanja percepcije da se u službi ne napreduje u prema zaslugama i sposobnostima, već mimo tih pravila i na druge neadekvatne načine.

Uspješne organizacije shvaćaju važnost strategijskog promišljanja i upravljanja u smislu potrebe kontinuiranog preispitivanja vlastitih snaga i slabosti te kontinuiranog prepoznavanja prilika i prijetnji iz okoline. Organizacijska dinamičnost, fleksibilnost i proaktivnost pretpostavka su uspješnog funkcioniranja u promjenjivom i sigurnosno izazovnom okruženju. Policija se mora mijenjati i modernizirati na svim razinama kako bi mogla odgovoriti sigurnosnim izazovima koji postaju civilizacijski prioritet na lokalnoj, nacionalnoj, međunarodnoj i globalnoj razini. (Gašpraić, Orlović 2018:209)

3. ZAKLJUČAK

Organizacija i funkcioniranje određenog entiteta u pravilu ovisi o faktorima i karakteristikama njegove unutarnje i vanjske okoline. Strateški pristup upravljanja entitetom razumijeva identifikaciju i valorizaciju svih relevantnih faktora (unutarnjih i vanjskih) te formuliranje i primjenu odgovarajuće strategije. U tu se svrhu često koristi empirijski model – SWOT analiza.

U radu je prikazana SWOT analiza organizacije i funkcioniranja VII. policijske postaje Zagreb. Cilj je bio izraditi faktorsku matricu (popis faktora) i strategijsku matricu (ekstrahirati strategijske opcije) te odrediti prioritetnu strategijsku opciju – adekvatnu za ovu policijsku postaju. U svrhu objektivnosti strategijske analize, faktorska matrica podvrgnuta je kritičkim mišljenjima policijskih službenika u smislu iskazivanja njihovog stupnja slaganja s identificiranim faktorima odnosno njihovom relevantnošću za kategoriju u koju su svrstani.

U unutarnjoj i vanjskoj okolini VII. policijske postaje identificirano je 20 relevantnih faktora koji su uvršteni u faktorsku matricu te raspoređeni u 4 kategorije: snage, slabosti,

prilike, prijatnje. Anketnim ispitivanjem u kojem je sudjelovalo 46 ispitanika potvrđena je relevantnost 15 faktora dok su za 5 faktora ispitanici iskazali neutralno mišljenje.

U strategijskoj matrici, kao prioriteta odabrana je strategijska opcija „mini-maksi“. Policijska postaja bi trebala minimizirati svoje slabosti (insuficijenciju kadra, imperfektnost menadžmenta, preopterećenost poslovima, apatiju i nemotiviranost te grupiranje i razdor) s ciljem maksimalnog iskorištavanja prilika iz okoline (reorganizacijski zahvati, proaktivnost i prevencija, geoprometni položaj, psihosocijalna pomoć, team building). Smisao je optimalnim strateškim upravljanjem ostvarivati organizacijske ciljeve na učinkovit i sustavan način.

SWOT analiza je relevantan instrument strategijskog upravljanja (menadžmenta) u svim organizacijama. Ona je svakako nužna i primjenjiva i u policijskoj organizaciji. Fokusiranost na svakodnevne operativne poslove, pogotovo na razini policijske postaje, onemogućava policijske menadžere da strateški i analitički promišljaju te rješavaju probleme prokativno i sistemski.

Osvještavanje operativnog policijskog menadžmenta o korisnosti strateškog pristupa u upravljanju organizacijom i organizacijskim jedinicama pretpostavka je unaprjeđenja njihove funkcionalnosti i djelotvornosti.

LITERATURA

1. Gašparić, V., Orlović, A. (2017). Strategijska (SWOT) analiza funkcioniranja Policijske postaje Buje. *Policijska i sigurnost*, 26 (3/2017.), 198-211
2. Mrgan, I., Orlović, A., Jurković, K. (2018). Organizacija i funkcioniranje kriminalističke tehnike u Policijskoj upravi istarskoj – strategijska (SWOT) analiza. *Policijska i sigurnost*, 27 (3/2018.), 291-311
3. Orlović, A. (2021-A). *Organizacija policije*. Knjiga - visokoškolski udžbenik. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
4. Orlović, A. (2021-B). *Policijski menadžment*. Knjiga - visokoškolski udžbenik. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
5. Orlović, A. (2021-C). *Menadžment ljudskih potencijala u policiji*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
6. Orlović, A. i Pušeljić, M. (2010). Operativni menadžment ljudskih potencijala (SWOT analiza pozicije first-line menadžera u kriminalističkoj policiji). *Policijska i sigurnost*, 19 (1), 67-90
7. Sikavica, P., Bahtijarević-Šiber, F., Pološki Vokić, N. (2008). *Temelji menadžmenta*, Zagreb: Školska knjiga.
8. Švarčan, I. (2022). *Strategijska (SWOT) analiza organizacije i funkcioniranja VII. policijske postaje Zagreb*, diplomski rad, Zagreb: Visoka policijska škola.
9. Uredba o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja, NN 117/11, 50/14, 32/15, 11/17, 66/18, 24/19, 7/22, 149/22.

10. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva unutarnjih poslova, NN 97/20, 7/22, 149/22.
11. Zakon o policiji, NN 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19
12. *Evidencija zaposlenika VII. policijske postaje Zagreb*. MUP RH, PU zagrebačka, VII. policijska postaja Zagreb (2020).
13. *Uputa o strateškoj procjeni*. Metodološka uputa Ravnateljstva policije, Klasa: 011-02/19-01/25, Urbroj: 511-01-42-19-1, od 23. siječnja 2019.
14. *Prostor središta Trešnjevke – prometna analiza; građevina: Područje Trešnjevačkog trga, vrsta projekta: prometni elaborat, broj projekta: TD-19-0013, projektant: Zdenko Lanović, Elipsa s.z. d.o.o. Zagreb (veljača 2019.)*

Internetski izvori:

1. *Državni zavod za statistiku*. Poveznica: <https://www.dzs.hr>
2. *Mapiranje Trešnjevke*. Poveznica: <https://mapiranje.tresnjevke.com>

INES ŠVARČAN*, ANTE ORLOVIĆ**

Strategic (SWOT) Analysis of the Organisation and Functioning of the VII Zagreb Police Station

Abstract

The efficiency and effectiveness of certain institutional and other entities are conditioned by quality strategic analysis of all factors (internal and external) that have a relevant impact on their organisation and functioning, i.e. quality strategic planning and management - based on the strategic analysis results. Strategic analysis and strategic planning are often based on the use of the SWOT concept (the theoretical basis of this concept is taken from Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić 2008:205-265). The SWOT concept consists of creating a factor matrix, which represents an overview of internal and external factors that have been identified as relevant for the organisation and its functioning, and creating a strategic matrix, in which previously identified factors are confronted with each other with the aim of extracting strategic options adequate for a certain organisation. The paper presents a strategic analysis of the organisation and functioning of the VII Police Station in Zagreb based on the indicated SWOT concept. The factor matrix, preliminarily created by the author, was subjected to reliability testing (verification) by police officers - employees of the VII Zagreb Police Station. The reliability testing of the factor matrix was carried out by empirical research using the survey method of the attitudes and opinions of police officers. The purpose of the examination was the verification (objectification) of the factor matrix, i.e. the factors contained in it, identified in the internal and external environment. The objectified factor matrix is the assumption of the relevance of the strategic matrix, that is, the relevance of the strategic options extracted from it that

* Ines Švarčan, mag. crim., police officer, PU Zagreb, VII. police station Zagreb

** Ante Orlović, Associate Professor, University of Applied Science in Criminal Investigation and Public Security, Zagreb

need to be implemented for the development and future operation of the VII Zagreb Police Station. The results of the SWOT analysis are manifested through four strategic options. In the context of the VII Zagreb Police Station, the selection and implementation of the Mini-Maxi strategic option proved to be a priority for Zagreb police stations. Its application essentially means overcoming organisational weaknesses (for example, staff shortages) in order to take advantage of opportunities (for example, organisational restructuring). Strategic management of the organisation includes the adequate application of the other three strategic options. Strategic, analytical and planned thinking and action are necessary prerequisites for the long-term survival and success of all organisations.

Keywords: *strategic (SWOT) analysis, organisation and functioning of the police, VII Zagreb Police Station, factor matrix, strategic matrix.*

JADRANKA HERCEG*, DIJANA GRACIN**, DAVORKA MARTINJAK***

CJELOŽIVOTNO UČENJE I PROFESIONALNI RAZVOJ POLICIJSKOG SLUŽBENIKA – NASTAVNIKA OBRAZOVNIH POLICIJSKIH PROGRAMA

Sažetak

Znanja, vještine, stavovi i vrijednosti u današnje vrijeme brzo zastarijevaju te inicijalno obrazovanje nikoga, pa ni policijskog službenika, ne može osposobiti za uspješno funkcioniranje i suočavanje sa svim trenutačnim i budućim profesionalnim izazovima. Policijskim službenicima – nastavnicima, koji izvode nastavu u nekom obliku policijskog obrazovanja, kvalitetno policijsko i andragoško obrazovanje trebaju biti na raspolaganju tijekom cjeloživotne karijere. Sinteza navedenog poslužit će kao polazna točka u kreiranju budućih kvalitetnih policijskih obrazovnih programa temeljenih na održivim vještinama i znanjima s dubljim razumijevanjem zakonodavnog okvira, poslovnih procesa, prakse i organizacijske kulture. Stoga je iznimno važno policijske službenike osvijestiti o potrebi neprestanog usavršavanja i preuzimanja odgovornosti za vlastiti profesionalni razvoj.

Cilj ovoga istraživanja jest razvijanje kompetencijskog profila policijskog službenika – nastavnika. Analizirajući različite dimenzije nastavničkih kompetencija, u radu će se promišljati o onima koje čine kompetencijski profil policijskih službenika – nastavnika, a to su: pedagoške, psihološke, metodičke, komunikacijske, socijalne, informacijsko-komunikacijske, interkulturalne, organizacijske te kompetencije za rad u profesionalnom policijskom obrazovanju. Kreiran kompetencijski profil policijskog službenika – nastavnika poslužit će za daljnji razvoj policijskog obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja.

Ključne riječi: profesionalni razvoj, policijski službenik, cjeloživotno učenje, zakonodavni okvir, kompetencijski profil.

---

* doc. dr. sc. Jadranka Herceg, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Zagreb, Hrvatska

** doc. dr. sc. Dijana Gracin, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Zagreb, Hrvatska

*** dr. sc. Davorka Martinjak, prof. struč. stud. u trajnom izboru, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, Hrvatska.

1. UVOD

Zakonom o policiji (NN 34/11., 130/12., 89/14., 151/14., 33/15., 121/16. i 66/19.) u članku 43., stavku 5., propisana je klasifikacija radnih mjesta policijskih službenika, i to ovisno o složenosti poslova, obrazovanju, osobnom zvanju, stupnju odgovornosti i ovlasti za donošenje odluka te samostalnosti u radu, u tri kategorije: radna mjesta rukovodećih policijskih službenika, radna mjesta viših policijskih službenika i radna mjesta nižih policijskih službenika. Radna mjesta rukovodećih policijskih službenika uključuju planiranje, organiziranje, vođenje i nadziranje radnih procesa u policiji te usmjeravanje, koordiniranje i nadzor policijskih službenika, dok radna mjesta viših i nižih policijskih službenika uključuju neposredno obavljanje policijskih poslova i s njima usko povezanih poslova. Klasifikaciju i mjerila za utvrđivanje radnih mjesta policijskih službenika utvrđuje Vlada Republike Hrvatske *Uredbom o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika* (NN 34/11., 130/12., 89/14. – vjerodostojno tumačenje, 151/14., 33/15., 121/15. i 66/19.).

Uredbom o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika (NN 7/22.) propisano je da su radna mjesta unutar kategorije viših policijskih službenika klasificirana od vrlo visoke, visoke i niže razine u četiri potkategorije i to: glavni policijski izvršitelj, samostalni policijski izvršitelj, viši policijski izvršitelj i policijski izvršitelj. Popisom naziva radnih mjesta policijskih službenika klasificirano je da se policijski službenik – nastavnik nalazi u potkategoriji samostalni policijski izvršitelj/razina potkategorije 1. *Uredbom o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika* (NN 7/22.) propisana su i standardna mjerila za radna mjesta.

Pravilnikom o policijskom obrazovanju (NN 113/12., 81/13., 5/14. i 155/22.) u članku 14. stavku 2. propisano je da se stručno usavršavanje policijskih službenika, raspoređenih na radna mjesta nastavnika i predavača u Policijskoj akademiji, provodi obnavljanjem praktičnih iskustava, odnosno odrađivanjem redovne prakse u operativnim službama najmanje jednom godišnje u trajanju od pet dana.

Kvalitetno policijsko i andragoško obrazovanje policijskim službenicima – nastavnicima treba biti na raspolaganju tijekom cjeloživotne karijere. Osobe koje su uključene u obrazovnu djelatnost, tijekom razvoja karijere preuzimaju više profesionalnih uloga: nastavničku, upravljačku, istraživačku te doprinositelja društvu i zajednici. Za realizaciju svake od navedenih uloga, osoba mora ovladati odgovarajućim skupom profesionalnih kompetencija koje ujedno i čine kompetencijski profil te osobe. Profesionalna kompetencija određuje se kao dinamički sklop konceptualnih, proceduralnih i činjeničnih znanja, kognitivnih i praktičnih vještina te uvjerenja i vrijednosti, čija primjena u odgovarajućem obrazovnom kontekstu omogućuje učinkovito djelovanje. Odgovarajući skup profesionalnih kompetencija čini kompetencijski profil profesionalne uloge.

Cilj i svrha ovog rada jest dokazati potrebu za kreiranjem kompetencijskog profila policijskog službenika – nastavnika u Republici Hrvatskoj koji će poslužiti za daljnji

razvoj policijskog obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja (nastavnika u policijskom obrazovanju).

Ovaj rad sadrži neobjavljene rezultate znanstvenih istraživanja i to tematski prvi put provedenih u Republici Hrvatskoj te pruža izvorni znanstveni doprinos unapređenju sustava policijskog obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja.

2. CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sustav policijskog obrazovanja i stručnog usavršavanja zahtijeva organizacijsku složenost kako bi mogao odgovoriti na obrazovne potrebe policijskog sustava.

Kvaliteta takvog sustava mjeri se u njegovoj horizontalnoj i vertikalnoj prohodnosti. Horizontalna se prohodnost očituje u velikom broju različitih specijalnosti i radnih mjesta, dok je vertikalna vezana uz razvoj hijerarhijske organizacije sustava na više razina. Samo takav sustav može omogućiti napredovanje u policijskoj karijeri, i to stjecanjem i razvojem kvalifikacija, omogućavajući napredovanja u policijskim zvanjima. Suočen sa stalnim promjenama i novim izazovima, policijski se sustav mora kontinuirano razvijati, a upravo bi obrazovanje policijskih službenika mogao biti odgovor na te potrebe.

U *Zakonu o policiji* (NN 34/11., 130/12., 89/14., 151/14., 33/15., 121/16. i 66/19.) kao polazište policijskog obrazovanja navodi se da se policijsko obrazovanje temelji na načelu cjeloživotnog obrazovanja.

Cjeloživotno obrazovanje i unapređenje kompetencija za obavljanje profesionalnih zadaća, logičan je temelj za organizaciju sustava policijskog obrazovanja i usavršavanja jer omogućuje razvoj kvalitete same organizacije, a s druge strane policijskim službenicima omogućuje osobni razvoj u kontekstu vlastitih interesa i prioriteta.

Sustav policijskog obrazovanja može se, s kurikulumskeg aspekta, definirati i kao sveobuhvatnost obrazovnih procesa usmjerenih na razvoj policijskih službenika i stjecanje kompetencija za obavljanje njihovih poslova (Brajković, 2015). Isto se tako može promatrati i s različitih aspekata; s aspekta organizacije i funkcioniranja, sadržajnog aspekta (područja i programi), aspekta usklađenosti s nacionalnim obrazovnim sustavom i međunarodnim policijskim obrazovnim sustavima, s aspekta usklađenosti s načelima i ciljevima cjeloživotnog učenja i sl.

U ovom radu bavimo se sadržajnim aspektom koji se odnosi na vrste cjeloživotnih programa koji se provode za potrebe policijskih službenika – nastavnika. U sklopu sustava policijskog obrazovanja i usavršavanja u Republici Hrvatskoj provode se programi temeljnoga policijskog obrazovanja u obliku prekvalifikacije, programi visokoškolskog policijskog obrazovanja te programi specijalizacije, stručnog osposobljavanja, usavršavanja i policijskog treninga. Sustav policijskog obrazovanja i usavršavanja, a s aspekta razvoja policijske karijere od samih početaka (temeljno

policijsko obrazovanje) te cjelokupnog trajanja, policijskim službenicima treba pružiti obrazovnu potporu u obliku stjecanja kompetencija za različite smjerove kretanja u karijeri i time im omogućiti mobilnost unutar policijskog sustava.

3. KOMPETENCIJSKI PROFIL POLICIJSKE PROFESIJE

Kompetencijski profil policijske profesije, koji je potrebno razviti, ima teorijsko ishodište u shvaćanju pojma kompetencija kao kombinacije znanja, vještina, samostalnosti i odgovornosti koje se očituju u kontekstu izvršavanja određenog zadatka. Upravo takvo određenje podrazumijeva i različite stupnjeve kompetencija za početnike,iskusne i stručnjake u nekom području.

Punnitama (2002) ističe da pod utjecajem društvenih i gospodarskih promjena u rastućem gospodarstvu svijeta ljudski kapital postaje temelj konkurentnosti napretka. Središnje mjesto u njemu zauzimaju motivirani, vješti i sposobni djelatnici koji će stvarati vrijednosti i prilike shodno strategiji i viziji organizacije. Takvo okruženje zahtijeva postojanje kompetentnih pojedinaca spremnih na prilagođavanje novim situacijama i izazovima koje pred njih postavljaju različiti dionici profesionalnog ili društvenog okruženja.

Orr, Sneltjes i Dai (2010) govore o nekoliko etapa u razvoju uspješnoga kompetencijskog profila. Polaze od toga da je za utemeljenje kompetencijskog profila potrebno:

- uporište prije svega potražiti u literaturi i rezultatima do tada provedenih istraživanja
- kompetencijski profil uskladiti s misijom, vizijom i vrijednostima organizacije ili profesije
- definirati ključna područja, odnosno sadržaje kompetencijskog profila
- provesti konzultacije s istraživačima i stručnjacima o kompetencijama ključnim za uspjeh u različitim kontekstima
- definirati ključne dionike koji će sudjelovati u procjeni i provjeri kompetencijskog profila
- klasificirati kompetencije shodno rezultatima prethodnih etapa
- implementirati kompetencijski profil u organizaciju ili profesiju.

Campion i sur. (2011) ističu devet ključnih prednosti uporabe kompetencijskog profila organizacije ili specifične profesije. Posjedovanje kompetencijskog profila tako omogućuje:

- definiranje kriterija za zapošljavanje koji se temelje na definiranim kompetencijama
- organizaciju obrazovanja zaposlenika shodno definiranim kompetencijama potrebnim za rad u organizaciji ili profesiji

- vrednovanje postignuća koje se temelji na precizno izrađenim instrumentima pogodnim za ispitivanje kompetencijskih ishoda
- napredovanje u organizaciji ili profesiji na temelju kompetencijski mjerljivih postignuća
- razvoj karijera na temelju kompetencijskog profiliranja pojedinaca
- razvoj ključnih znanja, vještina i sposobnosti za organizaciju i profesiju te izbjegavanje trošenja resursa na marginalne djelatnosti
- diferencijaciju financijskih primanja shodno kompetencijskim postignućima
- osmišljavanje smjera razvoja organizacije ili profesije u budućnosti
- redefiniranje zahtjeva spram zaposlenika te stalnu konkurentnost, napredak i bolje rezultate.

Kompetencijski profil policijske profesije treba svoje teorijsko ishodište pronalaziti u holističkom shvaćanju pojma kompetencija kao složenih kombinacija znanja, vještina, samostalnosti i odgovornosti koje se očituju u kontekstu izvršavanja određenih zadataka. Takvo određenje podrazumijeva i različite stupnjeve kompetencija za početnike, iskusne i stručnjake u određenom području.

Pri izradi kompetencijskog profila policijske profesije treba koristiti nehijerarhijski pristup koji se temelji na modelu višestrukih kompetencija jer se tako omogućuje sagledavanje kompetencija policijske profesije u mnogo širem kontekstualnom okviru. Upravo to omogućuje i specifičan pristup određenim kompetencijskim skupinama te se zato može primijeniti na širokom rasponu djelatnika policijske profesije, neovisno o pojedinim disciplinama, a s obzirom na specifičnost policijske profesije.

Posljedično, predloženi kompetencijski profil policijske profesije može pridonijeti promjenama u obrazovnim i kadrovskim politikama ustanove, kao i ulaganju u programe obrazovanja policijskih službenika.

4. KOMPETENCIJSKI OKVIR – OSNOVA KVALITETE POLICIJSKOG OBRAZOVANJA

Kompetencijski okvir je skup kompetencija potrebnih za učinkovito izvođenje posla ili struke, a može ispunjavati nekoliko funkcija (Ingvarsson, 2002):

- definira kompetencije koje treba razvijati na treningu i usavršavanju
- služi kao osnova za analizu potreba podučavanja za usavršavanje i cjeloživotno učenje
- alat je za samoprocjenu, izradbu i nadopunjavanje osobnog puta cjeloživotnog učenja
- definira profesionalne standarde, a time i kriterije profesionalnih kvalifikacija

- može služiti kao osnova za vrednovanje radnog iskustva stručnjaka i za odabir novih djelatnika u organizaciji.

Tijek upravljanja kompetencijama sastoji se od četiri komponente: kompetencijskog modela, kataloga kompetencija, profila radnog mjesta (kompetencije kao dio standarda zanimanja) te mehanizama provjere.

Kompetencijski model ključna je analitička komponenta okvira upravljanja kompetencijama. U njemu se analizira koje su kompetencije potrebne za obavljanje aktivnosti. Kompetencijski model može se razviti različitim metodologijama i alatima od kvalitativnog do kvantitativnog. Predlažemo kreiranje kompetencijskog modela koji vodi prema razvoju standarda zanimanja za odabrana radna mjesta. Također, preporučujemo definiranje popisa preporučenih kompetencija za odabrane profile radnih mjesta (profile kompetencija) kao dio standarda zanimanja (dokazuje se posjedovanje stručnih/profesionalnih kompetencija).

Katalog kompetencija sadrži preporučene kompetencije potrebne za primjenu u policijskom obrazovnom sustavu. Katalog je potrebno kontinuirano ažurirati kako bi se gradila kvaliteta primjenom iskustva u provedbi standarda zanimanja u poslovnoj praksi, ali i kao odgovor na stalni tehnološki razvoj. Takvim modelom definiraju se preporučene kompetencije i profil radnog mjesta. Preporučene kompetencije čine zajedničku standardiziranu okosnicu za aktivnosti upravljanja ljudskim potencijalima.

Opis radnog mjesta, kao dio standarda zanimanja, i uz njih pripadajućih kompetencija prikazuju preporučene kompetencije potrebne za uspješno obavljanje radnih zadataka i aktivnosti na pojedinom radnom mjestu. Tako preporučene kompetencije čine profil radnog mjesta. Profil radnog mjesta, kao dio standarda zanimanja za odabrana radna mjesta, i katalog kompetencija, izrađeni su na temelju kompetencijskog modela, sukladno postojećim opisima poslova koji odgovaraju potrebama radnih mjesta za izvršiteljima s određenim kompetencijama.

Oblikovanjem standarda zanimanja stvara se pretpostavka za izradu standarda kvalifikacija, što bi omogućilo oblikovanje profesije policijskog službenika – nastavnika, i to stjecanjem djelomične ili cjelovite kvalifikacije (nastavnik u policijskom obrazovanju).

Mehanizam provjere, kao kontrolna komponenta sustava, omogućuje procjenu kompetencija. Taj mehanizam olakšavao bi jedinstveno upravljanje kompetencijama u cjelokupnom policijskom obrazovnom sustavu.

Pri izradi i usvajanju kompetencijskog okvira postoje logički koraci: analiza uvjeta rada, uključenost stručnjaka koji izvode posao, sastavljanje preliminarnog popisa kompetencija, uključujući i stručnjake i dionike, grupiranje kompetencija u osnovne kompetencije ili skupine i njihovo imenovanje te provjera valjanosti i revidiranje okvira nakon osvrta i iskustava s njim.

Kreiranjem kompetencijskog okvira stvaraju se uvjeti za izradu standarda zanimanja za pojedina radna mjesta, a time i pretpostavka za novi standard kvalifikacije.

Slijedom navedenog stvaraju se efikasni skupovi ishoda učenja i programi formalnog i neformalnog obrazovanja u svrhu cjeloživotnog obrazovanja. Obrazovanje s orijentiranošću na cjeloživotno obrazovanje temelji se na ishodima učenja, a to znači da se obrazovanje usmjerava prema onim sadržajima koji su primjenjivi i provjerljivi u realizaciji, tj. pri obavljanju neke aktivnosti (Herceg, Zovko, 2016).

5. HRVATSKI KVALIFIKACIJSKI OKVIR – OSNOVA RAZVOJA STANDARDA U POLICIJSKOM OBRAZOVANJU

Hrvatski kvalifikacijski okvir je reformski instrument kojim se uređuje cjelokupni sustav kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Republici Hrvatskoj.

Za razumijevanje Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira važna je hipoteza da obrazovni programi sadržavaju ishode učenja koji su temelj za podršku ključnim poslovima na različitim radnim mjestima. Hrvatski kvalifikacijski okvir nastoji osigurati poveznicu između nužnih kompetencija na našim radnim mjestima i ishoda učenja u obrazovnim programima. Instrument je podržan alatima koji daju empirijsku potvrdu potrebama tržišta rada, primjerice anketa o standardu zanimanja. Instrument je također dinamičan, a alati su namijenjeni praćenju tržišta rada pa Hrvatski kvalifikacijski okvir te potrebe pretvara u standardizirane ishode koji su transparentni, dostupni svima i prenosivi u različite obrazovne programe.

Proces povezivanja tržišta rada i policijskog obrazovanja, na primjeru kvalifikacije namijenjene tržištu rada, počinje definiranjem sektorskih zanimanja (ako postoje) i ispitivanjem u kojim se djelatnostima zapošljavaju osobe s tim zanimanjima. Nakon toga se anketiraju poslodavci u djelatnostima u kojima je uporaba znanja i vještina primarna za potrebe tih radnih mjesta, a zatim definiraju kompetencije i na temelju njih izrađuju ishode učenja i skupovi ishoda učenja koji postaju dijelom obrazovnih programa. Upravo su izrađeni standardi cilj instrumenta kvalifikacijskog okvira te osiguravaju kvalitetu i jamče ishode učenja za iste kvalifikacije (MRMS, 2016).

Poveznica između standarda zanimanja i standarda kvalifikacije istražuje se uporabom anketa o standardu zanimanja. Da bi se provelo kvalitetno korištenje tim instrumentom, važno je poznavati poveznicu između zanimanja, radnih mjesta, ključnih poslova i skupova kompetencija kao elemenata razvoja standarda zanimanja, ali i skupova ishoda učenja koji su dio standarda kvalifikacije (Herceg, Zovko, Vrcelj, 2018).

Zaključimo da jedno zanimanje (policijski službenik – nastavnik) može objedinjavati više srodnih radnih mjesta, a da je središte same ankete o standardu zanimanja na ključnim poslovima koji se provode na odgovarajućim radnim mjestima, a unutar njih na znanjima, vještinama te samostalnosti i odgovornosti, tj. kompetencijama. Nakon toga slijedi grupiranje kompetencija u skupove kompetencija koji bi se trebali odražavati u standardu kvalifikacije.

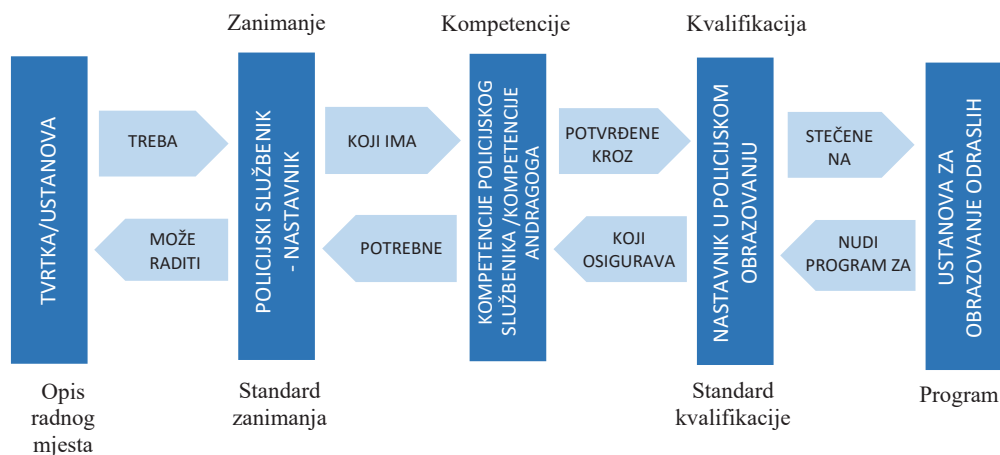
Standard kvalifikacije je podloga s kojom se povezuju obrazovni programi. Tri su osnovna razloga zašto nam trebaju standardi, a to su transparentnost (uključujući umanjene utjecanja sukoba interesa), pouzdanost, odnosno osiguranje kvalitete te stvaranje podloge za vrednovanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Ishodi učenja zapisani u standardu kvalifikacije koja se stječe završetkom određenog programa, polazniku će učiniti jasnijima kompetencije koje se stječu završetkom programa za stjecanje kvalifikacije.

Standardiziranost minimalnih zajedničkih ishoda učenja koji nužno moraju biti sadržani u programima koji se s tim standardom kvalifikacije povezuju, a koji su dogovoreni između relevantnih dionika u sustavu, predstavljaju nacionalni standard koji postaje podloga za osiguranje kvalitete i pouzdanost za stjecanje kvalifikacije. Osim u obliku ishoda učenja, standardiziranost je važna i za uvjete stjecanja određenih skupova ishoda učenja i vrednovanja. U standardu kvalifikacije propisuje se koji akademski profil treba imati osoba koja provodi vrednovanje određenih skupova ishoda učenja te u kakvim uvjetima, kojim resursima i primjenom kojih metodologija se vrednovanje treba odvijati. Tako će se kompetencije povezati s ishodima učenja, što je i cilj cjelokupnog procesa Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (Herceg, Zovko, Vrcelj, 2018).

6. PROGRAMI POLICIJSKOG OBRAZOVANJA KAO NACIONALNI OBRAZOVNI STANDARDI

Ključna novost uvedena u obrazovni sustav, a potaknuta europskim politikama, jesu obrazovni programi utemeljeni na ishodima učenja. Za razumijevanje Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira važna je hipoteza da programi obrazovanja sadržavaju ishode učenja koji su temelj za podršku ključnim poslovima na različitim radnim mjestima. Hrvatski kvalifikacijski okvir osigurava sponu između nužnih kompetencija na radnim mjestima i ishoda učenja u obrazovnim programima. Instrument je povezan alatima koji daju empirijsku potvrdu potrebama tržišta rada, primjerice anketa o standardu zanimanja. Isto tako instrument je dinamičan, a alati su namijenjeni praćenju potreba na tržištu rada pa Hrvatski kvalifikacijski okvir potrebe pretvara u standardizirane ishode koji su transparentni, dostupni svima i prenosivi u različite obrazovne programe (MRMS, 2016).

Koncept povezivanja tržišta rada i policijskog obrazovanja na primjeru kvalifikacije namijenjene tržištu rada (autorice ovog rada predlažu da kvalifikacije u sustavu policijskog obrazovanja budu namijenjene tržištu rada), možemo prikazati na sljedeći način:

Slika 1: Koncept povezivanja tržišta rada i policijskog obrazovanja

Proces počinje definiranjem sektorskih zanimanja (ako su postojeća) i ispitivanjem u kojim se djelatnostima zapošljavaju osobe s tim zanimanjem. Nakon toga slijedi anketiranje poslodavaca u djelatnostima u kojima je uporaba znanja i vještina primarna za potrebe tih radnih mjesta te definiranje kompetencija na temelju kojih se izrađuju ishodi učenja i skupovi ishoda učenja koji postaju dijelovi obrazovnih programa.

Upravo su tako izrađeni standardi cilj instrumenta kvalifikacijskog okvira te osiguravaju kvalitetu i jamče iste ishode učenja za iste kvalifikacije (MRMS, 2016).

Poveznica između standarda zanimanja i standarda kvalifikacije istražuje se korištenjem ankete o standardu zanimanja. Kako bi se provelo kvalitetno korištenje tog instrumenta, važno je poznavati poveznicu između zanimanja, radnih mjesta, ključnih poslova i skupova kompetencija, kao elemenata za razvoj standarda zanimanja, ali i skupova ishoda učenja koji su dio standarda kvalifikacije.

Jedno zanimanje može objedinjavati više srodnih radnih mjesta, dok je središte same ankete o standardu zanimanja na ključnim poslovima koji se provode na odgovarajućim radnim mjestima, a unutar njih na znanjima, vještinama te samostalnosti i odgovornosti, tj. kompetencijama. Nakon toga slijedi grupiranje kompetencija u skupove kompetencija, koji bi se trebali odražavati u standardu kvalifikacije.

Standard kvalifikacije su sadržaj i struktura određene kvalifikacije, a uključuje sve podatke za određivanje razine, obujma i profila kvalifikacije te podatke koji su potrebni za osiguranje i unapređenje kvalitete standarda kvalifikacije (minimalni zajednički ishodi učenja koji trebaju biti sadržani u svakom programu koji se povezuje s tim standardom kvalifikacije, npr. nastavnik u policijskom obrazovanju). Standard kvalifikacije je podloga s kojom se povezuju obrazovni programi.

Ishodi učenja, koji su zapisani u standardu kvalifikacije koja se stječe završetkom određenog obrazovnog programa, poslodavcu, obrazovnoj ustanovi i samom polazniku obrazovnog programa učinit će jasnijima kompetencije koje se stječu završetkom programa za stjecanje kvalifikacije.

Standardiziranost minimalnih zajedničkih ishoda učenja, koji nužno moraju biti sadržani u programima i povezani sa standardom kvalifikacije, konsenzusom se moraju dogovoriti između relevantnih dionika u sustavu jer jedino tako predstavljaju nacionalni standard koji postaje podloga za osiguranje kvalitete i pouzdanost za stjecanje kvalifikacije. Osim u obliku ishoda učenja, standardiziranost je važna i za uvjete stjecanja određenih skupova ishoda učenja i uvjete vrednovanja. U standardu kvalifikacije propisuje se koji akademski profil treba imati osoba koja provodi vrednovanje određenih skupova ishoda učenja te u kakvim se uvjetima, kojim resursima te primjenom kojih metodologija vrednovanje treba odvijati. Tako će se kompetencije povezati s ishodima učenja, što je i cilj cjelokupnog procesa Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira.

Kvalitetan nastavnik u policijskom obrazovanju jedan je od najvažnijih čimbenika koji utječe na uspješnost učenja. On osposobljava buduće generacije za napredovanje u okruženju brzih, trajnih i temeljnih promjena. Nastavnička profesija vrlo je važna u razvoju obrazovanja i često se nalazi pred iznimno promjenjivim zahtjevima koji iziskuju razvoj novih kompetencija. Upravo razvijanje tih kompetencija zahtijeva kvalitetnu koncepciju programa, a time i nove metodičke pristupe poučavanju/učenju.

7. ZAKLJUČAK

Postojanje jasno definiranoga kompetencijskog okvira omogućilo bi planiranje i organizaciju nastavnika u policijskom obrazovanju u skladu s definiranim kompetencijama potrebnim za njihov rad, ali bi i upućivalo na potrebu za stalnim učenjem i praćenjem trendova i primjena u struci te osiguravanje boljih individualnih, ali i institucionalnih rezultata i postignuća. Takav kvalitetan kompetencijski okvir omogućio bi snažnije povezivanje s jasno definiranim kompetencijskim ishodima policijske i andragoške profesije koji se mogu operacionalizirati u obliku predloženih uvjeta napredovanja i profiliranja pojedinca u sustavu policijske profesije. Isto bi tako kvalitetan kompetencijski okvir omogućio i jasnije definiranje kriterija zapošljavanja i napredovanja, temeljem kompetencija, potrebnih za ulazak ili napredovanje u policijskoj profesiji. Kompetencijski okvir, koji su predložile autorice ovoga rada, pruža izvorni znanstveni doprinos unapređenju sustava policijskog obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja te razvoja kompetencijskog profila policijskog službenika – nastavnika.

LITERATURA:

1. Campion, M. A., Fink, A. A., Ruggeberg, B. J., Carr, L., Phillips, G. M., Odman, R. B. (2011). Doing competencies well: Best practices in competency modeling. *Personnel Psychology*, 64 (1), 225-262.
2. Herceg, J., Zovko, A. i Vrcelj, S. (2018). Nacionalni standardi u andragogiji kao uvjet kvalitete cjeloživotnog obrazovanja. U: Rajić, V. i Kušić, S. (ur.). *Upravljanje kvalitetom u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 81-89.
3. Herceg, J., Zovko, A. (2016). Programi obrazovanja odraslih kao temelj razvoja osiguranja kvalitete. U: Matijević, M.; Žiljak, T. (ur.) *Komu treba obrazovanje odraslih?* Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 40-47.
4. Ingvarsson (2002). *Development of a National Standards Framework for the Teaching Profession*. Melbourne: Australian Council for Educational Research
5. Orr, J. E., Sneltjes, C, Dai, G. (2010). Best practices in developing and implementing competency models. *Korn Ferry Institute Report*, July, 1-16.
6. *Pravilnik o policijskom obrazovanju* (NN 113/12., 81/13., 5/14. i 155/22.)
7. Punnitamai, W. (2002). The application of competency modeling for human resource management: a holistic inquiry. *The Journal of Public Administration*, 3, 113-132.
8. *Smjernice za izradu standarda zanimanja*. (2016). Ministarstvo rada i mirovinskog sustava.
9. *Upute za izradu standarda kvalifikacija*. (2015). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
10. *Uredba o klasifikaciji radnih mjesta policijskih službenika* (NN 7/22.).
11. *Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (NN 22/13., 41/16., 64/18., 47/20. i 20/21.
12. *Zakon o policiji* (NN 34/11., 130/12., 89/14., 151/14., 33/15., 121/16. i 66/19.).

JADRANKA HERCEG*, DIJANA GRACIN**, DAVORKA MARTINJAK***

Lifelong Learning and Professional Development of Police Officers - Teachers of Educational Police Programs

Abstract

Knowledge, skills, attitudes and values are rapidly becoming obsolete today, and the initial education of no one, not even a police officer, can be qualified to function and face all current and future professional challenges successfully. Quality police and andragogical education should be available to police officers – teachers conducting classes in any form of police education throughout their careers. The synthesis of the above will serve as a starting point in the creation of future quality police education programs based on sustainable skills and knowledge with a deeper understanding of the legislative framework, business processes, practice and organisational culture. Therefore, it is of utmost importance to make police officers aware of the need for continuous training and taking responsibility for their own professional development.

The aim of this research is to develop the competency profile of a police officer–teacher. Analysing the different dimensions of teaching competences, the paper will reflect on those that make up the competence profile of police officers–pedagogical, psychological, methodical, communication, social, information-communication, intercultural, organisational and competencies for working in professional police education.

The created competency profile of a police officer–teacher will further develop police education in the context of lifelong learning.

Keywords: *professional development, police officer, lifelong learning, legislative framework, competence profile.*

---

* Jadranka Herceg, Assistant Professor, Croatian Military Faculty

** Dijana Gracin, Assistant Professor, Croatian Military Faculty

*** Davorka Martinjak, PhD, Ministry of the Interior

KRUNOSLAV ANTOLIŠ*

DEZINFORMACIJE U DIGITALNOM DOBU

Sažetak¹

U radu se istražuje pojavu dezinformacija i lažnih vijesti u suvremenom digitalnom okruženju. Naglašava se da dezinformatori koriste naprednu tehnologiju, uključujući botove, tvornice trolova i ciljano oglašavanje, kako bi manipulirali informacijama na društvenim mrežama. Dezinformacije predstavljaju ozbiljnu prijetnju demokraciji i zahtijevaju sustavan pristup njihovom suzbijanju.

Rad također ističe da čak i digitalno obrazovani ljudi ponekad teško prepoznaju manipulirane vijesti. Stoga se naglašava važnost prepoznavanja dezinformacija na individualnoj i institucionalnoj razini, te se preporučuje provjera sadržaja, autora, izvora, datuma i drugih elemenata prije dijeljenja informacija. U radu se nude brojni alati za analizu video materijala, slika i web stranica, uključujući alate za provjeru vjerodostojnosti, geolokaciju, detekciju plagijata, analizu sličnosti i druge tehnike analize informacija. Također se ističe važnost zaštite privatnosti i sigurnosti na internetu kroz korištenje virtualnih strojeva, VPN-ova i drugih alata. Nadalje, rad naglašava potrebu za sustavnim pristupom u borbi protiv dezinformacija kako bi se zaštitio integritet informacijske i komunikacijske infrastrukture, jer je očuvanje informacija ključno za povjerenje javnosti i zdravlje demokracije.

Rad također govori o proširenjima preglednika za blokiranje oglasa poput Adblock Plus-a, AdGuard-a i uBlock Origin-a, ističući njihove različite značajke. Također nudi napredne tehnike pretraživanja, uključujući operatore pretraživanja za precizno filtriranje rezultata pretraživanja. Osim toga, rad se bavi analizom e-pošte, sigurnosnim aspektima datoteka i alatima za prikupljanje i analizu informacija s društvenih medija (SOCMINT). Naglašava se važnost praćenja online aktivnosti i analize metapodataka društvenih medija. Kroz sve ove teme, rad pruža korisne informacije za online istraživanja, zaštitu privatnosti i analizu informacija s društvenih medija u digitalnom dobu.

Ključne riječi: dezinformacije, digitalno doba, društvene mreže, metapodaci, obrazovanje

---

* izv.prof.dr.sc. Krunoslav Antoliš, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Policijska akademija "Prvi hrvatski redarstvenik", MUP Republika Hrvatska, Av. Gojka Šuška 1, Zagreb, kantolis@fkz.hr

¹ Rad je nastao temeljem istraživanja u projektu Erasmus + KA220-HED - Cooperation partnerships in higher education (2022./2025.)

UVOD

Lažne vijesti i dezinformacije, odnosno namjerno izmijenjene informacije s ciljem obmanjivanja ljudi, postaju sve rašireniji globalni pojavni oblik. Primjerice Tynes, B. M., Stewart, A., Hamilton, M., & Willis, H. A. kažu kako internetske dezinformacije, dezinformacijske kampanje i propaganda danas postaju trajni problemi. Fenomen suvremenih dezinformacija, često nazivanih “lažnim vijestima”, višestruk je izazov digitalnog doba. Dezinformatori danas ne samo da izmišljaju informacije i šire ih, podsjećajući na u povijesti već viđenu propagandu i dezinformacije, već također koriste naprednu informacijsko komunikacijsku tehnologiju za manipuliranje tekstem, slikama i video zapisima. Ovu manipulaciju društvenim aspektom društvenih medija orkestriraju različiti akteri, teko primjerice Howard, Neudert, Prakash, i Vosloo ističu da dezinformacije širene ljudskim djelovanjem, botovima i plaćenim organiziranim skupinama tzv. tvornicama trolova djeluju zlonamjerno kako bi se stekao politički utjecaj i financijska dobit, odobravanje ideja i popularnost. Richard Rogers, Sabine Niederer navode kako se u nizu empirijskih studija, koristeći se digitalnim metodama i podatkovnim novinarstvom, istražuje se u kojoj su mjeri društveni mediji omogućili prodor inozemnih operacijama dezinformiranja, rasprostranjeno objavljivanje i širenje sumnjivog sadržaja kao i ekstremne komentatore sa značajnim brojem sljedbenika koji napadaju mainstream mediji kao lažne.“

Dezinformacije predstavljaju različite oblike obmanjujućeg ili neprikladnog sadržaja koji se koristi s ciljem manipulacije percepcijom ili uvjeravanja javnosti u nešto što nije istina. Evo nekoliko ključnih kategorija dezinformacija: fiktionalni sadržaj, koji je potpuno izmišljeni sadržaji koji nemaju veze s istinom; prerađeni sadržaj, koji koristi stvarne informacije ili slike, ali se izobličavaju senzacionalnim naslovima ili populističkim metodama kako bi privukli pažnju; lažni izvori, kod kojih se dezinformatori maskiraju kao ugledni izvori, često koristeći imena ili brendiranje poznatih agencija kako bi stekli povjerenje publike; varljive tvrdnje kod kojih dezinformatori plasiraju obmanjujuće informacije kao činjenice, često putem komentara ili tvrdnji koje nisu potkrijepljene dokazima; netočan kontekst, gdje se činjenice prezentiraju u ispravnom kontekstu, ali se kombiniraju s lažnim informacijama, često kroz naslove članaka koji ne odražavaju stvarni sadržaj; satira i parodija, kada se smiješne priče koje nisu istinite predstavljaju se kao stvarne, bez namjere nanijeti ozbiljnu štetu; neusklađenost informacija, gdje naslovi, slike ili opisi ne odgovaraju stvarnom sadržaju; sponzorirani sadržaj je kada se oglašavanje ili PR materijali prikazuju kao neovisni novinarski sadržaj; propaganda, kada se sadržaj koristi kako bi se oblikovali stavovi, vrijednosti i znanje publike; pogreške u izvješćima koje su napravile novinske agencije ili mediji.

Uspon umjetne inteligencije (AI) otvara vrata novim oblicima dezinformacija i dezinformacija. Sintetički mediji koriste AI za stvaranje, manipulaciju i izmjenu podataka i multimedije kako bi zavarali ili promijenili izvorno značenje. Postoji zabrinutost da

bi sintetički mediji mogli širiti lažne vijesti, dezinformacije i podrivati povjerenje u stvarnost te automatizirati kreativne procese.

Prepoznavanje dezinformacija kao dvostrukog problema koji uključuje manipulaciju sadržajem i njegovu pojačavanje, što je ključno, kako na individualnoj tako i na institucionalnoj razini. U tom kontekstu, bez obzira radi li se o novinarima, istražiteljima, agencijama za provođenje zakona, istraživačima, edukatorima ili običnim građanima, potreban je sustavni pristup u ispunjavanju sve veće potražnje za suzbijanjem svih vrsta dezinformacija, od izmišljenog i izmijenjenog sadržaja do web stranica koje prodaju lažne vijesti i dezinformacije na digitalnim platformama i društvenim mrežama.

Čak i digitalno obrazovanim mladim ljudima ponekad je teško prepoznati manipulirane vijesti. Važno je napomenuti da čak šest od deset vijesti koje se dijele na društvenim mrežama nisu ni pročitane od strane korisnika koji ih dijele. Otprilike 85 % Europljana smatra «lažne vijesti» problemom u svojoj zemlji, dok njih 83 % smatra da predstavljaju prijetnju demokraciji uopće.

Dezinformacije su posebno opasne jer su često organizirane, podržane resursima i tehnologijom, a stvaratelji dezinformacija pokušavaju iskoristiti ranjivosti informacijsko komunikacijskih sustava i potencijalne pristaše kako bi širili svoje poruke. Društvene mreže i njihove personalizacijske alatke olakšavaju širenje lažnih priča i dezinformacija. U mnogim slučajevima, ove vijesti manipuliraju emocijama kako bi privukle pažnju i stvorile što više klikova, bilo iz ekonomskih ili ideoloških motiva.

Bitno je za uočiti kako društvene mreže i digitalne platforme igraju ključnu ulogu u širenju dezinformacija što posljedično otvara pravno pitanje regulacije tih platformi. Zbog toga su njihova samoregulacija i povećani pritisci na njih, usmjereni s ciljem poboljšanja kontrole i odgovornost u svezi sa sadržajem koji objavljuju.

Ovaj članak na osnovu istraživanja koje je provedeno na Policijskoj akademiji, MUP RH, nudi i preporuke vezane uz provjeru: sadržaja, vrste medija, autora, izvora, slike, uključujući provjere cirkulacije sadržaja, a predlaže također i korištenje web alata kao što su URL skeneri, ekstenzije preglednika, baze podataka crnih lista i alati za praćenje društvenih medija za platforme kao što su Facebook, TikTok, YouTube, kao i alati za analizu slika i videa.

Sustavni pristup je nužnost u ispravnom postavljanju borbe protiv dezinformacija u suvremenom dobu, unutar digitalnog okružja. On omogućuju dublje razumijevanje zamršenog odnosa između društvenih medija i dezinformacija, ističući kako se neprovjerene dezinformacije koje potječu s društvenih platformi mogu infiltrirati u glavne medije i utjecati na širi javni diskurs.

U konačnici, ovaj rad ima za cilj svojim spoznajama i prijedlozima, osnažiti stručnjake i institucije zadužene za očuvanje jedne od najvitalnijih vrijednosti u liberalnim društvima, a to je informacija. Točnosti i otpornosti informacija izravno utječu na povjerenje javnosti, kvalitetu javnog diskursa i cjelokupno zdravstveno stanje

demokracije. Rješavanje problema dezinformacija treba se promatrati kao stalnu bitku za zaštitu integriteta naše informacijske i komunikacijske infrastrukture.

Sustavni pristupa zaštiti od dezinformacija

Pérez-Escolar, Ordóñez-Olmedo i Alcaide-Pulido u svom radu *Fact-Checking Skills And Project-Based Learning About Infodemic And Disinformation* navode da obrazovanje predstavlja esencijalni temelj za zaštitu od dezinformacija, dok Van der Linden i sur. uz navedeno naglašavaju i važnost predlaganja rješenja koja se bave i ranjivošću učenika. Da biste se uspješno obranili od dezinformacija, ključno je imati sustavni pristup pripremi kontrolnog popisa za provjeru informacija. Antoliš K., Pačelat J. naglašavaju kako je razotkrivanje dezinformacija ključno za njihovo uspješno suzbijanje, a ovaj popis trebao bi obuhvaćati niz provjera kako bismo osigurali da su informacije koje konzumiramo vjerodostojne i točne.

Na popisu provjera trebali bismo uključiti sljedeće aspekte:

1. Vjerodostojnost Sadržaja: Prva provjera trebala bi se fokusirati na vjerodostojnost samog sadržaja. Trebali bismo procijeniti jesu li iznesene činjenice i statistike uvjerljive i podržane relevantnim izvorima.
2. Provjera Datuma: Važno je provjeriti točnost datuma kako bismo bili sigurni da je informacija aktualna i u korelaciji s trenutnim događajima.
3. Pouzdanost Izvora: Trebamo pažljivo provjeriti pouzdanost izvora informacija. To uključuje analizu URL-a, web stranice i/ili računa na društvenim medijima.
4. Provjera Autora: Autora članka trebali bismo procijeniti s obzirom na njihovu prepoznatljivost u struci, iskustvo i opus djelovanja. Ovo nam pomaže utvrditi autoritet autora.
5. Analiza Slike i Videozapisa: Slike i videozapise iz članka trebali bismo pažljivo analizirati kako bismo osigurali da nisu lažni ili manipulirani.
6. Provjera Referenci: Ukoliko su u članku navedene reference, trebali bismo provjeriti jesu li te reference pouzdane i podržavaju li iznesene tvrdnje.
7. Svijest o Vlastitoj Pritajenoj Pristranosti: Važno je biti svjestan vlastitih pristranosti i razmisliti o tome kako one mogu utjecati na našu prosudbu. Trebali bismo održavati skeptičan pristup.
8. Nakon što obavimo ovakvu pripremnu analizu, tek tada bismo trebali razmisliti o dijeljenju članka ili informacija.

Kako bismo osigurali sigurno radno okruženje, možemo poduzeti nekoliko preventivnih mjera:

1. Virtualni Stroj: Stvaranje virtualnog stroja kao emuliranog okruženja omogućuje nam izoliranje virtualnog računala od stvarnog, čime se povećava sigurnost.

2. Čišćenje Računala: Redovito čišćenje računala, uključujući brisanje povijesti pretraživanja i kolačića, pomaže očuvati privatnost i anonimnost pri pregledavanju interneta.
3. Virtualna Privatna Mreža (VPN): Korištenje VPN-a štiti internetski promet šifriranjem i skriva IP adresu, čime se osigurava anonimnost i zaštita online identiteta.
4. Proxy Poslužitelji: Proxy poslužitelji omogućuju skrivanje korisničkih IP adresa, čime se povećava sigurnost i privatnost pri pregledavanju interneta.
5. Sigurni Internet Preglednici: Odabir sigurnih internet preglednika kao što su Google Chrome, Mozilla Firefox, Microsoft Edge, Safari i Opera prvi je korak u osiguranju sigurnog pregledavanja interneta.
6. Proširenja Preglednika: Proširenja preglednika, kao što su dodaci za poboljšanje sigurnosti i privatnosti, mogu dodatno pojačati zaštitu računala.
7. Antivirusni Softver i Vatrozidi: Korištenje antivirusnih programa i vatrozida pomaže u zaštiti računala od kibernetičkih napada i zlonamjernog softvera.
8. Testiranje Veze: Važno je redovito provoditi testiranje veze kako bismo bili sigurni da ne dolazi do curenja važnih informacija s našeg računala.

Dodatno, možemo koristiti online alate poput <https://ipleak.net/> i <https://amiunique.org/> kako bismo provjerili informacije koje su dostupne o nama i zaštitili svoju privatnost. Neki autori Astuti, S. I., Giri, L., & Hidayah, N. preporučuju Video Web dramske serije za borbu protiv dezinformacija su inovacija u dopiranju do publike i njihovom poučavanju.

Alati za analizu video materijala i slika

Video materijali

U ovom poglavlju, istražujemo alate za analizu video materijala, uključujući inverznu pretragu video snimaka, pregled metapodataka, preuzimanje video sadržaja te alate za provjeru i uređivanje video materijala.

Inverzna pretraga video snimaka je moćna tehnika i alat za pronalaženje informacija o videozapisima i slikama na internetu. Ona uspoređuje sadržaj slika ili video isječaka s postojećim izvorima, omogućujući preciznije pretraživanje nego ikad prije. Za izvođenje inverzne pretrage videozapisa možete koristiti alate poput <https://berify.com> i <https://www.google.com/imghp>.

Analiza video sadržaja, također poznata kao analitika video sadržaja (VCA) ili video analiza (VA), predstavlja sposobnost automatske analize video materijala radi otkrivanja vremenskih i prostornih događaja. Ova tehnologija koristi video materijal za analizu i poboljšanje učinka timova ili pojedinaca. Analiza se može provoditi u stvarnom

vremenu, a rezultati su dragocjeni za sveobuhvatno razumijevanje učinka timova, bilo da se radi o vašem timu ili suparnicima.

Prilikom provođenja video analize, važno je postavljati relevantna pitanja, kao što su: Tko je autor ovog videa? Kome je namijenjen ovaj video? Kada je ovaj video snimljen? Koji je glavni koncept videa? Možete provesti analizu video zapisa putem alata kao što su <http://lvcdn.net/gop> i <https://snapwonders.com/upload/analyse-video>.

Slično fotografijama, video snimci također sadrže metapodatke o mjestu na kojem su snimljeni. Osim toga, formate spremnika poput AVI i MP4 prate metainformacije o kodecima, video i audio tokovima te još mnogo toga. Preglednik metapodataka omogućuje otkrivanje informacija o video datotekama koje možda niste bili svjesni. Metapodatke video zapisa možete analizirati putem alata kao što su <https://www.metadata2go.com> i <https://www.flexclip.com/tools/metadata-video>.

Video Downloader je softver koji se koristi za preuzimanje video sadržaja s različitih platformi kao što su YouTube i Facebook. Ako želite preuzeti videozapise s interneta, možete koristiti dobro poznate platforme poput YouTubea i Vimea, budući da su obično sigurne od zlonamjernog softvera. Alati za preuzimanje videozapisa lokalno dostupni su na web stranicama kao što su <https://catchvideo.net> i <https://smallseotools.com/online-video-downloader>.

Video verifikacija je usluga koja se temelji na sveprisutnim računalnim kamerama, pametnim sigurnosnim kamerama i pametnim telefonima. Ova usluga koristi fotografije i video materijale kako bi potvrdila identitet osoba. Provjeru video materijala možete obaviti putem alata kao što je <https://www.invid-project.eu/tools-and-services/invid-verification-plugin> (proširenje).

Video uređivanje, odnosno montaža, predstavlja umjetnost manipulacije i kombiniranja video datoteka kako bi se stvorio konačni video projekt. Video uređivači mogu izrezivati filmske isječke, prilagođavati zvuk, dodavati digitalne efekte i provoditi druge tehničke izmjene video datoteka. Možete uređivati video datoteke koristeći alate poput <https://clideo.com> i <https://www.kapwing.com/studio/editor>.

Slika

Softver za analizu slika, također poznat kao softver za prepoznavanje slika ili računalni vid, koristi umjetnu inteligenciju za obradu slika i izdvajanje detalja. Algoritmi strojnog učenja često se primjenjuju za identifikaciju različitih objekata, pružajući mnoge korisne primjene za različite brendove.

Obrnuto pretraživanje slika, poznato i kao pretraživanje temeljeno na sadržaju slika (CBIR), uključuje uporabu uzorka slike kako bi se izvršila pretraga u CBIR sustavima. Ogljedna slika igra ključnu ulogu u ovom postupku, jer sustav koristi njezinu strukturu za pretragu informacija. Možete izvršiti obrnuto pretraživanje slika putem <https://tineye.com> i <https://www.google.com/imghp>.

Analiza Slike Analiza slike ili analiza slika odnosi se na proces izvlačenja smislenih informacija iz digitalnih slika pomoću tehnika obrade digitalnih slika. Ovi zadaci mogu biti jednostavni, poput čitanja bar kodova, ili složeni, kao što je prepoznavanje lica. Računala su neizostavna za analizu velikih količina podataka i složene računske zadatke, dok ljudski vizualni korteks ostaje neprocjenjiv za analizu visoke razine informacija. To je posebno važno u medicini, sigurnosti i daljinskim istraživanjima. Mnogi alati za analizu slika inspirirani su modelima ljudske vizualne percepcije, uključujući rubne detektore i neuronske mreže. Možete izvršiti analizu slika putem <https://www.aperisolve.com> i <https://snapwonders.com/upload/analyse-photo-or-image>.

Slika Forenzika Forenzika slika primjenjuje znanost o slikama i ekspertno znanje za tumačenje slika u pravnim kontekstima. Ovo uključuje tumačenje sadržaja slika i samih slika u pravnom okruženju. Detekcija forenzike slika može se izvršiti putem <https://29a.ch/photo-forensics> i <https://fotoforensics.com>.

Preglednik Metapodataka Metapodatak je informacija o drugim podacima koja se često nalazi u datotekama, ali nije vidljiva na prvi pogled. Metapodaci se koriste za razne svrhe, uključujući informacije o autoru, datumu stvaranja i drugim relevantnim podacima. Preglednik metapodataka poput [Metadata2Go.com](https://www.metadata2go.com) omogućuje pristup tim skrivenim metapodacima u datotekama kao što su slike, dokumenti, videozapisi i audio zapisi. To je korisno za očuvanje privatnosti i pruža uvid u informacije koje se možda ne vide na prvi pogled. Možete provjeriti metapodatke slika putem <https://exifdata.com> i <https://jiml.com>.

Pretvarač Slike u Tekst Alati za pretvaranje slike u tekst omogućuju kopiranje teksta s fotografija i drugih vizualnih sadržaja. Ovi alati koriste tehnologiju optičkog prepoznavanja znakova (OCR) kako bi izdvojili tekst iz slika i omogućili njegovo kopiranje. To je posebno korisno za izdvajanje teksta iz formata poput PNG. Možete koristiti alate poput <https://www.onlineocr.net> i <https://ocr.space/copyfish> (kao ekstenziju preglednika).

Prepoznavanje Lica Prepoznavanje lica koristi se za identifikaciju ljudskih lica na slikama i videozapisima, uključujući utvrđivanje identičnosti lica na različitim slikama ili pronalaženje određenih lica među velikim zbirkama slika. Ovo je posebno korisno u sigurnosnim i identifikacijskim aplikacijama. Možete izvršiti prepoznavanje lica putem <https://pimeyes.com/en> i <https://betaface.com/demo.html>.

Steganografska Detekcija Steganografija je tehnika skrivanja informacija unutar drugih podataka ili slika kako bi se izbjeglo otkrivanje. Steganografska detekcija pomaže u otkrivanju takvih skrivenih informacija u datotekama. To uključuje otkrivanje promjena u veličini datoteka, formatu, datumu zadnje izmjene i drugim karakteristikama koje ukazuju na prisutnost steganografije. Detekciju steganografije možete izvršiti putem <https://mcafee.com/enterprise/en-us/downloads/free-tools/steganography.html>.

Procjena Geolokacije Slike Procjena geolokacije slike omogućuje određivanje mjesta na kojem je slika snimljena putem kartografskog prikaza. Ovo se postiže povlačenjem

ili klikom na oznaku na karti svijeta na temelju slike. Također, ove alate možete koristiti za procjenu geolokacije slika koje ste prenijeli. Možete izvršiti procjenu geolokacije slika putem <https://labs.tib.eu/geoestimation>.

Alati zasnovani na Webu

Analiza Domena Proces analize domena uključuje stjecanje temeljnih informacija od strane softverskih inženjera. Njihova svrha je steći dovoljno znanja kako bi razumjeli kontekst problema i donijeli kvalitetne odluke tijekom analize zahtjeva i drugih faza procesa softverskog inženjeringa. Riječ “domena” ovdje se odnosi na opće područje poslovanja ili tehnologije gdje korisnici planiraju koristiti softver. Istraživanje Informacija o Domenama, vidi na: <https://whois.domaintools.com> i <https://centralops.net/co>.

Skener URL-ova s Malverom Koristite ovaj alat za skeniranje URL-ova kako biste otkrili zlonamjerni softver i potencijalne prijetnje identitetu. IPQS skener za zlonamjerne URL-ove pruža stvarnovremene rezultate s preciznom analizom putem strojnog učenja. Ovo vam omogućuje da provjerite URL-ove za moguće prijetnje kao što su krađa identiteta, zlonamjerni softver, virusi, zloupotreba ili problemi s reputacijom. Upotrijebite ovaj besplatan alat za skeniranje URL-ova kako biste se zaštitili od sumnjivih veza, prijevara ili opasnih web stranica. Možete pregledavati korisnički generirane sadržaje, e-poštanske poruke i poveznice, a sve s ciljem pouzdanog otkrivanja URL-ova koji predstavljaju prijetnju identitetu. IPQS upravlja najvećom mrežom prijetnji na internetu, omogućujući našim stručnjacima i algoritmima za strojno učenje da brže otkriju zlonamjerne URL-ove, sumnjive veze i lažno ponašanje nego bilo koji drugi servis. Imate izravan pristup izvorima podataka o prijetnjama i alatima za prevenciju prijevara, što vam omogućuje jednostavnu implementaciju ovih usluga u vlastito okruženje. To vam omogućuje provjeru vaših URL-ova kako biste bili sigurni da nisu zaraženi zlonamjernim softverom ili da se ne ponašaju sumnjivo. Otkrijte informacije o URL-ovima web mjesta: <https://www.ipqualityscore.com/threat-feeds/malicious-url-scanner>, <https://urlscan.io>, <https://www.urlvoid.com>

DNS Pretraživanje Općenito, DNS pretraživanje je proces dobivanja DNS zapisa s DNS poslužitelja. To se može usporediti s traženjem telefonskog broja u telefonskom imeniku, pa se zato naziva “pretragom”. Međusobno povezana računala, poslužitelji i pametni telefoni moraju znati kako prevesti adrese e-pošte i imena domena koje ljudi koriste u smislene numeričke adrese, a upravo to DNS pretraživanje omogućuje. Otkrijte informacije o sustavima naziva domena (DNS): <https://dnschecker.org/all-dns-records-of-domain.php>, <https://viewdns.info>

Provjerite na Crnoj Listi Provjerom na crnoj listi testira se IP adresa poslužitelja e-pošte na više od 100 crnih lista e-pošte temeljenih na DNS-u (često se nazivaju stvarnim vremenom, DNSBL ili RBL). Ako je vaš poslužitelj e-pošte na crnoj listi,

može se dogoditi da vaša e-pošta ne bude isporučena. Crne liste e-pošte često se koriste za smanjenje neželjene pošte. Ovaj alat provjerava je li domena uključena u bazu podataka neželjene pošte. Provjerite na crnoj listi na: <https://www.blacklistalert.org>, <https://mxtoolbox.com/blacklists.aspx>

Ekstraktor Slika Chrome proširenje “Image Extractor” omogućuje korisnicima izdvajanje slika i povezanih informacija sa sadržaja web stranice, uključujući nazive slika, alternativne tekstove i URL-ove. Korisnici također mogu preuzeti pojedinačne slike, kopirati URL-ove slika i preuzeti sve slike kao ZIP datoteku. Ovaj alat omogućuje ekstrakciju slika s web stranica. Ekstraktor slika dostupan na: <https://extract.pics>, <https://download-all-images.mobilefirst.me> (ekstenzija).

Detekcija Sličnosti Detekcija plagijata ili otkrivanje sličnosti sadržaja odnosi se na proces otkrivanja slučajeva plagijata ili kršenja autorskih prava unutar djela ili dokumenata. S porastom upotrebe računala i interneta, plagiranje tuđih radova postalo je češće. Ovaj alat pomaže u pronalaženju web stranica s sličnim sadržajem. Detekcija plagijata dostupna na: <https://www.copyscape.com>, <https://www.similarweb.com>

Arhiva Web Stranica Web arhiviranje je proces prikupljanja dijelova World Wide Weba kako bi se osiguralo da su informacije sačuvane u arhivu za buduće istraživače, povjesničare i javnost. Web arhivari koriste alate za indeksiranje weba kako bi automatski bilježili sadržaj zbog ogromne količine informacija dostupnih na webu. Najpoznatija organizacija za web arhiviranje je Wayback Machine, koja se trudi očuvati arhivu cijelog interneta. Pregledajte povijest web stranica na: <https://archive.org/web>, <https://archive.ph>

Analiza Malvera Analiza zlonamjernog softvera podrazumijeva razumijevanje ponašanja i svrhe sumnjivih datoteka ili URL-ova kako bi se otkrile potencijalne prijetnje. Rezultati analize pomažu u identifikaciji i suzbijanju tih prijetnji. Ovaj alat omogućuje analizu web stranica kako biste provjerili postoje li znakovi zlonamjernog softvera. Analizirajte web stranice na: <https://www.virustotal.com/gui/home/url>, <https://sitecheck.sucuri.net>

Proširenje preglednika

Proširenja preglednika s dodatnim funkcijama za zaštitu vaše radne okoline, uključujući blokiranje oglasa može igrati značajnu ulogu u borbi sa dezinformacijama.

Prema uglednim recenzijama, najbolji blokери oglasa u 2023. godini uključuju Adblock Plus, AdGuard i uBlock Origin. Svako od ovih proširenja omogućuje blokiranje oglasa bez problema, ali nisu sva ista. Na primjer, uBlock Origin efikasno blokira različite vrste oglasa, dok Adblocker za YouTube blokira samo autoplay video oglase.

uBlock Origin, koje ne treba miješati s uBlock ili μBlock, je iznimno popularno proširenje koje je dostupno za brojne preglednike. Međutim, važno je paziti na točnu verziju koju instalirate, jer proširenja s sličnim nazivima nisu ista. Ovo proširenje je lagano i efikasno, ne opterećuje memoriju i procesor, čineći vaše surfanje bez frustracija.

Osim toga, uBlock Origin je svestrani blokator sadržaja s poboljšanom sigurnosnom funkcionalnošću koja ne ometa vaše online aktivnosti. Pruža vam i pristup različitim listama, uključujući Fanbojev poboljšani popis za praćenje, spam404, Domaćina Dana Pollocka itd. Sve u svemu, uBlock Origin je najbolji izbor za one koji žele blokirati oglase bez usporavanja svojih računala. Osim toga, uBlock Origin se nalazi među osam najboljih YouTube naprednih alternativa za gledanje YouTube videozapisa. Ako preferirate Chromium temeljen preglednik za gledanje YouTube videozapisa bez oglasa, Kiwi preglednik je dobar izbor. S podrškom za preglednička proširenja, možete instalirati proširenja poput uBlock Origin i SponsorBlock kako biste uživali u gledanju YouTube videozapisa bez prekida. Za razliku od nekih drugih alternativa poput YouTube Vanced, Kiwi preglednik vam omogućuje prijavu na svoj Google račun.

ScriptSafe je Chrome proširenje koje korisnicima pruža kontrolu nad webom i osigurava sigurno pregledavanje. Betonira siguran i šifriran HTTPS protokol koji se koristi za zaštićenu komunikaciju putem interneta ili mreže.

Dodatno, Proširenje za Promjenu Geolokacije (Location Guard) omogućuje vam jednostavno mijenjanje vaše geografske lokacije kako biste zaštitili svoju privatnost. Možete postaviti željenu geografsku širinu i dužinu prema vašim preferencijama, skrivajući tako vašu stvarnu lokaciju.

Canvas Fingerprint Defender je lagano proširenje koje omogućuje skrivanje stvarnog otiska platna putem upotrebe lažnih nasumičnih vrijednosti. Umjesto potpune blokade otiska platna, ova metoda dodaje nasumični šum kako bi spriječila praćenje.

InVID WeVerify proširenje je moćan alat koji pomaže novinarima i provjeriteljima činjenica u identificiranju dezinformacija na internetu, posebno kod provjere videozapisa i slika na društvenim mrežama.

Image Downloader - Image Search - Pic Finder je kompaktni alat za pretragu i preuzimanje slika s interneta.

SingleFile je Safari proširenje koje omogućuje spremanje cijelih web stranica kao jedne HTML datoteke, uključujući slike, stilove, okvire i fontove.

User Agent Switcher je alat koji omogućuje emulaciju različitih preglednika i operativnih sustava u Chrome pregledniku, što vam omogućuje pregledavanje interneta kao da koristite druge preglednike.

Napredne tehnike pretraživanja

Važno je odabrati tražilicu prema svojim specifičnim potrebama, a neke od najčešće korištenih tražilica uključuju Google, Bing, Yahoo!, DuckDuckGo i Carrot2.

U svrhu preciznog filtriranja rezultata pretraživanja, možete koristiti operatore pretraživanja, poznate i kao “dorks”, u većini tražilica. Ovdje su neki od često korištenih operatora pretraživanja koje je autor osmislio kao primjere koji pojašnjavaju njihovu uporabu:

Operator “”: Upotrijebite navodnike (“”) kako biste dobili rezultate koji sadrže riječi u istom redosljedu kao u navodnicima.

Na primjer, “dezinformacija”.

Operator* : Zvezdicu (*) možete koristiti da zamijenite riječi ili slova koja nedostaju.

Primjerice, “dezinformacija je * informacija”.

Operator - : Ako koristite znak minus (-) s riječi iza sebe, možete isključiti određene riječi iz rezultata. Na primjer, “dezinformacija” - propaganda.

Operator stranica: Koristite ovaj operator kako biste dobili rezultate s određenih stranica ili domena. Na primjer, stranica s “dezinformacijama”: enisa.europa.eu.

Operator link: Pronađite stranice koje povezuju na određenu stranicu koristeći operator veza.

Na primjer, link “dezinformacije”: youtube.com.

Operator filetype: Tražite određeni tip datoteke pomoću ovog operatora.

Primjerice, “dezinformacije” filetype:pdf.

Operator intitle: Pronađite stranice koje sadrže određene riječi u naslovu.

Na primjer, intitle:”dezinformacije”.

Operator inurl: Pronađite stranice koje sadrže određene riječi u URL-u.

Na primjer, inurl:”dezinformacije”.

Operator intext: Pronađite stranice koje sadrže određene riječi unutar teksta na stranici.

Na primjer, intext:”dezinformacije”.

Također, možete koristiti prevodilačke usluge za prevodenje teksta s jednog jezika na drugi. Neki od popularnih prevoditelja uključuju Google prevoditelja (<https://translate.google.com>), Bing prevoditelja (<https://www.bing.com/translator>) i DeepL (<https://www.deepl.com/translator>).

Ako želite istovremeno pretraživati na dva jezika, preporučuje se korištenje alata poput <https://2lingual.com>.

Alati za provjeru i analizu - temeljeni na E-pošti

Provjera Valjanosti E-pošte Provjera e-pošte je proces kojim se utvrđuje je li adresa e-pošte stvarna i može li se na nju dostaviti poruka. Ovo je važno kako bismo izbjegli neželjenu poštu i poboljšali reputaciju pošiljatelja. Možete provjeriti valjanost e-pošte na stranicama poput <https://tools.emailhippo.com> i <https://centralops.net/co>.

Reputacija E-pošte Reputacija pošiljatelja e-pošte ocjena je koju davatelj internetskih usluga (ISP) dodjeljuje organizaciji koja šalje e-poštu. To igra ključnu ulogu u isporuci e-pošte. Što je reputacija viša, to je veća vjerojatnost da će ISP isporučiti e-poštu u poštanske sandučice primatelja. Možete analizirati reputaciju adrese e-pošte na stranicama poput <https://emailrep.io> i <https://easydmarc.com/tools/ip-domain-reputation-check>.

Provjera na Crnoj Listi Kada organizacija šalje e-poštu, ISP provjerava adresu e-pošte ili domenu na crnoj listi, što je popis domena i IP adresa označenih kao izvor neželjene pošte. Ako je adresa na crnoj listi, e-pošta se smatra neželjenom. Možete provjeriti status adrese e-pošte na crnoj listi putem stranica kao što su <https://mxtoolbox.com/blacklists.aspx> i <https://dnschecker.org/ip-blacklist-checker.php>.

Prikupljanje Zaglavlja E-pošte Zaglavlje e-pošte, ili internetsko zaglavlje, sadrži metapodatke o svakoj e-pošti, uključujući pošiljatelja, primatelja, rutu, vremensku oznaku i druge informacije. Davatelji e-pošte koriste zaglavlja za provjeru autentičnosti pošiljatelja i isporuku e-pošte. Možete pristupiti zaglavljima e-pošte putem svojih klijenata za e-poštu ili putem stranica kao što su <https://mxtoolbox.com/Public/Content/EmailHeaders>.

Analiza Zaglavlja E-pošte Zaglavlje e-pošte pruža detaljne informacije o pošiljatelju, uključujući autentičnost, IP adresu pošiljatelja i druge važne podatke. Analizom zaglavlja možete otkriti informacije o pošiljatelju. Možete analizirati zaglavlja e-pošte na stranicama kao što su <https://toolbox.googleapps.com/apps/messageheader> i <https://www.iptrackeronline.com/email-header-analysis.php>.

Proces analize IP adrese počinje s identifikacijom same adrese te pronalaskom vlasnika IP adrese. Tijekom istraživanja, traže se dodatne korisne informacije poput geolokacije, vrste mreže i povijesti problema s prijevarama povezanim s tom adresom. Više detalja o IP adresama možete pronaći na web stranicama kao što su <https://www.ipaddress.com/reverse-ip-lookup> i <https://securitytrails.com> (potrebna pretplata). Privitak e-pošte predstavlja računalnu datoteku koja se šalje zajedno s porukom e-pošte. Može se priložiti jedna ili više datoteka uz poruku kako bi se podijelili dokumenti i slike. Format datoteke EML, koji je skraćenica za elektroničku poštu ili e-poštu, koristi se za pohranu e-pošte u standardnom formatu. Stručnjaci za kibernetičku sigurnost razvili su Advanced Attachment Analysis kako bi razdvojili privitke na pojedinačne dijelove, analizirali ih neovisno, istražili njihove veze i dali ocjenu sigurnosti.

Vrste Datoteka i Sigurnost Postoje različite vrste datoteka, a neke su manje sigurne od drugih. Primjerice, tekstualne datoteke obično su bezopasne (.txt), dok slikovne datoteke (.jpg) mogu sadržavati viruse. Komprimirane datoteke (.zip/.rar) također su rizične jer virusi postaju aktivni prilikom izdvajanja datoteka iz njih. Postoje i audio (.mp3) i video datoteke (.mpg/.mpeg/.avi/.wmv/mov/.ram) koje mogu sadržavati prijetnje, kao i izvršne datoteke (.exe) koje su često rizične. Najsigurniji formati datoteka za privitke e-pošte uključuju fotografije (JPEG, JPG, GIF, PNG), dokumente (PDF, DOC, DOCX, HTML, HTM, XLS, XLSX, TXT), video zapise (MP4, MOV, WMV), prezentacije (PPT, PPTX) i audio datoteke (M4A, MP3, WAV). Možete provjeriti vrstu privitka na stranicama kao što su <https://www.checkfiletype.com/> i <https://filext.com/file-extension/CHECK>.

Analiza Malware-a Analiza zlonamjernog softvera koristi se za otkrivanje prijetnji i identifikaciju indikatora ugroženosti (IoC) kod novih varijanti zlonamjernog softvera. Sigurnosni alati i analitičari koriste te IoC-ove za prepoznavanje infekcija

zlonamjernim softverom. Analiza zlonamjernog softvera uključuje proučavanje jedinstvenih karakteristika, ciljeva, izvora i potencijalnih učinaka zlonamjernog koda, kao što su spyware, virusi, zlonamjerno oglašavanje i ransomware. Možete provesti analizu zlonamjernog softvera putem sigurnosnih postavki sustava Windows, a postupak uključuje tri faze: forenziku ponašanja, analizu koda i analizu pamćenja. Razlika između analize zlonamjernog softvera i otkrivanja zlonamjernog softvera leži u tome što analiza pomaže identificirati vrstu i varijantu zlonamjernog softvera te razumjeti kako se razlikuje od drugih vrsta, dok se otkrivanjem samo utvrđuje prisutnost zlonamjernog softvera na sustavu ili mreži. Možete provjeriti datoteke za zlonamjerni softver na stranicama poput <https://www.virustotal.com/gui/home/upload> i <https://www.hybrid-analysis.com>.

SOCMINT Alati

Alati za prikupljanje i analizu informacija iz društvenih medija (SOCMINT) predstavljaju moćno sredstvo za stjecanje dragocjenih uvida i inteligencije iz javno dostupnih podataka društvenih medija. SOCMINT, putem analize sadržaja na društvenim mrežama, može biti koristan u identificiranju i praćenju ekstremističkih skupina, nadziranju javnog raspoloženja i mišljenja te podršci istraga organa za provođenje zakona. Jedan od popularnih alata za pretraživanje društvenih mreža je dostupan na web stranici <https://www.social-searcher.com/google-social-search>.

Twitter Analytics, s druge strane, predstavlja snažan alat koji tvrtke mogu koristiti za detaljno praćenje učinka svojih Twitter kampanja putem analitičke nadzorne ploče. Za analizu i praćenje aktivnosti na Twitteru, mogu se koristiti alati kao što su <https://socialbearing.com> i <https://tweetbeaver.com>. Također, za vizualizaciju širenja informacija na društvenim mrežama, korisna je platforma <https://hoaxy.osome.iu.edu>, dok za stvarno-vremensko praćenje Twitter aktivnosti možete koristiti <https://tweetdeck.twitter.com>. Za preuzimanje video sadržaja s Twittera, koristan je alat dostupan na <https://www.downloadtwittervideo.com>.

Facebook Facebook predstavlja popularnu društvenu mrežu koja omogućava povezivanje i dijeljenje s obitelji i prijateljima putem interneta. Alat za pretraživanje indeksira sve informacije na Facebooku, uključujući objavljene fotografije i “lajkane” stvari, filtrirajući ih na one koje dijele korisnici s vama ili su javno objavljene. Besplatan Facebook Video Downloader omogućuje korisnicima da spremne svoje omiljene Facebook videozapise kako bi ih mogli gledati izvan mreže. Ovaj alat možete pronaći na <https://fdown.net>. Za pretraživanje profila i alate za analizu na Facebooku možete koristiti resurse kao što su <https://www.sowsearch.info> i <https://inteltechniques.com/tools/Facebook.html>.

LinkedIn LinkedIn je najveća svjetska profesionalna mreža na internetu, koja služi za pronalaženje poslovnih prilika, izgradnju profesionalnih odnosa i stjecanje potrebnih vještina za uspjeh u karijeri. Profil na LinkedInu omogućava korisnicima da istaknu

svoje iskustvo, vještine i obrazovanje te se povežu s drugim profesionalcima. Osim toga, LinkedIn nudi mogućnost organizacije izvanmrežnih događanja, sudjelovanja u grupama, pisanja članaka i više. Za pretragu profila možete koristiti <https://recruitin.net>, za alate za analitiku <https://www.inlytics.io>, a za preuzimanje video sadržaja s LinkedIna <https://www.expertsphp.com/linkedin-video-downloader>.

Instagram Instagram je popularna besplatna aplikacija za dijeljenje fotografija i videa dostupna na mobilnim uređajima. Korisnici mogu dijeliti svoje sadržaje s pratiteljima i pregledavati, komentirati i “lajkati” objave svojih prijatelja. Platforma također omogućava kreativcima dodavanje efekata poput filtera, glazbe i naljepnica te suradnju na sadržaju, uključujući i video duetne sadržaje. Za analizu profila na Instagramu možete iskoristiti <https://infact.com/tools/profile-analyzer>, dok za alate za analizu i praćenje aktivnosti na Instagramu možete koristiti <https://analisa.io> (uz pretplatu). Preuzimanje videozapisa s Instagrama moguće je putem <https://instadp.io>.

TikTok TikTok je popularna aplikacija za društvene medije koja omogućava stvaranje, pregledavanje i dijeljenje kratkih videozapisa. Korisnici mogu dodavati različite efekte i surađivati na sadržaju. Aplikacija je poznata po svojim zaraznim kratkim videima i personaliziranim feedovima. Za pretraživanje TikToka možete koristiti <https://www.osintcombine.com/tiktok-quick-search>, za analitiku kanala <https://socialblade.com/tiktok>, a za preuzimanje video sadržaja <https://ttdown.org>.

YouTube YouTube je popularna platforma za dijeljenje videozapisa na internetu, omogućavajući gledateljima da pregledavaju, dijele i izrađuju vlastite videozapise. Platforma nudi bogat sadržaj, a analizu kanala i metapodatke možete pronaći na <https://mattw.io/youtube-metadata> i <https://studio.youtube.com>. Preuzimanje video sadržaja s YouTubea možete obaviti putem <https://snapsave.io/en2>.

Obrazovanje i dezinformacije

Pružanje obrazovanja o dezinformacijama u suvremenom svijetu od presudnog je značaja za proces donošenja odluke. Potaknite druge da razvijaju sposobnost prepoznavanja dezinformacija pružanjem alata i izvora za kritičko razmišljanje i provjeru informacija. Obrazovanje o dezinformacijama može pomoći ljudima da budu bolje informirani i otporni na širenje lažnih informacija. Komunicirajte ljubazno i učinkovito, te ako se susretnete s osobom koja širi dezinformacije, budite ljubazni i učinkoviti u komunikaciji. Pružite im provjerene informacije i objasnite im zašto je važno oslanjati se na pouzdane izvore. Vaš pristup može imati veći utjecaj na promjenu njihovog mišljenja nego napad ili osuda. Pametno dijeljenje provjerenih informacija ključno je u borbi protiv dezinformacija i izgradnji pouzdane informacijske zajednice. Budimo odgovorni u našem pristupu informacijama i pomozimo drugima da budu bolje informirani.

Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno tijekom svibnja i lipnja 2023. godine, a imalo je za cilj – ispitati stavove, vjerovanja te navike i ponašanja vezana za dezinformacije na internetu kod studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti, te ispitati potencijalne prediktore tih ponašanja. U istraživanju su ispitane navike korištenja metoda za provjeru istinitosti informacija kod studenata Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti.

Sudionici i postupak

U istraživanju koje smo proveli, sudjelovalo je 278 sudionika (63.3% M, 36.7% Ž) prosječne dobi 29.29 godina (Sd= 6.36). Svi sudionici bili su studenti Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti (69.9% - Stručni studij kriminalistike, 30.1% - Specijalistički diplomski studij) od kojih 74.8% čine zaposlenici Ministarstva unutarnjih poslova. Od svih policijskih službenika u uzorku, prosječnog radnog staža u od 6.23 godine (Sd= 5.37), njih 23.4% radi na poslovima temeljne policije, 18% na kriminalističkim poslovima, 15.1% na poslovima granice, 8.6% u prometu te 5.1% u interventnoj jedinici policije.

Detaljni socio-demografski podaci prikazani su u sljedećoj tablici.

Sociodemografski podaci sudionika

Varijabla	M	Sd
Dob	29.29	6.36
Radni staž u MUP-u	6.23	5.37
		%
Spol	m	63.3
	ž	36.7
Razina studija kriminalistike	Stručni studij	71.9
	Specijalistički studij	28.1
Zaposlenik MUP-a	Da	74.8
	Ne	25.2
Vrsta poslova u policiji	temeljna	23.4
	kriminalistička	18.0
	granična	15.1
	prometna	8.6
	Interventna/specijalna	5.1
	upravni poslovi	2.2
	UPPS	1.4
drugi poslovi	25.9	

Provjera istinitosti/autentičnosti informacija

Correlations

		godina_ studija	dob	staž_mup	poznavanje_ engleskog	mjesto_ stanovanja	prosjek_ ocjena	Provjera istinitosti informacije COMP
godina_studija	r	1	.132*	.206**	.019	-.008	.021	.004
	Sig.		.029	.001	.756	.898	.740	.947
	N	274	274	273	262	274	255	274
dob	r	.132*	1	.694**	-.208**	.014	-.032	-.055
	Sig.	.029	.000	.000	.001	.815	.605	.359
	N	274	278	277	265	278	259	278
staž_mup	r	.206**	.694**	1	-.298**	.005	-.004	-.051
	Sig.	.001	.000		.000	.940	.952	.400
	N	273	277	277	264	277	258	277
poznavanje_ engleskog	r	.019	-.208**	-.298**	1	.031	-.008	.028
	Sig.	.756	.001	.000		.618	.899	.649
	N	262	265	264	265	265	249	265
mjesto_stanovanja	r	-.008	.014	.005	.031	1	-.089	.080
	Sig.	.898	.815	.940	.618		.151	.183
	N	274	278	277	265	278	259	278
prosjek_ocjena	r	.021	-.032	-.004	-.008	-.089	1	.007
	Sig.	.740	.605	.952	.899	.151		.913
	N	255	259	258	249	259	259	259
Provjera istinitosti informacije COMP	r	.004	-.055	-.051	.028	.080	.007	1
	Sig.	.947	.359	.400	.649	.183	.913	
	N	274	278	277	265	278	259	278

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Nij Nijedna soc-dem varijabla ne korelira značajno sa varijablom Provjera istinitosti/autentičnosti informacija.

Iskustva sa sigurnošću i vjerojatnosti korištenja metoda za zaštitu sigurnosti

Correlations

		Žrtva/meta kibernetičkog napada COMP	Vjerojatnost korištenja metode za zaštitu sigurnosti COMP	Provjera istinitosti informacije COMP
Žrtva/meta kibernetičkog napada COMP	Pearson Correlation	1	-.199**	-.063
	Sig. (2-tailed)		.001	.294
	N	278	278	278
Vjerojatnost korištenja metode za zaštitu sigurnosti COMP	Pearson Correlation	-.199**	1	.410**
	Sig. (2-tailed)	.001		.000
	N	278	278	278
Provjera istinitosti informacije COMP	Pearson Correlation	-.063	.410**	1
	Sig. (2-tailed)	.294	.000	
	N	278	278	278

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Provjera istinitosti/autentičnosti informacija značajno pozitivno korelira sa vjerojatnošću korištenja metoda za zaštitu sigurnosti ($r=0.410$, $p<0.01$). Sudionici koji vjerojatnije koriste metode za provjera istinitosti/autentičnosti informacija također vjerojatnije koriste metode za zaštitu sigurnosti. Također, negativna iskustva sa sigurnošću na internetu negativno su značajno povezana sa vjerojatnošću korištenja metoda za zaštitu sigurnosti ($r=-0.199$, $p<0.01$), dakle osobe koje vjerojatnije koriste metode za zaštitu sigurnosti imaju manje negativnih iskustava sa sigurnošću na internetu. Negativna iskustva sa sigurnošću na internetu nisu povezana sa vjerojatnošću korištenja metoda za provjeru istinitosti/autentičnosti informacija.

Informiranost o dezinformacijama i percepcija informiranosti drugih ljudi o dezinformacijama

Correlations

		Informiran sam o dezinformacijama COMP	Ljudi su informirani o dezinformacijama COMP	Provjera istinitosti informacije COMP
Informiran sam o dezinformacijama COMP	Pearson Correlation	1	.035	.354**
	Sig. (2-tailed)		.562	.000
	N	278	278	278
Ljudi su informirani o dezinformacijama COMP	Pearson Correlation	.035	1	-.037
	Sig. (2-tailed)	.562		.535
	N	278	278	278
Provjera istinitosti informacije COMP	Pearson Correlation	.354**	-.037	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.535	
	N	278	278	278

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Provjera istinitosti informacije pozitivno je značajno povezana sa informiranošću o dezinformacijama ($r=0.354$, $p<0.01$) – sudionici koji smatraju da su više informirani o dezinformacijama također vjerojatnije koriste metode provjere istinitosti informacije.

Percepcija učestalosti dezinformacija

Correlations

		Učestalost dezinformacija u medijima COMP	Učestalost dezinformacija na društvenim mrežama COMP	Provjera istinitosti informacije COMP
Učestalost dezinformacija u medijima COMP	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 278	.547** .000 278	.181** .002 278
Učestalost dezinformacija na društvenim mrežama COMP	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.547** .000 278	1 278	.253** .000 278
Provjera istinitosti informacije COMP	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	.181** .002 278	.253** .000 278	1 278

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Provjera istinitosti informacije pozitivno je značajno povezana sa percepcijom učestalosti dezinformacija u medijima ($r=0.181$, $p<0.01$) te na društvenim mrežama ($r=0.253$, $p<0.01$). Sudionici koji smatraju da u medijima i na društvenim mrežama ima više dezinformacija također vjerojatnije koriste metode provjere istinitosti informacije. Očekivano, percepcija učestalosti dezinformacija u medijima i na društvenim mrežama pozitivno je značajno povezana ($r=0.547$, $p<0.01$).

Učestalost i količina korištenja društvenih mreža i internetski portala

Correlations

	23. Koliko često odlazite na društvene mreže?	24. Koliko vremena dnevno provodite na društvenim mrežama?	29. Koliko često posjećujete internetske portale?	30. Koliko vremena dnevno provodite na internetskim portalima?	31. Koliko često dijelite (share) sadržaj na društvenim mrežama?	32. Koliko često objavljujete vlastiti sadržaj na društvenim mrežama?	Provjera istinitosti informacije COMP
23. Koliko često odlazite na društvene mreže?	1 278	.955** .000 278	.138* .021 278	.121* .044 278	-.078 .196 278	-.136* .023 278	.074 .217 278
24. Koliko vremena dnevno provodite na društvenim mrežama?	.955** .000 278	1 278	.220** .000 278	.195** .001 278	-.073 .223 278	-.133* .027 278	.071 .237 278

29. Koliko često posjećujete internetske portale?	.138 [*] 0.21 278	.220 ^{**} .000 278	1 278	.913 ^{**} .000 278	.174 ^{**} .004 278	.137 [*] .022 278	-.052 .389 278
30. Koliko vremena dnevno provodite na internetskim portalima?	.121 [*] .044 278	.195 ^{**} .001 278	.913 ^{**} .000 278	1 278	.202 ^{**} .001 278	.113 .060 278	-.037 .542 278
31. Koliko često dijelite (share) sadržaj na društvenim mrežama?	-0.78 .196 278	-.073 .223 278	.174 ^{**} .004 278	.202 ^{**} .001 278	1 278	.522 ^{**} .000 278	-.040 .505 278
32. Koliko često objavljujete vlastiti sadržaj na društvenim mrežama?	-.136 [*] 0.23 278	-.133 [*] 0.27 278	.137 [*] .022 278	.113 .060 278	.522 ^{**} .000 278	1 278	-.081 .180 278
Provjera istinitosti informacije COMP	-0.74 .217 278	.071 .237 278	-.052 .389 278	-.037 .542 278	-.040 .505 278	-.081 .180 278	1 278

Nijedna varijabla učestalosti i količine korištenja društvenih mreža i internetskih portala ne korelira značajno sa varijablom provjere istinitosti informacije.

Diskusija

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da većina ispitanika (66.9%) smatra da je dovoljno informirana o opasnostima dezinformacija, te da lako raspoznaje dezinformacije od istine (55.4%) dok njih manje od polovice (48.9%) smatra da su dovoljno informirani o načinima raspoznavanja dezinformacija. Nadalje, muškarci značajno češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija od žena ($t=2.674$, $df=276$, $p=0.008$), dok je regresijski model rezultirao sa dva najznačajnija prediktora: pojedinci koji vjerojatnije koriste metode za zaštitu vlastite privatnosti i sigurnosti na internetu ($\beta=0.7$, $p < .05$) te pojedinci koji smatraju da su bolje informirani o opasnostima i o načinima raspoznavanja dezinformacija ($\beta=0.106$, $p < .05$) češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija ($R^2=0.551$, $F=168.821$, $p<0.001$). Daljnja analiza korelacija sugerira da oni pojedinci koji smatraju da dezinformacije imaju značajniji utjecaj na društvo te da su dezinformacije učestalije u medijima također češće koriste metode za provjeru istinitosti informacija.

Ishodi učenja

Na osnovu u radu prezentiranog pristupa, te provedenih istraživanja, mogli bi smo predložiti ishode učenja za kolegij koji bi u fokusu imao informacijsko komunikacijske tehnologije i njihovu zlouporabu putem stvaranja i širenja dezinformacija. Ishodi

učenja su ključni za stvaranje svijesti i kompetencija potrebnih za suočavanje s problemom dezinformacija u digitalnom dobu te zaštite kvalitete informacija i javnog diskursa. Razumijevanje pojma dezinformacije, gdje bi ishod učenja bio da polaznici razumiju što su dezinformacije i lažne vijesti, te kako se razlikuju od istinitih informacija. Prepoznavanje globalnog širenja dezinformacija, s ciljem da bi polaznici trebali biti osviješteni da su dezinformacije globalni problem koji utječe na društva diljem svijeta. Razumijevanje uloge digitalne tehnologije, gdje bi ishod učenja bio obuhvatiti razumijevanje kako digitalna tehnologija, uključujući društvene medije, olakšava širenje dezinformacija. Identifikacija aktera dezinformacija, gdje bi polaznici trebali prepoznati različite aktere koji šire dezinformacije, kao što su botovi, tvornice trolova i drugi. Razumijevanje društvenih aspekata dezinformacija, gdje bi ishod učenja uključivao razumijevanje kako dezinformacije utječu na društveni diskurs i demokraciju. Prepoznavanje potrebe za sustavnim pristupom, gdje bi polaznici trebali razumjeti potrebu za sustavnim pristupom suzbijanju dezinformacija na individualnoj i institucionalnoj razini. Razumijevanje teškoća u prepoznavanju dezinformacija, gdje bi ishod učenja obuhvatio osvješćivanje o tome koliko je teško ponekad prepoznati manipulirane vijesti, čak i za digitalno obrazovane osobe. Studija nad djecom u Finskoj, koju su proveli Vartiainen, Kahila, Tedre, Sointu i Valtonen, osim potrebe za dubljim razumijevanjem problematike dezinformacija kao zadaće obrazovnoga sustava sa nužnostima navedenima od strane većine ovdje navedenih autora, naglašava i potrebu izučavanja dezinformacija kroz kolegije koji se bave informacijsko komunikacijskim sadržajima i mehanizmima strojnog učenja, uključujući praćenje i profiliranje, podatkovni inženjering i oglašavanje temeljeno na psihometriji. S druge strane, neki autori, poput Farmera (Farmer, 2019) smatraju da bi ključnu ulogu u suočavanju s dezinformacijama trebali imati školski knjižničari. Svijest o pravnoj regulaciji digitalnih platformi također je važno uključiti kao očekivani ishod učenja, gdje bi polaznici trebali biti svjesni pitanja regulacije digitalnih platformi i njihovih napora za suzbijanje dezinformacija. Poznavanje alata za provjeru informacija, gdje bi ishod učenja uključivao poznavanje alata i tehnika za provjeru informacija, kao što su provjera izvora, analiza slika i video materijala te analiza metapodataka. Razumijevanje važnosti borbe protiv dezinformacija, gdje bi polaznici trebali razumjeti da rješavanje problema dezinformacija ima ključnu ulogu u zaštiti integriteta informacijske i komunikacijske infrastrukture te demokracije. Razumijevanje važnosti proširenja preglednika u zaštiti online rada. Prepoznavanje uloge proširenja preglednika u poboljšanju sigurnosti i funkcionalnosti preglednika. Shvaćanje kako proširenja preglednika mogu pomoći u borbi protiv dezinformacija i blokiranju oglasa. Poznavanje popularnih proširenja preglednika i njihovih značajki. Da mladi preferiraju informirati se putem društvenih mreža u odnosu na tradicionalne medije, potvrdilo je i najnovije istraživanje nad mladom meksičkom populacijom, koje je proveo Galarza-Molina i istraživanje nad mladom afričkom populacijom koje su proveli Camara, Banu i Abeck.

Prepoznavanje proširenja kao što su Adblock Plus, AdGuard i uBlock Origin. Razumijevanje različitih značajki tih proširenja, uključujući blokiranje oglasa i poboljšanu sigurnosnu funkcionalnost. Sposobnost odabira odgovarajućeg proširenja preglednika. Razumijevanje važnosti odabira pravog proširenja za svoje potrebe. Poznavanje kriterija za odabir proširenja, uključujući učinkovitost, lakoću korištenja i sigurnost. Poznavanje naprednih tehnika pretraživanja i operatera pretraživanja. Razumijevanje kako koristiti operatore pretraživanja za precizno filtriranje rezultata pretraživanja. Poznavanje operatora kao što su “”, *, -, stranica, link, filetype, intitle, inurl i intext. Upotreba alata za provjeru i analizu e-pošte. Razumijevanje procesa provjere valjanosti e-pošte i njezine reputacije. Poznavanje alata za provjeru e-pošte na crnoj listi, prikupljanje zaglavlja e-pošte i analizu zaglavlja. Analiza sigurnosnih aspekata datoteka i zlonamjernog softvera. Razumijevanje različitih vrsta datoteka i njihove razine sigurnosti. Poznavanje postupka analize zlonamjernog softvera i kako identificirati potencijalne prijetnje. Upotreba SOCMINT alata za prikupljanje i analizu informacija s društvenih medija. Razumijevanje važnosti SOCMINT alata u analizi društvenih medija. Sposobnost korištenja alata za pretraživanje, analizu i preuzimanje sadržaja s društvenih medija kao što su Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram, TikTok i YouTube. Razumijevanje važnosti praćenja i analize online aktivnosti. Prepoznavanje svrhe praćenja online aktivnosti, uključujući praćenje performansi kampanja na društvenim mrežama. Sposobnost analize metapodataka i statistike društvenih medija. Ovi ishodi učenja pomažu stvoriti temeljno razumijevanje proširenja preglednika, tehnika pretraživanja, analize e-pošte, sigurnosnih aspekata datoteka, SOCMINT alata i praćenja online aktivnosti, što može biti korisno u online istraživanjima, zaštiti privatnosti i analizi informacija s društvenih medija.

Zaključak

Zaključno ovaj rad naglašava ozbiljnost problema dezinformacija u digitalnom dobu i potrebu za djelovanjem na različitim razinama kako bismo se suočili s ovim izazovom. Lažne vijesti i manipulacija informacijama su sveprisutni, a digitalne tehnologije i društvene mreže olakšavaju njihovo širenje. Različiti akteri, uključujući botove i tvornice trolova, koriste različite strategije za širenje dezinformacija, često ciljajući na emocionalne reakcije kako bi privukli pažnju.

Prepoznavanje problema dezinformacija treba biti prioritet na individualnoj i institucionalnoj razini. Sustavan pristup za suzbijanje dezinformacija uključuje provjeru vjerodostojnosti informacija, analizu izvora i autora te svijest o vlastitim pristranostima. Društvene mreže i digitalne platforme također treba staviti pod povećani nadzor i regulaciju kako bi se smanjilo širenje dezinformacija.

Također, u radu se ističe važnost primjene sustavnog pristupa provjeri informacija uz korištenje različitih online alata i tehnika, uključujući analizu slika, analizu e-pošte

i analizu zlonamjernog softvera. Socijalni medijski alati za prikupljanje informacija također su istaknuti kao moćno sredstvo za analizu društvenih medija.

Uz to, proširenja preglednika igraju ključnu ulogu u zaštiti online okoline i borbi protiv dezinformacija, a neka od njih su prepoznata kao posebno učinkovita u blokiranju oglasa i zaštiti od različitih prijetnji.

Sve navedeno, a posebice provedenog istraživanja ukazuje na potrebu za obrazovanjem i osvješćivanjem javnosti o dezinformacijama te razvojem i primjenom alata i tehnika koje će pomoći u zaštiti informacijske i komunikacijske infrastrukture te promicanju zdravog javnog diskursa i demokracije u digitalnom dobu.

LITERATURA

1. Antoliš K., Pačelat J. (2023). *Razotkrivanje dezinformacija*, Medijska istraživanja, 2023, (u tisku)
2. Astuti, S. I., Giri, L., & Hidayah, N. (2020). *Video Web Drama Series for Combating Disinformation an Innovation in Reaching and Teaching Audience*. *Aspiration Journal*, 1(1), 1–31. <https://doi.org/10.56353/aspiration.v1i1.9>
3. Bertelsmann Stiftung (2023). *Europeans want decisive action against disinformation on the Internet*, <https://techxplore.com/news/2023-08-europeans-decisive-action-disinformation-internet.html>
4. Erasmus + KA220-HED - *Cooperation partnerships in higher education* (2022./2025.)
5. Farmer, L. S. (2019). *News Literacy and Fake News Curriculum: School Librarians' Perceptions of Pedagogical Practices*. *Journal of Media Literacy Education*, 11(3), 1-11.
6. Galarza-Molina, R. (2023). *Youth in the face of disinformation: A qualitative exploration of Mexican college students' attitudes, motivations, and abilities around false news*. *Communication & Society*, 97-113.
7. Howard, P. N., Neudert, L. M., Prakash, N., & Vosloo, S. (2021). *Digital misinformation/disinformation and children*. UNICEF. Retrieved on February, 20, 2021.
8. Ismael Alvarez, Marcin Golizda, Istvan Heredi, Joseph Jones, Gianluigi Me, Ioan-Cosmin Mihai, Peter Pots, Ionuț Stoica, Cătălin Zetu: *The Osint For Analyzing Fake News Guide*
9. Pérez-Escolar, M., Ordóñez-Olmedo, E., & Alcaide-Pulido, P. (2021). *Fact-checking skills and project-based learning about infodemic and disinformation*. *Thinking Skills and Creativity*, 41, 100887.
10. Richard Rogers , Sabine Niederer, *Politika manipulacije društvenim medijima*, Amsterdam University Press , 23. listopada 2020.

11. Tynes, B. M., Stewart, A., Hamilton, M., & Willis, H. A. (2021). *From Google Searches to Russian Disinformation: Adolescent Critical Race Digital Literacy Needs and Skills*. *International Journal of Multicultural Education*, 23(1), 110-130.
12. UNHCR (2021). *Using Social Media in Community Based Protection*. A Guide. <https://www.unhcr.org/innovation/wp-content/uploads/2021/01/Using-Social-Media-in-CBP.pdf>
13. Van der Linden S, Roozenbeek J, Compton J. (2000). *Inoculating Against Fake News About COVID-19*. *Front Psychol*.
14. Vartiainen, H., Kahila, J., Tedre, M., Sointu, E., & Valtonen, T. (2023). More than fabricated news reports: Children's perspectives and experiences of fake news. *Journal of Media Literacy Education*, 15(2), 17-30.

KRUNOSLAV ANTOLIŠ*

DISINFORMATION IN THE DIGITAL AGE

Abstract

The paper investigates the emergence of disinformation and fake news in the modern digital environment. It emphasises that misinformers use advanced technology, including bots, troll factories and targeted advertising, to manipulate information on social networks. Disinformation represents a serious threat to democracy and requires a systematic approach to their suppression.

The paper also points out that even digitally literate people sometimes find it difficult to recognise manipulated news. Therefore, the importance of recognising disinformation at the individual and institutional level is emphasised, and it is recommended to check the content, author, source, date and other elements before sharing information. The paper offers a number of tools for analysing video material, images and web pages, including tools for checking credibility, geolocation, plagiarism detection, similarity analysis and other information analysis techniques. It also highlights the importance of protecting privacy and security online through virtual machines, VPNs and other tools. Furthermore, the paper emphasises the need for a systematic approach in the fight against misinformation in order to protect the integrity of the information and communication infrastructure because the preservation of information is essential for public trust and the health of democracy.

The paper also discusses ad-blocking browser extensions like Adblock Plus, AdGuard, and uBlock Origin, highlighting their various features. It also offers advanced search techniques, including search operators to filter search results precisely. In addition, the paper addresses email analysis, file security aspects and social media information collection and analysis (SOCMINT) tools. The importance of monitoring online activity and social media metadata analysis is emphasised. Through all these topics, the paper provides valuable information for online research, privacy protection and analysis of social media information in the digital age.

Keywords: *misinformation, digital age, social networks, metadata, education.*

---

* Prof. Krunoslav Antoliš, University of Applied Science in Criminal Investigation and Public Security, Zagreb

SILVIJA PEJAKOVIĆ-ĐIPIĆ*

SVJEDOCI PRETRAGE DOMA I POSLOVNIH PROSTORIJA PRIVILEGIRANIH PROFESIJA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Sažetak

Pretraga doma i drugih prostora pravno je normirana radnja sastavljena od istraživanja i vlastitog opažanja činjenica koju državna tijela na zakonom propisani način poduzimaju u slučaju vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo u svrhu pronalaženja počinitelja kaznenog djela, predmeta ili tragova važnih za kazneni postupak kad je vjerojatno da se oni nalaze u određenom prostoru (čl. 240. st. 2. Zakona o kaznenom postupku, ZKP). Pretpostavlja ulaznje u dom i traženje predmeta ili osoba (čl. 252. st. 3. ZKP-a). Pretragu doma nalaže sud na temelju obrazloženog zahtjeva policije i sud njezino izvođenje povjerava policiji kao dijelu izvršne vlasti zaduženoj za provođenje zakona. Budući da je hrvatski kaznenopravni sustav jedan od rijetkih koji za provedbu pretrage doma propisuje obaveznu prisutnost najmanje dva punoljetna građanina kao svjedoka (čl. 254. st. 2. ZKP-a), čak i na ustavnoj razini, analizirat će se sudska praksa Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u pitanjima pretrage doma i njezine zakonitosti. Autorica će u sklopu istraživanja provesti analizu pojma doma prema konvencijskom pravu, obavezne prisutnosti osoba kod pretrage poslovnih prostorija privilegiranih profesija te obavezne prisutnosti potvrdnih svjedoka na pretrazi doma u praksi ESLJP-a. Cilj istraživanja jest utvrditi je li pravilo o obaveznoj prisutnosti dva punoljetna svjedoka ključno u zaštiti pojedinih prava na pretrazi i označava li ESLJP to kao povredu prava na privatnost iz članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹

Ključne riječi: *pretraga doma, prisutnost svjedoka, privilegirane profesije, potvrdni svjedoci.*

---

* dr. sc. Silvija Pejaković-Đipić, predavač, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, Hrvatska

¹ Istraživanja u radu temelje se na dijelu istraživanja iz autoričina doktorskog rada naziva: *Kaznenoprocetni i policijski aspekti nazočnosti građana svjedoka na pretrazi doma*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022.

1. OPĆENITO O POJMOVIMA DOMA I POSLOVNIH PROSTORIJA PRIVILEGIRANIH PROFESIJA

Obavezna prisutnost svjedoka na pretrazi doma predstavlja rijetkost u poredbenom pravu, a istodobno je riječ o normi ustavnog ranga čiji je *ratio* postojanja zaštita nepovredivosti doma (čl. 34. st. 3. Ustava Republike Hrvatske). Cilj je utvrditi je li pravilo o obaveznoj prisutnosti svjedoka na pretrazi doma ključno u zaštiti pojedinih prava i označava li ESLJP njegovo kršenje kao povredu prava na privatnost iz čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu EKLJP). Stoga će se u radu obraditi pojam doma prema konvencijskom pravu te pitanja obavezne prisutnosti svjedoka na pretrazi doma i poslovnih prostorija privilegiranih profesija primjenom osnovnih znanstvenih metoda, normativnom i teorijskom analizom relevantne prakse Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu ESLJP).

Pojam doma u svakidašnjem životu i pravno poimanje doma nisu nužno jednako određeni. *Krapac* navodi da pojam doma treba tumačiti šire od uobičajenog svakodnevnog pojma, izgrađenog zatvorenog prostora u kojem osoba obitava, jer prema tumačenju ESLJP-a, domom se smatraju i objekti koji s uobičajenim pojmom obitavanja ne moraju biti terminološki povezani, već postoji nečija volja u tom smislu.² Iako Ustav RH i Zakon o kaznenom postupku ne koriste isti izričaj za objekt pretrage (dom – stan), jasno je da nije riječ o građevinskom ili drugom materijalnom objektu, već prostoru u kojem osoba uživa svoje pravo na privatnost i nepovredivost doma, ističe *Krapac*.³ *Smerdel* navodi da je prema čl. 34. Ustava dom nepovrediv i bez pristanka nositelja prava nitko ne može ući u nečiji stan, kuću ili bilo koji objekt koji se smatra domom ili trajnim boravištem.⁴ *Pavišić* piše da ljudi kao dom koriste različite prostore, a priroda samog prostora koji osoba smatra domom, stvarna prava vlasništva, namjena objekta i tehničke značajke prostora imaju manju važnost od stvarne svrhe korištenja prostora kao doma.⁵ *Zupančić* ističe da razlika u pojmovima *stanovanje* i *dom* u slovenskom i hrvatskom Ustavu nije velika – posebnost je što hrvatski Ustav stavlja naglasak na moralnu dimenziju ističući da je stambeni prostor u kojem netko boravi njegov *dom*.⁶ *Barros* navodi da je *dom* moćna i bogata riječ koja označava mnogo više od fizičke strukture jer pobuđuje misli na obitelj, sigurnost, privatnost i zajednicu.⁷ Četvrti amandman američke Povelje o pravima odnosi se na zaštitu doma (stanovanja) i ima dvije klauzule – prva zabranjuje

² Krapac, D. (2015). *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*. VII. neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine; str. 317.

³ Krapac, D. (1999). *Sudska praksa: Izdvajanje zapisnika o nezakonitoj pretrazi*. Vol. 6, broj 1. Zagreb: HLJKPP; str. 282.

⁴ Smerdel, B., Sokol, S. (2009). *Ustavno pravo*. Zagreb: Narodne novine; str. 136.

⁵ Pavišić, B. i sur. (2010). *Kazneno postupovno pravo*. Treće izdanje. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci; str. 256.

⁶ Zupančić i dr. (2000). *Ustavno kazensko procesno pravo*. Treće izdanje. Ljubljana: Založba Pasadena; str. 544.

⁷ Barros, B. D. (2006). *Home as a Legal Concept*. Vol. 46 (255). Santa Clara: Santa Clara Law Review; str. 255.

neosnovane pretrage, a druga opisuje nalog, ističe *Slobogin*.⁸ Međutim, *Amar* smatra da je njegova svrha ponajprije osnovanost pretrage doma.⁹

Prema čl. 8. EKLJP-a, svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, *doma* i dopisivanja.¹⁰ ESLJP je u svojim tumačenjima zauzeo stav da se pojam doma ne odnosi samo na privatni dom pojedinca.¹¹ *Omejec* navodi da pojam doma u engleskom prijevodu EKLJP (*home*) ima uže značenje od francuskog prijevoda Konvencije (*domicile*).¹² Riječ „prebivalište“ (*domicile*) u francuskoj verziji čl. 8. ima šire značenje od pojma dom i može se odnositi i na ured profesionalne osobe. Stoga pojam doma podrazumijeva i sjedište tvrtke koju vodi privatna osoba i sjedište pravne osobe, podružnice ili drugi poslovni prostori.¹³ „Dom će obično biti mjesto, fizički definirano područje, u kojem se razvija privatni i obiteljski život. Pojedinaac ima pravo na poštovanje svog doma, što znači da bi neovlašteni ulazak u nečiji dom predstavljao kršenje tog prava.“¹⁴ Tako se u praksi ESLJP pojam doma odnosi i na poslovne prostorije i urede u javnim tijelima.¹⁵

U predmetu *Orlić protiv Hrvatske* ESLJP navodi da čl. 34. Ustava ne jamči izričito pravo na poštovanje nečijeg doma u smislu čl. 8. Konvencije, nego mu je cilj osiguranje zaštite od neovlaštenih pretraga.¹⁶ U predmetu *Brežec protiv Hrvatske* ESLJP ističe da pojam *doma* u smislu čl. 8. nije ograničen na prostorije koje su u zakonitom posjedu ili koje su zakonito postavljene, već je to samostalan pojam koji ne ovisi o domaćoj pravnoj klasifikaciji. Je li neki prostor *dom* u smislu čl. 8. st. 1. ovisi o činjeničnim okolnostima – postojanju dovoljnih i trajnih veza s konkretnim mjestom.¹⁷ Slično ističe ESLJP u predmetima *Paulić protiv Hrvatske*¹⁸ i *Škrtić protiv Hrvatske*.¹⁹ U predmetu *Oluić protiv Hrvatske* ESLJP navodi da će „dom obično biti mjesto, fizički definiran

⁸ Slobogin, C. (2002). *Criminal Procedure: Regulation of police investigation: legal, historical, empirical and comparative materials*. Third edition. San Francisco: Lexis Nexis; str. 107.

⁹ Amar, A. R. (1997). *The Constitution and Criminal Procedure, First Principles*. New Haven and London: Yale University Press; str. 31.

¹⁰ Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/97., 6/99. – proć. tekst, 8/99 – ispr., 14/02., s izmjenama i dopunama iz Protokola br. 14. uz Konvenciju koji je stupio na snagu 1. lipnja 2010. (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 1/06.).

¹¹ Kusak, M. (2016). *Mutual admissibility of evidence in criminal matters in the EU – A study of telephone tapping and home search*. Antwerpen: IRCP research series, Volume 53, Maklu; str. 104.

¹² Omejec, J. (2013). *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški acquis*. Zagreb: Novi informator; str. 936.

¹³ Saint-Paul Luxembourg S. A. protiv Luxembourg, Zahtjev broj 26419/10, Strasbourg, 18. 4. 2013., čl. 37.

¹⁴ Rachwalski i Ferenc protiv Poljske, Zahtjev br. 47709/99, Strasbourg, 28. 7. 2009., čl. 68.

¹⁵ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 104.

¹⁶ Orlić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 48833/07, Strasbourg, 21. lipnja 2011.

¹⁷ Brežec protiv Hrvatske, Zahtjev br. 7177/10, Strasbourg, 18. srpnja 2013.

¹⁸ Paulić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 3572/06, Strasbourg, 22. listopada 2009.

¹⁹ Škrtić protiv Hrvatske, Zahtjev br.64982/12, Strasbourg, 5. prosinca 2013.

prostor, gdje se razvija privatni i obiteljski život“.²⁰ Slično ESLJP navodi i u predmetu *Udovičić protiv Hrvatske*.²¹

Kada je riječ o uredima i poslovnim prostorijama osoba koje se bave slobodnim profesijama, ESLJP je u slučaju *Niemietz protiv Njemačke* zaključio da „nije uvijek moguće jasno razlučiti koje su aktivnosti pojedinca dio njegova profesionalnog ili poslovnog života, a koje ne“.²² Stoga se pojam doma odnosi i na poslovne prostorije osoba koje se bave slobodnim profesijama te poslovne prostorije pravnih osoba (*Société Colas Est i drugi protiv Francuske*).^{23,24} Kusak navodi da je ESLJP u predmetu pretrage profesora kabineta izjednačio taj prostor s pojmom doma iz čl. 8. EKLJP-a (*Steege i Wenger protiv Njemačke*).²⁵ U predmetu *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ESLJP je romsku prikolicu podveo pod pojam doma pružajući joj konvencijsku zaštitu u smislu čl. 8.²⁶

2. SVJEDOCI PRETRAGE POSLOVNIH PROSTORIJA PRIVILEGIRANIH PROFESIJA

Kao što je istaknuto, ESLJP je pojam doma proširio i na poslovne prostore u javnim tijelima, prostorije osoba koje se bave slobodnim profesijama i odvjetničke urede te im tako pružio istu razinu zaštite privatnosti doma u smislu čl. 8. EKLJP-a. Međutim, ESLJP je donio neke zajedničke minimalne standarde koji se moraju primjenjivati kada se pretražuju odvjetnički uredi.²⁷ Jedan od uvjeta je da se pretraga odvjetničkog ureda mora obaviti u prisutnosti neovisnih promatrača (*independent observers*) koji će paziti da se ne oduzmu predmeti koji podliježu profesionalnoj tajni.²⁸ U slučaju pretrage odvjetničkog ureda, *Petri Sallinen i dr. protiv Finske*, ESLJP je zaključio da nije bilo neovisnog nadzora.²⁹ U predmetu *Iliya Stefanov protiv Bugarske* pretražen je ured odvjetnika Stefanova u Sofiji sukladno s bugarskim Zakonom o kaznenom postupku (čl. 136. i 137.), a pretraga je izvršena danju u prisutnosti osobe i dva potvrdna svjedoka (*certifying witnesses*).³⁰ ESLJP je zaključio da:

„... iako je pretraga vršena u prisutnosti dva potvrdna svjedoka, to su bili susjedi koji nisu bili pravno kvalificirani... To se može smatrati problematičnim, budući da je zbog ovog nedostatka pravne kvalifikacije bilo malo vjerojatno da su ovi promatrači bili

²⁰ Oluić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 61260/08, Strasbourg, 20. svibnja 2010.

²¹ Udovičić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 27310/09, Strasbourg, 24. travnja 2014.

²² Niemietz protiv Njemačke, Zahtjev br. 13710/88, Strasbourg, 16. 12. 1992., čl. 29.

²³ Niemietz protiv Njemačke, čl. 31.

²⁴ Société Colas Est i dr. protiv Francuske, Zahtjev br. 37971/97, Strasbourg, 16. 4. 2002., čl. 41.

²⁵ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 106.

²⁶ Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Zahtjev br. 27238/95, Strasbourg, 18. 1. 2001., čl. 73.

²⁷ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 127.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Petri Sallinen i dr. protiv Finske, Zahtjev br. 50882/99, Strasbourg, 27. 9. 2005., čl. 89.

³⁰ Iliya Stefanov protiv Bugarske, Zahtjev br. 65755/01, Strasbourg, 22. 5. 2008., čl. 16., 23.

*istinski sposobni identificirati, neovisno od istražnog tima, koji su materijali pokriveni pravnim profesionalnim privilegijama, što rezultira da nisu pružili učinkovitu zaštitu od pretjeranog zahvata policije u podnositeljevu profesionalnu tajnu.*³¹ (kurziv dodan)

Slično ESLJP navodi i u slučaju *Smirnov protiv Rusije* gdje tijekom pretrage odvjetničkog ureda nije postojao „nadzor nad pretragom od strane neovisnog promatrača koji je u stanju identificirati, neovisno o istrazi tima, koji dokumenti su obuhvaćeni pravnom profesionalnom privilegijom“.³² *McBride* ističe i slučaj *Smirnov protiv Rusije* kao primjer kršenja čl. 8. Konvencije.³³ U slučaju *Niemietz protiv Njemačke* odvjetnički je ured pretražen u prisutnosti dva asistenta iz ureda,³⁴ iako prema njemačkom pravu za pretragu odvjetničkog ureda nije potrebna prisutnost nezavisnih promatrača niti bilo koja druga posebna procesna jamstva.³⁵ Unatoč njihovoj prisutnosti, ESLJP je smatrao da je došlo do povrede čl. 8. jer za pretragu odvjetničkog ureda u Njemačkoj ne postoje nikakva posebna procesna jamstva.³⁶

U slučaju *Roemen i Schmit protiv Luxembourgga* ESLJP primjećuje da su pretragu pratile posebne proceduralne mjere zaštite – nalog je proveden u prisutnosti istražnog suca, predstavnika javnog tužitelja i predsjednika Odvjetničke komore, a u policijskom zapisniku su zabilježene primjedbe predsjednika Odvjetničke komore koje je smatrao bitnim za zaštitu profesionalnog povjerenja.³⁷ ESLJP je ovaj dodatni uvjet za pretragu prostora koje je izjednačio s domom odredio samo za odvjetničke urede pružajući im dodatnu pravnu zaštitu u smislu nadzora nad zakonitim provođenjem radnje i zaštitom strogo povjerljivih informacija u odnosu odvjetnik – stranka.

I *Kusak* ističe da ESLJP za pretragu doma preporučuje prisutnost neovisnih promatrača, osobito kada je riječ o pretragama odvjetničkih tvrtki.³⁸ U predmetima u kojima je ESLJP preispitivao pravo osobe na informiranost o pretrazi doma, u slučaju *Alexov protiv Bugarske* ESLJP primjećuje da, iako je pretraga obavljena u prisutnosti dva svjedoka, nijedan drugi pojedinac čija je prisutnost prema zakonu bila obvezna, nije bio prisutan.³⁹ Slično ESLJP zaključuje i u predmetu *Yordanov protiv Bugarske* navodeći da nisu postojali preduvjeti za tu pretragu i da pretraga nije provedena u

³¹ Iliya Stefanov protiv Bugarske, čl. 43.

³² Smirnov protiv Rusije, Zahtjev br. 71362/01, Strasbourg, 7. 6. 2007., čl. 48.

³³ McBride, J. (2009). *Human rights and criminal procedure – The case law of the European Court of Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe Publishing; str. 114-115.

³⁴ Niemietz protiv Njemačke, čl. 11.

³⁵ Niemietz protiv Njemačke, čl. 37.

³⁶ Rainey, B., Wicks E., Ovey C.; Jacobs, White, and Ovey (2017). *The European Convention on Human Rights*. Seventh edition. Oxford: Oxford University Press; str. 409.; Jacobs, F. G., White, R. C. A. (1996). *The European Convention on Human Rights*. Second edition. Oxford: Clarendon Press.

³⁷ Roemen i Schmit protiv Luxembourgga, Zahtjev br. 51772/99, Strasbourg, 25. 2. 2003., čl. 69.

³⁸ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 163.

³⁹ Alexov protiv Bugarske, Zahtjev br. 54578/00, Strasbourg, 22. 5. 2008., čl. 128. Bugarski ZKP osim prisutnosti svjedoka pretrage, nalaže obaveznu prisutnost osobe koja koristi prostor ili odraslog člana njegove obitelji. Ako oni ne mogu biti prisutni, pretrazi mora biti prisutan upravitelj zgrade (predstavnik) ili predstavnik lokalne zajednice.

skladu s relevantnim odredbama domaćeg zakona.⁴⁰ ESLJP nije ni u jednom slučaju „obične“ pretrage doma postavio opće zahtjeve za obaveznom prisutnosti neovisnih promatrača, ali je u slučajevima pretrage odvjetačkih ureda „naglasio važnost neovisnih promatrača“.⁴¹ U predmetu *Aleksanyan protiv Rusije* ESLJP je zaključio da se mora „preispitati način izvršenja pretrage i – ako je odvjetački ured u pitanju – je li ona obavljena u prisutnosti neovisnog promatrača kako bi se osiguralo da materijal koji podliježe zakonskim profesionalnim privilegijama ne bude uklonjen“.⁴²

Reid u vodiču kroz sudsku praksu ESLJP ne navodi nijedan slučaj pretrage doma ili drugih prostorija izjednačenih s pojmom doma prema tumačenju čl. 8. EKLJP u kojima je preispitivana prisutnost svjedoka.⁴³ Niti *Van Dijk i suradnici* ne spominju nijedan predmet obavezne prisutnosti svjedoka pretrage doma u sudskoj praksi ESLJP.⁴⁴ *Gomien* također u svom priručniku o EKLJP-u, u dijelu koji se odnosi na sudsku praksu po čl. 8. st. 2., osim spomenutih predmeta, ne iznosi druge predmete u kojima je ESLJP razmatrao prisutnost svjedoka pretrazi.⁴⁵ *Vermeulen i Van Puyenbroeck* navode da ESLJP u predmetima pretrage doma postavlja minimalne jamstvene standarde koji „uključuju razinu sigurnosti da se dokazi nalaze u prostoru koji treba pretražiti, doba dana kada se smije pretraživati, obavijest osobi čiji se prostor pretražuje, pravila koja se primjenjuju kada je korisnik prostora odsutan i potrebu da neovisne treće strane budu prisutne u pretrazi“.⁴⁶ Prema dostupnoj praksi ESLJP-a, ovaj posljednji standard odnosi se uvijek na pretragu odvjetačkih ureda, a u slučajevima „obične“ pretrage doma ESLJP na njemu ne inzistira. *Kusak* zaključuje da ESLJP u predmetima pretrage odvjetačkih ureda zagovara uključivanje sudaca ili predstavnika odvjetačke komore koji mogu razlikovati povlaštenu od nepovlaštene informacije.⁴⁷

3. PRISUTNOST POTVRDNIH SVJEDOKA U PRAKSI ESLJP-A

Trechsel ističe da je najvažnije pitanje kojim se ESLJP u predmetima pretrage doma bavi proporcionalnost za koje je postavio stroge standarde.⁴⁸ Budući da je prema

⁴⁰ Yordanov protiv Bugarske, Zahtjev br. 56856/00, Strasbourg, 10. 8. 2006., čl. 7.

⁴¹ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 163.

⁴² Aleksanyan protiv Rusije, Zahtjev br. 46468/06, Strasbourg, 22. 12. 2008., čl. 214.

⁴³ Reid, K. (2011). *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*. London: Thomson, Sweet and Maxwell, Fourth Edition.

⁴⁴ Van Dijk, P., Van Hoof, F., Van Rijn, A., Zwaak, L. (2006). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia.

⁴⁵ Gomien, D. (2007). *Europska konvencija o ljudskim pravima*. Zadar: Edicija Magna; str. 153-155.

⁴⁶ Vermeulen, G., Van Puyenbroeck, L. (2010). *Approximation and mutual recognition of procedural safeguards of suspects and defendants in criminal proceedings throughout the European Union*, u: Cools, M., De Ruyver, B., Easton, M. (2010). *EU and International Crime Control: Topical Issues*. Antwerpen: Maklu; str. 57.

⁴⁷ Kusak, 2016., *op. cit.*, str. 138.

⁴⁸ Trechsel, S. (2006). *Human Rights in Criminal Proceedings*. Volume XII/3. Oxford: Oxford University Press; str. 558.

tumačenju ESLJP-a pretraga doma proširena na još neke poslovne prostorije, *Trechsel* ističe da je „odvjetnički ured svetište demokracije koja se temelji na vladavini prava“ (*Niemietz protiv Njemačke*).⁴⁹ Poželjno je imati i dodatna jamstva kao u slučaju *Roemen i Schmit protiv Luxembourgga* (prisutnost istražnog suca, predstavnika javnog tužitelja i predsjednika Odvjetničke komore).⁵⁰ Međutim, obaveznu prisutnost solenitetnih svjedoka pretrazi doma kao procesno jamstvo zakonitosti ne spominje.⁵¹

U slučajevima *Posevini protiv Bugarske*⁵² i *Prezhdarovi protiv Bugarske*⁵³, ESLJP je utvrdio da je pretraga doma obavljena u prisutnosti dva potvrdna svjedoka (*certifying witnesses*), što je u skladu s bugarskim ZKP-om. U predmetu *Mastepan protiv Rusije*, ESLJP je naveo da je pretraga obavljena u prisutnosti dvaju svjedoka, a na kraju je zaključio da nije došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a.⁵⁴ U predmetu *Golovan protiv Ukrajine* bila je riječ o pretrazi odvjetničkih prostorija kojoj su prisustvovala dva svjedoka. Međutim, ESLJP je zaključio da:

„... domaći zakon ne pruža odgovarajuće mjere zaštite nadzora neovisnog promatrača koji mogu spriječiti proizvoljno miješanje u rad odvjetnika... Ni takvi promatrači nemaju prikladna sredstva za sprječavanje samovolje tijekom pretrage. ... *svjedoci koje je pozvala policija bili dva mlada studenta strojarske akademije bez ikakvog relevantnog iskustva ili pravne kvalifikacije koja im omogućuje da imaju ulogu smislenog jamca od proizvoljnog uplitanja u materijal koji je zaštićen odvjetničkom tajnom*. Oni nisu mogli utvrditi ni da su vlasti zapravo oduzele dokumente koji nisu bili obuhvaćeni kronološkim ograničenjima utvrđenim u nalogu za pretragu.“⁵⁵ (kurziv dodan)

Ovaj stav ESLJP pokazuje da nasumično odabrani svjedoci laici ne mogu provoditi stručnu zaštitu prava za koju su im potrebna pravna znanja. Stoga je ESLJP utvrdio da je u predmetu *Golovan protiv Ukrajine* došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a.⁵⁶ U predmetu *Yuditskaya i drugi protiv Rusije* bila je riječ o pretrazi prostora odvjetničke tvrtke koja je izvršena u prisutnosti dvaju svjedoka laika. ESLJP je zaključio da se „prisutnost dva potvrdna svjedoka ne može smatrati dovoljnom zaštitom s obzirom na to da su laici bez ikakvih pravnih kvalifikacija i stoga nisu mogli utvrditi povlaštenu materijal“.⁵⁷ Također je istaknuo da je pretraga izvršena bez osnovane sumnje ili bilo kakvih zaštitnih mjera za očuvanje profesionalne tajne u odvjetničkom uredu pa je stoga došlo do kršenja čl. 8. EKLJP-a.⁵⁸

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Trechsel, 2006., *op. cit.*, str. 558.

⁵¹ Za solenitetne svjedoke ESLJP koristi engleske termine *certifying witnesses* ili *attesting witnesses*.

⁵² *Posevini protiv Bugarske*, Zahtjev br. 63638/14, Strasbourg, 19. 1. 2017., čl. 14, 29.

⁵³ *Prezhdarovi protiv Bugarske*, Zahtjev br. 8429/05, Strasbourg, 30. 9. 2014., čl. 18, 39.

⁵⁴ *Mastepan protiv Rusije*, Zahtjev br. 3708/03, Strasbourg, 14. 1. 2010., čl. 12.

⁵⁵ *Golovan protiv Ukrajine*, Zahtjev br. 41716/06, Strasbourg, 5. 7. 2012., čl. 64.

⁵⁶ *Golovan protiv Ukrajine*, čl. 65.

⁵⁷ *Yuditskaya i drugi protiv Rusije*, Zahtjev br. 5678/06, Strasbourg, 12. 2. 2015., čl. 30.

⁵⁸ *Yuditskaya i drugi protiv Rusije*, čl. 32.

U predmetu *Cacuci i S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. protiv Rumunjske* izvršena je pretraga prostorija računovodstvene tvrtke, a bila su prisutna dva potvrdna svjedoka koji su bili susjedi prvog podnositelja zahtjeva i nisu imali prigovora na kraju pretrage.⁵⁹ ESLJP primjećuje da je pretraga izvršena u prisutnosti podnositelja zahtjeva, dva svjedoka susjeda i branitelja, a informatički stručnjak također je bio dio tima koji je pretraživao te nije bilo povrede čl. 8. EKLJP-a.⁶⁰ U brojnim predmetima samo se navodi prisutnost potvrdnih svjedoka, ali se ne problematizira njihova uloga. U predmetu *Aliyev protiv Azerbajdžana*, ESLJP je potvrdio kako je „pretraga izvršena u prisutnosti podnositeljeva odvjetnika, članova njegove obitelji i dva svjedoka“, ali nije detaljnije razmatrao njihovu prisutnost.⁶¹ U predmetu *Bagiyeva protiv Ukrajine* pretraga stana obavljena je u prisutnosti dva potvrdna svjedoka i predstavnika stanara kako je propisano ukrajinskim ZKP-om.⁶² Međutim, ESLJP je u čl. 54. zaključio:

„... nalog za pretragu nije postavio odgovarajuća ograničenja za opseg pretrage, policajci su zaplijenili niz predmeta koji nisu ni spadali u široki opseg pretrage koju je odredio sud ... Sud primjećuje da *potvrdni svjedoci* i predstavnik zgrade koje je policija pozvala da sudjeluju u pretrazi *nisu osigurali da se zaplijenjeni predmeti točno navedu u izvješću ili da oduzimanje predmeta odgovara opsegu definiranom u nalogu za pretragu.*“⁶³ (kurziv dodan)

ESLJP je utvrdio da su se „dostupne zaštitne mjere u domaćem zakonu pokazale nedovoljnim, da pretraga doma podnositelja zahtjeva predstavlja ometanje koje nije razmjerno traženom cilju“ te je došlo do povrede čl. 8.⁶⁴ U tom je predmetu ključno bilo postojanje nejasnoća, a prisutnost potvrdnih svjedoka jedan je od faktora koji su pridonijeli povredi. Slučaj pokazuje da, i uz prisutna dva svjedoka, povreda ipak može postojati.

U predmetu *Kirakosyan protiv Armenije* izvršena je pretraga kuće člana oporbene političke stranke. Voditelj policijskog tima tražio je da svjedoci budu dva susjeda. Prema podnositeljevu zahtjevu, prisutnost susjeda kao svjedoka pretrage zatražena je tek nakon što je pretraga započela. Jedan od susjeda bio je ratni veteran koji je pretrpio potres mozga i bio je teško onesposobljen, dok je drugi svjedok imao sedamdeset i četiri godine. Pretragu je obavilo više od deset policajaca, a koristili su i dva službena psa. Podnositelj zahtjeva žalio se da prigovori svjedoka pretrage nisu bili zabilježeni, da su ih policajci nagovarali i maltretirali da potpišu zapisnik o pretrazi, da su oba svjedoka bile osobe starije dobi, da nisu bili prisutni kada je pretražena glavna kuća u kojoj je

⁵⁹ *Cacuci i S. C. Virra & Cont Pad S.R.L. protiv Rumunjske*, Zahtjev br. 27153/07, Strasbourg, 17. 1. 2017., čl. 15., 18.

⁶⁰ *Cacuci i S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. protiv Rumunjske*, čl. 96., 104.

⁶¹ *Aliyev protiv Azerbajdžana*, Zahtjevi br. 68762/14 i 71200/14, Strasbourg, 20. 9. 2018., čl. 38.

⁶² *Bagiyeva protiv Ukrajine*, Zahtjev br. 41085/05, Strasbourg, 28. 4. 2016., čl. 11.

⁶³ *Bagiyeva protiv Ukrajine*, čl. 54.

⁶⁴ *Bagiyeva protiv Ukrajine*, čl. 55., 56.

pronađen kanabis i da njihovi komentari nisu bili zabilježeni u zapisniku o pretrazi.⁶⁵ ESLJP je utvrdio da zakon ne određuje tko može biti potvrdni svjedok, a podnositelj zahtjeva tada se nije protivio da sudjeluju u pretrazi jer su bili nesposobni učinkovito obavljati dužnost. ESLJP je također istaknuo da zbog svoje dobi ili zdravstvenog stanja svjedoci nisu bili nesposobni uočiti moguće kršenje zakona policijskih službenika. Kad je riječ o tvrdnji da potvrdni svjedoci nisu bili prisutni u kući kada su otkriveni dokazi, ta činjenica nije utvrđena tijekom postupka, već su naprotiv oba svjedoka izjavila da su osobno vidjeli pronalazak plastične vrećice iz bojlera u hodniku.⁶⁶ ESLJP je također utvrdio da su oba svjedoka izjavila pred sudom da se ne mogu sjetiti jesu li ih policajci obavijestili da imaju pravo na prigovore koji se unose u zapisnik, ali nisu imali prigovora koji nisu bili zabilježeni.⁶⁷ Iako je podnositelj zahtjeva tvrdio da su policajci svjedoke nagovorili da potpišu zapisnik o pretrazi, ti su navodi prvi put izneseni pred ESLJP-om, jer takve izjave nisu dali pred prvostupajnskim sudom.⁶⁸ Na kraju je ESLJP jednoglasno zaključio da nije bilo povrede čl. 8. EKLJP-a.

ESLJP se bavio i pitanjem upitne vjerodostojnosti, odnosno razlikovanja iskaza svjedoka. U predmetu *Gerashchenko protiv Ukrajine*, prema zapisniku o pretrazi koji su potpisali policajci, dva potvrdna svjedoka i podnositelj zahtjeva, pretraga je trajala od 16 do 19.30 sati.⁶⁹ Tijekom postupka utvrđeno je da je bilo nepodudarnosti u izjavama svjedoka pretrage od kojih je jedan tvrdio da je podnositelj zahtjeva pretražen u kući, a drugi da je osoba pretražena vani blizu policijskog automobila.⁷⁰ ESLJP je na kraju zaključio da je došlo do kršenja čl. 8. EKLJP-a jer u konkretnom slučaju miješanje u pravo na poštivanje doma nije bilo razmjerno legitimnom cilju, a utvrđena su i određena odstupanja u vezi s provođenjem pretrage koja nisu bila uvjerljivo uklonjena (nepodudarne izjave svjedoka pretrage jedna su od njih).⁷¹

U predmetu *Voykin i drugi protiv Ukrajine* izvršena je pretraga doma u prisutnosti dva potvrdna svjedoka koji su bili poznanici policajaca i nisu bili neovisni.⁷² ESLJP je zaključio da je došlo do kršenja čl. 8. EKLJP-a, ponajprije zbog nejasnih i preširoko određenih naloga za pretragu. Međutim, pravilo o prisutnosti potvrdnih svjedoka nije utjecalo na povredu.

⁶⁵ Kirakosyan protiv Armenije, Zahtjev br. 24723/05, Strasbourg, 4. 2. 2016., čl. 14.-15., čl. 53., 60.

⁶⁶ Kirakosyan protiv Armenije, čl. 62.

⁶⁷ Kirakosyan protiv Armenije, čl. 63.

⁶⁸ Kirakosyan protiv Armenije, čl. 77.

⁶⁹ Gerashchenko protiv Ukrajine, Zahtjev br. 20602/05, Strasbourg, 7. 11. 2013.

⁷⁰ Gerashchenko protiv Ukrajine, čl. 41.

⁷¹ Gerashchenko protiv Ukrajine, čl. 136.-138.

⁷² Voykin i drugi protiv Ukrajine, Zahtjev br. 47889/08, Strasbourg, 27. 3. 2018., čl. 66., 73.

4. ZAKLJUČAK

Na temelju istraživanja može se zaključiti da je ESLJP u predmetima pretraga odvjetničkih prostorija, koje uživaju istu razinu zaštite kao i pojam doma u smislu čl. 8. EKLJP-a, razmatrao prisutnost neovisnih stručnih promatrača (*independent observers*). Njihova obavezna prisutnost pretrazi nužan je preduvjet koji bi države članice trebale osigurati u svojim nacionalnim procesnim zakonodavstvima kako bi rezultati tih radnji bili dopustivi dokazi i u drugim državama. Obaveznu prisutnost potvrdnih svjedoka (*certifying witnesses, attesting witnesses*) u predmetima „običnih“ pretraga doma ESLJP dodatno ne preispituje. Ako su pretrage doma provedene sukladno s nacionalnim zakonodavstvom, bilo da ono zahtijeva obaveznu prisutnost svjedoka ili ne, ESLJP je samo potvrdio tu usklađenost. ESLJP ne može utjecati na nacionalne odredbe, niti je njegova zadaća da ih preispituje, a obavezna prisutnost svjedoka pretrazi doma nije uvjet koji traži konvencijsko pravo. Iz analiziranih odluka pokazuje se da pravilo o dva svjedoka nije ključno u zaštiti pojedinih prava na pretrazi, odnosno da to nije standard koji bi bio nužan za održavanje pojedinih ciljeva radnje.

Dodatan uvjet koji ESLJP nameće u slučaju prisutnosti neovisnog promatrača jest stručnost, odgovarajuće pravno znanje na temelju kojeg će u pretragama odvjetničkih ureda moći obavljati stvaran i učinkovit nadzor nad izuzimanjem osjetljivih dokumenata. To pitanje koje ističe ESLJP odnosi se na bilo koji pravni sustav koji propisuje obvezu prisutnosti svjedoka na pretrazi. U slučaju prisutnosti svjedoka na pretrazi doma, hrvatski pravni poredak ne navodi nikakve dodatne uvjete prema kojima bi oni bili stručni i kvalificirani jamci zakonitosti. Ako to sagledamo u kontekstu tumačenja koje je ESLJP dao za prisutnost stručnih promatrača pretragama odvjetničkih ureda, mogla bi se zahtijevati određena stručnost svjedoka građana i u pretragama doma. ESLJP je svojim tumačenjima jasno istaknuo kako bi države samo u pretragama prostorija zanimanja koja uživaju posebnu zaštitu, zbog povjerljivog odnosa sa strankom, trebale normirati svojevrsan neovisan, stručni nadzor zbog povjerljivosti informacija koje mogu postati dokaz u postupku, i to samo u pretragama koje se provode u sklopu prekograničnog prikupljanja dokaza.

LITERATURA

Knjige i radovi

1. Amar, A. R. (1997). *The Constitution and Criminal Procedure, First Principles*. New Haven and London: Yale University Press.
2. Barros, B. D. (2006). Home as a Legal Concept. Vol. 46 (255). Santa Clara: Santa Clara Law Review.
3. Cools, M., De Ruyver, B., Easton, M. (2010). *EU and International Crime Control: Topical Issues*. Antwerpen: Maklu.

4. Gomien, D. (2007). *Europska konvencija o ljudskim pravima*. Zadar: Edicija Magna.
5. Jacobs, F. G., White, R. C. A. (1996). *The European Convention on Human Rights*. Second edition. Oxford: Clarendon Press.
6. Krapac, D. (2015). *Kazneno procesno pravo*. Prva knjiga: Institucije. VII. neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine.
7. Krapac, D. (1999). *Sudska praksa: Izdvajanje zapisnika o nezakonitoj pretrazi*. Vol. 6, broj 1. Zagreb: HLJKPP.
8. Kusak, M. (2016). *Mutual admissibility of evidence in criminal matters in the EU – A study of telephone tapping and home search*. Antwerpen: IRCP research series, Volume 53, Maklu.
9. McBride, J. (2009). *Human rights and criminal procedure – The case law of the European Court of Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
10. Omejec, J. (2013). *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški acquis*. Zagreb: Novi informator.
11. Pavišić, B. i sur. (2010). *Kazneno postupovno pravo*. Treće izdanje. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
12. Pejaković-Đipić, S. (2022). *Kaznenoprocetni i policijski aspekti nazočnosti građana svjedoka na pretrazi doma*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
13. Rainey, B., Wicks E., Ovey C.; Jacobs, White, and Ovey (2017). *The European Convention on Human Rights*. Seventh edition. Oxford: Oxford University Press.
14. Reid, K. (2011). *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*. London: Thomson, Sweet and Maxwell, Fourth Edition.
15. Slobogin, C. (2002). *Criminal Procedure: Regulation of police investigation: legal, historical, empirical and comparative materials*. Third edition. San Francisco: Lexis Nexis.
16. Smerdel, B., Sokol, S. (2009). *Ustavno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
17. Trechsel, S. (2006). *Human Rights in Criminal Proceedings*. Volume XII/3. Oxford: Oxford University Press.
18. Van Dijk, P., Van Hoof, F., Van Rijn, A., Zwaak, L. (2006). *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Fourth edition. Antwerpen – Oxford: Intersentia.
19. Vermeulen, G., Van Puyenbroeck, L. (2010). *Approximation and mutual recognition of procedural safeguards of suspects and defendants in criminal proceedings throughout the European Union*.
20. Zupančić i dr. (2000). *Ustavno kazensko procesno pravo*. Treće izdanje. Ljubljana: Založba Pasadena

Presude ESLJP-a

1. Aleksanyan protiv Rusije, Zahtjev br. 46468/06, Strasbourg, 22. 12. 2008.
2. Alexov protiv Bugarske, Zahtjev br. 54578/00, Strasbourg, 22. 5. 2008.
3. Aliyev protiv Azerbajdžana, Zahtjevi br. 68762/14 i 71200/14, Strasbourg, 20. 9. 2018.
4. Bagiyeva protiv Ukrajine, Zahtjev br. 41085/05, Strasbourg, 28. 4. 2016.
5. Brežec protiv Hrvatske, Zahtjev br. 7177/10, Strasbourg, 18. srpnja 2013.
6. Cacuci i S. C. Virra & Cont Pad S.R.L. protiv Rumunjske, Zahtjev br. 27153/07, Strasbourg, 17. 1. 2017.
7. Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Zahtjev br. 27238/95, Strasbourg, 18. 1. 2001.
8. Gerashchenko protiv Ukrajine, Zahtjev br. 20602/05, Strasbourg, 7. 11. 2013.
9. Golovan protiv Ukrajine, Zahtjev br. 41716/06, Strasbourg, 5. 7. 2012.
10. Iliya Stefanov protiv Bugarske, Zahtjev br. 65755/01, Strasbourg, 22. 5. 2008.
11. Kirakosyan protiv Armenije, Zahtjev br. 24723/05, Strasbourg, 4. 2. 2016.
12. Mastepan protiv Rusije, Zahtjev br. 3708/03, Strasbourg, 14. 1. 2010.
13. Niemietz protiv Njemačke, Zahtjev br. 13710/88, Strasbourg, 16. 12. 1992.
14. Oluić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 61260/08, Strasbourg, 20. svibnja 2010.
15. Orlić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 48833/07, Strasbourg, 21. lipnja 2011.
16. Paulić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 3572/06, Strasbourg, 22. listopada 2009.
17. Petri Sallinen i dr. protiv Finske, Zahtjev br. 50882/99, Strasbourg, 27. 9. 2005.
18. Posevini protiv Bugarske, Zahtjev br. 63638/14, Strasbourg, 19. 1. 2017.
19. Prezhdarovi protiv Bugarske, Zahtjev br. 8429/05, Strasbourg, 30. 9. 2014.
20. Rachwalski i Ferenc protiv Poljske, Zahtjev br. 47709/99, Strasbourg, 28. 7. 2009.
21. Roemen i Schmit protiv Luxembourgga, Zahtjev br. 51772/99, Strasbourg, 25. 2. 2003.
22. Saint-Paul Luxembourg S.A. protiv Luxembourgga, Zahtjev broj 26419/10, Strasbourg, 18. 4. 2013.
23. Smirnov protiv Rusije, Zahtjev br. 71362/01, Strasbourg, 7. 6. 2007.
24. Société Colas Est i dr. protiv Francuske, Zahtjev br. 37971/97, Strasbourg, 16. 4. 2002.
25. Škrtić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 64982/12, Strasbourg, 5. prosinca 2013.
26. Udovičić protiv Hrvatske, Zahtjev br. 27310/09, Strasbourg, 24. travnja 2014.
27. Voykin i drugi protiv Ukrajine, Zahtjev br. 47889/08, Strasbourg, 27. 3. 2018.
28. Yordanov protiv Bugarske, Zahtjev br. 56856/00, Strasbourg, 10. 8. 2006.
29. Yuditskaya i drugi protiv Rusije, Zahtjev br. 5678/06, Strasbourg, 12. 2. 2015.

REVIEW

SILVIJA PEJAKOVIĆ-ĐIPIĆ*

Witnesses of Home Searches and Searches of Business Premises of Privileged Professions in the Case-Law of the European Court of Human Rights

Abstract

A search of a home and other premises is a legally regulated action consisting of search and observation of the facts, which authorities, in a legally prescribed manner, undertake when it is probable that a criminal offence has been committed in order to find the perpetrator, objects or traces important for criminal proceedings in certain premises (Art. 240, paragraph 2 of the Criminal Procedure Act, CPC). It presupposes entering a home and searching for objects or persons (Art. 252, paragraph 3 of the CPC). The court orders the home search on the basis of a reasoned police request, and the court entrusts its execution to the police as a part of the executive authority in charge of enforcing the law. Since the Croatian criminal justice system is one of the few that prescribes the mandatory presence of two adult citizens as witnesses for a home search (Art. 254, para. 2 of the CPC), even at the constitutional level, the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR) in cases of the home search and its legality will be analysed. As part of the research, the author will examine the concept of the home according to conventional law, the mandatory presence of persons during the search of business premises of privileged professions, and the mandatory presence of certifying witnesses during the home search in the practice of the ECtHR. The research objective is to determine whether the rule on the mandatory presence of two adult witnesses is crucial in protecting certain rights and whether the ECtHR designates it as a violation of the right to privacy as prescribed in Article 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: *home search, presence of witnesses, privileged professions, certifying (attesting) witnesses.*

---

* Silviya Pejaković-Đipić, PhD, Lecturer, University of Applied Sciences in Criminal Investigation, and Public Security

ŽELJKO KARAS*

DUŽNOST ČUVANJA PODATAKA PRIKUPLJENIH POSEBNIM DOKAZNIM RADNJAMA PREMA ODLUKAMA ESLJP I MJERE ZA NJENU PROVEDBU

Sažetak

Autor u radu analizira dužnost čuvanja podatka koju Europski sud za ljudska prava (ESLJP) traži radi sprječavanja odavanja transkripta i drugih podataka prikupljenih posebnim dokaznim radnjama, te mjere koje su potrebne za provedbu te dužnosti. Prema judikaturi ESLJP, države imaju dužnost sigurnog čuvanja podataka i dužnost učinkovitog istraživanja u slučaju odavanja podataka. ESLJP je u svojim odlukama samo naveo preporuke odgovarajućeg organiziranja tijela vlasti i edukacije službenika, bez detaljnijeg određivanja načina provedbe navedenih standarda te je odabir mjera prepustio državama.

Autor u radu analizira aktivnosti koje se općenito preporučuju za zaštitu od nezakonitih aktivnosti zaposlenika, te razmatra njihovu primjenjivost za zaštitu dokumentacije o posebnim dokaznim radnjama. Najveći dio fizičkih mjera zaštite može biti usmjeren na prostorije, uređaje i zaposlenike. Korisne su mjere zaštite kojima se uz preventivni učinak ujedno registriraju podaci koji mogu omogućiti učinkovitije istraživanje nakon odavanja podataka.

Ključne riječi: odavanje podataka, transkripti, fizička zaštita, posebne dokazne radnje, ESLJP

1. UVOD

Za uspješnu provedbu posebnih dokaznih radnji, kriminalistička taktika preporučuje održavanje tajnosti u svim fazama provođenja, odnosno u fazi prije, tijekom i nakon provedbe radnji. Osnove sumnje o kaznenom djelu radi kojeg je potrebno korištenje posebnih dokaznih radnji najčešće proizlaze iz činjenica koje se moraju prikupljati drugim radnjama, a neke od njih također su prikrivenog karaktera. Tijekom

---

* izv. prof. dr. sc. Željko Karas, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Zagreb

pripremanja materijala za traženje sudskog naloga, potrebno je održavati tajnost jer bi inače neovlaštene osobe mogle saznati za planirano istraživanje, čime bi mogla biti onemogućena uspješna provedba.

Tijekom provedbe posebnih dokaznih radnji prikuplja se velika količina podataka te bi odavanje moglo osumnjičenicima davati mogućnosti prikrivanja, a osim toga, ako bi saznali da su pod primjenom prikrivenih mjera, mogli bi navoditi službenike na netočne podatke, pokušavati otkrivati način na koji se provode prikrivene radnje, otkrivati prikrivene izvore s kojima policija surađuje i druge slične podatke. Uz to, provedbom posebnih dokaznih radnji prikupljaju se podaci iz privatnog života raznih obuhvaćenih osoba koje nisu povezane s počinjenjem kaznenih djela, te bi odavanje moglo štetno utjecati na njihovu privatnost. U fazi nakon dovršetka posebnih dokaznih radnji, odavanje prikupljenih podataka također može imati slične štetne učinke. Odavanjem podataka nastaju i druge poteškoće jer će prikriveni izvori ubuduće biti manje skloni surađivati zbog razvoja nepovjerenja prema istražnim tijelima. Odavanje podataka iz tijela vlasti o radnjama koje su tijekom provedbe bile tajne i koje predstavljaju intruzivne zahvate u privatnost, ostavlja dojam nepouzdanosti organizacije.

Cilj rada je analizirati stajališta Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) o dužnosti čuvanja podataka prikupljenih posebnim dokaznim radnjama, te razmotriti primjenjivost zaštitnih mjera koje se općenito preporučuju za zaštitu podataka. U radu je uvodno prikazano nekoliko slučajeva o kojima je odlučivao ESLJP te su prikazana tumačenja o dužnosti čuvanja prikupljenih podataka kao minimalnog standarda potrebnog za zaštitu privatnosti. ESLJP ne određuje koje vrste mjera su potrebne za učinkovito čuvanje podataka, ali ističe potrebu prikladnog organiziranja i edukacija što pretpostavlja odgovarajuće preventivne mjere unutar tijela vlasti. U ostalim dijelovima rada su analizirane mjere koje se preporučuju u teoriji i praksi zaštite podataka. Prema Pravilniku o tajnosti službenih podataka Ministarstva unutarnjih poslova, podaci vezani uz posebne dokazne radnje (planovi, metode, tehnička sredstva itd.) spadaju u kategoriju ograničeno (čl. 11.) a podaci o osobama koje su sudjelovale u tim radnjama i mogle bi biti ugrožene, spadaju u kategoriju povjerljivo (čl. 10.).

2. DUŽNOST ČUVANJA PODATAKA

Odavanje podataka prikupljenih posebnim dokaznim radnjama predstavlja povredu prava privatnosti zaštićenog u čl. 8. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava (EKLJP). Iz presuda ESLJP proizlazi potreba zaštite sadržaja prikupljenih prikrivenim radnjama jer se ne radi o javnim podacima. ESLJP je u više presuda odlučivao o navedenom pitanju i dosljedno je naglašavao dužnost čuvanja podataka. U slučaju Apostu pr. Rumunjske bivšem gradonačelniku je nakon uhićenja određen istražni zatvor zbog sumnje na korupciju. Prije postupka su u nekoliko medija objavljeni dijelovi razgovora prikupljeni tajnim nadzorom telefona. Sud je utvrdio da dostupnost takvih podataka

koje su prikupila tijela vlasti predstavlja povredu prava na poštovanje privatnog života. Država je propustila dužnost sigurnog čuvanja (eng. *safe custody*) podataka koje je prikupila. ESLJP je radi navedenog utvrdio postojanje povrede čl. 8. EKLJP, te naglasio postojanje odgovornosti države u organiziranju službi i obrazovanju službenika na takav način koji može osigurati da niti jedan podatak ne bude javno dostupan (§ 119).

U presudi Cășuneanu pr. Rumunjske transkripti snimke telefonskih razgovora koji su snimljeni mjerama tajnog nadzora objavljeni su u medijima prije nego je započelo suđenje u kaznenom postupku. Transkripti se odnose na razgovor u kojem jedan senator i sudac komentiraju jedan sudski slučaj i nagađaju je li bilo utjecaja drugih osoba na ishod postupka. ESLJP u presudi ponavlja da je odgovornost nacionalnih vlasti organizirati službe i obrazovati službenike kako bi se osigurala zaštita prikupljenih podataka (§ 81). ESLJP u konkretnom slučaju nije utvrdio predanost tijela vlasti u pokušaju utvrđivanja počinitelja navedene povrede (§ 95), te iz navedenog zaključuje kako je država propustila obvezu sigurnog držanja podataka koje posjeduje.

Prema stajalištu ESLJP, odavanje snimke prikupljene zakonitim radnjama tajnog nadzora telefona predstavlja povredu privatnosti (Drakšas pr. Litve). Tijelo vlasti koje je prikupljalo snimke trebalo ih je čuvati na odgovarajući način. Ovaj slučaj se odnosi na snimku razgovora iz nadzora telefona kojeg je provodila agencija državne sigurnosti. Pola godine kasnije snimka je objavljena u programu televizijskih kuća. ESLJP je utvrdio da agencija koja provodi nadzor ima dužnost čuvati tajne snimke i učinkovito istraživati odavanje podataka. Radi propusta u navedenom, utvrđen je nedostatak zaštite privatnosti, te je Sud utvrdio povredu privatnosti iz čl. 8. Konvencije.

U predmetu Craxi pr. Italije (br. 2) ESLJP je utvrdio povredu u slučaju u kojem su transkripti tajno snimanog telefonskog razgovora bivšeg premijera objavljeni u medijima. Sud je utvrdio da odavanje transkripata medijima predstavlja zahvat u privatni život te da bi trebalo provesti neophodne korake kako bi zaštitili prava osobe, kroz odgovarajuću zaštitu podataka i efikasno istraživanje. Vlasti nisu provele navedeno i zato je utvrđena povreda čl. 8. Konvencije.

3. ZAŠTITA PODATAKA OPĆENITO

3.1. Organiziranje sustava zaštite

Kao osnovne preporuke, ESLJP u prikazanim presudama ponavlja potrebu prikladnog organiziranja tijela vlasti i provođenja edukacija službenika, ali detaljnije ne određuje koje su mjere neophodne za provedbu navedenih preporuka. Organiziranje načina rada za provedbu dužnosti čuvanja podataka može se odnositi na fizičku zaštitu te nadzor objekata, prostorija, osoba i dokumenata. Sustavi zaštite mogu biti pasivni ako se odnose na uspostavljanje tehničkih uvjeta radi kojih bi nepravilno korištenje dokumenata bilo otežano, ili aktivni sustavi zaštite kojima se reagira na nepravilnosti i pokušava se detektirati počinitelj. Mjere zaštite mogu se odnositi na prostor, dokumente i zaposlenike,

te na njihove procedure i upoznavanje s mogućnostima nastanka nepravilnosti. Fizička sigurnost se odnosi na sigurnost infrastrukture i osoba koje ju koriste, na sigurnost određenog šireg prostora, računalne ili fizičke dokumente i drugo (Vacca, 2017:965). Uvođenjem procedura zaštite, povećava se vjerojatnost uočavanja činjenica na temelju kojih je moguće reduciranje odavanja podataka i uspješnije otkrivanje počinitelja (Bunn, Sagan, 2017:155). Odgovarajuća provedba preventivnih mjera izravno je povezana s učinkovitim istraživanjem, jer nakon otkrivanja događaja, registrirani podaci omogućuju određivanje užeg kruga osoba kojima su bili dostupni određeni dokumenti. Čini se da je radi toga ESLJP isticao potrebu prikladnog organiziranja zaštite.

Cilj zaštite je sprječavanje i otkrivanje neovlaštenog pristupa te neovlaštenog korištenja podataka. Politika obrazovanja o zaštiti podataka sastavni je dio svakog modela zaštite, te zaposlenici nakon edukacije trebaju potpisati dokumente o upoznavanju s načinom rada (Shabtai, 2012:6). Obrazovanje je preporučljivo provoditi kroz analize stvarnih slučajeva kako bi zaposlenici jednostavnije razumijevali razloge za nastanak pojedinih mjera, a u protivnom bi dio savjeta mogli podcjenjivati. Edukacije se periodično ponavljaju radi podsjećanja, obično jednom na godinu. Obrazovanje doprinosi kulturi sigurnosti i može biti važniji čimbenik sustava sigurnosti nego ugrađena oprema (Bunn, Sagan, 2017:159). Osim obrazovanja, potrebno je promicati lojalnost i motiviranost zaposlenika te svijest o zajedničkom doprinosu ciljevima ustanove. Ako se javljaju problemi u sigurnosti, to može negativno utjecati na rad svih pojedinaca u ustanovi, te bi svi trebali doprinositi poboljšavanju zaštite odnosno otkrivanju nepravilnosti. U okviru obrazovanja, naglašava se potreba prijavljivanja uočenih nepravilnosti s ciljem pomaganja zaposlenicima koji imaju poteškoća u radu.

ESLJP ne propisuje pravila potrebna za prikladno organiziranje zaštite u tijelima vlasti kako bi se prevenirale nezakonite radnje zaposlenika, niti je slična pravila donijelo neko drugo europsko tijelo, već uređenje ovisi o nacionalnom zakonodavstvu. Od općenitih odredbi o zaštiti, u našem zakonodavstvu čl. 5. Zakona o informacijskoj sigurnosti propisuje standarde i mjere poput nadzora pristupa podacima te postupanja prilikom neovlaštenog otkrivanja, a čl. 8. propisuje sigurnosnu provjeru, fizičku sigurnost i druge mjere. Navedene mjere detaljnije se uređuju podzakonskim propisima.¹ Uredba o mjerama informacijske sigurnosti obuhvaća mjere kao što su fizička sigurnost i provjera zaposlenika (čl. 10.). Prema čl. 18. Zakona o tajnosti podataka, pristup klasificiranim podacima mogu imati osobe nakon pozitivno provedene sigurnosne provjere.

Primjer pravila specifično usmjerenih na zaštitu od kažnjivih radnji zaposlenika je američka Nacionalna politika za suzbijanje opasnosti od zaposlenika (engl. *National Insider Threat Policy*)² u kojoj je propisana obveza implementacije fizičkih mjera

¹ Pravilnik o standardima organizacije i upravljanja područjem sigurnosti informacijskih sustava iz 2008. se ne objavljuje u Narodnim novinama, kao niti Pravilnik o standardima fizičke sigurnosti iz 2011.

² Presidential Memorandum, National Insider Threat Policy and Minimum Standards for Executive Branch Insider Threat Programs, 2012.

zaštite, nadzora korištenja tajnih dokumenata i računalnih sustava (nadzor pristupa, registriranje korisnika itd.), provjera zaposlenika (nepravilnosti u radu, imovina, poligraf, neuobičajene aktivnosti itd.), obrazovanje o potrebi zaštite (edukacija, prepoznavanje prijetnji, prijavljivanje itd.), provedbi nadzora i usklađivanju mjera (analiza svih podataka iz zaštitnih mjera i njihovo unaprjeđivanje itd.). Navedene aktivnosti uobičajeno se navode u teoriji zaštite podataka i primjenjivane su u praksi raznih tijela vlasti (obavještajne agencije, redarstvene vlasti itd.) ili drugih subjekata (tiskare novčanica, nuklearna postrojenja, skladišta dijamanata itd.). Odavanje podataka ili krađe sitnih predmeta na radnom mjestu u navedenim poslovanjima mogu nanositi vrlo visoku štetu kao što su pokazali neki primjeri (Contos, 2006:47).

Organiziranje procesa unutar određenog tijela vlasti podrazumijeva donošenje politike postupanja s podacima. Za uspostavu sustava zaštite potrebna je procjena rizika i izrada plana zaštite, odnosno razrađivanje procedura potrebnih za čuvanje, odgovarajuće upravljanje zaštitom te usavršavanje i obrazovanje (Vacca, 2017:8). U okviru organiziranja, periodično se provode procjene mogućnosti počinjenja, tijekom kojih se nastoje kreirati novi scenariji i pripremati za razne varijante radi smanjivanja ranjivosti sustava (Bunn, Sagan, 2017:138).

Šteta od odavanja podataka može se promatrati kao izravna i neizravna šteta u odnosu na držatelja podataka. Izravna šteta odnosi se na konkretni slučaj odavanja, štetu koju će biti potrebno isplatiti u slučaju tužbi, troškove istraživanja, troškove kazni, narušavanja redovnog poslovanja i slično. Neizravna šteta ima širi utjecaj u smislu razvoja nepovjerenja, narušavanja ugleda određenog dijela vlasti, prilagodbi počinitelja nakon uvida u način rada redarstvenih vlasti i slično (Vacca, 2017:530). Prosječna šteta od unutarnjeg odavanja je veća nego od vanjskih napada jer su unutarnjim počiniteljima poznate procedure zaštite, kao pouzdane osobe imaju pristup podacima, i poznato im je gdje se nalaze (Gaonjur, 2006). Zaštitne mjere bi trebale biti ujednačene u svim tijelima vlasti koja se bave istom vrstom dokumentacije. Ako jedno tijelo vlasti primjenjuje zadovoljavajuće mjere a neko drugo tijelo ne provodi slične mjere iako prima istu vrstu podataka, tada zaštita podataka nije koordinirana i umanjene su mogućnosti prevencije.

3.2. Mjere zaštite prostora i dokumentacije

Za visoku razinu fizičke zaštite prostora i dokumentacije, potrebno je uspostaviti prikladne mjere ovisno o okolnostima rada pojedinih tijela vlasti. Zaštita podataka znači osiguravanje njihove dostupnosti samo osobama koje su ovlaštene za uvid, uz svako registriranje uvida ili korištenja podataka te korištenja identifikacijskih sustava kako bi zaposlenici razvijali svijest o svojoj odgovornosti za čuvanje jer su aktivnosti registrirane pod njihovim identitetom. Ključni dio je nadzor dokumentacije i interakcija zaposlenika s dokumentacijom. Uobičajena zaštita uključuje fizičke mjere poput zaključanih prostora u kojima se drži dokumentacija, odlaganje tajnih podataka u sefovima, ugradnja sustava

za nadzor ulaska, sustava za provjere identiteta, alarmnih sustava i potrebnih senzora, nadzora izlaza i provjere predmeta koje zaposlenici iznose i slične mjere (Wettering, 2000:367). Osiguranje pristupa podacima je određivanje koji dio podataka će biti dostupan određenom službeniku nakon što će korisniku biti provjeren identitet. Potrebno je čim uže odrediti krug osoba kojima bi određeni dokumenti trebali biti dostupni, prema načelu uvida samo ako je to nužno za obavljanje poslova.

Za potrebe fizičke zaštite prostorija, potrebno je promatrati razne okolnosti poput vidljivosti pojedinih sadržaja iz vanjskog prostora, odnosno iz hodnika ako zidovi nisu do stropa, vrste brava na vratima, veličine prozora, opremljenost ladica bravama, periodične promjene bitnih brava i slično. U odnosu na spise u radu, preporučuje se pravilo čistog stola (engl. *clear desk policy*) bez ostavljanja vidljivih spisa, a uz to je moguće podizanje pregrada oko stolova i sličnih oblika zaštite. Spise bi bilo preporučljivo odlagati u zaključanom prostoru čim prestane potreba korištenja. Preporučuje se izbjegavanje situacije u kojoj bi dokumenti ili predmeti bili duže vremena izvan zaključanog prostora ako se ne koriste (npr. na radnom stolu, u otvorenoj torbi, po podovima itd.), već bi svaki put trebali biti odloženi na sigurno mjesto, a to ujedno doprinosi detaljnijem registriranju frekvencije uvida u dokumente i povećava svijest o vlastitoj ulozi zaposlenika svaki put kad preuzima materijal. Za presnimavanje sadržaja s pojedinih nositelja podataka (CD, DVD, memorijske jedinice) počinitelju ne treba puno vremena ako je duže promatrao rutinu ili navike pojedinih zaposlenika.

Ako se spisi ne koriste samo u službenim prostorijama nego se iznose do drugih tijela vlasti, to je također potrebno registrirati i provoditi potrebne mjere zaštite tijekom iznošenja, prenošenja te odlaganja kod odredišnog tijela. Spremnici ili torbe za prenošenje mogu biti opremljene uređajima za praćenje ili uređajima koji registriraju otvaranje spremnika tijekom prijenosa. Potrebna je odgovarajuća sigurnosna politika u odnosu na podatke koji se službeno iznose. Nakon završetka rada na spisima, potrebno je regulirati način na koji se uništavaju. Povremeno se obavljaju provjere otpada službenika s ciljem provjere sadržavaju li podatke koji su trebali biti propisno uništeni.

U nekim objektima vrlo visoke razine sigurnosti uočavani su propusti isključivanjem pojedinih uređaja za nadzor ako su prečesto signalizirali pojave koje se nisu pokazale kažnjivima, ostavljanjem nezaključanih vrata, ladica i sličnih propusta. Njihovo učestalo ili periodično ponavljanje može omogućiti planiranje počiniteljevih aktivnosti. O navedenom je potrebno odgovarajuće obrazovanje službenika (Vacca, 2017:9). Navedene aktivnosti preporučuju se na generalnoj razini kao oblik fizičke zaštite u raznim područjima rada tijela vlasti, ali su u većem dijelu primjenjive u odnosu na materijale prikupljene posebnim dokaznim radnjama.

3.3. Zaštita računalnih sustava

Velik dio poslova vezanih za posebne dokazne radnje provodi se kroz digitalne sustave na kojima je također potrebno provoditi odgovarajuće mjere zaštite. Snimke koje se prikupljaju posebnim dokaznim radnjama preslušavaju se preko računalnih sustava, na računalnim sustavima se sastavlja dokumentacija, podaci se prenose i dostavljaju također u digitalnom formatu na optičkim ili drugim medijima (CD, DVD) što pokazuje veliku važnost odgovarajuće zaštite. Moguće je primjenjivati generalne preventivne mjere kao i inače u računalnim sustavima kako podaci ne bi bili korišteni izvan svrhe kojoj su namijenjeni. Za komunikaciju između pojedinih istražnih tijela potrebno je koristiti zaštićene oblike prijenosa.

Mjere mogu biti usmjerene na općeniti način rada sustava, ograničavanje pristupa neovlaštenim osobama, ograničavanje pojedinih radnji s dokumentima i podacima. Pojedina programska rješenja onemogućuju razne aktivnosti koje bi zaposlenici mogli koristiti za nezakonite radnje. Na primjer, moguće je blokiranje raznih aktivnosti: izrade kopija datoteka s računala, izrade preslike ekrana, prenošenja datoteka na vanjske jedinice računala, slanje materijala s ključnim riječima iz dokumenata i sličnih aktivnosti. Programskim rješenjima može se nadzirati i registrirati način korištenja izlaznih i ulaznih jedinica na računalima kako bi se onemogućilo kopiranje ili prebacivanje datoteka na prijenosne diskove. Programi mogu spriječiti prijenos na vanjske memorije, ispisivanje, faksiranje, slanje osjetljivih dokumenata kao priloga, dodavanja u neku drugu vrstu komunikacije, dodavanje na zajedničke mape u lokalnu mrežu, otvaranje podataka u drugim programima radi izbjegavanja zaštite, kriptiranje prije slanja, promjene dijela datoteke i slično. Sustavi koji nadziru mrežni promet prema internetu mogu pregledavati promet po ključnim riječima koje preuzimaju iz pojedinih dijelova tajnih dokumenata. Na računalnim sustavima je dopušteno koristiti samo provjerene vanjske jedinice memorije, ne bi bilo preporučljivo koristiti privatne uređaje.

Moguće je provoditi nadzor nad lokalnom mrežom, te prijelaz na vanjski internet, kroz pretraživanje uobičajenih protokola slanja podataka (e-mail, instant poruke itd.) te nasumičnom provjerom drugih sadržaja radi provjere korištenja novih oblika slanja. Sustav može pretraživati elektroničku poštu, dostavu dokumenata, nadzirati službena računala i laptove, te sustave masovnog pohranjivanja. Ako sustav zaštite pronade zaštićeni materijal u komunikaciji, izdvaja ga i sprema na drugu lokaciju, neke su opcije da ga može kriptirati, obavijestiti administratora, staviti u karantenu i zatim omogućiti detaljniju naknadnu provjeru. Ovakva programska rješenja mogu djelomično raditi i na pojedinačnim računalima dok nisu spojena na mrežu. Vrlo su korisna ako je računalo ukradeno ili izgubljeno te ga počinitelj pokuša spojiti na internet. Ovakvi oblici nadzora ne znače permanentno nadziranje svih sadržaja zaposlenika nego su mjere ciljane na pojedine ključne dijelove podataka kroz automatsko djelovanje sustava. Navedena

programska rješenja registriraju i pohranjuju pojedine podatke te se uvid u njih može ostvariti nakon uočavanja pojedinog događaja i postojanja odgovarajuće pravne osnove.

Podaci u računalnim sustavima trebali bi biti kriptirani kako bi se povećala zaštita, a računala bi se trebala automatski zaključavati lozinkom nakon kratkog razdoblja neaktivnosti zaposlenika (Vacca, 2017:406). Kriptiranje je važna aktivnost za razne vrste podataka. Ponekad zaposlenici nemaju loše namjere, primjerice kopiraju podatke na drugi uređaj kako bi radili kod kuće, ali nakon gubitka navedenog mogu nastati problemi ako sadržaji nisu bili kriptirani.

Zaštita digitalnih podataka je otežana razvojem tehnologija. Nekad je dovoljno bilo tražiti registriranje kod korištenja fotokopirnog uređaja, pristupa dokumentima ili ulaza i izlaza iz zgrade. Nastao je niz tehnologija kojima se jednostavno može prekopirati i poslati vrlo velike količine podataka u kratkom vremenu. Kao posljedica razvoja tehnologije, mjere se proširuju na privatne uređaje zaposlenika koji moraju biti registrirani tijekom ulaska ili im je ograničeno unošenje. U tijelima koje rade s klasificiranim podacima, ograničeno je unošenje uređaja kojima se može preuzimati, nadzirati ili presnimavati podatke. Moguće je provođenje povremenih provjera zaposlenika ili prostorija, uz disciplinsku odgovornost kod pronalaska navedenih ili započinjanja prikrivenog istraživanja ako postoji sumnja u neke teže nepravilnosti.

U analizi stranih slučajeva odavanja podataka, kao najučestalija metoda počinjenja korišteno je prebacivanje klasificiranih podataka na prijenosne medije, pri čemu je najviše korišten optički medij (CD ili DVD) a u nešto manjem udjelu memorijski štapići i prijenosni tvrdi diskovi (HDD, SSD). Kod prijenosa na daljinu, najviše je korištena elektronička pošta u oko četvrtini otkrivenih slučajeva pri čemu je polovica od tih počinitelja koristila dvije metode. Po učestalosti slijedi prebacivanje na drugo računalo, a u malenom udjelu počinitelji su koristili složenije metode za dijeljenje podataka (FTP sustavi i slično). Neki počinitelji su podatke prije slanja komprimirali, kriptirali i poslali ih u manjim paketima na vanjski server s kojeg su ih kasnije preuzimali. Neke metode su poznate prosječnim korisnicima poput slanja elektroničkom poštom, ispisa, pohranjivanja na mrežne mape, a neke metode prijenosa posebnim programima za dijeljenje podataka spadaju u složenije oblike (Cappelli, 2012:90). Navedene općenite mjere zaštite su uglavnom primjenjive u području rada tijela vlasti u skladu s zahtjevima ESLJP, te se mogu prilagođavati slično kao i u radu raznih institucija kojima je potrebna zaštita dokumentacije.

3. MJERE ZAŠTITE OD ZAPOSLENIKA

3.1. Uloga zaposlenika

Odavanje podataka može biti posljedica slučajne ili namjerne aktivnosti zaposlenika tijela vlasti. Podatke mogu odavati unutarnji subjekti (engl. *insider*, zaposlenik), vanjski počinitelji (napad drugih počinitelja na sustav), treće strane (održavanje sustava) ili

korisnici. Zaštita od unutarnjih počinitelja složenija je nego od vanjskih napada jer su zaposlenicima poznate mjere sigurnosti i dublje su uključeni u aktivnosti s dostupnim materijalima, a zbog dugogodišnje povezanost i razvoja odnosa s drugim kolegama, teže je pretpostavljati da bi bili uključeni u nezakonito odavanje podataka (Bunn, Sagan, 2017:3). Zaposlenici mogu biti pasivni ako čekaju odgovarajuće prilike (nezaključani ured ili ladicu sa spisima) ili aktivni ako sami stvaraju prilike (pokušaj otvaranja zaključane ladice, krađe identifikacijske kartice i slično).

Neovlašteno prikupljanje podataka mogu počinuti službenici zaduženi za te podatke ali i razne vrste pomoćnog osoblja (dostavljanje, čišćenje, održavanje prostorija i slično), rukovoditelji i drugi. Na izlazu iz objekta pregledava se sadržaj kojeg osobe iznose, a zbog razvoja tehnologija i smanjivanja uređaja na koje se može prekopirati vrlo velika količina podataka, takav način nadzora je otežano provoditi te se djelovanje više usmjerava na skenere tijela i slične uređaje (Wettering, 2000).

Interno odavanje podataka može biti motivirano raznim okolnostima poput financijskih problema, ucjena, povezanosti s organiziranim kriminalnim skupinama ili raznih privatnih motiva (Cappelli, 2012:116; Vacca, 2017:532). Veliku ulogu može imati nezadovoljstvo radnom okolinom ili uvjetima, sukobi s kolegama ili rukovoditeljima, degradacije na niže radno mjesto i slični kadrovski problemi (Bunn, Sagan, 2017:160). Analize su pokazale da je 97% počinitelja već bilo uočeno po nekim sumnjivim događajima pred svojim kolegama, ali ih oni nisu prijavljivali nadležnim unutarnjim jedinicama jer su ih smatrali nevažnima (Bunn, Sagan, 2017:154), što ukazuje na nedostatke organizacije procesa prijavljivanja. Otkrivanju doprinosi razvijena kultura prijavljivanja nepravilnosti koje su uočene u radu drugih kolega.

Navedene generalne mjere uglavnom su primjenjive u području zaštite dokumentacije u skladu s općenitim zahtjevima ESLJP, ali neke posebne mjere zaštite kakve se mogu koristiti u tijelima visoke razine sigurnosti s ciljem sprječavanja iznošenja dokumenata i papirnatih materijala teško bi bile primjenjive u uredskom obliku rada s velikom količinom dokumentacije (npr. radna odjeća bez džepova u tiskari novčanica, potpuno skidanje prije ulaska i izlaska iz postrojenja, blokiranje i preventivno pretraživanja svih zaposlenika nakon nasumičnog oglašavanja zvučnog signala, otvaranje uređaja za tiskanje isključivo uz dva ključa iz različitih jedinica itd.; Bender, 2006:38).

3.2. Sigurnosne provjere zaposlenika

Korisno je provođenje periodičnih sigurnosnih provjera zaposlenika te poligrafskih provjera. Prema iskustvima iz ranijih slučajeva odavanja podataka, provjeravaju se okolnosti koje bi mogle dovesti do razvoja motiva za odavanje podataka kao što su zlouporabe droga, alkohola, financijski problemi, bračni problemi, prostitutke i slična sredstva koja su za ucjenjivanje iskorištavali vanjski subjekti koji su nastojali prikupljati podatke. Navedene provjere moraju biti usklađene s propisima o zaštiti osobnih podataka.

Sigurnosne provjere predstavljaju općenito utvrđivanje podataka te se istraživanje može nastavljati u odnosu na pojedinu osobu u slučaju poklapanja više indicija. Primjer je službenik na slabije plaćenom poslu koji posjeduje dva luksuzna vozila, jedan sportski auto i gliser, da bi nakon detaljnijih provjera bili pronađeni dokumenti koje je spremao u garažu i prodavao (Wettering, 2000:272).

Periodične provjere mogu biti korisno sredstvo ako se provode radi provjere pridržavanja sigurnosnih pravila. Primjeri su službenici koji su imali slučajeva nepridržavanja pravila, korištenja droge, većih dugova, ucjena i sličnih motiva za suradnju s vanjskim počiniteljima u odavanju podataka (Camp, 2019). Prema analizama otkrivenih slučajeva odavanja podataka u stranoj praksi, počinitelji su koristili svoje svakodnevne ovlasti, uz propuste u preventivnim mjerama prema pojedinim spisima, preširokih ovlasti uvida u pojedine materijale, vrata ponekad nisu bila zaključana itd. Uglavnom su otkriveni na temelju pretjeranog pokazivanja imovinske koristi, korištenja dokumenata izvan radnog vremena i sličnih indicija.

U nekim sustavima zaštite, ključne osjetljive aktivnosti s vrlo važnim predmetima ili materijalima ne smije nasamo provoditi jedna osoba, nego tada uvijek mora biti nazočan još jedan službenik iz neke druge jedinice (tzv. pravilo dvije osobe, engl. *two person rule*, odnosno pravilo četiri oka, engl. *four eyes principle*), a uz to se provodi video nadzor iz više kutova. Ovakvo pravilo se koristi u raznim vrstama aktivnosti (aktivnosti s nuklearnim materijalima, skladišta dijamanata, otvaranje trezora itd.) ali se uglavnom radi o centraliziranim radnjama koje se ne događaju često te bi bila upitna široka primjenjivost u odnosu na dokumente koji se često koriste u istražnim tijelima. Takav oblik zaštite je složen i zahtijevao bi velik broj zaposlenika, te se koristi samo kod posebno osjetljivih materijala odnosno kod faza otvaranja ili iznošenja pojedinih ključnih dijelova u poslovanju.

Za procjenjivanje unutarnjih prijetnji, potrebno je proučavanje bihevioralnih i organizacijskih karakteristika. Ako se osoba sprema za odlazak u drugu tvrtku, smanjena je razina lojalnosti te iskustva pokazuju potrebu premještanja na radna mjesta na kojima nema osjetljivih materijala, uz promjenu ključeva za prostorije i lozinki koje je koristio. Ako je predmet zaštite raširen tako da ga može koristiti velik broj osoba, pokušava se nadzirati čim više aktivnosti na radnom mjestu. Ne može se oslanjati samo na jednu mjeru, potrebno je zajedničko djelovanje većeg broja preventivnih mjera (Camp, 2019).

U nekim sustavima učestalo se provode provjere poštivanja sigurnosnih pravila, odnosno kontrolni pregledi jesu li svi uređaji i dokumenti čuvani kako bi trebalo, čime doprinose povećanju svijesti o kulturi sigurnosti. Moguće je povremeno pretraživanje uređaja s ciljem utvrđivanja koristi li se oprema u skladu s informacijskim pravilima određenog tijela vlasti. Provjere se provode radi traženja neovlaštenih uređaja, posjedovanje softvera za hakiranje i slično. Preporučuje se nagrađivanje zaposlenika koji se pridržavaju pravila ili koji su pokazali neku novu mogućnost ugrožavanja sigurnosti. Ponekad je otežano uvoditi razne vrste nadzora s jedne strane, a ujedno pokazivati

poštovanje zaposlenika i motivirati ih s druge strane, te je potrebno prikazivati da je to neophodno radi osjetljive vrste poslova koja i njima daje na važnosti, te da su svi u organizaciji jednako obuhvaćeni navedenim pravilima.

Najveća razina ugrožavanja računalnih sustava moguća je od administratora ili održavatelja računalnih sustava koji imaju najšire ovlasti izvan kontrole drugih subjekata, te mogu masivno kopirati veliki broj datoteka (npr. Manning za Wikileaks ili Snowden). U najviše slučajeva takvih zlouporaba, zlonamjerni kodovi su uneseni tijekom navodnog održavanja ili izmjena sustava jer su kontrole tada bile slabije nego kod prvog uvođenja (Cappelli, 2012:136). Za preveniranje takvih slučajeva potrebno je registriranje svih oblika ulaska u sustav neovisno o razini ovlasti administratora, dijeljenje funkcija subjekta koji izrađuje programska rješenja i subjekta koji ih odobrava, te provjere izvornog koda (eng. *code review*), izrada sigurnosnih kopija cijelog sustava, te daljnji nadzor i registriranje svih izmjena izvornog programskog koda (Cappelli, 2012:143). Analiza primjera iz strane kriminalističke prakse pokazuje brojne primjere programerskih ulaza u sustav (tzv. stražnja vrata, eng. *back door*) kroz kojeg su bez znanja istražnih tijela preuzimali podatke, mijenjali ih ili brisali, otvarali nove profile za ulazak, isključivali neke korisnike, prekidal rad cijelog sustava, ostavljali programe za brisanje cijelog sustava (tzv. logička bomba), preuzimali tuđe lozinke, kopirali cijeli sustav na vanjske servere i slično. Najviše uhvaćenih počinitelja bilo je motivirano imovinskom korišću, a preostali dio je bio motiviran osvetom ili nekim osobnim razlozima (poslove administracije preuzima vanjska tvrtka, svađa s kolegama, tražio premještaj suradnika itd.). Složeno je provoditi zaštitu u slučajevima ako je više zaposlenika međusobno povezano na raznim funkcijama te s raznih strana omogućuju iznošenje podataka i međusobnu zaštitu odnosno osujećivanje pojedinih zaštitnih sredstava. U takvim slučajevima je moguće počinjenje unatoč višestrukim mjerama zaštite, ali detaljno registriranje podataka osigurava naknadno otkrivanje počinitelja (npr. krađa dijamanata iz središnjeg skladišta u Antwerpenu 2003.).³

4. ISTRAŽIVANJE ODAVANJA PODATAKA

Kao što je u dosadašnjem izlaganju prikazano, naglasak u suzbijanju neovlaštenog odavanja podataka nije u oslanjanju na mogućnosti istraživanja nakon što se odavanje podatka već dogodilo (reaktivno istraživanje), nego na preventivnom pristupu s ciljem smanjivanja mogućnosti odavanja i registriranja interakcija kako bi se mogao utvrditi uži krug mogućih počinitelja (proaktivni pristup). Nakon otkrivanja počinjenja odavanja

³ Krađa je počinjena iz trezora dvije razine ispod zemlje u središtu tzv. gradske četvrti dijamanata u Antwerpenu u Belgiji u kojoj je 80% svjetske trgovine dijamentima i koja je široko pokrivena sredstvima fizičke zaštite (pomične zapreke na svim izlazima iz četvrti, video nadzor ulica, policijska postaja itd.), a uz to je zgrada posebno opremljena sustavima zaštite (senzori svjetla, pokreta, topline, magnetizma, radarski nadzor, posebna skupina čuvara itd.). Šteta od krađe iznosila je preko 100 milijuna eura, dio počinitelja je osuđen, dijamanti nisu pronađeni.

podataka, provodi se istraživanje okolnosti počinjenja s ciljem utvrđivanja okolnosti povrede, načina počinjenja i korektivnih mjera za unaprjeđenje sustava zaštite (Shabtai, 2012:13). U kriminalističkom istraživanju potrebno je utvrditi motive i druge okolnosti (Vacca, 2017:415). Većina odavanja podataka o kojima je odlučivano u presudama ESLJP počinjena je u fazi prije početka postupka dok još nije bio uključen velik broj službenika raznih tijela vlasti ili drugih subjekata, radi čega je bilo moguće usmjeravanje daljnjeg istraživanja odgovornih subjekata na uži krug osoba. Planiranje istraživanja treba prilagoditi vrsti radnog mjesta osumnjičenika, dužini staža, motivaciji, načinu počinjenja i drugim okolnostima koje mogu biti važne za istraživanje.

Nije preporučljivo započeti s otvorenim istraživanjem osim ako postoje pouzdani podaci o dokazima, nego je taktički korisnije započeti prikrivene radnje kako osumnjičene osobe ne bi saznale da su pod nadzorom i kako bi se moglo učinkovitije prikupljati više dokaza. Prerano pokazivanje sumnje može biti štetno za ciljeve istraživanja. Mjerama tajnog nadzora moguće je prikupljati znatno više korisnih podataka poput obilježja o načinu počinjenja, otkrivanja drugih uključenih suradnika, načina obilaženja zaštitnih mjera, odavanja podataka kriminalnim krugovima i sličnih okolnosti koje ne bile razjašnjene na drugačiji način. Istraživanje je potrebno provoditi diskretno uz čim manje narušavanje rada jedinice ili cijele organizacije. Nije preporučljivo općenito istraživati sve zaposlenike nakon odavanja. Istraživanje svih zaposlenika u situacijama kada nema konkretnih podataka može imati štetan učinak na moral ostalih jer bi se stvarao dojam da se svi sumnjiče za neovlašteno odavanje, a učinkovitost takvih taktika istraživanja nije značajna. Radi toga bi bilo povoljnije za kulturu sigurnosti usmjeravati konkretne mjere samo na uži krug osoba (Bunn, Sagan, 2017:127).

U okviru prikrivenih mjera prema užem krugu osoba, preporučuje se koristiti klopke u obliku simuliranih spisa ili dokumenata, odnosno obilježavanja nekih postojećih spisa te tajnog nadzora i snimanja užeg kruga osoba. Klopka se može sastojati od iste vrste spisa ili snimke koju osumnjičena osobe inače može koristiti, a provodi se s ciljem nadziranja aktivnosti koje će provoditi s dokumentacijom. Klopku je moguće ostaviti na digitalnom sustavu u obliku simuliranih dokumenata ili snimki te se zatim promatra daljnji tijek i način rada osumnjičenika (Valli, 2005). Osnovne prednosti računalne klopke su u jednostavnijem praćenju i analiziranju podataka o načinu korištenja i daljnjem tijeku slanja (Spitzner, 2003). Prednost klopki je utvrđivanje daljnjeg tijeka počinjenja i otkrivanju više dokaza koji mogu omogućiti unaprjeđenje zaštitnih sustava (Booth, 2014). Cilj je utvrditi na koji način počinitelj pristupa podacima. Simulirani dokumenti ili snimke izrađuju se na temelju stvarnih spisa kako bi oponašali sva obilježja a postoje i programska rješenja koja ih izrađuju, a također se može raditi o stvarnom spisu u kojem je izmijenjeno nekoliko ključnih podataka (engl. *decoy documents*; Bowen, 2009). Korištenje klopki u istraživanju odavanja podataka je stara metoda koja se tradicionalno pokazala vrlo uspješnom u otkrivanju počinitelja koji surađuju s vanjskim subjektima (Stoll, 1989).

Nakon što je prikupljeno dovoljno podataka da bi se istraživanje moglo nastaviti klasičnim dokaznim radnjama bez prikrivanja daljnjeg rada, provodi se pretraživanje ureda, dokumenata, opreme, računala, uređaja za komunikaciju i drugih dostupnih materijala. Kod istraživanja odavanja podataka, velik udio imaju materijalni dokazi poput podataka iz računalnih sustava (memorijska istraživanja) ili video nadzora, ali također vrlo korisni mogu biti personalni izvori poput osumnjičenikovih kolega ili suradnika koji bi mogli otkrivati i razne druge aktivnosti osumnjičenika. Potrebno je obavljati razgovore s kolegama s kojima je surađivao. Ne treba zanemarivati ulogu razgovora jer ponekad može biti korisniji od tehničkih metoda. Ponekad će tek osoba koja svakodnevno provodi istu vrstu poslova uočiti određenu anomaliju u radu koja je obuhvaćena video nadzorom. Pripremanje za počinjenje je najčešće moralo trajati duže vremena tijekom kojeg bi trebali nastati korisni dokazi koje su možda primijetili njegovi kolege. Kod izuzimanja računalnih podataka potrebno je primjenjivanje stručnih preporuka jer bi vještiji počinitelji mogli pripremiti skrivene sustave za brisanje podataka ili pokušati narušavati druge dijelove sustava organizacije, te je potrebno ograničiti osumnjičeničke lozinke, ključeve, identifikacijske kartice i drugo. Primopredaja podataka između počinitelja se najčešće ne provodi osobno niti uz nazočne svjedoke već će se dokazivati drugim oblicima ovisno o načinu predaje, i za to će često biti potrebno utvrđivanje internetskih adresa s kojih su podaci poslani ili primljeni, profile računa s kojih je provođena komunikacija i slično (mrežna istraživanja). Personalni izvori poput svjedoka s radnog mjesta mogu biti korisni za utvrđivanje postupaka počinitelja i načina funkcioniranja mjera zaštite. Ponekad će biti potrebno vještačenje prikupljenih digitalnih podataka.

Niti jedan rad o teoriji ili praksi zaštite podataka nije preporučio usmjeravanje na primatelje podataka kao učinkovite početne izvore u kriminalističkom istraživanju, osobito ako se radi o subjektima koji u skladu s zakonskim uređenjem ne moraju iskazivati o izvorima od kojih su dobili podatke (npr. novinari). Ako bi se istraživanje oslanjalo na takve subjekte kao osnovu prikupljanja podataka o internim pitanjima, to bi pokazivalo nedovoljnu razinu mjera koje su trebale biti preventivno implementirane u internom segmentu. Ako su unutarnje zaštitne mjere bile zadovoljavajuće provedene, trebalo bi biti prikupljeno dovoljno podataka za učinkovito istraživanje. Potrebno je pretraživati računalne uređaje i dokumente na radnom mjestu, te otkrivati druge lokacije na kojima je počinitelj mogao skrivati dokumentaciju, novac, uređaje i druge dokaze. Na uređajima koje je počinitelj koristio za počinjenje mogu biti pronađeni podaci i o drugim nepravilnostima. U uređajima za komunikacije traže se podaci o kontaktima, slanju ili primanju pojedinih dokumenata, kretanju na pojedinim lokacijama i slično. Iz uređaja kojima se provode mjere zaštite moguće je prikupljati podatke o učestalosti korištenja pojedine dokumentacije i sličnim okolnostima. Provode se i druge dokazne radnje ovisno o okolnostima događaja. Nakon utvrđivanja načina počinjenja, potrebno je provjeriti postoje li mogućnosti da su i neki drugi zaposlenici koristili sličan način.

5. ZAKLJUČAK

ESLJP u presudama traži minimalne standarde odgovarajućeg organiziranja i edukacije zaposlenika tijela vlasti s ciljem ispunjavanja dužnosti čuvanja podataka. ESLJP nije preporučio smjernice niti detaljnija pravila o tome na koji način bi bilo potrebno provoditi organiziranje zaštite i educiranje, ali u teoriji i praksi postoji niz preporuka o mjerama fizičke zaštite koje su primjenjive u predmetnom području. Najčešće se koriste mjere fizičke zaštite prostorija, dokumenata u digitalnom ili fizičkom obliku te zaštite od zaposlenika. Provedena analiza pokazuje da se navedene mjere mogu uspješno primjenjivati za ispunjavanje standarda ESLJP. Naši propisi sadržavaju uobičajena pravila o mjerama zaštite kakve se primjenjuju i u drugim sustavima. Podaci prikupljeni mjerama zaštite mogu biti dovoljni za sužavanje kruga počinitelja i za uspješno planiranje kriminalističkog istraživanja. Pojedine vrste preventivnih i istraživačkih mjera potrebno je povezivati i kombinirati te nije moguće ostvariti uspješnu zaštitu samo jednom vrstom.

Organiziranje procedura ima ulogu detaljnijeg registriranja svih ključnih interakcija zaposlenika s dokumentima ili prostorima. Nakon otkrivanja užeg kruga osoba, jednostavnije je provoditi prikrivene radnje s ciljem otkrivanja više detalja o načinu počinjenja, uključenim suradnicima i drugim okolnostima. Nije preporučljivo započeti otvoreno istraživanje ili neosnovano sumnjčiti sve zaposlenike jer to može dovoditi do smanjivanja motivacije. U teoriji i praksi zaštite podataka nisu izražavane preporuke da bi radnje istraživanja ili nadzora trebale započeti od vanjskih subjekata koji bi mogli primati podatke, nego je naglasak na internim segmentima funkcioniranja u kojima se može ostvariti dovoljno visoka razina učinkovitosti u pronalaženju bitnih dokaza.

Učestala odavanja podataka iz posebnih dokaznih radnji u našim medijima u posljednjih petnaestak godina ne pokazuju ujednačenost zaštite u svim uključenim tijelima vlasti koje primaju podatke prikupljene posebnim dokaznim radnjama. Takvo stanje je posljedica različitog uređenja pojedinih faza kaznenog postupka zbog čega mogu nastajati povrede konvencijskog prava. Policijske jedinice su tijekom provedbe posebnih dokaznih radnji dužne koristiti prikladne mjere zaštite na temelju propisa o tajnosti, ali je problem što nakon dovršetka posebnih dokaznih radnji i dostave podataka drugim tijelima te započinjanja drugih faza postupka, takve mjere više nisu propisane i po tome naš sustav nije usklađen s standardima koje ESLJP traži za cjelovitu zaštitu. Kao posljedica takvog pravnog uređenja, nastavak rada na podacima koje je prikupila policija nije obuhvaćen propisanim mjerama zaštite podataka, što može dovoditi do povreda konvencijskih standarda o dužnosti čuvanja podataka. Prema presudama ESLJP, dužnost čuvanja je na svim tijelima vlasti sve do faze u kojoj sud u skladu s zakonskim pravilima odlučuje o uvidu u spis ili snimke iz tajnog nadzora izvodi kao dokaze u kaznenom postupku.

U usporedbi s razinom zaštite kod drugih tijela vlasti (npr. obavještajne agencije) ili subjekata koji rade s osjetljivim materijalima i primjenjuju visoke standarde sigurnosti (npr. tiskare novčanica, nuklearna postrojenja, farmaceutska industrija itd.), kada bi se u njihovom poslovanju učestalo i u dugačkom vremenskom razdoblju događale ovakve pojave neovlaštenog iznošenja materijala, vjerojatno to ne bi bilo okarakterizirano kao profesionalno postupanje već bi trebalo dovesti do brze promjene organiziranja rada, te bi i istražna vlasti zadužena za privatne podatke trebala unaprijediti mjere zaštite u svojem postupanju.

LITERATURA

1. Bender, K. (2006). *Moneymakers: The Secret World of Banknote Printing*. John Wiley.
2. Booth, R. (2014). *State Department Counterintelligence: Leaks, Spies, and Lies*. BrownBooks.
3. Bunn, M., Sagan, S. (2017). *Insider Threats*. Cornell University Press.
4. Camp, N., Williams, A. (2019). *Preliminary Results from a Comparative Analysis of Counterintelligence and Insider Threat Mitigation in Nuclear Facilities*. Sandia National Lab.
5. Cappelli, D. i dr. (2012). *The CERT guide to insider threats: how to prevent, detect, and respond to information technology crimes*. Boston: Addison-Wesley.
6. Contos, B. T. (2006). *Enemy at the Water Cooler: True stories of insider threats and enterprise security management countermeasures*. Elsevier.
7. Gaonjur, P., Bokhoree, C. (2006). Risk of insider threats in information technology outsourcing: can deceptive techniques be applied? *Journal of Security and Management*, 522–529.
8. Shabtai, A., Elovici, Y., Rokach, L. (2012). *A survey of data leakage detection and prevention solutions*. New York: Springer Science.
9. Spitzner, L. (2003). *Honeypots: catching the insider threat*. Proceedings, 19th Annual Computer Security Applications Conference, 170–179.
10. Stalling, W., Brown, L. (2007). *Computer Security: Principles and Practice*. Prentice Hall.
11. Stoll, C. (1989). *The Cuckoo's Egg*. Doubleday.
12. Vacca, J. R. (2017). *Computer and information security handbook*. Cambridge: Elsevier.
13. Valli, C. (2005). Honeypot technologies and their applicability as a strategic internal countermeasure. *International Journal of Information and Computer Security*, 1(4), 30–436.
14. Wattering, F. (2000) Counterintelligence: The Broken Triad, *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 13(3), 265-300

Propisi

1. Pravilnik o načinu provođenja posebnih dokaznih radnji, Nar. nov. 102/09
2. Pravilnik o tajnosti službenih podataka Ministarstva unutarnjih poslova, Nar. nov. 107/12
3. Uredba o mjerama informacijske sigurnosti, Nar. nov. 46/08
4. Zakon o informacijskoj sigurnosti, Nar. nov. 79/07
5. Zakon o tajnosti podataka, Nar. nov. 79/07, 86/12

Presude ESLJP

1. Craxi pr. Italije (br. 2), br. 25337/94, 17. srpnja 2003.
2. Apostu pr. Rumunjske, br. 22765/12, 3. veljače 2015.
3. Cășuneanu pr. Rumunjske, br. 22018/10, 16. travnja 2013.
4. Drakšas pr. Litve, br. 36662/04, 31. srpnja 2012.

ŽELJKO KARAS*

Measures for Implementing the Obligation to Safe Custody of Data Collected by Covert Evidentiary Actions According to ECtHR Decisions

Summary

In the paper, the author analyses the measures necessary to implement the obligation to safe custody of data, which the European Court of Human Rights (ECtHR) requires to prevent the release of transcripts and other data collected using covert evidentiary actions. According to ECtHR jurisprudence, states have a duty to securely store data and a duty to investigate officials in the event of data disclosure effectively. The aforementioned duties are positive obligations for the authorities, and appropriate physical protection measures are necessary for their implementation. In its decisions, the ECHR only listed recommendations for the appropriate organisation and the education of officials without specifying in detail how to implement the aforementioned standards.

In the paper, the author analyses the activities commonly recommended for protection against illegal activities of employees and considers their applicability for the protection of documentation on covert evidentiary actions. Most protection measures can be aimed at premises, devices and employees similarly as in other areas of protection with necessary adjustments. Protection measures are useful, which, in addition to the preventive effect, also register data that can enable more effective research after the data has been disclosed.

Keywords: *disclosure of information, transcripts, physical protection, ECtHR.*

---

* Željko Karas, University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

ANTE BATISTIĆ

POVIJESNI I INSTITUCIONALNI ASPEKTI SURADNJE I DJELOVANJA POLICIJE I SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNIH AGENCIJA U POGLEDU OTKRIVANJA I SUZBIJANJA ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA PRIMJERU VELIKE BRITANIJE

*„Criminal world has openly challenged the state
and launched into an open competition with it“*
Boris Jeljcin, *Govor o stanju nacije*, veljača 1997.

Sažetak

U radu autor nastoji detaljno prikazati povijesni i institucionalni okvir suradnje i djelovanja tijela javne sigurnosti (policije) i sigurnosno-obavještajnih agencija u pogledu otkrivanja i suzbijanja organiziranog kriminala na primjeru Velike Britanije. Najprije, u uvodnom dijelu rada bit će riječi o samom fenomenu organiziranog kriminala, povijesnim počecima i stanju u području organiziranog kriminala na tlu Velike Britanije početkom 21. stoljeća. Na temelju relevantne znanstvene literature, stručnih članaka i studija te javno dostupnih izvora (izvješća teritorijalnih policijskih centara (Territorial police force) i Međunarodne kriminalističko-policijske organizacije (INTERPOL), Kraljevskog tužiteljstva (Crown Prosecution Service – CPS), Službe sigurnosti (Security Service – MI5), Nacionalne agencije za borbu protiv kriminala (National Crime Agency – NCA), Global Organized Crime Indexa, Strategije nacionalne sigurnosti Velike Britanije, Strategije za teški i organizirani kriminal Velike Britanije, SHERLOC internetske baze podataka – Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC)) te ostale mjerodavne dokumentacije, dat će se sustavan presjek institucionalne povijesti te strateških i organizacijsko-operativnih aspekata rada i djelovanja sigurnosno-obavještajnih agencija i policijskih tijela u pogledu suzbijanja organiziranog kriminala u 21. stoljeću. Sumarnom i povijesnom evaluacijom te analitičkim pristupom, definirat će se ključne točke u institucionalnom razvoju borbe

protiv organiziranog kriminala u Velikoj Britaniji, a s tim na umu, utvrdit će se i indikatori za buduća kretanja.

Ključne riječi: *organizirani kriminal, Velika Britanija, policija, sigurnosno-obavještajne agencije, suradnja, povijesni i institucionalni razvoj.*

1. UVOD

Organizirani kriminal predstavlja konstantan i ozbiljan izazov svim političkim, kazneno-procesnim i sigurnosno-obavještajnim sustavima koji po svojoj kompleksnosti te u odnosu na ostale pojavne oblike kriminaliteta, iziskuje najvišu razinu sinkronizirane, kvalitetne i uspješne institucionalne (policijske, pravosudne, vladine, sigurnosno-obavještajne) interoperabilnosti i operativne učinkovitosti. Pri tome, suradnja između policijskih snaga i sigurnosno-obavještajnih agencija u otkrivanju, praćenju i suzbijanju organiziranog kriminala predstavlja ključni aspekt u očuvanju javne sigurnosti i borbi protiv ozbiljnijeg društva. U ovome radu prezentirat ćemo povijesne i institucionalne aspekte ove suradnje, usredotočujući se na primjer Velike Britanije.

Dublje ćemo istražiti kako su se policijske snage i sigurnosno-obavještajne agencije razvijale i surađivale tijekom vremena, kako bi se suočile s novim izazovima organiziranog kriminala na primjeru Velike Britanije. Proučit ćemo osnivanje i mandat ključnih institucija koje su odgovorne za borbu protiv takvog oblika kriminala, kao i važnost njihove međusobne koordinacije i razmjene informacija.

Poseban naglasak dat će se konkretnim primjerima operativne suradnje između policijskih snaga i sigurnosno-obavještajnih agencija u rješavanju važnih slučajeva organiziranog kriminala u Velikoj Britaniji. Osim toga, analizirat ćemo i ključne izazove s kojima se ova suradnja suočava, kao i planove i strategije koje su tijekom povijest razvijane kako bi se unaprijedila učinkovitost u borbi protiv organiziranog kriminala.

Kada govorimo o fenomenu organiziranog kriminala, a posebice u kontekstu ovog rada, moramo naglasiti važnost izvora koji su ključni za praćenje i analitičko razumijevanje opsega i negativnih učinaka organiziranog kriminala za nacionalnu sigurnost te društvo u cjelini. Temeljito konzultiranje relevantne građe, odnosno javno dostupnih strategija, statistika i izvješća raznih vladinih tijela, međunarodnih nevladinih organizacija, međunarodnih policijsko-istražnih organizacija, teritorijalnih policijskih centara, istražnih agencija, kriminalističke policije te sigurnosno-obavještajnih agencija, predstavlja osnovu za analiziranje i formiranje objektivnih zaključaka te predikcija za budućnost.

Ključan doprinos ovog rada očitovat će se upravo u interdisciplinarnom pristupu koji uključuje integraciju radova pravne, povijesne, politološke, sociološke i sigurnosne prirode koji su relevantni za sveobuhvatnu, sustavnu i dubinsku analizu povijesnog razvoja suradnje i djelovanja policije i sigurnosno-obavještajnih agencija u pogledu otkrivanja i suzbijanja organiziranog kriminala na primjeru Velike Britanije.

U konačnici, ovaj rad može poslužiti kao edukacijski materijal, odnosno putokaz za daljnja djelovanja, pozitivne primjere i dobru praksu na primjeru Velike Britanije te eventualne promjene u pristupu rješavanja sverastućeg problema organiziranog kriminala na ovim prostorima.¹ Pri tome, iskustva iz drugih zemalja predstavljaju važan element u sklopu strateškog planiranja i organiziranja borbe protiv organiziranog kriminala, kako na nacionalnim razinama tako i na onoj globalnoj.

2. OPĆENITO O ORGANIZIRANOM KRIMINALU U VELIKOJ BRITANIJI U 21. STOLJEĆU

Velika Britanija je iznimno složena zemlja u političkom, upravnom, društvenom, gospodarskom i sigurnosnom smislu. Povijesno gledano, riječ je o ustavnoj parlamentarnoj monarhiji koja je tijekom povijesti prošla brojna politička, društvena i vojna previranja, kako u vanjskom tako i u unutarnjem pogledu. Početak 20. stoljeća bio je svojevrsna prekretnica, odnosno označio je početak konsolidacije i učvršćivanja britanskog unutarnjeg političkog sustava i unutardržavnih odnosa moći. Povijesne okolnosti poput osamostaljenja nekadašnjih britanskih kolonija, Drugog svjetskog rata te stvaranja bipolarnog svijeta podijeljenog između dominantno Sovjetskog saveza i SAD-a, dovele su do slabljenja Velike Britanije, odnosno okretanja s vanjskopolitičkog smjera na unutardržavne procese. Tako se tijekom 1960-ih i 1970-ih godina Velika Britanija morala suočiti s problemom neodrživosti postojećeg sustava državne uprave, lokalne samouprave i upravljanja financijama. Drugu polovicu 20. stoljeća u Velikoj Britaniji obilježile su tako brojne upravne reforme te pokušaji za izgradnjom socijalne države (Đurman, 2015). Međutim, to vrijeme nije bilo obilježeno samo reformama nego i porastom sveopćeg kriminala na tlu Velike Britanije pa tako i organiziranog kriminala. To nam svjedoče i podaci Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, u kojima se spominje kako se kriminal tijekom 1960-ih godina udvostručio u odnosu na prva dva desetljeća 20. stoljeća. Trend rasta kriminala zabilježen je i tijekom 1970-ih i 1980-ih godina (Thompson, Hawkins, Dar, Taylor, 2012).

Od druge polovice 20. stoljeća pa sve do danas, Velika Britanija suočava se sa sverastućim problemom kriminala, pri čemu na ljestvici važnosti dominira upravo organizirani kriminal. Štoviše, prema tvrdnjama Nacionalne agencije za borbu protiv kriminala (*National Crime Agency – NCA*), organizirani kriminal u 21. stoljeću pogađa najviše građane Velike Britanije, više nego bilo koja druga prijetnja nacionalnoj sigurnosti, uključujući i terorizam. Negativni učinci organiziranog kriminala svakodnevno se osjete

¹ O sverastućem problemu organiziranog kriminala na ovim prostorima (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora itd.) svjedoče nam Javna izvješća Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA), pri čemu se poglavito ističe Izvješće iz 2022. u kojem se spominje problem postojanja tzv. *balkanskih narko-kartela* te stalnih obračuna „srbijansko-crnogorskih“ organiziranih kriminalnih skupina („Javno izvješće 2022.“, SOA, bez dat.).

na primjerima javnih službi, institucija, poduzeća, infrastrukture, gospodarstva itd. („Policing in the UK: Serious and Organised Crime“, House of Lords, 2020).

Kad je riječ o samim vrstama organiziranog kriminala koje su najzastupljenije na tlu Velike Britanije u 21. stoljeću, ističu se: moderno ropstvo i trgovina ljudima, seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece, organizirani imigracijski kriminal², krijumčarenje droga, krijumčarenje vatrenog oružja, pranje novca, razne vrste prijevara (financijske, gospodarske itd.), kibernetički kriminal, mito, korupcija i izbjegavanje sankcija („National Crime Agency, Annual Report and Accounts 2019-20“, 2020).

Organizirani kriminal kao najsloženiji i najopasniji oblik kriminalnog djelovanja može u gospodarskom, financijskom, ali i procesno-društvenom smislu dugoročno naštetiti nacionalnoj sigurnosti Velike Britanije. Kako bismo dočarali o kakvim je financijskim gubicima riječ, poslužiti će nam podaci iz *Izvješća o istraživanju 103* Ministarstva unutarnjih poslova iz 2019. godine, u kojem se navodi kako su društveni i ekonomski troškovi organiziranog kriminala za Veliku Britaniju u razdoblju 2015.-2016. fiskalne godine³ procijenjeni na oko 37 milijardi funti (Fell, James, Dienes, Shah, Grimshaw, 2019). Slični troškovi (oko 37 milijardi funti) spominju se i u izvješćima za sljedeće fiskalne godine.

Kad je riječ o evidentiranim organiziranim kriminalnim skupinama, prema *Izvješću Donjeg doma Parlamenta Ujedinjene Kraljevine* iz 2019. godine, zabilježeno je oko 4500 aktivnih organiziranih kriminalnih skupina koje operiraju na tlu Velike Britanije („Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-9“, 2019). Određeno povećanje vidljivo je u razdoblju 2020.-2021., kada su prema statističkim podacima NCA-e evidentirane 4772 organizirane kriminalne skupine („NCA Annual Plan 2020-2021“, NCA, 2021). Međutim, navedene brojke i dalje rastu i prema aktualnim pokazateljima Globalnog indeksa organiziranog kriminala, evidentirano je da na tlu Velike Britanije aktivno djeluje više od 350.000 pojedinaca za koje se procjenjuje da su uključeni u aktivnosti organiziranog kriminala te da postoji oko 5000 različitih skupina organiziranog kriminala koje djeluju unutar Velike Britanije. Pri tome, najzastupljenije su strane kriminalne grupe te ruski oligarsi koji su vodeći u pranju novca u Londonu.⁴ Što se tiče trgovine drogom, na prvome mjestu nalaze se

² Kako bi se uhvatila ukoštac s problemom organiziranog imigracijskog kriminala, Velika Britanija je 2015. osnovala Radnu skupinu za organizirani imigracijski kriminal (*Organised Immigration Crime Taskforce*) kako bi se okupile snage NCA-e, Kraljevskog tužiteljstva i Graničnih snaga radi provedbe zajedničkih operacija suzbijanja organiziranog imigracijskog kriminala. Za funkcioniranje navedene skupine, Vlada Velike Britanije izdvojila je oko sedam milijardi funti, a u konačnici je otkriveno i kažnjeno više od 170 organiziranih kriminalnih skupina („UK steps up counter-smuggling efforts“, UK Government, 2015).

³ Fiskalna godina u Velikoj Britaniji odnosi se na razdoblje od 6. travnja neke godine do 5. travnja sljedeće godine.

⁴ U svjetlu ruske agresije na Ukrajinu, Vlada Velike Britanije 2022. godine ruskim je oligarsima zamrznila imovinu i bankovne račune te uvela određene restrikcije za ulazak u zemlju („The Russia (Sanctions) (EU Exit) (Amendment) Regulations 2022“, UK Statutory Instruments, 2022). S obzirom na tako umanjene mogućnosti za djelovanje ruskih oligarha i pojedinaca povezanih s režimom predsjednika Vladimira Putina, pretpostavljamo

albanske organizirane kriminalne skupine koje se dominantno bave krijumčarenjem kokaina i kanabisa. Kad je pak riječ o krijumčarenju ljudima, najaktivnije su organizirane kriminalne skupine iz Afrike, Istočne Europe, Azije i Južne Amerike („The Global Organised Crime Index, United Kingdom“, 2021).

3.1. Razvoj institucionalnih okvira za borbu protiv organiziranog kriminala na tlu Velike Britanije

Od početka 2000-ih godina, Vlada Velike Britanije sustavno provodi brojne aktivnosti kojima pospješuje i unaprjeđuje mehanizme kaznenog progona i suzbijanja organiziranog kriminala, i to jačanjem kaznenog zakonodavstva (revidiranjem postojećih ili donošenjem novih zakona u pogledu trgovine drogom, pranja novca, krijumčarenja ljudi, kibernetičkog kriminala itd.), jačanjem materijalnih⁵ i kadrovskih resursa teritorijalne policije, istražnih agencija i sigurnosno-obavještajnih službi, pospješivanjem međunarodne suradnje te ulaganjem u razvoj novih tehnologija i informatičkih rješenja⁶ („Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-19“, 2019). Međutim, iako prema svim pokazateljima Velika Britanija ima jedan od najučinkovitijih i najnaprednijih sustava kaznenog pravosuđa, postoji problem nedostatnog financiranja. Tijekom prošlog desetljeća, sudovi u Velikoj Britaniji bili su predmet mnogih financijskih rezova, pri čemu je pandemija koronavirusa (COVID-19) od 2020. godine uvelike pogoršala situaciju („The Global Organised Crime Index, United Kingdom“, 2021).

Što se pak tiče jačanja zakonodavstva, golem iskorak u suzbijanju organiziranog kriminala i drugih oblika kriminaliteta u Velikoj Britaniji učinjen je početkom 21. stoljeća, točnije 2003. kada je donesen Zakon o kaznenom pravosuđu i kažnjavanju kojim je modernizirana policija i reformiran pravosudni sustav⁷ („Criminal Justice Act 2003“, UK Public General Acts, 2003). Dodatno proširenje i unaprjeđenje institucionalnih i zakonskih mehanizama dogodilo se 2005., kada je donesen Zakon o teškom organiziranom kriminalu i policiji (SOCPA) kojim je, između ostalog, uspostavljen zakonodavni okvir za početak rada Agencije za teški organizirani kriminal

---

kako je pranje novca ruskih oligarha u razdoblju 2022.-2023. u znatnom padu.

⁵ Prema mišljenju generalne direktorice NCA-e Lynne Owens iz 2019., potrebno je ulaganje u iznosu od 2,7 milijardi funti u rad NCA-e kako bi se do kraja 2023. mogla bolje razviti intraagencijska područja poput digitalne forenzike, tajnog nadzora, financijskih istraga i drugih potrebnih područja („NSA 2019: Speech by DG Lynne Owens“, NCA, 2019).

⁶ Tako je, primjerice, 2018. nastao informatički sustav nazvan Mapiranje organiziranih kriminalnih skupina (*Organised Crime Group Mapping – OCGM*) kojim se analitički mapiraju i pohranjuju podaci o organiziranom kriminalu i karakteristikama pojedinaca koji su u njega involvirani („National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime“, NCA, 2018).

⁷ Određeni dijelovi Zakona izmijenjeni su 2020. donošenjem Zakona o kažnjavanju (eng. *Sentencing Act*) („Sentencing Act 2020“, UK Public General Acts, 2020).

(*The Serious Organised Crime Agency – SOCA*) („Serious Organised Crime and Police Act 2005“, UK Public General Acts, 2005). SOCA je tako 2006. počela s radom kao policijsko-istražna agencija zadužena za otkrivanje, praćenje i suzbijanje organiziranog kriminala na prostoru Velike Britanije i šire.⁸ S obzirom na to da je organizirani kriminal transnacionalni fenomen, važan aspekt rada SOCA-e upravo su međunarodna suradnja i razmjena podataka, koju je agencija ostvarivala sa stranim partnerskim agencijama i sigurnosno-obavještajnim službama.

No, unatoč tome, SOCA (od 2013. godine NCA) nije jedino policijsko-istražno tijelo koje se na tlu Velike Britanije bavilo organiziranim kriminalom. Naime, na tlu Velike Britanije postoji više od 100 vladinih tijela, agencija i organizacija zaduženih za borbu protiv organiziranog kriminala. Nakon krovnih institucija, odnosno Vlade Velike Britanije na prvome mjestu, potom izvršne vlasti Sjeverne Irske te Škotske Vlade, po pitanju nadležnosti i odgovornosti stoji Ministarstvo unutarnjih poslova kao glavno strateško i upravljačko tijelo, a potom NCA kao policijsko-istražna agencija koja funkcionira pod patronatom Ministarstva unutarnjih poslova te ima zadaću voditi i koordinirati odgovor policijskih tijela na pojave teškog i organiziranog kriminala na tlu cijele Velike Britanije („Policing in the UK: Serious and Organised Crime“, House of Lords, 2020; „Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-9“, 2019). Osim Ministarstva unutarnjih poslova, teritorijalne policije i NCA-e, ključnu ulogu u institucionalnom i operativnom mehanizmu otkrivanja, suzbijanja i kažnjavanja organiziranog kriminala imaju Regionalne jedinice za organizirani kriminal (*Regional Organised Crime Units – ROCU*), Kraljevsko tužiteljstvo (*Crown Prosecution Service – CPS*) te, iz područja sigurnosno-obavještajnih struktura, primarno Služba sigurnosti (*Security Service*) i unutar Službe sigurnosti, Zajednički centar za analizu terorizma (*Joint Terrorism Analysis Centre – JTAC*), ali i ostale sigurnosno-obavještajne službe poput Tajne obavještajne službe (*Secret Intelligence Service*) te Centra za komunikacije Vlade Velike Britanije (*Government Communications Headquarters – GCHQ*). Dakako, važnu ulogu u mehanizmu imaju i ostale službe poput Ureda za ozbiljne prijevare (*Serious Fraud Office – SFO*), Graničnih snaga (*Border Force*), Porezne i carinske uprave Njezina Veličanstva (*Her Majesty’s Revenue & Customs – HMRC*), Ministarstva vanjskih poslova i Commonwealtha (*Foreign & Commonwealth Office – FCO*), Povjerenika za borbu protiv kriminala (*Police and crime commissioners – PCC*), raznih vladinih kabineta i ureda itd. No o povijesnom nastanku i strukturi funkcioniranja najvažnijih institucija za borbu protiv organiziranog kriminala, bit će riječi u nastavku članka.

⁸ Prije formiranja SOCA-e, u pogledu suzbijanja organiziranog kriminala, od 1992. djelovala je Nacionalna kriminalistička obavještajna služba (*The National Criminal Intelligence Service – NCIS*) i od 1998. Nacionalna jedinica za kriminal (*National Crime Squad – NCS*). Prijedlogom Zakona o teškom i organiziranom kriminalu (*Serious Organised Crime and Police Act*) iz 2004., usvojena je odluka o spajanju NCIS-a i NCS-a u jednu agenciju – SOCA-u (Mawby, Wright, 2005). SOCA je prestala s radom 2013. te je osnovana NCA („Crime and Courts Act 2013“, UK Public General Acts, 2013).

Ratifikacija Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta 2006. predstavlja važan korak u implementaciji međunarodnih propisa i konvencija u britanski kaznenopravni sustav. Uz brojne druge države poput Rusije, Kine, Japana, Francuske itd., Velika Britanija u velikoj je mjeri financijski i materijalno pomogla pokretanju online baze/portala *Sharing Electronic Resources and Laws on Crime* (SHERLOC) koju održava UNODC kako bi se omogućilo lakše širenje informacija u vezi s provedbom Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i njezina tri protokola, kao i međunarodni pravni okvir protiv terorizma („About Us“, SHERLOC, bez dat.).

Positivan pomak u zakonskom smislu učinjen je i 2015., kada je donesen Zakon o ozbiljnom kriminalu kojim se implementiralo niz prijedloga definiranih u *Strategiji ozbiljnog i organiziranog kriminala* iz 2013. godine te su definirane nove ovlasti progona i privođenja pravdi osoba uključenih u teški i organizirani kriminal („Serious Crime Act 2015“, Home Office, 2015). Također, donošenjem Zakona o ozbiljnom kriminalu došlo je do usklađivanja s postojećim Zakonom o kaznenom djelovanju i sudovima, čime je omogućen efektivniji rad NCA-e, teritorijalne policije i drugih agencija zaduženih za teški i organizirani kriminal.

Važan dokument, odnosno državni strateški plan za suzbijanje organiziranog kriminala na tlu Velike Britanije, donijelo je Ministarstvo unutarnjih poslova 2013., a riječ je o *Strategiji ozbiljnog i organiziranog kriminala* koja je za konačne prioritete postavila sprječavanje organiziranog kriminala, zaštitu društva, stvaranje i održavanje mehanizama za sprječavanje i otkrivanje organiziranog kriminala te ublažavanje posljedica organiziranog kriminala za britansko društvo („Serious and Organised Crime Strategy“, Secretary of State for the Home Department, 2013). Novi takav dokument donesen je 2018. i predstavlja nadogradnju postojećeg koncepta, uzimajući u obzir nastale promjene u okruženju („Serious and Organised Crime Strategy“, Secretary of State for the Home Department, 2018).

I jedna i druga Strategija ozbiljnog i organiziranog kriminala, krovni su dokumenti Vlade Velike Britanije i Ministarstva unutarnjih poslova te predstavljaju dugoročni plan za borbu protiv organiziranog kriminala, pri čemu su uključene sve nadležne institucije, a jasno su definirane i njihove zadaće i ciljevi. Interoperabilnost, sinkronizacija, učinkovitost i koordinirano djelovanje svih službi, ali i poticanje šire društvene odgovornosti i samosvijesti putem participacije u raznim civilnim programima za suzbijanje organiziranog kriminala na regionalnim i lokalnim razinama, osnovica su navedenih strategija. Jedan od primjera je program *Challenger* koji je nastao kao odgovor metropolitanske grofovije Velikog Manchestera na teški i organizirani kriminal na tom području. Program *Challenger* čini mnogo različitih agencija, volonterskih udruga i asocijacija te organizacija iz javnog, akademskog i privatnog sektora, koje zajedno, putem razmjene informacija, znanja i iskustava, participiraju u kreiranju politike suzbijanja organiziranog kriminala. Civilno društvo tako pruža podršku nadležnim

policijskim i istražnim službama te efektivno utječe na smanjivanje stope teškog i organiziranog kriminala na području Velikog Manchestera, ali i na razini cijele zemlje („Programme Challenger“, bez dat.).

Dakako, osim Strategija ozbiljnog i organiziranog kriminala, izvorni državni strateški *policy* dokument koji definira nacionalnu sigurnosnu politiku jest *Strategija nacionalne sigurnosti Velike Britanije*⁹. Naime, od prve Strategije nacionalne sigurnosti publicirane 2008., Velika Britanija sustavno objavljuje nove strategije, usklađene s aktualnim izazovima s kojima se britanske sigurnosne i političke strukture suočavaju. Tako je u fokusu prve, a i ostalih strategija, upravo organizirani kriminal kao jedan od težih oblika prijetnji nacionalnoj sigurnosti Velike Britanije. Prema sadržaju strategija, važan aspekt politike otkrivanja i suzbijanja organiziranog kriminala predstavlja upravo međunarodna suradnja, ponajprije s europskim sigurnosnim strukturama, odnosno EUROPOL-om i Agencijom Europske unije za kaznenopravnu suradnju (*Eurojust*)¹⁰ te policijsko-istražnim i sigurnosno-obavještajnim službama pojedinih partnerskih zemalja („The National Security Strategy of the United Kingdom“, 2008; „The National Security Strategy of the United Kingdom“, 2010).

4. INSTITUCIJE ZADUŽENE ZA BORBU PROTIV ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA TLU VELIKE BRITANIJE

Velika Britanija ima bogatu institucionalnu povijest i njezini korijeni u borbi protiv organiziranog kriminala sežu daleko u prošlost. Upravo zato, u ovome poglavlju prikazat ćemo sažetu strukturu sigurnosno-obavještajnih službi i policijsko-istražnih institucija koje su u određenom dijelu operativno zadužene ili su primarno osnovane kako bi se britanske vlasti suprotstavile sve složenijim oblicima organiziranog kriminala koji se, kako smo već i naveli, počeo širiti još tijekom 19. stoljeća. Analizom nastanka i povijesnog razvoja stvorit ćemo presjek ključnih institucija koje su desetljećima radile i dalje rade na otkrivanju i suzbijanju sverastućeg problema organiziranog kriminala. Osim samog prikazivanja ustroja pojedinih institucija, logičan aspekt ovoga djela jest i razumijevanje ovlasti, međusobnog utjecaja, operativnog funkcioniranja, planiranja i organizacije rada te čimbenika koji su utjecali na evoluciju i razvoj nadležnih institucija.

⁹ Strategije nacionalne sigurnosti Velike Britanije donesene su 2008., 2010., 2015. te 2020. godine.

¹⁰ Eurojust je pravosudna agencija koja je zadužena za suradnju s nacionalnim vlastima, policijsko-istražnim agencijama i sigurnosno-obavještajnim službama u pogledu suzbijanja organiziranog kriminala koji se odvija u dvije ili više zemalja na tlu Europe. U kontekstu organiziranog kriminala, Eurojust se poglavito aktivira kad je riječ o terorizmu, kibernetičkom kriminalu, trgovini i krijumčarenju ljudima, krijumčarenju droga, pranju novca i sl. („What we do“, Eurojust, bez dat.).

4.1. Ministarstvo unutarnjih poslova

Ministarstvo unutarnjih poslova predstavlja vladin odjel državne administracije koji je, kao i u većini država, zadužen za planiranje i koordiniranje operativnog provođenja zakona u smislu borbe protiv svih vrsta kriminala, terorizma, nezakonitih migracija itd. te u smislu obavljanja upravno-administrativnih poslova za svoje građane. Na čelu Ministarstva unutarnjih poslova stoji ministar, odnosno državni tajnik Ministarstva unutarnjih poslova koji se u sklopu svojih ovlasti brine o portfelju resora te vrši nadzor nad radom cjelokupnog ministarstva i njezinih ustrojstvenih jedinica, kao i svojeg užeg kabineta. Član je Vijeća za nacionalnu sigurnost, zadužen za javna imenovanja, nadzire rad Službe sigurnosti te ima ukupnu odgovornost za pitanja poštovanja javnozdravstvenih propisa u smislu koronavirusa (COVID-19), uključujući zdravstvene mjere na granici te policijske ovlasti za provođenje karantene („Secretary of State for the Home Department“, Home Office, bez dat.). Državni tajnik Ministarstva unutarnjih poslova izravno je odgovoran Vladi Velike Britanije, odnosno premijeru te monarhu. Ključni ciljevi Ministarstva unutarnjih poslova su: smanjivanje stope kriminala i štete koju on uzrokuje, uključujući kibernetički kriminal te teški i organizirani kriminal, potom upravljanje civilnim izvanrednim situacijama u sklopu nadležnosti Ministarstva unutarnjih poslova, suzbijanje ili reduciranje terorizma, kontrola migracija itd. („About Us“, Home Office, bez dat.). Prema tome, Ministarstvo unutarnjih poslova ima ukupnu odgovornost za politiku, strategiju i financiranje suzbijanja teškog i organiziranog kriminala na tlu Velike Britanije („Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-19“, 2019). Od 2010. Ministarstvo unutarnjih poslova reformirano je i modernizirano, ustrojene su nove uprave i jedinice, uvedena je funkcija povjerenika za kriminal (*Police and Crime Commissioners – PCC*)¹¹, ustrojena je moderna policijska škola, a u pogledu transparentnosti i jačanja društvene svijesti i odgovornosti o opasnostima kriminala, pokrenuta je internetska platforma, tj. Policijska karta kriminala na kojoj građani mogu pronaći kratke analitičke informacije o vrstama i kvantitativno-kvalitativnim obilježjima kriminala na određenom području¹². Veći fokus stavljen je i na problematiku teškog i organiziranog kriminala te je 2013., u sklopu Ministarstva unutarnjih poslova, ustrojena modernizirana i operativno funkcionalnija NCA koja je zamijenila dotadašnju SOCA-u u borbi protiv organiziranog kriminala („Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-19“, 2019).

¹¹ Povjerenici za kriminal su izborne i civilne funkcije, odnosno biraju se na području Engleske i Walesa i zaduženi su za komunikaciju s lokalnom policijom u smislu ostvarivanja transparentnog djelovanja lokalne policije i zadovoljavanja potreba za sigurnošću stanovništva na tim područjima („Police and crime commissioners“, Home Office, bez dat.).

¹² Policijska karta kriminala dostupna je na linku: <https://www.police.uk/pu/your-area/metropolitan-police-service/junction/?tab=CrimeMap>.

4.2. Teritorijalna policija

Općenito govoreći, teritorijalna policija (*Territorial Police*) zadužena je za represivno provođenje zakona na tlu Velike Britanije te suzbijanje svih vrsta kriminala, uključujući i teški i organizirani kriminal. Kad je riječ o administrativno-operativnom ustroju britanske teritorijalne policije, Velika Britanija ima složen i decentraliziran te pluraliziran policijski sustav¹³ koji je u geografskom smislu teritorijalno formiran, odnosno slijedi administrativni (okružni i distriktni) ustroj zemlje i sastoji se od ukupno 43 teritorijalna policijska centra (područje Walesa i Engleske) te dviju nacionalnih policijskih snaga – jedna u Škotskoj (*Police Scotland*) i jedna na području Sjeverne Irske (*Police Service of Northern Ireland*) (Pušeljić i Jelenski, 2007; „Find a police force“, UK police, bez dat.).

Ključan zakonski akt koji definira takve okvire funkcioniranja britanskog teritorijalnog policijskog sustava jest Zakon o policiji iz 1996. godine (Brown, 2021). Važno je napomenuti kako britanski policijski sustav funkcionira po principu tzv. operativne neovisnosti, što znači da policijski službenici u svakom pojedinačnom teritorijalnom policijskom centru odgovaraju svojem glavnom časniku, odnosno načelniku¹⁴, što je načelno definirano Naredbom o policijskom protokolu iz 2011. kojom se usklađuje rad teritorijalne policije (Brown, 2021). Načelnici policijskih centara, zajedno s povjerenikom policije grada Londona te povjerenikom metropolitanske policije čine Nacionalno vijeće šefova policije (*National Police Chiefs' Council – NPCC*) koje okuplja šefove policije radi planiranja i koordiniranja rada te komunikacije i suradnje svih policijskih snaga u državi („About Us“, NPCC, bez dat.).

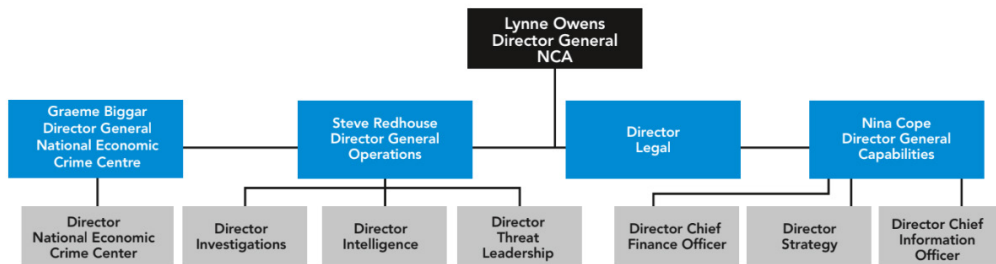
4.3. Nacionalna agencija za borbu protiv kriminala i INTERPOL

NCA je počela s radom 7. listopada 2013. kao sljednica SOCA-e te od tada aktivno radi na otkrivanju, praćenju i suzbijanju teškog i organiziranog kriminala. Osim organiziranog kriminala, NCA se kao krovna, nacionalna agencija, operativno bavi i istraživanjem korupcije, seksualnim iskorištavanjem djece, terorizmom, kibernetičkim kriminalom itd. Kad je riječ o organizacijskoj strukturi, na čelu NCA-e nalazi se ravnatelj (*Director General*) koji rukovodi radom agencije te izravno odgovara ministru unutarnjih poslova koji u konačnici odgovara parlamentu. Ispod ravnatelja nalaze se generalni direktor za gospodarski kriminal, generalni direktor za operacije, generalni direktor za pravna pitanja te generalni direktor za kapacitete. Generalni direktori nadležni su za rad svojih odjela (Odjel za istrage, Odjel za obavještajni rad, Odjel za strategije itd.) kojima upravljaju direktori (*Director*) („NCA Annual Plan 2019-2020“, NCA, 2020). Organizacijska struktura NCA-e prikazana je na Slici 1.

¹³ O vrstama policijskih organizacija vidi više u: Pušeljić, M., Jelenski, M. (2007). „Policijski sustavi – realizacija policijske funkcije kroz ustroj“, *Policijska i sigurnost*, 16 (1-2), 1-19.

¹⁴ Kada govorimo o londonskoj i metropolitanskoj policiji, onda su nadležni povjerenici, a ne načelnici (*Chief Constable*), s obzirom na to da su London i područje Velikog Londona tretirani kao posebna administrativno-policijska područja prema Zakonu o policiji iz 1996. godine.

Slika 1: Organizacijska struktura NCA-e („NCA Annual Plan 2019-2020“, NCA, 2020).

NCA izdaje godišnje planove i analitički dokument nazvan Nacionalna strateška procjena kojim detaljno oslikava prošlogodišnje stanje na području organiziranog kriminala u zemlji, i to putem sažete prezentacije evaluiranih podataka prikupljenih radom same agencije, teritorijalne policije, ROCU-ova, Službe sigurnosti, Tajne obavještajne službe i ostalih tijela („National Strategic Assessment“, NCA, 2023). Time se omogućuje stalno praćenje kretanja organiziranog kriminala putem integracije prikupljenih podataka raznih službi, čime se ostvaruje mogućnost za uvid u eventualna poboljšanja u radu. Samu važnost rada NCA-e oslikava činjenica kako je Vlada Velike Britanije, u razdoblju 2019.-2020. fiskalne godine, za njezino financiranje izdvojila oko 489 milijuna funti („NCA Annual Plan 2019-2020“, NCA, 2020). Sveukupno, proračun NCA-e iznosi oko 500 milijuna funti te agencija ima oko 4200 zaposlenika od kojih je 1700 djelatnika/operativaca raspoređeno diljem Velike Britanije te na agencijskim punktovima u svijetu. Važan aspekt rada NCA-e upravo je međunarodna suradnja koja se ostvaruje putem časnika za vezu (*Police Liaison Officer*), odnosno razmjene informacija s INTERPOL-om, EUROPOL-om te Schengenskim informacijskim sustavom (Nikolić, 2020).

U sklopu NCA-e operativno funkcionira i ured INTERPOL-a za Veliku Britaniju, a lociran je u Manchesteru (*INTERPOL National Central Bureau – NCB*). Ured INTERPOL-a zadužen je za transmisiju informacija o organiziranom kriminalu iz zemalja članica INTERPOL-a te za podršku policijskim operacijama otkrivanja, praćenja i suzbijanja organiziranog kriminala na tlu Velike Britanije („Organised Crime“, INTERPOL UK, bez dat.).

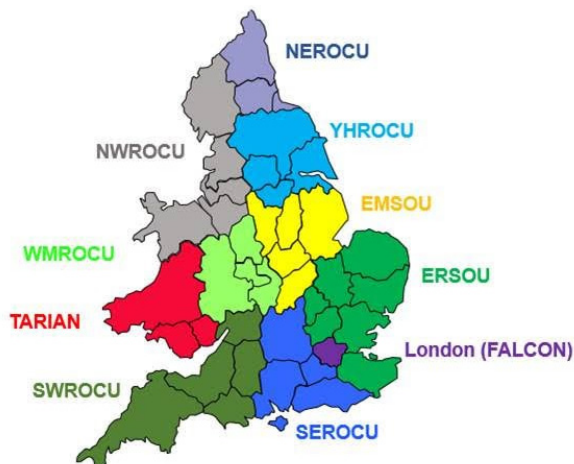
4.4. Kraljevsko tužiteljstvo

CPS funkcionira kao tijelo kaznenog progona (tužiteljstvo) te je zato iznimno važan element nacionalnog mehanizma za suzbijanje organiziranog kriminala. Unutar navedenog tijela djeluje Uprava za ozbiljan gospodarski, organizirani i međunarodni kriminal (*Serious Economic, Organised Crime and International Directorate – SEOCID*) koja je zadužena za pravosudno djelovanje na području organiziranog kriminala. SEOCID

se sastoji od tri odjela: Međunarodnog odjela, Odjela za London i Jugoistok te Odjela za regiju i Wales, koji se sastoje od specijalističkih multidisciplinarnih timova koji se bave složenim slučajevima organiziranog kriminala i gospodarskog kriminala. Također, postoji Odjel za prihode od kriminala koji se bavi nezakonito stečenom financijskom dobiti. SEOCID u obavljanju poslova iz svojeg djelokruga intenzivno surađuje s NCA-om, teritorijalnom policijom te sigurnosno-obavještajnim službama („International and organised crime“, CPS, bez dat.).

4.5. Regionalne jedinice za organizirani kriminal

ROCU-i su iznimno važan dio nacionalne policijske mreže i nacionalnog mehanizma za otkrivanje i suzbijanje organiziranog kriminala na mikro (lokalno-regionalnim) razinama Velike Britanije. U Strategiji za teški i organizirani kriminal, ROCU je apostrofirao kao važan čimbenik efektivnog rada teritorijalne policije i NCA-e. ROCU-i funkcioniraju kao regionalne operativno-logističke i istražne jedinice specijalizirane za pružanje potpore policijskim snagama u borbi s teškim i organiziranim kriminalom. Te mogućnosti uključuju brojne aktivnosti poput specijaliziranog tajnog nadzora i istraga kibernetičkog kriminala. Također, neke jedinice pružaju podršku istragama drugih vrsta zločina kao što su ubojstva i otmice. Primarno gledano, ROCU-i funkcioniraju kao svojevrsne platforme za obavještajno i operativno povezivanje teritorijalne policije i NCA-e („Regional Organised Crime Units, A review of capability and effectiveness“, Inspectorate of Constabulary (HMIC), 2015). Na tlu Velike Britanije postoji devet ROCU-a koji su podijeljeni prema administrativnoj podjeli teritorijalne policije, uz Metropolitansku policijsku službu (eng. *Metropolitan Police Service* – MPS) zaduženu za područje Velikog Londona („ROCU National Network“, ROCU, bez dat.).

Slika 2: Teritorijalna raspodjela ROCU-a na tlu Velike Britanije („ROCU National Network“, ROCU, bez dat.)

4.6. Služba sigurnosti i Tajna obavještajna služba

Važne institucije koje u Velikoj Britaniji sudjeluju u nacionalnom mehanizmu otkrivanja, praćenja i suzbijanja organiziranog kriminala su civilne obavještajne službe, primarno Služba sigurnosti koja djeluje kao sigurnosna, tj. defenzivna obavještajna služba i Tajna obavještajna služba koja djeluje kao vanjska, tj. ofenzivna obavještajna služba.

Kada govorimo o kriminalitetu koji predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti, a to organizirani kriminal zasigurno jest, valja napomenuti kako su službe u tom pogledu dominantno usmjerene prema razumijevanju šire fenomenologije, odnosno dubljeg uzročno-posljedičnog konteksta generiranja organiziranog kriminala. U tom pogledu, razvija se snažna interakcija s policijskim službama u smislu razmjene informacija i spoznaja te je, prema tome, participacija sigurnosno-obavještajnih službi u kazneno-dokaznom postupku iznimno važna. Iako u tom aspektu mogu postojati i određeni prijepori između sigurnosno-obavještajnih i policijskih službi, i to poglavito u operativnom, metodološkom i organizacijskom smislu (npr. sigurnosno-obavještajne službe imaju drugačije operativne metode, taktike i strategije koje nisu u potpunosti kompatibilne s istražno-policijskima)¹⁵ (Badžim, 2013), na primjeru Velike Britanije sustav skladno funkcionira, tj. zakonski su definirane ovlasti i ograničenja u radu sigurnosno-obavještajnog aparata, čime se u potpunosti neutraliziraju ili barem znatno umanjuju mogući međuinstitucionalni „konflikti“. Tako je, primjerice, 2021. donesen Zakon o tajnim izvorima ljudskih obavještajnih podataka (kažnjivo ponašanje) kojim su posebno zaštićeni ljudski izvori obavještajnih podataka, odnosno doušnici, izvori – suradnici i operativci s obzirom na to da su upravo ljudski izvori ključni u obavještajnom radu te da se, u određenim i strogo kontroliranim uvjetima, jednostavno moraju baviti kriminalom kako bi u ime „viših ciljeva“ obavili poslove zaštite nacionalne sigurnosti u smislu pružanja potrebnih informacija („Covert Human Intelligence Sources (Criminal Conduct) Act 2021“, UK Public General Acts, 2021).

Rad britanskih sigurnosno-obavještajnih agencija u pogledu organiziranog kriminala te ostalih prijetnji nacionalnoj sigurnosti, jasno je definiran Zakonom o Službi sigurnosti koji datira iz 1989., dočim su okviri za obavještajno djelovanje regulirani Zakonom o istražnim ovlastima iz 2016., Zakonom o reguliranju istražnih ovlasti iz 2000. i Zakonom o obavještajnim službama iz 1994. godine („MI5’s Law and Governance“, Security Service, bez dat; „About Us“, Secret Intelligence Service, bez dat.).

¹⁵ O razlikama u djelovanju policije i sigurnosno-obavještajnih službi vidi više u: Badžim, J. (2013). „Obavještajne i represivne službe u suprotstavljanju kriminalitetu koji predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti“, *National security and the future*, 14 (1), 23-53.

5. ULOGA I SURADNJA TERITORIJALNE POLICIJE, NACIONALNE AGENCIJE ZA BORBUTIV KRIMINALA TE SIGURNOSNO-OBAVJEŠTAJNIIH AGENCIJA U BORBI PROTIV ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA TLU VELIKE BRITANIJE

Obavještajno djelovanje predstavlja ključan alat u proaktivnom suzbijanju organiziranog kriminala. S obzirom na samu složenost i tehnološki napredak organiziranog kriminala, bez implementacije obavještajnih metoda i tehnika, odnosno angažmana sigurnosno-obavještajnih službi, praktički je nemoguće govoriti o nekakvoj ozbiljnijoj borbi protiv organiziranog kriminala (Gokhan, 2016). Uloga Službe sigurnosti u pogledu otkrivanja, praćenja i suzbijanja organiziranog kriminala počela je biti vidljiva još sredinom 1990-ih, o čemu nam svjedoči *Izješće o radu Službe sigurnosti u borbi protiv organiziranog kriminala* iz 1995. godine. Naime, prema sadržaju tog dokumenta jasno je precizirano kako odgovornost za organizirani kriminal ostaje dominantno u nadležnosti represivnih organa, odnosno policije, pri čemu Služba sigurnosti operativno i analitički djeluje integrirano u okvirima rada i operacija nadležnih policijsko-istražnih agencija i jedinica (tadašnjeg NCIS-a i NCS-a), teritorijalne policije te Ministarstva unutarnjih poslova. Dakle, decidirano se ističe kako Služba sigurnosti ima isključivo potpurnu ulogu. Pritom, operativni, analitički i tehnički kapaciteti Službe sigurnosti mogu omogućiti dublje provođenje istraga te posljedično tome, razumijevanje i detektiranje korijena nastanka organiziranog kriminala („Report on Security Service Work Against Organised Crime“, Intelligence and Security Committee, 1995).

S obzirom na to da organizirani kriminal nadilazi nacionalne granice, djelovanje vanjske obavještajne službe, odnosno Tajne obavještajne službe, uz suradnju sa Službom sigurnosti, ključan je element u mehanizmu otkrivanja, praćenja i suzbijanja organiziranog kriminala. Tajna obavještajna služba u pogledu organiziranog kriminala djeluje u smjeru obavještajne potpore policijskim operacijama putem prikupljanja informacija iz inozemstva operativnim radom/posredstvom ljudskih izvora (HUMINT) (infiltracijom/penetracijom agenata („krtica“) u organizirane kriminalne skupine te putem suradnika i doušnika), praćenjem elektromagnetskih signala komunikacijske i nekomunikacijske prirode (SIGINT, ELINT) te međunarodnom suradnjom s drugim sigurnosno-obavještajnim agencijama radi razmjene informacija o organiziranom kriminalu. Tajna obavještajna služba poseban naglasak stavlja i na terorizam koji može biti usko povezan s organiziranim kriminalnim skupinama koje često služe kao izvor financiranja terorističkih aktivnosti. Važnu ulogu u otkrivanju i praćenju skupina organiziranog kriminala ima i Vladin centar za komunikacije koji u provedbi svojih aktivnosti usko surađuje s NCA-om, Službom sigurnosti, Tajnom obavještajnom službom, teritorijalnom policijom, poreznim i carinskim službama itd. Jedan od glavnih zadataka Vladina centra za komunikacije odnosi se na nadzor i presretanje komunikacija, odnosno tajno prikupljanje podataka komunikacijske i nekomunikacijske

prirode (SIGINT, COMINT, ELINT) („Serious and Organised Crime“, GCHQ, bez dat.; Bilandžić, 2000).

Kad je o kriminalu riječ, a poglavito u kontekstu organiziranog kriminala, svi teritorijalni policijski centri i nacionalne policijske snage surađuju u operativnom radu i razmjeni informacija. Svaki pojedini teritorijalni policijski centar, odnosno njegove ustrojstvene kriminalističke jedinice, rade na području organiziranog kriminala te pritom surađuju s nadležnim ROCU jedinicama te NCA-om. Kako bi uspostavili okvire suradnje, Ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je i uputilo zakonske smjernice glavnim časnicima, odnosno načelnicima centara, povjereniku policije grada Londona te povjereniku metropolitanske policije, kojima se propisuju načini policijske suradnje i zajedničkog operativnog djelovanja („Statutory Guidance for Police Collaboration“, Home Office, 2012). Što se tiče ROCU jedinica, prema Izvještaju o učinkovitosti ROCU jedinica koji je 2021. sastavio Inspektorat oružništva i vatrogasne službe i spasilačke službe Njegova Veličanstva (*His Majesty's Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services* – HMICFRS), ističe se znatan napredak u radu ROCU-a te snažna suradnja s ostalim represivnim tijelima. Primjer te suradnje uspješno je provedena operacija *Venetic*¹⁶ koja je bila usmjerena suzbijanju organiziranog kriminala diljem zemlje („An inspection of the effectiveness of the Regional Organised Crime Units“, HMICFRS, 2021).

Statistički podaci NCA-e iz 2020. upućuju na konkretne, operativne korake koji su učinjeni u pogledu otkrivanja i suzbijanja organiziranog kriminala. Tako je u razdoblju 2019.-2020. godine provedeno više od 800 operacija, oko 150 milijuna funti imovine je zamrznuto ili zaplijenjeno, a oduzeto je u vrijednosti oko devet milijuna funti. U odnosu na prethodno razdoblje 2018.-2019., službenici NCA proveli su više od 1000 uhićenja u Velikoj Britaniji (riječ je o povećanju od 40%) i više od 600 u inozemstvu. Razdoblje 2019.-2020. godine bilo je ključno u odnosu na dosadašnje rezultate u suzbijanju organiziranog kriminala. Naime, podaci iz razdoblja 2019.-2020. upućuju na to kako su premašeni svi rezultati u odnosu na razdoblje 2018.-2019. godine te da je to ujedno najveći godišnji ukupni iznos koji je NCA zabilježila u svojoj povijesti („National Crime Agency, Annual Report and Accounts 2019-20“, 2020).

6. UMJESTO ZAKLJUČKA: POVIJESNE LEKCIJE ZA HRVATSKU U KONTEKSTU IZAZOVA ZA VELIKU BRITANIJU U 21. STOLJEĆU

Na temelju promišljanja o povijesnim lekcijama koje Hrvatska može izvući na primjeru Velike Britanije, mogu se konstatirati određeni zaključci nužni za uspostavljanje indikatora za buduća kretanja. Naime, britansko institucionalno, operativno i povijesno

¹⁶ O operaciji *Venetic* vidi više na linku: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/operation-venetic-three-men-sentenced-for-raft-of-firearms-drugs-and-money-laundering-offences>.

iskustvo nudi brojne smjernice koje bi Hrvatska mogla adaptirati u svojem nacionalnom policijskom i obavještajnom okviru borbe protiv organiziranog kriminala.

Jedna od ključnih lekcija jest potreba za kontinuiranim i snažnim ulaganjem u materijalne, tehnološke i kadrovske resurse koji se odnose na suzbijanje organiziranog kriminala. Velika Britanija primjer je da se uspješno suočavanje s ovom prijetnjom ne može ostvariti bez odgovarajućih financijskih, ljudskih i tehnoloških kapaciteta. Hrvatska bi trebala posvetiti pažnju osnaživanju relevantnih vladinih i policijsko-istražnih institucija (Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva financija, Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK) i Sigurnosno-obavještajne agencije (SOA), osiguravajući da imaju potrebne alate i resurse za suzbijanje organiziranog kriminala. Također, Hrvatska bi trebala nastaviti aktivno sudjelovati u međunarodnoj suradnji, dijeleći informacije i iskustva te time pridonijeti globalnom naporu u suzbijanju organiziranog kriminala.

Međutim, vladavina prava i transparentno pravosuđe ključni su elementi u suzbijanju organiziranog kriminala. Hrvatska bi trebala raditi na tome da pravosudni sustav bude neovisan, učinkovit i transparentan. Također, na primjeru Velike Britanije možemo uočiti kako postoji snažna institucionalna suradnja koja je jasno propisana zakonom, pri čemu postoji jasno definirana hijerarhija odnosa i operativnih zaduženja. Činjenica da Velika Britanija, odnosno njezine policijsko-istražne i sigurnosno-obavještajne agencije, objavljuju razna godišnja izvješća o stanju na području organiziranog kriminala, govori nam o zavidnom stupnju transparentnosti, učinkovitosti, interoperabilnosti, sinkronizacije, ali i poštovanja demokratskih standarda te odgovornosti prema građanima.

Također, primjer Velike Britanije istaknuo je važnost preventivnih mjera i integracije šire društvene zajednice u borbi protiv organiziranog kriminala. Naime, na primjeru programa *Challenger* vidimo kako je Velika Britanija uložila goleme napore u stvaranje socijalnih programa, odnosno razvoj civilnih platformi kako bi se smanjio utjecaj organiziranog kriminala putem integracije akademske zajednice i ostalih zainteresiranih pojedinaca (civilnih stručnjaka) u nacionalni mehanizam suzbijanja organiziranog kriminala.

U konačnici, povijesne lekcije koje Hrvatska može naučiti iz izazova koje je Velika Britanija iskusila u suzbijanju organiziranog kriminala pružaju vrijedne smjernice za oblikovanje strategija i politika za suočavanje s tom prijetnjom. Kontinuiranim ulaganjem i razvojem institucija, suradnjom, preventivnim mjerama i pravosudnim reformama, Hrvatska može izgraditi efektivan sustav, spreman za borbu s organiziranim kriminalom u 21. stoljeću.

LITERATURA

Knjige, znanstveni i stručni radovi, izvještaji

1. Đurman, P. (2015). Javna uprava i politički sustav Ujedinjenog Kraljevstva: između tradicije i reformi. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 15 (1), 69-102.
2. Nikolić, G. (2021). National Crime Agency (NCA), Serious Organized Crime Agency-SOCA. *United Kingdom. Economics and Law*.
3. Gokhan, K. (2016). Organized Crime Intelligence Management and a Model Proposal. *American Intelligence Journal*, 33 (2), 115-25.
4. Božinović, D. (2016). *Globalna sigurnost*. Zagreb: Narodne novine.
5. Bilandžić, M. (2000). Britanski model obavještajnog organiziranja: obavještajne institucije i nadzor njihovih aktivnosti. *Politička misao*, 37 (3), 136-159.
6. Badžim, J. (2013). Obavještajne i represivne službe u suprotstavljanju kriminalitetu koji predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti. *National security and the future*, 14 (1), 23-53.
7. Webster, W., Borchgrave, A. i Cilluffo, F. (2000). *Russian Organized Crime and Corruption Report*. Washington: Center for Strategic and International Studies.
8. Pušeljić, M., Jelenski, M. (2007). Policijski sustavi – realizacija policijske funkcije kroz ustroj. *Policijska i sigurnost*, 16 (1-2), 1-19.
9. Lerner, K. L. i B. Wilmoth, L. (2004). *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*. London: Thomson Gale.
10. Mawby, R. i Wright, A. (2005). *Police Accountability in the United Kingdom*. UK: Keele University.
11. Božić, V. (2016) Suzbijanje organiziranog kriminaliteta u svjetlu pozitivnog kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske. U: Ćirić, J. (ur.) Zbornik radova *Suzbijanje organizovanog kriminala kao preduslov vladavine prava*.
12. Galeotti, M. (2002). *Russian and Post-Soviet Organized Crime*. England: Routledge.
13. Booth, M. (1999). *The Dragon Syndicates: The Global Phenomenon of the Triads*. New York: Carroll & Graf Publishers.
14. Brown, J. (2021). *Policing in the UK*. London: House of Commons Library.
15. Thompson, G., Hawkins, O., Dar, A., Taylor, M. *Olympic Britain: Social and Economic Change Since the 1908 and 1948 London Games*. London: House of Commons.
16. Fell, E., James, O., Dienes, H., Shah, N. et al. (2019). *Understanding organised crime 2015/16. Estimating the scale and the social and economic costs. Research Report 103*. London: Home Office.

Nacionalne strategije

1. „The National Security Strategy of the United Kingdom“ (2008), *Cabinet Office*. Pristup ostvaren 1. srpnja 2023. Preuzeto s: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228539/7291.pdf.
2. „The National Security Strategy of the United Kingdom“ (2010), *HM Government*. Pristup ostvaren 1. srpnja 2023. Preuzeto s: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf.
3. „Serious and Organised Crime Strategy“ (2013), *Secretary of State for the Home Department*. Pristup ostvaren 2. srpnja 2023. Preuzeto s: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf.

Internetski izvori

1. „Serious and Organised Crime“, GCHQ, pristup ostvaren: 21. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.gchq.gov.uk/section/mission/serious-crime>.
2. „Organised Crime“, INTERPOL. Pristup ostvaren 17. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries/Europe/UNITED-KINGDOM>.
3. „ROCU National Network“, ROCU. Pristup ostvaren 2. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://serocu.police.uk/rocu-network/>.
4. „National Crime Agency, Annual Report and Accounts 2019-20“, NCA. Pristup ostvaren 10. srpnja 2023. Preuzeto s: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/467-national-crime-agency-annual-report-and-accounts-2019-20/file>.
5. „An inspection of the effectiveness of the Regional Organised Crime Units“, HMICFRS. Pristup ostvaren 1. srpnja 2023. Preuzeto s <https://www.justiceinspectors.gov.uk/hmicfrs/wp-content/uploads/an-inspection-of-the-effectiveness-of-the-regional-organised-crime-units.pdf>.
6. „Statutory Guidance for Police Collaboration“, Home Office. Pristup ostvaren 1. srpnja 2023. Preuzeto s: https://www.google.com/url?q=https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/117559/police-collaboration.pdf&sa=D&source=docs&ust=1692613823702897&usg=AOvVaw3hfKiGLKfAQCgPzM7JxceK.
7. „Report on Security Service Work Against Organised Crime“, Intelligence and Security Committee. Pristup ostvaren 11. kolovoza 2023. Preuzeto s: https://isc.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2020/12/199512_ISC_Security_Service_work_against_organised_crime.pdf.

8. „Covert Human Intelligence Sources (Criminal Conduct) Act 2021“, UK Public General Acts. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/4/contents/enacted>.
9. „Javno izvješće 2022.“, SOA. Pristup ostvaren 3. srpnja 2023. Preuzeto s: <https://www.soa.hr/files/file/Javno-izvjesce-2022.pdf>.
10. „Organizirani kriminal“, SOA. Pristup ostvaren 10. srpnja 2023. Preuzeto s: <https://www.soa.hr/hr/podrucja-rada/organizirani-kriminal>.
11. „Izvješće o stanju u području organiziranog i gospodarskog kriminaliteta u Jugoistočnoj Europi“, CARPO. Pristup ostvaren 20. lipnja 2023. Preuzeto s: <https://rm.coe.int/16806ef3a0>.
12. „National Strategic Assessment“, NCA. Pristup ostvaren 1. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/nsa>.
13. „Module 4-Key Issues“, UNODC. Pristup ostvaren 2. srpnja 2023. Preuzeto s: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-4/key-issues/intro.html>.
14. „Global Strategy on Organised and Emerging Crime“, INTERPOL. Pristup ostvaren 21. srpnja 2023. Preuzeto s: <https://www.interpol.int/en/content/download/19816/file/OEC%20Short%20Strategy%20EN.pdf>.
15. „OCG Mapping“, HMICFRS. Pristup ostvaren 11. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.justiceinspectrates.gov.uk/hmicfrs/glossary/ocg-mapping/>.
16. „MI5’s Law and Governance“, Security Service. Pristup ostvaren 13. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.mi5.gov.uk/law-and-governance>.
17. „About Us“, Secret Intelligence Service. Pristup ostvaren 14. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.sis.gov.uk/about-us.html>.
18. „Regional Organised Crime Units, A review of capability and effectiveness“, Inspectorate of Constabulary (HMIC). Pristup ostvaren 14. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.justiceinspectrates.gov.uk/hmicfrs/wp-content/uploads/regional-organised-crime-units.pdf>.
19. „International and organised crime“, CPS. Pristup ostvaren 14. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.cps.gov.uk/crime-info/international-and-organised-crime>.
20. „Crime and Courts Act 2013“, UK Public General Acts. Pristup ostvaren 14. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/22/contents/enacted>.
21. „Find a police force“, UK Police. Pristup ostvaren 16. kolovoza 2023. Preuzeto s: https://www.police.uk/pu/find-a-police-force/?__cf_chlTk=x7SeGACyacCSUgu7pfDCYo2UTy66O9cu8ZIzYx.FrpE-1692692201-0-gaNycGzNDLs.
22. „The Evolution of Organised Crime in the UK: Legal Trends and Challenges“, The Student Lawyer. Pristup ostvaren 16. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://thestudentlawyer.com/2023/03/31/the-evolution-of-organised-crime-in-the-uk-legal-trends-and-challenges/>.

23. Lea, J. (2005). Traditional Organised Crime in Britain. Pristup ostvaren 16. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://web.archive.org/web/20150107232017/http://www.bunker8.pwp.blueyonder.co.uk/orgcrim/3804.htm>.
24. „Policing in the UK: Serious and Organised Crime“, House of Lords. Pristup ostvaren 17. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/LLN-2020-0016/LLN-2020-0016.pdf>.
25. „National Crime Agency, Annual Report and Accounts 2019-20“, NCA. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/467-national-crime-agency-annual-report-and-accounts-2019-20/file>.
26. „Criminal Justice Act 2003“, UK Public General Acts. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>.
27. „Serious Organised Crime and Police Act 2005“, UK Public General Acts. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/part/1/chapter/1/crossheading/establishment-of-soca>.
28. „The Global Organised Crime Index, United Kingdom“, Global Organised Crime Index. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: https://ocindex.net/country/united_kingdom.
29. „About Us“, SHERLOC. Pristup ostvaren 12. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://sherloc.unodc.org/cld/en/st/about-us/about-us.html>.
30. „Serious Crime Act 2015“, Home Office. Pristup ostvaren 11. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/contents/enacted>.
31. „Programme Challenger“, Challenger. Pristup ostvaren 11. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.programmechallenger.co.uk/>.
32. „Serious and Organised Crime Strategy“, Secretary of State for the Home Department. Pristup ostvaren 21. kolovoza 2023. Preuzeto s: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf.
33. „Serious and Organised Crime Strategy“, Secretary of State for the Home Department. Pristup ostvaren 21. kolovoza 2023. Preuzeto s: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/752850/SOC-2018-web.pdf.
34. „About Us“, NPCC. Pristup ostvaren 21. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.npcc.police.uk/About-Us/about-us/>.
35. „What we do“, Eurojust. Pristup ostvaren 21. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/what-we-do>.
36. „Serious and Organised Crime, One Hundred and Nineteenth Report of Session 2017-19“, House of Commons. Pristup ostvaren 21. kolovoza 2023. Preuzeto s:

- <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmpublic/2049/2049.pdf>.
37. „NCA Annual Plan 2020-2021“, NCA. Pristup ostvaren 25. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/439-national-crime-agency-annual-plan-2020-2021-1/file>.
  38. „The Russia (Sanctions) (EU Exit) (Amendment) Regulations 2022“, UK Statutory Instruments. Pristup ostvaren 25. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2022/123/contents/made>.
  39. „NSA 2019: Speech by DG Lynne Owens“, NCA. Pristup ostvaren 20. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/297-national-strategic-assessment-director-general-lynne-owens-speech/file>.
  40. „National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime“, NCA. Pristup ostvaren 20. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/173-national-strategic-assessment-of-serious-and-organised-crime-2018/file>.
  41. „Sentencing Act 2020“, UK Public General Acts. Pristup ostvaren 20. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/contents/enacted>.
  42. („Police and crime commissioners“, Home Office. Pristup ostvaren 20. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.gov.uk/police-and-crime-commissioners>.
  43. „About Us“, Home Office. Pristup ostvaren 20. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.gov.uk/government/organisations/home-office/about>.
  44. „Secretary of State for the Home Department“, Home Office. Pristup ostvaren 11. kolovoza 2023. Preuzeto s: <https://www.gov.uk/government/organisations/home-office/about>.

POPIS SLIKA

Slika 1: Organizacijska struktura NCA-e („NCA Annual Plan 2019-2020“, NCA, 2020).
 Slika 2: Teritorijalna raspodjela ROCU-a na tlu Velike Britanije („ROCU National Network“, ROCU, bez dat.).

ANTE BATISTIĆ*

Historical and Institutional Aspects of the Cooperation and Actions of the Police and Security-Intelligence Agencies Regarding the Detection and Suppression of Organised Crime on the Example of Great Britain

“Criminal world has openly challenged the state and launched into an open competition with it.”

Boris Jeljcin, *Nation speech*, February, 1997

Summary

The author tries to present in detail the historical and institutional framework of cooperation and activities of public security bodies (police) and security intelligence agencies with regard to the detection and suppression of organised crime, as exemplified by the UK. First, the opening part will discuss the very phenomenon of organised crime, its historical beginnings and the situation in the field of organised crime on UK soil at the beginning of the 21st century. Based on relevant scientific literature, expert articles and studies and publicly available sources (reports by the territorial Police centres (territorial Police force) and the International Criminal Police Organisation (INTERPOL), the Royal Prosecutor’s Office (CPS), Security Service (MI5), National Crime Agency (NCA), Global organised crime Index, United Kingdom National Security Strategy, United Kingdom serious and organised Criminal Strategy, Sherlock Internet databases - United Nations Office for drugs and crime (UNODC)) as well as other relevant documentation, a systematic section of institutional history and strategic and organisational and operational aspects of the work and activities of security and intelligence agencies and police bodies with regard to combating organised crime in the 21st century will be given. A summary and historical evaluation and an analytical approach will define key points in the institutional development of the fight against organised crime in the UK, and with that in mind, indicators for future developments will be established.

Keywords: *organised crime, Great Britain, police, security and intelligence agencies, cooperation, historical development.*

---

* Ante Batistić, Hybrid Warfare Research Institute, Croatia

JASNA GALEKOVIĆ*, VERONIKA MARINOVIĆ**, ANDREA LEDIĆ***

NEDESTRUKTIVNE METODE VJEŠTAČENJA POLIMERNIH OSOBNIH ISPRAVA

Sažetak

Polimerni osobni dokumenti identifikacijske su i putne isprave koje se u cijelosti ili djelomično izrađuju od polimernih materijala. Sukladno odredbama Europske Unije, države članice EU u izradi osobnih dokumenata kartičnog formata (ID-1) koriste polimer polikarbonat (PC). Isprave izrađene od polikarbonata posjeduju visoku razinu sigurnosti budući polikarbonat omogućuje primjenu brojnih zaštitnih elemenata, a zbog širokog raspona temperaturne otpornosti, moguća je individualizacija isprava laserskim graviranjem.

Vještačenje spornih polimernih isprava provodi se u svrhu utvrđivanja jesu li iste krivotvorene te načina njihovog krivotvorenja.

Vještačenja polimernih isprava u pravilu se provode primjenom nedestruktivnih metoda ispitivanja bez oštećenja dokumenta (uzorka), no, u iznimnim se slučajevima mogu provesti i destruktivne metode.

U ovom radu opisane su nedestruktivne metode vještačenja polimernih isprava država članica EU. Video-spektralna analiza i stereomikroskopska analiza primjenjuju se radi utvrđivanja vjerodostojnosti obrazaca spornih polimernih isprava, načina izrade krivotvorenih isprava te tehnika korištenih za njihovu individualizaciju, dok se metoda IR spektroskopije s ATR tehnikom koristi za ispitivanje kemijskog sastava polimera krivotvorenih isprava u svrhu identifikacije polimera.

Za individualizaciju krivotvorenih putnih i identifikacijskih isprava izrađenih od polimera donedavno su korištene različite tehnike izrade, poput termalnog tiska i ispisa na pisačima. Međutim, u posljednje vrijeme pojavljuju se i krivotvorene isprave izrađene od polimera sličnih općih karakteristika polikarbonatu, a na kojima je izvršeno lasersko graviranje

---

* Naslovno nastavno zvanje predavač. Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, MUP RH. Samostalni vještak za dokumente i rukopise

** Naslovno nastavno zvanje predavač. Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, MUP RH. Glavni vještak za kemijsko-fizikalna vještačenja

*** Naslovno nastavno zvanje predavač. Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“, MUP RH. Načelnica Centra

fotografije i podataka nositelja, kao što je to slučaj kod legalno izdanih isprava izrađenih od polikarbonata.

Ovim radom pokazano je da se kod pojedinih krivotvorenih polimernih isprava treba provesti i ispitivanje kemijskog sastava polimera kako bi se identificirao polimer koji omogućuje uporabu laserskog graviranja.

Ključne riječi: *osobne isprave, polimeri, laserska gravura, IR spektroskopija*

1. UVOD

Suvremene osobne isprave, kao što su osobne iskaznice, zdravstvene iskaznice, vozačke dozvole, bankovne kartice, studentske iskaznice i drugo, uglavnom se izrađuju u obliku kartica od polimernih materijala. Polimeri su sve sintetski priređene i modificirane prirodne makromolekule (Janović, 1997), polikarbonat (PC), polivinil klorid (PVC), polietilenteraftalat (PET), Teslin®, kompozit PET/PVC, akrilonitrilbutadienstiren (ABS) i drugi (Meštrović, 2018; Kovačić, Andričić, 2010).

Identifikacijske i putne isprave kartičnog formata država članica Europske Unije, poput osobnih iskaznica, vozačkih dozvola i dozvola boravka, izrađuju se od polikarbonata¹ koji omogućuje primjenu brojnih zaštitnih elemenata te individualizaciju laserskim graviranjem.

Nedestruktivne metode vještačenja spornih polimernih isprava provode se u svrhu utvrđivanja jesu li iste originalne ili se radi o krivotvorinama te načina izrade krivotvorenih isprava, a važnost nedestruktivnih metoda je u tome da nema oštećenja uzorka odnosno da nije potrebna priprema uzorka za vještačenje.

Primjena nedestruktivnih metoda omogućuje kontrolu istog uzorka u različitom vremenu, što im daje značajnu prednost u odnosu na destruktivne metode kod kojih se u postupku mjerenja uzorak mora uništiti. Nedestruktivne metode nam omogućuju brze informacije s vrlo jednostavnim postupkom mjerenja. U radu su opisane metode za nedestruktivno utvrđivanje vjerodostojnosti obrazaca spornih polimernih isprava te određivanje kemijskog sastava polimera (IR spektroskopija s ATR tehnikom).

Korištenje polimernih isprava u obliku kartica postalo je rutina u modernom društvu, a većina pojedinaca posjeduje nekoliko takvih kartica koje koriste u financijske, sigurnosne ili identifikacijske svrhe. Osobne iskaznice, dozvole boravka i vozačke dozvole glavna su meta krivotvoritelja, čineći gotovo 50% lažnih isprava otkrivenih u Europskoj uniji. Ove su krivotvorine usko povezane s različitim vidovima organiziranog kriminaliteta, a što predstavlja značajne sigurnosne i ekonomske prijetnje na europskoj i međunarodnoj razini (McGann i sur., 2020; EUROPOL, 2017).

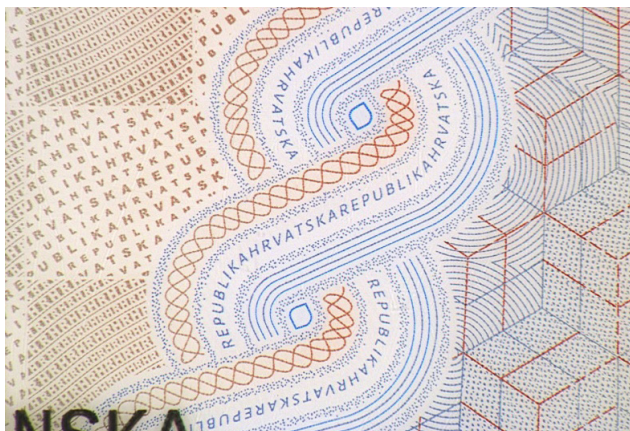
¹ False and Authentic Documents Online (FADO) – internetska baza podataka lažnih, krivotvorenih i vjerodostojnih isprava Vijeća Europske, uspostavljena je u skladu sa Zajedničkom akcijom Vijeća EU 98/700/JHA od 10. prosinca 1998. godine.

2. ISPITIVANJE VJERODOSTOJNOSTI OBRAZACA POLIMERNIH ISPRAVA

Prema direktivama Europske unije² (EU) za izradu osobnih dokumenata, kao što su osobne iskaznice i boravišne isprave formata ID-1, države članice obvezne su se koristiti polikarbonat (PC).

Polikarbonat je poliestar karbonatne kiseline i polivalentnih alkohola ili fenola i vodeći je materijal u izradi zaštićenih isprava. Tijekom proizvodnje polikarbonatnih isprava, više slojeva polikarbonatnih listova spajaju se u jednu cjelinu djelovanjem visokog tlaka i temperature, uslijed čega dolazi do povezivanja molekula polikarbonata te se dobiva homogena cjelina. Polikarbonat odlikuje kemijska inertnost, iznimna trajnost i veliko područje temperaturne otpornosti (Mršić, 2014: 110-111).

Ispitivanje vjerodostojnosti obrazaca spornih polimernih isprava provodi se primjenom nedestruktivnih metoda vještačenja, usporedbom s istovrsnim nespornim materijalom pohranjenim u internoj Zbirici originalnih dokumenata Centra³. Ispitivanje se provodi korištenjem suvremene instrumentalne opreme, poput video-spektralnog komparatora i stereomikroskopa. Stereomikroskopskom analizom utvrđuje se tehnika izrade obrazaca i način individualizacije spornih isprava. Tiskovna podloga originalnih polimernih isprava u pravilu se izrađuje ofset-nim tiskom te sadržava brojne zaštitne elemente, poput mikrotiska, kompleksnih, anti-kopirajućih motiva, iris-tiska i *guilloches*-a (Slika 1).

Slika 1. Zaštitna tiskovna podloga obrasca elektroničke osobne iskaznice (eOI) Republike Hrvatske

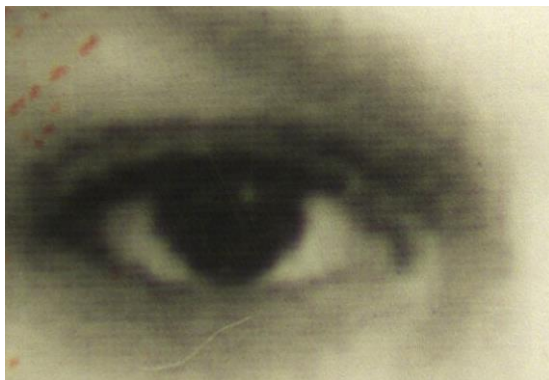
Izvor: Zbrička originalnih dokumenata CFIV "Ivan Vučetić"

² UREDBA (EU) 2017/1954 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 25. listopada 2017. o izmjeni Uredbe Vijeća (EZ) br. 1030/2002 o utvrđivanju jedinstvenog obrasca boravišnih dozvola za državljane trećih zemalja UREDBA (EU) 2019/1157 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 20. lipnja 2019. o jačanju sigurnosti osobnih iskaznica građana Unije i boravišnih isprava koje se izdaju građanima Unije i članovima njihovih obitelji koji ostvaruju pravo na slobodno kretanje

³ Centar za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“

Daljnjom video-spektralnom analizom utvrđuje se sadrži li ispitivana polimerna isprava potrebne zaštitne elemente, poput difraktivnog optički promjenjivog zaštitnog elementa, optički promjenjive tinte (engl. *Optically Variable Ink*, OVI), fluorescentne tinte i dr.

Na legalno izdanim ispravama izrađenim od polikarbonata individualizacija se provodi uporabom suvremene tehnologije laserskog graviranja. Lasersko graviranje predstavlja tehniku individualizacije kod koje laserska zraka odgovarajuće valne duljine dolazi u doticaj s polikarbonatnim slojem unutar kartice koji je osjetljiv na djelovanje laserske zrake budući je obogaćen ugljikom te dolazi do kemijske reakcije čija je posljedica karbonizirani izgled slike ili teksta (Slika 2). Laserskim graviranjem dobiva se trajni zapis koji je kemijski inertan i ne blijedi, ne mijenja boju niti migrira unutar strukture polikarbonata, a što predstavlja dobar vid zaštite od krivotvorenja izmjenom fotografije i/ili podataka nositelja isprave. Pored toga, na polikarbonatnim ispravama moguće je uporabom lasera implementirati suvremene zaštitne elemente poput promjenjive laserske slike i laserske perforacije.

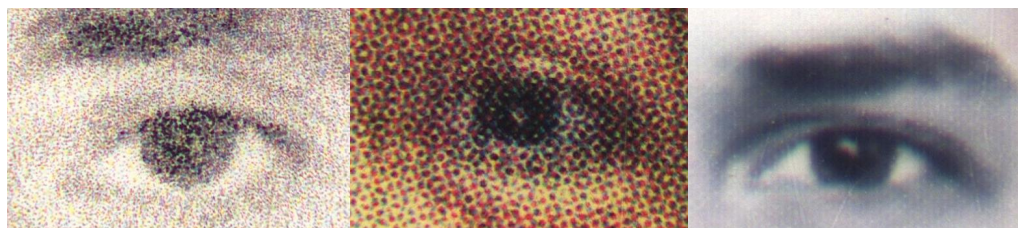

Slika 2. Uvećani detalj laserski gravirane fotografije nositelja na izvornoj ispravi

Izvor: Zbirka originalnih dokumenata, CFIV „Ivan Vučetić“

Karakteristike izgleda laserskog graviranja moguće je detektirati i prilikom provjere na prvoj liniji granične kontrole te je već uporabom povećala od 10x moguće diferencirati lasersku gravuru od ispisa pomoću tintnog (inkjet) i laserskog pisača ili termalnog tiska (termosublamacija, termalni transfer), a koje su tehnike individualizacije do nedavno korištene na krivotvorenim ispravama kartičnog formata izrađenim od polimera (Slika 3).

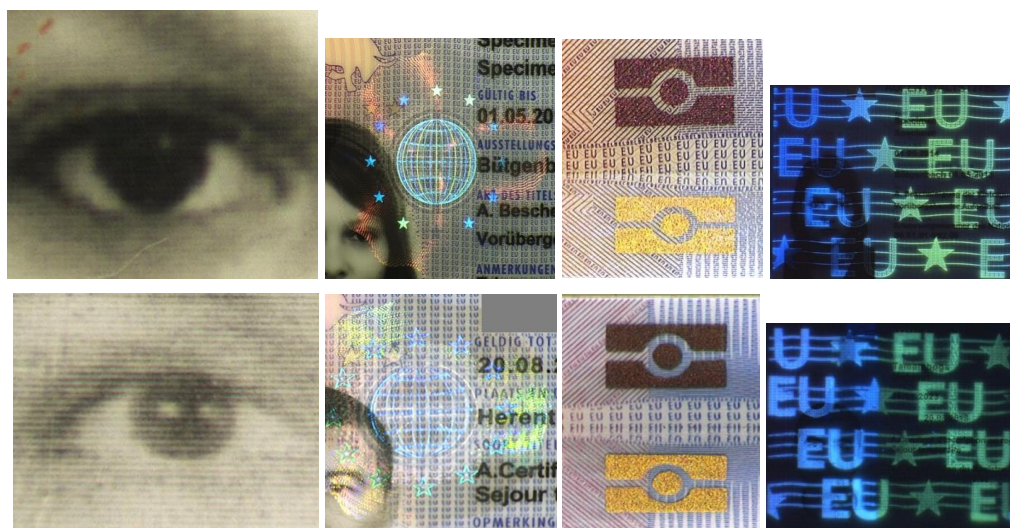

Slika 3. Individualizacija polimernih isprava tintnim pisačem (lijevo), laserskim pisačem (sredina) i termosublimacijom (desno)

Izvor: Zbirka krivotvorenih dokumenata, CFIIV „Ivan Vučetić“

No, svjedoci smo sve učestalijeg novog pojavnog oblika krivotvorenja osobnih iskaznica, boravišnih iskaznica i drugih isprava izrađenih od polimera, na kojima su fotografija nositelja i podaci laserski gravirani, kao što je to slučaj kod legalno izdanih isprava izrađenih od polikarbonata. Osim laserske gravure, predmetne krivotvorene isprave posjeduju i dobro imitirane zaštitne elemente, poput UV-zaštite i optički promjenjivih zaštitnih elemenata, a koji se u pravilu provjeravaju prilikom provođenja granične kontrole (Slika 4).

Slika 4. Laserska gravura i zaštitni elementi izvorne isprave (gore) te laserska gravura i imitacija zaštitnih elemenata na krivotvorenim ispravama (dolje)

Izvor: Zbirke originalnih i krivotvorenih dokumenata, CFIIV „Ivan Vučetić“

Zbog sve učestalije pojave krivotvorenih polimernih isprava s laserski graviranom fotografijom i podacima nositelja i vrlo dobro imitiranim zaštitnim obilježjima legalno izdanih isprava izrađenih od polikarbonata, bilo je potrebno provesti dodatna ispitivanja u cilju utvrđivanja vrste polimernog materijala korištenog za njihovu izradu. Posebice stoga što se individualizacija laserskim graviranjem dovodila u vezu isključivo s polikarbonatom te se pregledom laserski graviranih krivotvorenih isprava od strane policijskih službenika koji obavljaju poslove granične kontrole, moglo pogrešno zaključiti kako se radi o legalno izdanoj ispravi izrađenoj od polikarbonata.

3. ISPITIVANJE KEMIJSKOG SASTAVA POLIMERA POLIMERNIH ISPRAVA

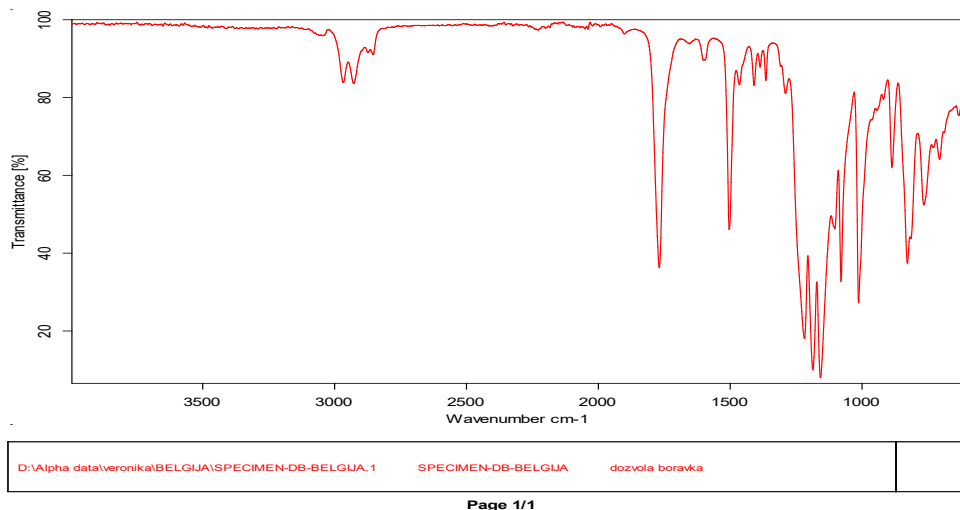
Ispitivanje kemijskog sastava polimera može se provesti različitim destruktivnim ili nedestruktivnim metodama, a odabir metode ovisi o vrsti uzorka, količini uzorka kao i tome što se ispitivanjem želi postići odnosno koje informacije o kemijskom sastavu uzorka trebamo dobiti. Kod ispitivanja kemijskog sastava polimera od kojih su izrađene polimerne isprave važno je odabrati nedestruktivnu metodu odnosno metodu kod koje nije potrebna priprema uzorka za ispitivanje kemijskog sastava te stoga neće doći do oštećenja polimerne isprave. Iako se ispitivanje kemijskog sastava polimera može provesti različitim metodama, nedestruktivna metoda IR-spektroskopije s ATR tehnikom kod koje nije potrebna priprema uzorka je pouzdana metoda za ispitivanje kemijskog sastava polimera od kojih su izrađene polimerne isprave.

3.1. IR spektroskopija s ATR tehnikom

a) IR-spektroskopija

Spektroskopija je znanstvena disciplina koja proučava interakciju elektromagnetskog zračenja i tvari, a ta interakcija obuhvaća procese emisije, apsorpcije i raspršenja zračenja. IR spektroskopija temelji se na interakciji tvari i elektromagnetskog zračenja koje obuhvaća proces apsorpcije zračenja. Infracrveno zračenje (engl. *infrared*, IR) pokriva spektar elektromagnetskog zračenja koje obuhvaća valne duljine od 780 do 500000 nm (izraženo preko valnog broja od 12820 do 10 cm^{-1}). Infracrvena spektroskopija (engl. *Infrared spectroscopy*) se, u ovisnosti o području valnih duljina koje koristi, dijeli na: blisku infracrvenu (engl. *near infrared*, NIR), srednju infracrvenu (eng. *middle infrared*, MIR) i daleku infracrvenu spektroskopiju (engl. *far infrared*, FIR). Međutim, u IR spektroskopiji se umjesto valne duljine češće koristi valni broj koji je recipročna vrijednost valne duljine pa su područja infracrvenog zračenja izražena preko valnog broja sljedeća: blisko infracrveno zračenje (*NIR*) od 12820-4000 cm^{-1} , srednje infracrveno zračenje (*MIR*) od 4000-400 cm^{-1} i daleko infracrveno zračenje (*FIR*) od 400-10 cm^{-1} . Većina tvari selektivno apsorbira IR zračenje i daje karakterističan IR spektar (Slika 5).

IR spektar je snimka apsorbiranog zračenja kao funkcija valne duljine koja daje važne informacije o kemijskoj prirodi i molekulskoj strukturi tvari (Günzel, Gremlich, 2006). IR spektroskopija je najpopularnija metoda za određivanje kemijskog sastava i identifikaciju različitih tvari pa tako i polimera. Činjenice zbog kojih je ova metoda interesantna i zbog čega se izdvaja u odnosu na druge su efikasnost i brzina mjerenja, kao i visoka informacijska vrijednost IR spektra.

Slika 5. IR-spektar polimera polikarbonata (PC).

b) ATR tehnika

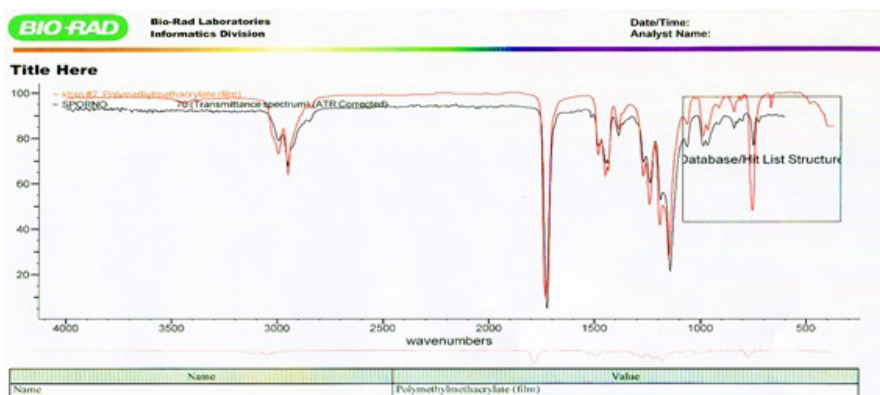
Spektroskopija prigušene totalne refleksije (engl. *attenuated total reflectance*, ATR) je tehnika koja se koristi u IR spektroskopiji, a velika prednost ove tehnike je mogućnost ispitivanja širokog izbora čvrstih i tekućih uzoraka i to bez kompleksne pripreme samog uzorka (McGann, 2020; Bruker Corporation, 2022). Najbitniji dio dodatka za ATR tehniku je ATR kristal, pri čemu su najčešće korišteni kristali dijamant C, cinkov selenid (ZnSe) i germanij (Ge). Kriteriji koje treba uzeti u obzir prilikom odabira ATR kristala su: indeks loma kristala, spektralni opseg, fizikalno-kemijske osobine kristala i osjetljivost. Kako bi se ATR tehnika mogla uspješno primjenjivati, uzorak mora biti u direktnom i čvrstom kontaktu s kristalom, a indeks loma kristala mora biti značajno veći od indeksa loma uzorka. Indeksi loma kristala imaju vrijednosti u rasponu od 2.4 do 4.0, a vrijednosti indeksa loma za polimere su u rasponu od 1.2 do 1.5. (Bruker Corporation, 2022). Većina ATR kristala je dizajnirana kao horizontalni kristali kako bi se osigurao dobar kontakt uzorka i površine ATR kristala. ATR je postao glavna mjerna tehnika u IR spektroskopiji i to iz sljedećih razloga: brže uzorkovanje bez pripreme, dobra ponovljivost ispitivanja te minimalne varijacije rezultata uzrokovane operaterom.

c) Uvjeti snimanja IR spektra (metoda IR-spektroskopije s ATR tehnikom)

Prije snimanja IR spektra polimernih isprava nije potrebna posebna priprema uzorka. Polimerne isprave se moraju obrisati staničevinom natopljenom etanolom ($W=70\%$) kako bi se uklonile nečistoće s površine, a na isti način potrebno je očistiti i ATR kristal. Uvjeti analize odnosno snimanja IR spektra ovise o instrumentalnoj opremi, a snimanje IR spektara uzoraka polimernih isprava obično se provodi u području od 4000 do 400 cm^{-1} uz 10 ciklusa snimanja i razlučivost od 4 cm^{-1} . Polimerne isprave stavljaju na površinu ATR kristala, a okretanjem preše u smjeru kazaljke na satu do krajnjeg položaja može se, zbog jakog pritiska preše na površinu ATR kristala, postići dobar kontakt s uzorkom polimerne isprave. Svi uzorci polimernih isprava se snimaju u triplikatu (i to sa vanjskih strana kartice) kako bi se procijenila ponovljivost rezultata analiza. Snimanje IR spektara provodi se pomoću uređaja IR spektrometra s ATR tehnikom.

d) Baze IR spektara

Dobiveni analitički podaci (IR spektri) omogućuju prepoznavanje analiziranog uzorka. U tu svrhu mogu se usporediti dobiveni IR spektri uzorka sa spektrima referentnih materijala ili gotovih zbirki koje prodaju proizvođači opreme. Softver omogućuje pretraživanje baze podataka i pristup informacijama o sastavu materije (uzorka) koju pretražujemo. Svaki forenzični laboratorij stvara svoje baze IR spektara različitih tvari koje se koriste u identifikaciji tragova odnosno uzoraka, a kako bi se omogućila dostupnost podataka i njihovo širenje/dijeljenje, što je od velikog značaja u forenzičnoj istrazi, nužna je suradnja između forenzičnih laboratorija. U konkretnom slučaju, usporedbom IR spektara krivotvorene polimerne isprave s IR spektrima iz dostupnih baza podataka može se utvrditi kemijski sastav polimera, odnosno, može se identificirati da polimer krivotvorene isprave nije polikarbonat već se radi o polimetilmetakrilatu (PMMA), poznatijem pod nazivom pleksiglas (Slika 6).

Slika 6. IR spektar krivotvorene polimerne isprave države članice EU (crni IR-spektar) uspoređen s IR spektrom polimetilmetakrilata (PMMA) iz baze podataka (crveni IR-spektar).

4. ZAKLJUČAK

Vještačenje polimernih isprava može se provesti različitim destruktivnim ili nedestruktivnim metodama, međutim, prednost se daje nedestruktivnim metodama kod kojih nije potrebna priprema uzorka.

U ovom radu su opisane nedestruktivne metode vještačenja polimernih isprava država članica EU:

- video-spektralna analiza i stereomikroskopska analiza koje se koriste za utvrđivanje vjerodostojnosti obrazaca spornih polimernih isprava, načina izrade spornih isprava te tehnika korištenih za njihovu individualizaciju;
- metoda IR spektroskopije s ATR tehnikom koja se koristi za ispitivanje kemijskog sastava polimera krivotvorenih isprava u svrhu identifikacije polimera.

Kod pojedinih krivotvorenih polimernih osobnih isprava potrebno je, uz video-spektralnu i stereomikroskopsku analizu, provesti i ispitivanje kemijskog sastava polimera kako bi se identificirao polimer koji omogućuje uporabu laserskog graviranja.

Premda se ispitivanje kemijskog sastava polimera može provesti različitim metodama, nedestruktivna metoda IR-spektroskopije s ATR tehnikom, kod koje nije potrebna priprema uzorka, je najpopularnija i pouzdana metoda za ispitivanje kemijskog sastava polimera u svrhu identifikacije polimera koji se koriste za izradu polimernih isprava, a zbog efikasnosti i brzine mjerenja, kao i visoke informacijske vrijednosti IR spektra.

LITERATURA

- Bruker Corporation (2022). <https://www.bruker.com/en/products-and-solutions/infrared-and-raman/ft-ir-routine-spectrometer/what-is-ft-ir-spectroscopy/atr-attenuated-total-reflectance.html>; 02.06.2023.
- EUROPOL (2017). <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>; 28.05.2023.
- Günzel, H., Gremlich, H. (2006). *Uvod u infracrvenu spektroskopiju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Janović, Z. (1997). *Polimerizacije i polimeri*. Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa. Zagreb.
- Kovačić, T., Andričić, B. (2010). *Struktura i svojstva polimera*. Kemijsko-tehnološki fakultet. Split: Sveučilište u Splitu.
- McGann, J., Willans, M., Sauzier, G., Hackett, M.J., Lewis, S.W., McGinn, J., Trubshoe, T., Bronswijk, W. (2020). *Investigation diversity in polymer-based identity cards using ATR-FTIR spectroscopy and chemometrics*. Forensic Science International: Reports 2,100149.

Meštrović, M. (2018). *Zaštita osobnih podataka na identifikacijskim dokumentima*. Završni rad, Grafički fakultet. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Mršić, G., Galeković, J., Ledić, A., Risović, A., Škavić, N. (2014). *Forenzika dokumenata, novca i rukopisa*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

JASNA GALEKOVIĆ*, VERONIKA MARINOVIĆ**, ANDREA LEDIĆ***

NON-DESTRUCTIVE METHODS FOR THE EXAMINATION OF IDENTITY DOCUMENTS MADE OF POLYMERS

Abstract

Modern identification and travel documents are made entirely or partially of polymers. According to the European Union regulations, identity documents in card format (ID-1) issued by EU member states are made of polycarbonate (PC). Identity documents made of polycarbonate are well protected because it is possible to incorporate various modern fraud-resistant security features. Due to the wide range of temperature resistance, polycarbonate documents can be individualised by laser engraving.

Forensic examination of polymer identity documents is carried out to determine whether they are forged and the methods used for their production.

Forensic examinations of polymer documents are carried out using non-destructive methods without damaging the document (sample), but in exceptional cases, destructive methods can also be carried out.

This paper describes the non-destructive methods of forensic examination of polymer documents of the EU member states: video-spectral analysis and stereomicroscopic analysis are used to determine the authenticity of disputed polymer documents, the method used to produce counterfeit documents and the techniques used for their individualisation. In contrast, the IR spectroscopy method is used to test the chemical composition of the polymer of counterfeit documents to identify the polymer used.

Until recently, various printing techniques, such as thermal printing, laser or inkjet printing, have been used for the individualisation of counterfeit travel and identity documents made of polymers. However, recently, there have also been counterfeit documents made of polymers with similar general characteristics to polycarbonate, on which the holder's photo and data have been laser engraved, as is the case with legally issued documents made of polycarbonate.

This work will show that in the case of certain counterfeit polymer documents, it is necessary to conduct an additional examination of the chemical composition of the polymer in order to identify the polymer that enables the use of laser engraving.

Keywords: counterfeit documents, polymers, laser engraving, IR-spectroscopy.

---

* Forensic Science Centre „Ivan Vučetić“, Ministry of the Interior

** Forensic Science Centre „Ivan Vučetić“, Ministry of the Interior

*** Forensic Science Centre „Ivan Vučetić“, Ministry of the Interior

SLAVENA CUKROV BEZBRADICA*, KRISTINA JURKOVIĆ**, STJEPAN BRZICA***

KONOPLJA (*CANNABIS SATIVA L.*) I NJENI PROIZVODI U KRIMINALISTIČKOM ISTRAŽIVANJU

Sažetak

Još od davnina poznata čovjeku, konoplja je danas jedna od najrasprostranjenijih biljnih kultura, s dugogodišnjom značajnom primjenom u industriji i u prehrani. Zbog njenog se halucinogenog djelovanja sadržanog u kanabinoidu tetrahidrokanabinolu također nerijetko veže uz organizirani kriminalitet te globalno doprinosi zlouporabi droga. Kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj konoplja i njeni proizvodi predstavljaju zanačajan udio u ukupnoj strukturi zapljena droga, pri čemu su marihuana i biljke konoplje najzastupljenije, zatim slijedi ekstrakt konoplje, dok je hašiš najrjeđi. Kao doprinos suzbijanju njene zlouporabe s ciljem rješavanja kaznenih djela koja se vežu uz proizvodnju, transport, trgovanje, rasprostranjivanje i konzumaciju, posebno osposobljeni policijski službenici primjenjuju policijske mjere i radnje pretrage, očevida, privremenog oduzimanja predmeta i vještačenja za pronalazak počinitelja ovih kaznenih djela i za njihovo daljnje procesiranje. U tom smislu tijekom vremena razvijene su mnoge kemijske kvalitativne i kvantitativne analitičke metode, kojima se identificiraju i određuju udjeli dominantnih kanabinoida u konoplji i njenim proizvodima. Uz rutinske metode, u današnje se vrijeme razvijaju i metode analize DNA koje mogu doprinijeti razlikovanju industrijske od ilegalne konoplje. Primjena novijih metoda, edukacija te osposobljenost i suradnja mogu uvelike pridonijeti uspješnijem rješavanju kaznenih djela vezanih uz konoplju i njene derivate.

Ključne riječi: konoplja (*Cannabis sativa L.*), derivati konoplje, zapljene, vještačenje

---

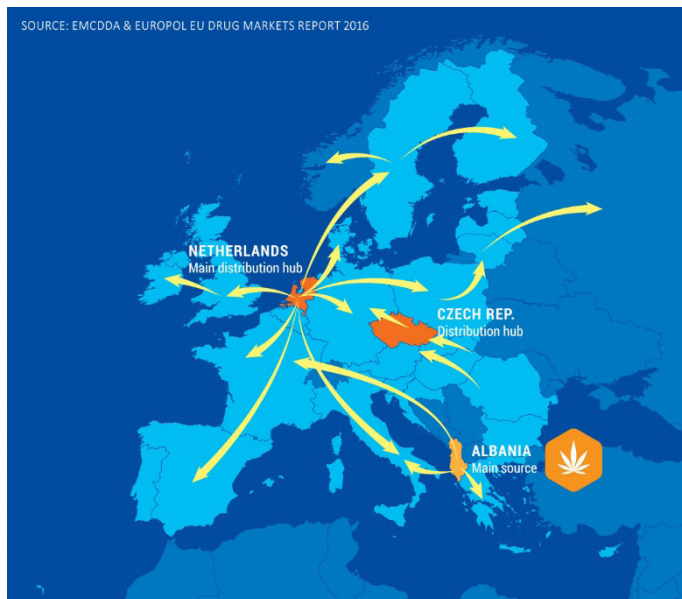
* dr. sc. Slavena Cukrov Bezbradica, vještak u Centru za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić"

** dr. sc. Kristina Jurković, predavač na Veleučilištu kriminalistike i javne sigurnosti

*** Stjepan Brzica, dipl. ing. vještak u Centru za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić"

1. UVOD

Konoplja (*Cannabis sativa L.*) je jedna od najstarijih biljnih kultura koju čovjek još od neolitika koristi kao izvor vlakana, hrane i ulja, kao lijek ali i kao drogu (Chopra, 1957., Schulz, 1973., Lee, 1974, Fleming i Clarke, 1998.). Svrstava se u skupinu halucinogenih droga, s psihotropnim sastojkom tetrahidrokanabinolom (THC-om). U borbi protiv njene značajne zlouporabe kao droge tijekom 20. stoljeća uvedena je stroga kontrola, a u nekim zemljama i zabrana uzgoja konoplje, koja je dovela do pojave i razvoja ilegalne proizvodnje i trgovine proizvodima od konoplje. Uslijed tehnološkog napretka i globalizacije u današnje je vrijeme ilegalna proizvodnja i trgovina ilegalnim proizvodima od konoplje sveprisutna, što je kategorizira kao najčešće zlopotrebljavanu drogu na ilegalnom tržištu kako diljem svijeta (UNODC 2006a., 2006b., 2022.), tako i u Republici Hrvatskoj (Izvješće o zaplijenjenim drogama MUP RH, 2020 do 2022.). U tom je smislu u Republici Hrvatskoj dozvoljen uzgoj registriranih sorti industrijske konoplje sa Zajedničke sorte liste Europske unije, čiji ukupni sadržaj THC-a ne prelazi 0,2%, dok je ostala konoplja ilegalna, s time da se u forenzičkoj praksi zaplijenjena konoplja s više od 0,3% THC-a smatra drogom. S obzirom na svoj geostrateški položaj, Republika Hrvatska dio je značajnog pravca krijumčarenja drogom od istoka prema zapadu (Slika 1.), koji uz tranzitni karakter služi i za opskrbu ilegalnog tržišta u Republici Hrvatskoj (Klarić, 2008.).

Slika 1. Ruta krijumčarenja marihuane (izvor: <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/drug-production.html>)

U današnje se vrijeme Republika Hrvatska sve više suočava s problematikom zlorabe droge tipa konoplje, njene proizvodnje, tranzita, preprodaje, kao i konzumacije njenih ilegalnih proizvoda. Stoga je, uz edukaciju mladih koji su tijekom razdoblja odrastanja izloženi drogama, iznimno važna osposobljenost i stručnost policijskih službenika koji se bave suzbijanjem zlorabe ove droge i njenih javnih oblika.

2. ZAKONSKA REGULATIVA O SUZBIJANJU ZLOUPORABE DROGA

Prije razmatranja načina policijskog postupanja s pronađenim ilegalnim proizvodima konoplje, važno se osvrnuti na pravne značajke koje kategoriziraju pojavne oblike konoplje i uvjetuju kažnjivost njihove zlorabe. Međunarodni pravni propisi o suzbijanju zlorabe droga uključuju Jedinственu konvenciju UN-a o opojnim drogama iz 1961. godine, Konvenciju UN-a o psihotropnim tvarima iz 1971. godine te Konvenciju UN-a protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim tvarima iz 1988. godine. Ove međunarodne konvencije sugerirale su sadržaje za unos u nacionalno zakonodavstvo u vidu regulacije nezakonitog prometa drogama i psihotropnim tvarima u užem i u širem smislu, nezakonitog raspolaganja drogama i psihotropnim tvarima radi osobne potrošnje (Sutlović i sur., 2011.). Tako je prema zakonodavstvu RH zloraba droga regulirana Kaznenim zakonom RH (Glava XIX) člancima 190. i 191. (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) te Zakonom o suzbijanju zlorabe droga (NN 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13 i 39/19). Tvari čije je posjedovanje, proizvodnja, prodaja, prerada i konzumacija zakonom zabranjena nalaze se na „Popisu droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga” (NN 19/2023). Konoplja (*Cannabis sativa L.*), smola konoplje te ekstrakti i tinkture nalaze se na Popisu droga i biljaka iz kojih se može dobiti droga u Dijelu I. Odjeljku 1. (Popis 1. Jedinственe konvencije UN-a o drogama iz 1961.) u kojem se navodi kako se bilo koja biljka konoplje, izuzev sorti koje se nalaze na Zajedničkoj sortnoj listi Europske unije i kod kojih ukupni sadržaj THC-a ne prelazi 0,2%, dok se tetrahidrokanabinol (THC) nalazi na Popisu psihotropnih tvari i biljaka u Odjeljku 1. (Popis 1. Konvencije UN-a o psihotropnim tvarima iz 1971.).

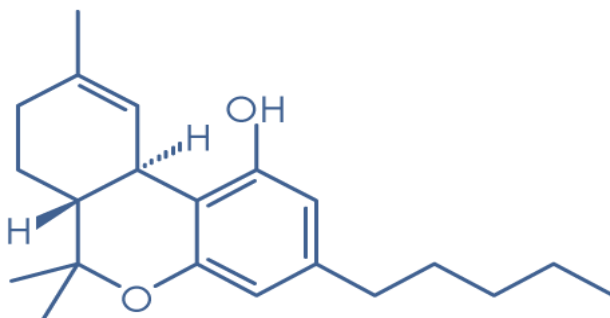
3. KONOPLJA

Konoplja je jednogodišnja biljka, koja u prirodnim uvjetima nikne, izraste, procvjeta i razvije plod u vremenu manjem od jedne godine. Dvodomna je, diploidna biljka s brojem kromosoma od $2n = 20$ (Hill, 1983.). U prirodi klije od tri do sedam dana, a zatim slijedi vegetacijski rast u trajanju od četiri do šest tjedana. Nakon završetka vegetacijskoga rasta, počinje period cvjetanja, koji traje od jednoga do dva mjeseca, dok

ne dođe do oprašivanja. Biljke se oprašuju s pomoću vjetra, a muške biljke uvenu nakon što opraše ženske biljake. Plodovi nastali nakon oprašivanja dozrijevaju od deset dana do četiri tjedna te na kraju životnog ciklusa ženska biljka uvene s dozrelim sjemenkama (UNODC, 2006a.).

3.1. Psihotropno djelovanje i kemotipovi konoplje

Konoplja sadrži blizu 150 specifičnih spojeva kanabinoida (Hanuš i dr., 2016.). Ovi spojevi iz skupine srodnih dibenzopirana topljivih u organskim otapalima pronalaze se isključivo kod konoplje. Lipofilni su spojevi s C21 skeletom i derivati su monoterpena fenola ili fenolne kiseline. Ovisno o razlikama u terpenskom dijelu molekule klasificiraju se u pet skupina: kanabigerolnu (CBG), kanabikromensku (CBC), kanabidiolnu (CBD), tetrahidrokanabiolnu (THC) i kanabinolnu skupinu (CBN) (Kleiber i Kovar, 1997.; ElSohly, 2001.) Najvećim se dijelom nalaze u smoli cvjetnih vrhova ženskih biljaka i listićima oko njih, zatim u lišću, a prisutni su i u drugim dijelovima biljke (stabljika i korijen), osim u sjemenkama. U biljci se uglavnom nalaze u obliku kiselina koje se dekarboksiliraju (protokom vremena nakon branja te zagrijavanjem) u psihotropne kanabinoide (UNODC, 2022.). Kanabinoidi se svrstavaju u grupu halucinogena, iako bi se zbog raznolikih efekata koje izazivaju mogli svrstati i u zasebnu grupu. Djelovanje kanabinoida kompleksno je zbog njihovog velikog broja, a smatra se da je (-)-trans- Δ^9 -tetrahidrokanabinol (THC) najvećim dijelom odgovoran za psihotropno djelovanje (Slika 2.). Pretpostavlja se da i drugi kanabinoidi imaju (manje značajnu) ulogu pri izazivanju psihotropnog učinka te da djeluju sinergijski s THC-om. Drugi po važnosti je kanabidiol (CBD), koji najvjerojatnije moderira efekt THC-a imajući više sedativan, opuštajući i antipsihotičan učinak.

Slika 2. (-)-trans- Δ^9 -tetrahidrokanabinol (THC) (izvor: https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/cannabis_en)

Kanabinoidi djeluju na kratkoročno pamćenje, sposobnost koncentracije i učenja, izazivaju promjenu percepcije stvarnosti i to osobito vremena (dojam da vrijeme protječe

puno sporije), povećavaju osjetilnu percepciju (boje, okus, glazba), djeluju na ravnotežu i koordinaciju pokreta. Pri manjim dozama THC ima sedativno, anksiolitičko i euforično djelovanje, dok pri uzimanju većih količina može izazivati i halucinacije (Spinella, 2001).

Na temelju omjera dominantnih kanabinoida (THC-a, CBD-a i kanabigerola (CBG-a)) koje sadrže može se raspoznati pet (I do V) kemotipova konoplje. Kemotip I je THC dominantni kemotip, u kojem je omjer THC/CBD >1 , udio THC $>0,3\%$, dok je udio CBD $<0,5\%$. U kemotipu II (intermedijalnom kemotip) ima omjer THC/CBD ≈ 1 , udio THC $>0,3\%$, a CDB $>0,5\%$. Slijedi kemotip III (CBD dominantni kemotip) s omjerom THC/CBD <1 (THC $<0,3\%$), te kemotip IV (CBG dominantni kemotip) s udjelom CBG $>0,3\%$ te CBD $<0,5\%$. Uz navedene, postoji i kemotip V u kojem kanabinoidi nisu detektirani (Mandolino i Carboni, 2004; de Meijer i sur., 2003; Pacifico i sur., 2008).

3.2. Ilegalni proizvodi konoplje

Ilegalni proizvodi konoplje svrstavaju se u tri glavne kategorije: mješavina sasušenih cvjetnih vrhova i listova biljke tzv. marihuana, smola konoplje tzv. hašiš i ekstrakt konoplje, a proizvode se samo od cvjetnih vrhova i listova ženskih biljaka koji imaju najveći udio THC-a. **Marihuana** (Slika 3.) je mješavina sasušenih cvjetnih vrhova i listova biljke. Naziv marihuana preuzet je iz španjolskog jezika, uz različite druge nazive, kao npr. *mara*, *trava*, *žiža*, *gandā*, *kanabis* i druge.

Slika 3. Marihuana (cvjetni vrhovi) (izvor: MUP RH)

Marihuana se može uzgajati na otvorenom prostoru ili *outdoor* (u prirodi) te u zatvorenom prostoru ili *indoor* (npr. napuštene tvornice, podrumi, tavana i sl.) (Slika 4.).

Slika 4. *Outdoor* (lijevo) i *indoor* uzgoj konoplje (desno) (izvor: MUP RH)

Kako uspješnost *outdoor* uzgoja konoplje ovisi o geografskoj širini jer biljka počinje cvjetanje skraćivanjem dana, u većem je dijelu Europe njen uzgoj otežan jer se dani skraćuju prije nego što se biljka uspije potpuno razviti, osobito na sjevernijim geografskim širinama. Suprotno tome, pri *indoor* uzgoju količina svjetlosti može se regulirati ovisno o fazi rasta biljke pa se tijekom vegetacijske faze biljka 18 sati izlaže svjetlosti, dok je u fazi cvjetanja 12 sati izložena svjetlosti a 12 sati je u mraku, što potiče njeno cvjetanje i uspjeh uzgoja neovisno o vanjskim faktorima. Dok *outdoor* uzgoj omogućava jednu do dvije berbe godišnje, kod *indoor* uzgoja berba je praktički konstantna što uključuje 4 do 6 berbi godišnje. U *outdoor* uzgoju biljke se razmnožavaju iz ploda, dok *indoor* uzgoj uglavnom podrazumijeva klonalno razmnožavanje, odabirom potentnih biljaka s visokim udjelom THC-a za dobivanje velikog broja klonova. Česti ilegalni proizvod konoplje je **smola konoplje ili hašiš** (Slika 5.), s imenom podrijetla iz arapskog jezika *hashish* što znači osušena biljka. Nazivlje ovog proizvoda je različito, pa se u Indiji hašiš tradicionalno naziva *charas*, dok se u Africi koristi naziv *kif*. Dobiva se mehaničkim postupcima (mlaćenjem, trljanjem biljnog materijala između dlanova, mljevenjem i prosijavanjem suhog biljnog materijala), uporabom hladne vode ili suhog leda i mješalice, pri čemu se iz žljezdastih dlačica cvjetnih vrhova ženskih biljaka izdvaja smola konoplje.

Slika 5. *Smola konoplje (hašiš)* (izvor: MUP RH)

Sadržaj kanabinoida u smoli je visok pa je hašiš uglavnom nekoliko puta jači od marihuane, što ipak može varirati s obzirom na kvalitetu biljke jer *indoor* uzgojena marihuana može biti jača od hašiša slabe kvalitete. Hašiš je zelene, smeđe, ponekad i crne boje, a na ilegalnom se tržištu pojavljuje u obliku pločica, kugli ili pogača različitih dimenzija i tvrdoće. Najkoncentriraniji ilegalni proizvod je **ekstrakt konoplje**, koji se pojavljuje u obliku tekućeg ekstrakta biljne materije ili smole tamnozeleno ili tamnosmeđe boje. Ovaj se najpotentniji proizvod konoplje može pronaći u konzistenciji ulja ili paste (Slika 6.). Dobiva se ekstrakcijom s odgovarajućim otapalom (npr. etanolom) te filtracijom i uparavanjem otapala.

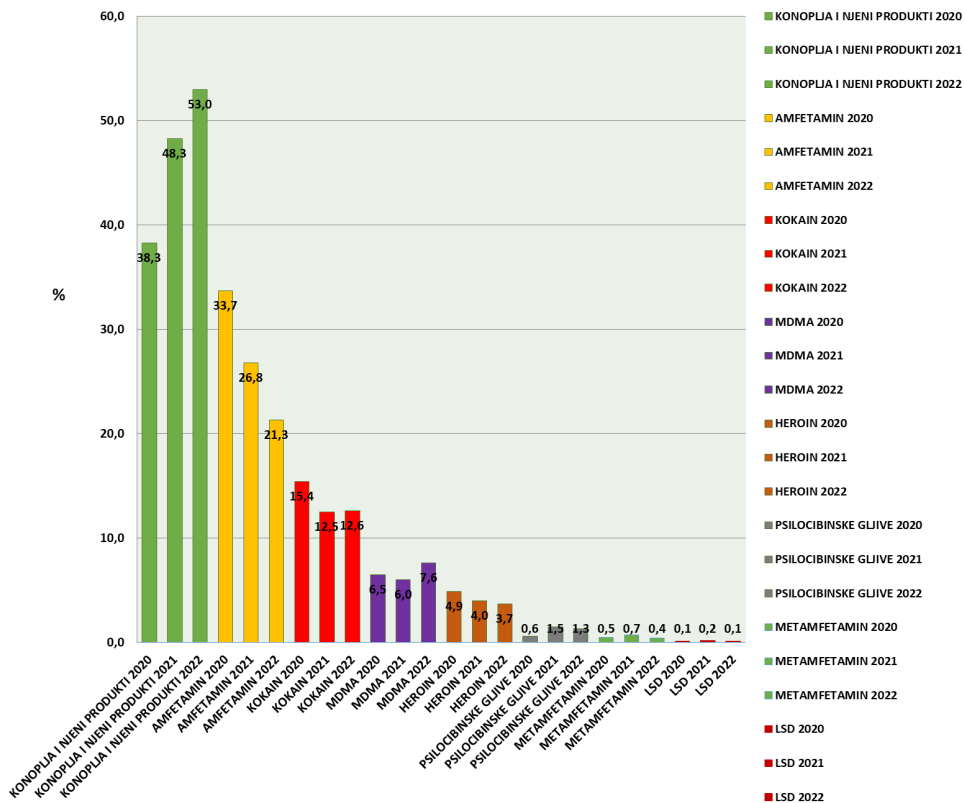
Slika 6. Ekstrakt konoplje (izvor: MUP RH)

Ilegalni proizvodi konoplje najčešće se konzumiraju inhalacijom, odnosno pušenjem. Najpopularniji je način konzumacije izradom tzv. *jointa* od cigaretnog papira s mješavinom duhana i marihuane, duhana i hašiša ili duhana s nakapanim ekstraktom konoplje. Konzumacija pušenjem uključuje i uporabu lula, vodenih lula ili bongova, s hlađenjem dima prolaskom kroz vodeni spremnik, modernijih uređaja kod kojih se zagrijavanjem THC otpušta u plastičnu vrećicu za inhaliranje, kao i raznih drugih ručno izrađenih uređaja. Konopljini proizvodi konzumiraju se i oralno (*per os*) jer se zbog topljivosti THC-a u mastima i ulju mogu inkorporirati u razne prehrambene proizvode, uglavnom pečene i to najčešće u obliku kolačića. Pritom je nakon oralne konzumacije učinak različit od onog izazvanog pušenjem zbog drugačijih metaboličkih procesa u apsorpciji droge (UNODC, 2006a.; UNODC, 2006b.; UNODC, 2022.). Pri konzumaciji pušenjem psihoaktivni učinak nastupa trenutno te je najjači nakon 15 do 30 minuta, a traje od 2 do 3 sata, dok oralnim uzimanjem učinak počinje nakon 30 minuta, najjači je nakon 2 do 3 sata, a može trajati od 3 do 6 sati (Duraković, 2000.). Nakon konzumacije rad se srca ubrzava, dolazi do povišenja krvnoga tlaka, sušenja usta, nastupa blago crvenilo očiju te se šire zjenice. Utjecaj na raspoloženje može biti različit, od euforije s hiperaktivnošću, pojačane govornosti, osjećaja bezbrižnosti uz bezrazložno smijanje, do izazivanja anksioznosti i napadaja panike, uz mogućnost pojave i halucinacija (Spinella, 2001.).

3.3. Struktura zaplijena droga na području Republike Hrvatske

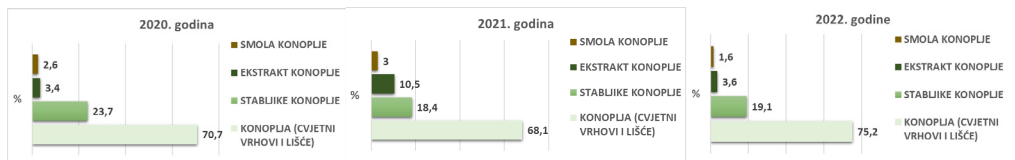
U strukturi zaplijenjenih droga na području RH u razdoblju od 2020. do 2022. godine (Slika 7.) najzastupljenija je konoplja i njezini proizvodi, s udjelom od približno polovine

svih vrsta zaplijenjenih droga. Druga droga po zastupljenosti je amfetamin. Zatim, slijede kokain i MDMA, a heroin se nalazi iza njih na petom mjestu. Na psilocibinske gljive i metamfetamin otpada manji broj zapljena, dok je LSD najmanje zastupljen u strukturi zaplijenjenih droga.

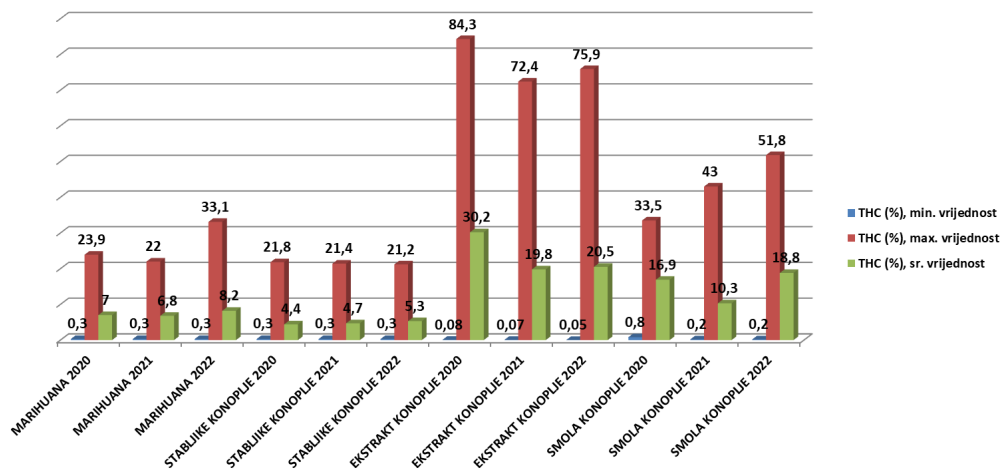
Slika 7. Struktura zaplijenjenih droga na području RH u razdoblju od 2020. do 2022. godine

Među zaplijenjenim proizvodima konoplje u navedenom razdoblju od 2020. do 2022. godine najzastupljeniji su konopljini cvjetni vrhovi i lišće (tzv. marihuana) na koje otpada oko ¾ svih zapljena. Druge po zastupljenosti su stabljike konoplje. Zatim, slijedi ekstrakt konoplje, dok je najmanje zastupljena smola konoplje (tzv. hašiš) (Slika 8.).

Slika 8. Struktura zapljena konoplje i njenih proizvoda na području RH u razdoblju od 2020. do 2022. godine

Među zapljenama stabljika konoplje i proizvoda od konoplje, najveći udio THC-a određen je u ekstraktu konoplje (do 84,3%). Zatim, slijedi smola konoplje s maksimalnim udjelom THC-a od 51,8%. U marihuani najveći određeni udio THC-a iznosi 33,1%, dok u stabljikama konoplje (cvjetnim vrhovima i lišću) 21,8% (Slika 9.).

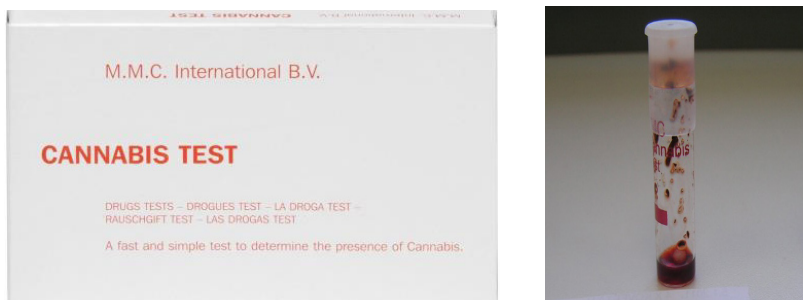
Slika 9. Udio THC-a u strukturi zapljena konoplje i njenih proizvoda na području RH u razdoblju od 2020. do 2022. godine

3.4. Pronalaženje i postupanje s ilegalnim proizvodima konoplje

Kada postoji sumnja da je počinjeno kazneno djelo vezano uz proizvodnju, zlouporabu ili trgovanje drogama, policijski službenici započinju kriminalističko istraživanje kako bi pronašli počinitelja kaznenog djela, te spriječili njegovo skrivanje ili bijeg. U tom smislu primjenjuju potrebne radnje kao što su osiguravanje tragova kaznenog djela i predmeta koji bi mogli poslužiti za razjašnjavanje okolnosti počinjenja kaznenog djela ili prikupljanje drugih obavijesti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Kriminalističko istraživanje provodi se s ciljem otkrivanja postojanja kaznenog djela vezanog uz droge, dok njegovo dokazivanje uključuje istražne radnje pretrage osoba, stana i drugih prostora te pokretnih stvari, privremeno oduzimanje predmeta, te očevid i vještačenje. **Pretraga** osoba, stanova, drugih prostora i pokretnih stvari poduzima se radi pronalaska počinitelja kaznenog djela ili predmeta važnih za kazneni postupak kada postoji vjerojatnost da se nalaze u nekom prostoru, pokretnim stvarima, kod određene osobe ili više njih. Droga koja se kod osobe može pronaći u obliku krutine ili tekućine zauzima malo mjesta, pa treba obaviti temeljitu pretragu odjeće i obuće osobe za koju se sumnja da posjeduje drogu, što obavlja osoba istog spola pretražujući osobu bez narušavanja njenog dostojanstva (Sutlović i sur., 2011). S ciljem pronalaska droge ili

ilegalnih laboratorija za *indoor* uzgoj konoplje obavlja se pretraga stanova ili drugih prostora, dok pretraga otvorenog prostora uključuje poljoprivredno zemljište, šumsko ili planinsko područje te druge otvorene prostore koji mogu služiti za *outdoor* uzgoj konoplje. Pretraga pokretnih stvari odnosi se na prijevozna sredstva, pokretne stvari koje osoba nosi ili ima u svom posjedu, primjerice motorna vozila s tajnim pretincima koji za krijumčarenje droga i sl. Nakon pretrage i pronalaska tragova i predmeta kaznenih djela povezanih s drogom slijedi njihovo izuzimanje, odvojeno pakiranje i precizno obilježavanje za pravilno daljnje praćenje. U Zapisnik o pretrazi navodi se točan popis i opis svega pronađenog te mjesta pronalaska, način pakiranja i obilježavanja kako bi se osiguralo utvrđivanje istovjetnosti prikupljenih tragova tijekom cijelog postupka. Nakon izuzimanja tragova izdaje se Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta (Sutlović i sur., 2011).

Nakon pretrage i privremenog oduzimanja stvari nalik na konoplju te nakon inicijalnog opisa stvari i mjerenja mase policijski službenici provode njeno ispitivanje primjenom preliminarnih testova za kanabis: MMC International Cannabis Test B.V. i Hempstest-C®. Primjenom M.M.C. International B.V. testa mala količina pronađene sumnjive stvari stavlja se u ampulu s reagensom i katalizatorskom kuglicom te se miješa, pri čemu promjena boje u crvenu ukazuje na prisustvo THC-a (Slika 10.).

Slika 10. Preliminarni test M.M.C. International B.V. Cannabis (izvor: MUP RH)

Primjenom preliminarnog testa Hempstest-C mala se količina pronađene sumnjive stvari stavlja u ampulu s otapalom, te se dodaje reagens i miješa, nakon čega se očitava rezultat. Promjena boje u plavozelenu ukazuje na visok udio THC-a, zelena boja na nešto niži udio THC-a, dok industrijska konoplja primjenom ovog testa pokazuje tamnocrvenkastu do smeđkastu boju (Slika 11.).

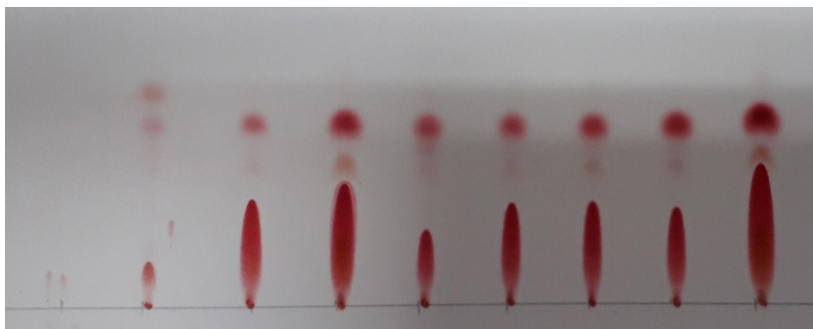
Slika 11. Preliminarni Hemptest-C (izvor: MUP RH)

O provedenom ispitivanju proizvoda konoplje izdaje se Službena zabilješka o preliminarnom ispitivanju materije nalik na drogu. Rezultati provedenih preliminarnih ispitivanja ukazuju na postojanje osnova sumnje da je navedena tvar droga, dok se potvrda njenog porijekla u smislu identifikacije, uz precizne rezultate o vrsti tvari, masi i udjelu djelatne tvari može dobiti jedino toksikološkim vještačenjem.

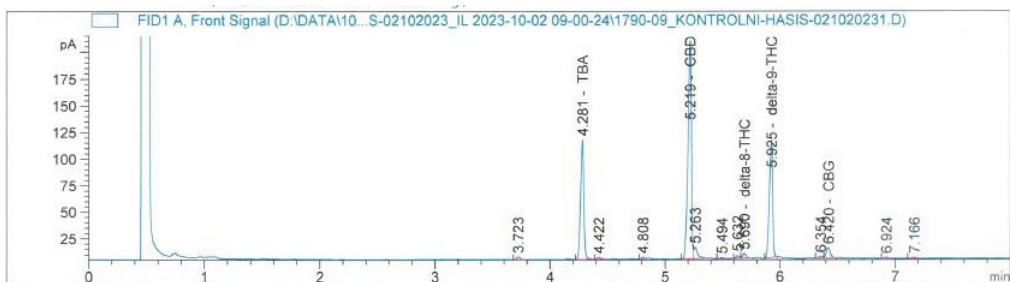
Kod kaznenih djela povezanih sa zlouporabom droga (konoplje) pri pronalasku nasada konoplje na otvorenom prostoru (*outdoor* uzgoj) ili u zatvorenom prostoru (*indoor* uzgoj) provodi se **očevid**. Kao postupovna radnja za utvrđivanje i razjašnjavanje činjenica neposrednim opažanjem, očevid predstavlja (podrazumijeva) kriminalističko-operativnu radnju kojom se pronalaze i osiguravaju tragovi kaznenog djela za razjašnjavanje okolnosti i pronalazak počinitelja kaznenog djela. Očevidom se promatraju posljedice kaznenog događaja kao rezultat međudjelovanja mjesta događaja, žrtve i počinitelja kaznenog djela i nastanka materijalnih tragova koji se prikupljaju tijekom njegova provođenja. U statičkom dijelu očevida mjesto događaja se osigurava, pronađeni se tragovi opisuju, obilježavaju, fotografiraju i snimaju, te se izrađuje situacijski plan. U dinamičkom se dijelu tragovi vizualiziraju, prikupljaju, pakiraju, označavaju i pripremaju za transport, pohranu ili vještačenje. O prikupljenim se činjenicama sastavlja Zapisnik o očevidu, kojem se prilažu ostali dokumenti u vidu fotografija, snimki, skica i sl. (Sutlović i sur., 2011).

Vještačenje je dokazna radnja u sudskom postupku kojim se utvrđuju činjenice izvan pravnog područja. Provodi se sukladno Zakonu o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 80/22), Glava XVIII. Dokazne radnje, točka 8. Vještačenje (članci 308.-328.). Državno odvjetništva ili Sud na temelju čl. 308 u vezi s čl. 309. st. 1. i st. 2. ZKP-a (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 80/22) izdaje nalog za vještačenje stručnoj ustanovi ili državnom tijelu, uz popratni dopis Policijske uprave koja dostavlja zaplijenjenu materiju (prema KZ, čl. 190 i 191.). Vještačenjem konoplje i njenih produkata utvrđuje se je li dostavljena zaplijenjena biljna materija droga, odnosno sadrži li više od 0,3% THC-a. U prvom koraku

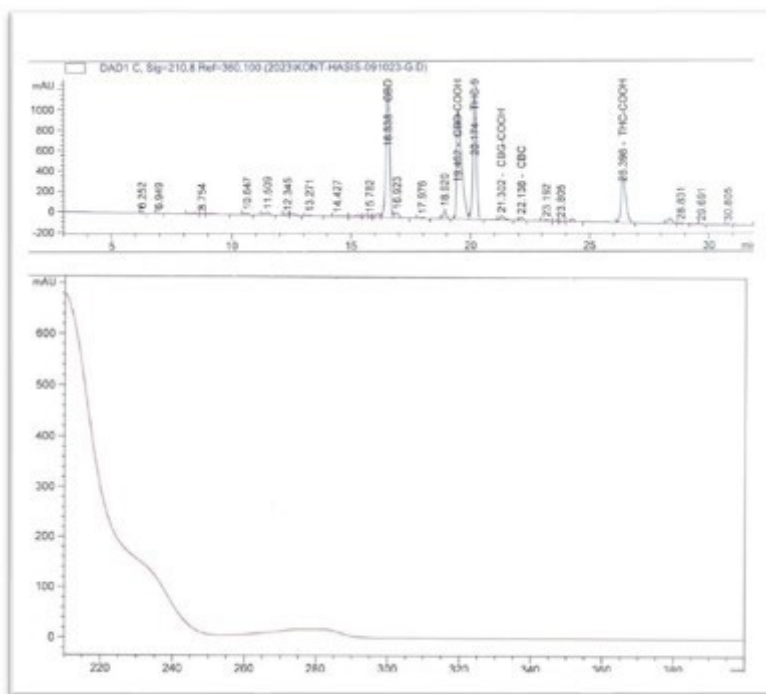
vještačenja primjenjuju se klasične metode forenzičke botanike kao što su makroskopski i mikroskopski pregled morfoloških karakteristika biljke. Za identifikaciju i određivanje udjela THC-a i drugih glavnih kanabinoida (CBD-a, CBG-a, kanabikromena (CBC-a), kanabinola (CBN-a) i dr.) primjenjuju se kromatografske metode. Kromatografija je analitička metoda koja služi za odvajanje komponenata kemijske smjese te njihovo kvalitativno i kvantitativno određivanje u smjesi. Kromatografsko odvajanje komponenata smjese odvija se na način da se ispitivana smjesa nošena mobilnom fazom (plin ili tekućina) prevodi preko stacionarne faze (kolona ili ravna ploha), a odjeljivanje sastojaka te smjese temelji na njihovim različitim brzinama kretanja kroz stacionarnu fazu. Ovisno o mobilnoj fazi kromatografija može biti plinska ili tekućinska, uparena s različitim vrstama detektora (npr. FID (plamenoionizacijski detektor), MS (maseni spektrometar), DAD (detektor s nizom dioda) i dr. (Skoog i dr., 1999.)). Drugi korak vještačenja ilegalnih proizvoda konoplje obuhvaća primjenu analitičkih metoda počevši od tankoslojne kromatografije ili TLC (engl. Thin Layer Chromatography) za semikvantitativnu analizu THC-a (Slika 12.), zatim plinsku kromatografiju s plamenoionizacijskim detektorom ili GC-FID (engl. Gas Chromatography with Flame-Ionization Detection) (Slika 13.) i tekućinsku kromatografiju visokog učinka ili HPLC (engl. High Performance Liquid Chromatography) (Slika 13.) za kvantitativnu analizu THC-a i drugih glavnih kanabinoida, te plinsku kromatografiju sa spektrometrijom masa ili GC-MS (engl. Gas Chromatography - Mass Spectrometry) (Slika 15.) za identifikaciju prisutnih kanabionoida.

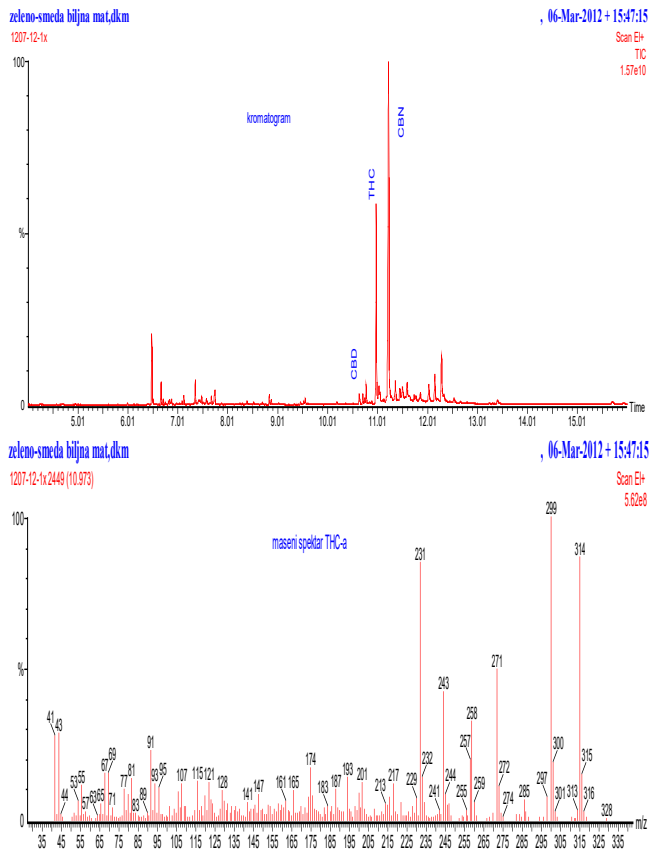
Slika 12. *TLC kromatogram uzoraka konoplje*

Slika 13. GC-FID kromatogram kontrolnog uzorka smole konoplje

Slika 14. HPLC/DAD kromatogram kontrolnog uzorka smole konoplje (gore), UV spektar THC-a (dolje)

Slika 15. GC-MS kromatogram uzorka konoplje (gore), maseni spektar THC-a (dolje)

Navedene metode omogućavaju identifikaciju zaplijenjenog biljnog materijala te određivanje udjela kanabinoida (prvenstveno THC-a) u svrhu razlikovanja industrijske od ilegalne konoplje. Nakon provedenog vještačenja piše se Zapisnik o vještačenju, koji predstavlja dokaz u sudskom postupku.

Uništenje droge definiramo je Zakonom o zlouporabi droga (NN 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13 i 39/19, članak 51. i 51.a). Nakon provedenog vještačenja materija se uništava nakon pravomoćnosti presude ili rješenja ili nakon isteka roka od jedne godine od dana podnošenja kaznene prijave ili posebnog izvješća nadležnom državnom odvjetništvu, podnošenja optužnog prijedloga ili izdavanja prekršajnog naloga. Ako bi njeno čuvanje bilo opasno ili povezano s nerazmjernim teškoćama droga se može uništiti i prije temeljem odluke nadležnog državnog odvjetništva ili suda. Uništenje droge se obavlja pred Povjerenstvom, a članove povjerenstva imenuje Vlada RH.

3.5. Novija istraživanja konoplje

Ilegalna proizvodnja i trgovina konopljinim derivatima jedan je od najvećih izazova zlouporabe droga općenito te je povezana s organiziranim kriminalnim nacionalnim i međunarodnim skupinama odgovornima za počinjenje mnoštva kaznenih djela vezanih uz droge (Miller Coyle i sur., 2001., Miller Coyle i sur., 2003., Miller Coyle, 2005.). Danas već rutinski u primjeni, kemijske analitičke metode identifikacije konoplje pokazuju značajne nedostatke u određenim kontekstima jer njihovi rezultati nisu uvijek jednoznačni, pa se uz postojeće metode u zadnjih nekoliko desetljeća razvijaju i molekularno-genetičke metode analize konoplje (Miller Coyle, 2001.). Kako, primjerice, za razliku od drugih dijelova biljke, sjemenke konoplje ne sadrže THC, rutinskim metodama nije ih moguće potvrditi kao sjemenke ilegalne konoplje. Također, pri zapljeni biljnog materijala od korijenja pronađenog na polju nakon žetve (Miller Coyle, 2003.), ogoljenih stabljika biljke s malim količinama tetrahidrokanabinola (THC <0,3%) ili mladih biljaka kod kojih THC nije dostigao maksimalnu koncentraciju, rutinskim metodama nije moguće odrediti pripadnost zapljene industrijskoj ili ilegalnoj konoplji. U novije se vrijeme zapljenjuje konoplja s visokim udjelom CBD-a i CBG-a (s graničnim udjelom THC-a) s potrebom utvrđivanja nalazi li se ona na Zajedničkoj sortnoj listi EU. Kada rutinskim metodama to nije moguće odrediti, rezultati analize DNA mogli bi pomoći u identifikaciji zaplijenjenog biljnog materijala i genetički potvrditi pripadnost industrijskoj ili ilegalnoj konoplji. Pronalazak odgovarajućih metoda i genetičkih markera za ovu vrstu analize DNA, kao i uspostava elektroničkih baza podataka za razlikovanje industrijske od ilegalne konoplje od osobite je važnosti za njihovu uspješnu primjenu u forenzici. Kako bi se omogućila razmjena, usporedba i verifikacija dobivenih rezultata, važno je uskladiti metode i genetičke markere u forenzičkim laboratorijima u EU i diljem svijeta. Sve navedeno preduvjet je za primjenu analize DNA u forenzici te njenog prihvaćanja kao dokaznog materijala u sudskom postupku. Pritom rezultati genetičke analize mogu poslužiti kao dodatni alat, ali ne kao zamjena dosadašnjim metodama koje se koriste pri vještačenju konoplje (Miler Coyle, 2003.).

4. ZAKLJUČAK

Konoplja je najraširenija i najčešće konzumirana droga u Republici Hrvatskoj, uz koju se vežu kaznena djela u smislu ilegalne proizvodnje i stavljanja droge u promet, zatim kriminalno djelovanje s ciljem nabavljanja droge te organiziranog kriminala putem međunarodnih kriminalnih organizacija za proizvodnju, trgovinu i krijumčarenje droge. Bez obzira na konstantnu pojavnost novih vrsta droga na ilegalnom tržištu, prvenstveno sintetskih droga, najčešća kaznena djela vezana uz droge tiču se konoplje i njenih proizvoda. Usprkos značajnim nastojanjima nacionalnih policijskih jedinica za borbu s ovim izazovom, širom svijeta se iz godine u godinu bilježi daljnji porast zlouporabe ilegalnih proizvoda konoplje. Pritom se za identifikaciju konoplje uz

rutinske kemijske analitičke metode u primjeni u forenzičkim laboratorijima diljem svijeta, danas razvijaju i molekularno-genetičke metode analize s ciljem razlikovanja industrijske od ilegalne konoplje. Kako većina ilegalne konoplje iz *outdoor* uzgoja dolazi iz južnijih dijelova Europe s povoljnijom klimom i nakon proizvodnje putuje na sjever, nadgledanjem puteva rasprostranjivanja europskim potkontinentom uz međunarodnu policijsku suradnju na djelu može se do određene mjere spriječiti daljnje širenje i smanjiti dostupnost ovih proizvoda na globalnoj razini. Represivne mjere u suzbijanju proizvodnje i krijumčarenja proizvoda konoplje podrazumijevaju kažnjavanje, dok je u današnje vrijeme još veće dostupnosti ove kao i ostalih vrsta droga putem interneta važna daljnja provedba edukativnih programa za roditelje i mlade, kako mladi koji su najviše izloženi ovom fenomenu uslijed nedovoljne informiranosti ne bi bili uvučeni u začarani krug droge. Za uspješno suzbijanje svih vrsta droga, uključujući konoplju, osim preventivnih i represivnih mjera važno je ulagati u osposobljavanje policijskih službenika specijaliziranih za njeno suzbijanje, kao i u ostvarivanje i održavanje međunarodne policijske suradnje na svim razinama, uz praćenje razvoja i primjenu novih metoda za njenu identifikaciju. Sinergijski učinak navedenih elemenata od izuzetne je važnosti u smislu smanjenja zlouporabe droga i što efikasnijeg rješavanja kaznenih djela povezanih s drogama, poglavito s konopljom i njenim derivatima.

LITERATURA:

1. Chopra, I.C., Chopra, R.N. (1957). *The use of Cannabis drugs in India*. Bull Narc 9: 4-29.
2. Duraković, Z. (2000). *Klinička toksikologija*. Grafos, Zagreb.
3. ElSohly, M.A. (2001). *Chemische Bestandteile von Cannabis*. In: Grotenhermen F. (Editor): Cannabis und Cannabinoide, Hans Huber, Bern. p. 45-55.
4. Fleming, M.P., Clarke, R.C. (1998). Physical evidence for the antiquity of Cannabis sativa L. *J Int Hemp Assoc* 5: 80-93.
5. Hanuš, L.O., Meyer, S.M., Muñoz, E., Tagliatalata-Scafati, O., Appendino, G. (2016) Phytocannabinoids: A unified critical inventory. *Nat. Prod. Rep.*, 33, 1357–1392, doi:10.1039/c6np00074f.
6. Hill, R.J. (1983) Marijuana, *Cannabis sativa* L., Regulatory Horticulture. *Weed Circular* 5: 57-66.
7. Izvješće o provedbi Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga i Akcijskog plana suzbijanja zlouporabe droga za 2020.-2022.godinu te podaci za potrebe redovnog izvještavanja Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), MUP RH
8. Klarić, D. (2008). *Droga i kriminal- važni metodički pristupi suzbijanja*, Udruga ZDS, Zagreb.

9. Kleiber, D., Kovar, K.A. (1997). *Auswirkungen des Cannabiskonsums*. Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, Stuttgart., pp 14ff.
10. Li, H.L. (1974). *An archaeological and historical account of Cannabis in China*. Econ Bot 28(4): 437-448.
11. Mandolino G, Carboni A (2004). Potential of marker-assisted selection in hemp genetic improvement. *Euphytica* 140:107-120. doi: 10.1007/s10681-004-4759-6.
12. de Meijer, E.P.M., Bagatta, M., Carboni, A., Crucitti, P., Moliterni, V.M.C., Randalli, P., Mandolino, G. (2003). The inheritance of chemical phenotype in *Cannabis sativa* L. *Genetics* 163(1): 335-346.
13. Miller Coyle, H., Ladd, C., Palmbach, T., Lee, H.C. (2001) *The Green Revolution: Botanical Contributions to Forensics and Drug Enforcement*. Croat Med J 42(3): 340-345.
14. Miller Coyle, H., Palmbach, T., Juliano, N., Ladd, C., Lee, H.C. (2003). *An Overview of DNA Methods for the Identification and Individualization of Marijuana*. Croat Med J 44(3): 315-321.
15. Miller Coyle, H. (2005). *Forensic Botany: Principles and Applications to Criminal Casework* CRC Press Boca Raton Florida.
16. Pacifico, D., Miselli, F., Carboni, A., Moschella, A., Mandolino, G. (2008) Time Course of Cannabinoid Accumulation and Chemotype Development During the Growth of *Cannabis Sativa* L. *Euphytica* 160 (2) 231-240. doi: 10.1007/s10681-007-9543-y.
17. Schultes, R.E. (1973). Man and marijuana. *Nat Hist* 82: 58-63, 80, 82.
18. Spinella, M. (2001). *Cannabis. U: The Psychopharmacology of herbal Medicine: Plant Drugs That Alter Mind, Brain, and Behavior*. Cambridge MA, MIT Press, 391-428.
19. Sutlović, D. i suradnici. (2011). *Osnove forenzične toksikologije*, Redak, Split.
20. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2006a) Review of the world cannabis situation. B Narcotics LVIII. United Nations, New York.
21. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2006b) Annex 1 – The plant and the drug. U: WORLD DRUG REPORT, Volumen 1: Analysis. United Nations, New York, 187-192.
22. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2022) Recommended Methods for the Identification and Analysis of Cannabis and Cannabis Products. Manual for use by National Drug Analysis Laboratories. United Nations, Vienna.

Pravni propisi i internetski izvori:

1. Zajednička sortna lista Europske unije; https://food.ec.europa.eu/system/files/2023-08/plant-variety-catalogues_agricultural-plant-species.pdf
2. https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/cannabis_en

3. <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/drug-production.html>
4. Narodne novine (125/11) Kazneni zakon RH, Narodne novine (144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23) Izmjene i dopune Kaznenog zakona RH (www.nn.hr)
5. Narodne novine (19/2023) Popis droga, psihotropnih tvari i biljaka iz kojih se može dobiti droga te tvari koje se mogu uporabiti za izradu droga (www.nn.hr)
6. Narodne novine (152/08) Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine (76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 130/20, 80/22) Izmejne i dopune Zakona o kaznenom postupku (www.nn.hr)
7. Narodne novine (107/01) Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, Narodne novine (87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13, 39/19) Izmjene i dopune Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga (www.nn.hr)

SLAVENA CUKROV BEZBRADICA*, KRISTINA JURKOVIĆ**, STJEPAN BRZICA***

CANNABIS (*CANNABIS SATIVA L.*) AND ITS PRODUCTS IN CRIMINAL INVESTIGATION

Abstract

Humankind has, ever since ancient times, been familiar with cannabis, one of the most widespread plant cultures that has found longstanding significant applications in industry and nutrition. Its hallucinogenic effect contained in the cannabinoid tetrahydrocannabinol is very often tied to organised crime and comprises a significant share of overall drug abuse at the global level. Worldwide and in the Republic of Croatia alike, cannabis and its products represent a significant share in the overall structure of drug seizures, with marihuana and cannabis plants being the most represented products, followed by cannabis extract, along with hashish as the most rare one. Targeting solving criminal offences tied to the production, transport, trading in, distribution and consumption, specially trained police officers contribute to combating cannabis abuse by applying police measures and pursuing searches, crime scene investigations, temporary seizures and forensic expertise in order to find the perpetrators of these criminal offences and process them further. Thus, various chemical qualitative and quantitative analytical methods have been developed over time and are used for the identification and quantification of the main cannabinoids in the cannabis plant and its products. Alongside these routine methods, there are also contemporarily developed DNA analysis methods that can contribute to distinguishing between industrial and illegal cannabis. It is these most recent methods, together with adequate education qualifications and cooperation, can lead to a more successful solving of criminal offences related to cannabis and its derivatives.

Keywords: *Cannabis sativa L.*, cannabis derivatives, seizures, forensic expertise.

* Slavena Cukrov Bezbradica, PhD, Expert at the Forensic Science Centre Ivan Vučetić

** Kristina Jurković, PhD, Lecturer at the University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

*** Stjepan Brzica, BSc in Chemistry, Expert at the Forensic Science Centre Ivan Vučetić

DAVOR LABAŠ*, DAVOR ŠTRK**

PROFESIONALIZACIJA POLICIJE U REPUBLICI SLOVENIJI

Sažetak

Osiguranje učinkovitog, profesionalnog i nepristranog djelovanja javne uprave dužnost je svake države u europskom upravnom prostoru. Jedno od temeljnih polazišta jest razdvajanje politike i uprave, odnosno depolitizacija i profesionalizacija javne uprave. Upravo na tom tragu, analizirat će se iskustva Republike Slovenije, članice Europske unije od 2004. godine. Državni zbor Republike Slovenije 21. 7. 2022. donio je propis naziva „Zakon o smanjenju nejednakosti i štetnih intervencija politike te osiguravanju poštivanja pravne države“ koji sadrži izmjene i dopune jedanaest Zakona iz različitih pravnih područja. U ovom radu bit će obuhvaćene i analizirane odredbe koje se odnose na profesionalizaciju rada policije Republike Slovenije na temelju izmjena i dopuna Zakona o organiziranosti i radu u policiji. Izmjenama i dopunama ovoga Zakona obuhvaćeno je područje usmjeravanja rada policije kao „organa u sastavu“ Ministarstva, autonomnost rada Nacionalnog istražnog ureda koji se organizacijski nalazi u Upravi kriminalističke policije u sklopu Generalne uprave policije RS i postupak imenovanja i razrješenja načelnika navedenog Ureda. Analizirane zakonodavne promjene u Republici Sloveniji donose veću neovisnost rada policije od mogućih štetnih utjecaja politike, profesionalizaciju i stabilnost rukovodećih policijskih funkcija i veću samostalnost u radu policije pri otkrivanju i istraživanju složenih kaznenih djela s područja gospodarstva, korupcije i organiziranog kriminaliteta.

Ključne riječi: *profesionalizacija, uprava, policija, usmjeravanje rada, nadzor rada.*

1. UVOD

Sva iskustva i znanja prikupljena kako putem sistematizacije iskustava i formuliranja upravnih standarda tako i empirijskim znanstvenim istraživanjima uvjetovanosti i kauzaliteta u području javne uprave praktično su iskoristiva. Dobre se prakse mijenjaju i

* Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, Hrvatska

** Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, Hrvatska

manje su pouzdane, a empirijski provjerena znanja su dugovječnija i pouzdanija (Koprić i sur., 2014:17) .

Javne uprave više nisu unutar sebe zatvoreni i zasebni, samodovoljni sustavi regulirani isključivo od pojedinih država kao izraz njihova nacionalnog suvereniteta, već postaju funkcionalno povezani entiteti, integrirani unutar europskog prostora (Musa, 2006: 130).

Promatranje i analiziranje javno dostupnih organizacijskih rješenja i ustroja policija stranih zemalja, nezaobilazan je način sagledavanja iskustava koja mogu biti korisna i za vlastita organizacijska rješenja koja je potrebno prilagoditi vanjskim i unutarnjim čimbenicima koji utječu na organizacijske posebnosti svake policijske organizacije. Ako su ti čimbenici (povijesni i gospodarski razvoj, razvoj na području uprave i sigurnosti, stremljenje zajedničkim vrijednostima europskih zemalja i dr.) slični, kao što je slučaj s našom susjednom državom Republikom Slovenijom (u daljnjem tekstu: RS), onda su i organizacijska iskustva važnija.

Državni zbor RS 21. 7. 2022. donio je propis naziva Zakon o smanjenju nejednakosti i štetnih intervencija politike te osiguravanju poštivanja pravne države (u daljnjem tekstu: ZZNŠPP, Uradni list RS, št. 105/22) kojim je obuhvatio izmjene i dopune jedanaest Zakona :

1. Zakon o ustrojstvu i financiranju obrazovanja
2. Kazneni zakon
3. Zakon o porezu na dobit
4. Zakon o državnom odvjetništvu
5. Zakon o zaštiti prirode
6. Zakon o oružju
7. Zakon o organizaciji i radu u policiji
8. Zakon o strancima
9. Zakon o ostvarivanju javnog interesa u kulturi
10. Zakon o prijevozu u cestovnom prometu
11. Zakon o gradnji.

Prema obrazloženju predlagatelja Prijedloga³ ZZNŠPP (u daljnjem tekstu: PZZNŠP), cilj je izmjenama i dopunama odredbi navedenih zakona u različitim upravnim resorima ponovna uspostava stanja za provođenje načela pravne i socijalne države u kojoj se poštuju ljudska prava i dostojanstvo pojedinca te osigurava učinkovito djelovanje državnih tijela (PZZNŠP, poglavlje 2, potpoglavlje 2.1.). U radu se analizira dio sadržaja

³ „Raziskovalni inštitut 8. marec“ je 25. aprila 2022. godine uputio Prijedlog Zakona o smanjenju nejednakosti i štetnih intervencija politike te osiguravanju poštivanja pravne države, prema Državnom zboru Republike Slovenije <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/f715c401e075263fdde998ea314ecc689a7ccd90b57d8fb7b391801318b091a8> – 2. 8. 2023.

prijedloga, koje se odnosi na izmjene i dopune Zakona o organizaciji i radu policije (u daljnjem tekstu: ZODPol.)

Prema Zakonu o državnoj upravi⁴, policija u Ministarstvu unutarnjih poslova RS (u daljnjem tekstu: MUP) ima organizacijski položaj „tijela u sastavu“. „Tijela u sastavu“ organiziraju se u pojedinom ministarstvu za obavljanje stručnih izvršnih upravnih poslova gdje je potrebno osigurati veću učinkovitost i kvalitetu u obavljanju poslova, odnosno ako zbog prirode poslova ili područja rada treba osigurati veći stupanj stručne samostalnosti u obavljanju poslova. Takva situacija zahtijeva detaljno reguliranje odnosa unutar tijela državne uprave, naročito između čelnika tijela, ministra, koji je u obavezi osigurati zakonitost rada svih sastavnica ministarstva kojim upravlja, pa tako i policije kao organa u sastavu. Osim toga, zadaća ministra unutarnjih poslova jest provođenje utvrđene politike Vlade čiji je član, upravo na području i unutarnje sigurnosti čiji je policija glavni nositelj.

2. ODNOS UPRAVE I POLITIKE

Jedna od ključnih posljedica demokratskih revolucija u političko-upravnom sustavu jest uspostava linije razgraničenja između politike i uprave, sa strukturnim i funkcionalnim posljedicama koje iz toga proizlaze, uključujući jasnu političku odgovornost uprave i izvršne vlasti zakonodavcu i biračkom tijelu. Politička tijela koja se biraju prema političkim kriterijima i interesima koja zastupaju i promiču dobila su ulogu donositi političke odluke potrebne za ostvarenje dominantnih društvenih ciljeva za koje određena politička opcija u nekom trenutku smatra da ih je potrebno ostvariti. S druge strane, uprava kao dio izvršne vlasti postaje ograničena propisima koje donosi zakonodavac te kao neutralna, depersonalizirana i profesionalna služba ima zadatak te zakone provoditi kako bi omogućila ostvarivanje ustavom i zakonom zajamčenih prava, uz ograničenu ulogu u regulaciji kroz podzakonske propise i savjetovanje političkog vrha egzekutive. Tako je utemeljeno shvaćanje da je politika superiorna upravi koja ima isključivo instrumentalnu ulogu, vrijednosno je neutralna, lojalna i stručna. Nasuprot tradicionalnom praktičnom i teorijskom pristupu javnoj upravi, koji je podrazumijevao da je uprava vrijednosno neutralna i da se oslanja na strukturu i pravila, bez razmatranja interesnih pitanja, čime se povećava neutralnost, novi, policy pristup polazi od realne situacije u kojoj uprava ima vrlo važnu ulogu u oblikovanju javnih politika i ključnu ulogu u njihovoj implementaciji (Koprić i sur., 2014:72).

U skladu s temeljnim načelima europskog upravnog prostora, profesionalizacija i depolitizacija uprave dio su osnovnih standarda koji se odnose na službenički sustav.

⁴ Zakon o državnoj upravi (ZDU-1 Uradni list RS, št. 113/05 – uradno prečišćeno besedilo, 89/07 – odl. US, 126/07 – ZUP-E, 48/09, 8/10 – ZUP-G, 8/12 – ZVRS-F, 21/12, 47/13, 12/14, 90/14, 51/16, 36/21, 82/21, 189/21, 153/22 in 18/23), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3225> – 4. 8. 2023.

Profesionalizacija uprave podrazumijeva da su zapošljavanje i napredovanje utemeljeni na stručnosti i sposobnostima, uz isključivanje mogućnosti patronaže, diskriminacije i arbitrarnosti. Profesionalizacija ujedno znači i kontinuitet upravnog djelovanja koje pridonosi stručnosti. Depolitizacija, u smislu jasnog razgraničenja između političkih i službeničkih položaja u upravi kako bi se osigurala neovisnost o svakodnevnim političkim intervencijama. Politika i uprava su dvije odvojene domene koje počivaju na različitoj logici i izvoru legitimiteta, politika se temelji na povjerenju javnosti izraženom na izborima, dok se uprava temelji na stručnosti i profesionalizmu službenika koji djeluju u okviru zakona, što se verificira putem natječaja za ulazak u službu (Koprić i sur., 2014).

Tvrdnja o upravi kao izvršnoj ili provedbenoj organizaciji, općenito postavljena, nameće dva problema:

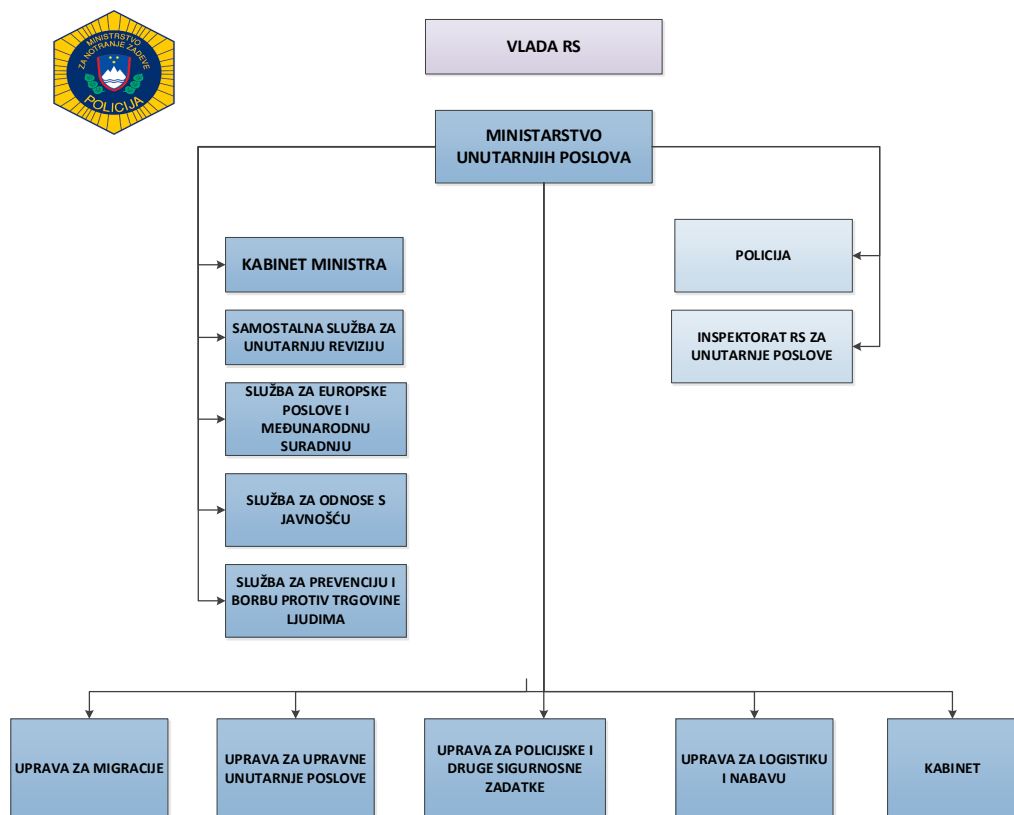
- a) konkretno razgraničenje između uprave kao provedbene organizacije i politički odlučujućih tijela;
- b) problem stanovitog refleksnog utjecaja, pod normalnim okolnostima, uprave na odlučujuća tijela i na način koji ta tijela obnašaju vlast;

Kako god se riješio problem razgraničavanja za konkretni politički i upravni sustav, možemo računati s time:

- da će pripadnici gornjeg sloja upravnog sustava težiti sudjelovanju u političkom odlučivanju
- da će politički odlučujuća skupina nastojati u vodeći sloj upravnog sustava uključiti svoje članove radi osiguranja transmisije svojih odluka na upravne organizacije
- da će između politički odlučujućih tijela i upravnog sustava postojati prijelazno mješovito područje u kojem se donose i odluke političkog značaja i izvršavaju odluke širih političkih foruma (Pusić, 2002:124).

3. NADLEŽNOST I USTROJ MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA RS

Opća upravna funkcija koju obavlja ministarstvo nadležno za unutarnje poslove jest sigurnosna funkcija. Policija je važan činitelj društvenog sustava i ključni dio sustava sigurnosti. Ministarstvo za unutarnje poslove RS obavlja poslove iz područja javne sigurnosti i policije, upravnih unutarnjih poslova i migracija.

Slika 1. Organizacijska shema ustroja MUP-a RS

Izvor: <https://www.gov.si/assets/organigrami/ministrstva/Organigram-Ministrstva-za-notranje-zadeve.pdf> – 3. 8. 2023.

Uredbom Vlade RS može se osnovati „tijelo u sastavu“ u pojedinom ministarstvu za obavljanje stručnih izvršnih i razvojno upravnih poslova, inspeksijskih i drugih nadzornih poslova te poslova iz područja javnih službi, ako se time osigurava veća učinkovitost i kvaliteta u obavljanju poslova, odnosno ako zbog prirode poslova ili područja rada treba osigurati veći stupanj stručne samostalnosti u obavljanju poslova. Status i organizacijski položaj unutarnjeg tijela MUP-a RS pod nazivom i statusom „tijela u sastavu“ imaju Policija i Inspektorat za unutarnje poslove.⁵ U ustroju Ministarstva RS

⁵ Organi v sestavi <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/> – 4. 8. 2023.

jedna od ustrojstvenih jedinica je Direktor (uprava) za policijske i druge sigurnosne poslove u kojem se nalaze sljedeće ustrojstvene jedinice:

- Sektor za sistemsko usmjeravanje i nadzor policije
- Sektor za pritužbe protiv policije
- Sektor za privatnu zaštitu i komunalno redarstvo
- Sektor za tajne podatke
- Sektor za sigurnosno planiranje
- Sektor za sustavnu normativnu djelatnost i analize.

U skladu s ovakvom funkcionalnom podjelom zadaća, u navedenom Direktoratu (Upravi) za policiju i druge sigurnosne poslove obavljaju se sljedeći poslovi:

- poslovi usmjeravanja i nadzora rada policije
- rješavanje pritužbi na rad policijskih službenika pred Senatom te usmjeravanje i nadzor policije u rješavanju pritužbi na prvoj razini
- daju se javne ovlasti za obavljanje detektivskih poslova, privatne zaštite i zaštite na skijalištima
- nadzor nad radom općinskih tijela, uprava i snaga sigurnosti
- izdaju se dopuštenja za pristup klasificiranim podacima za djelatnike ministarstva i drugih tijela te se izdaju sigurnosna dopuštenja organizacijama i njihovim zaposlenicima
- vodi se evidencija nositelja licenci i osoba kojima je izdana službena iskaznica za obavljanje poslova privatne zaštite, kao i evidencija nadzornika na skijalištima
- vodi se registar tajnih podataka Ministarstva i Inspektorata za unutarnje poslove Republike Slovenije
- pripremaju se sustavna rješenja za djelovanje i djelovanje Ministarstva, Policije i Inspektorata unutarnjih poslova Republike Slovenije u kriznim, izvanrednim i ratnim situacijama te za pružanje zaštite, spašavanja i pomoći u takvim situacijama.⁶

4. IZMJENE I DOPUNE U PODRUČJU RADA POLICIJE

4.1. Izmjene u području usmjeravanja i nadzora rada policije

ZZNŠPP je odredbom članka 11. uveo dvije izmjene u ZODPol-u u području usmjeravanja rada policije. Prva izmjena odnosi se na davanje pojedinačnih smjernica za otklanjanje nedostataka.

⁶ <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-notranje-zadeve/o-ministrstvu/direktorat-za-policijo-in-druge-varnostne-naloge/> – 4. 8. 2023.

Naime, MUP u odnosu na Policiju kao organ u sastavu, usmjerava i nadzire zadaće i ovlasti policije. Pravilnikom o usmjeravanju i nadzoru nad radom policije (Uradni list RS, št. 15/22 i 18/22) koji je donio ministar, utvrđen je način obavljanja poslova djelatnika ministarstva u odnosu na usmjeravanje, izvješćivanje i nadzor nad izvršavanjem poslova policije. Usmjeravanje rada policije je sustavno i plansko davanje uputa i smjernica za rad policije koje se obavlja pismenim smjernicama i uputama koje donosi ministar. Donose se temeljne, godišnje i pojedinačne smjernice.

Temeljnim smjernicama za izradu srednjoročnog plana razvoja i rada policije, koje se izrađuju za razdoblje od pet godina, utvrđuju se temeljni ciljevi razvoja u pojedinim područjima rada policije, kao i smjernice za izvršavanje policijskih zadaća i mjere potrebne za njihovu provedbu. Jedinica za usmjeravanje i nadzor policije koja se nalazi u Direktoratu za policiju i druge sigurnosne poslove MUP-a, na osnovi donesenog srednjoročnog plana rada policije, izvješća o radu policije, analize provedenih nadzora nad radom policije i obavljenih radnih razgovora u policijskim jedinicama, priprema prijedlog na osnovi kojeg ministar donosi smjernice za izradu Godišnjeg plana rada policije koje dostavlja generalnom direktoru policije. Policija na osnovi navedenih smjernica izrađuje Godišnji plan rada policije koji je u obvezi dostaviti ministru u roku od dva mjeseca od zaprimanja smjernica.

Osim navedenih smjernica, donose se i Pojedinačne smjernice za otklanjanje nedostataka u pojedinim područjima rada ili kada je potrebno donošenje dodatnih mjera. One se donose kada je potrebno hitno djelovanje. U takvim slučajevima ministar nalaže generalnom direktoru policije da policija provede sve potrebno za realizaciju smjernica. Prema prethodnom zakonskom rješenju, odnosno prije izmjena uvedenima ZZNŠPP-om, ministarstvo je moglo davati pojedinačne smjernice za rad samo u onim slučajevima kada državni odvjetnik nije preuzeo usmjeravanje rada policije. Takvo zakonsko rješenje omogućavalo je ministru davanje pojedinačnih smjernica policiji i u onim slučajevima kada je policija već započela s izvidima i čak o tome obavijestila nadležnog državnog odvjetnika, ali koji nije odmah preuzeo i vođenje policijskih postupanja. Naime, posebni propis, odnosno zakon kojim se uređuje kazneni postupak, omogućava da državni odvjetnik može, ali i ne mora odmah preuzeti vođenje izvida.

Novim zakonskim rješenjem (Uradni list RS, št. 105/22 ZZNŠPP, čl. 10.) koje se odnosi na izmjene i dopune ZODPol-a, smatra se da je državni odvjetnik preuzeo usmjeravanje rada policije u pretkaznom postupku već u trenutku kada je i samo obaviješten o kaznenom djelu. Time je Ministarstvu onemogućeno davanje pojedinačnih uputa za rad policiji u toj fazi pretkaznog postupka. Tako se štiti učinkovito i profesionalno procesuiranje kaznenih djela i uspostava primarnih ovlasti državnog odvjetništva da vodi i usmjerava rad policije u pretkaznom postupku.

Druga izmjena (Uradni list RS, št. 105/22 ZZNŠPP, čl. 11) također uređuje usmjeravanje i nadzor rada policije od strane ministarstva. Prema prethodnom zakonskom rješenju, službenicima Jedinice za usmjeravanje i nadzor rada policije omogućavao se

neposredan pristup operativnim evidencijama koje vodi policija i odnosi se na operativna postupanja policije tijekom njihove provedbe. Prema obrazloženju (PZZNŠPP, poglavlje 1.7., potpoglavljje 1.7.2.), takvim zakonskim rješenjem nadilaze se odredbe ZODPol-a o nadzoru i usmjeravanju rada policije od strane ministarstva. Smatra se da se tako može ometati autonoman i profesionalan rad policije i omogućuje izravan utjecaj na određene operativne postupke već tijekom njihove provedbe, a ne provodi se samo ex post kontrola. Novim zakonskim rješenjem brišu se odredbe ZODPol-a o obvezi policije da službenicima Jedinice za vođenje i kontrolu omogući neposredan uvid u evidenciju podataka iz zakona kojim se uređuju poslovi i ovlasti policije, potrebnih za izvršavanje njihovih nadležnosti.

Izmjene ovih odredbi dodatno se obrazlažu, da ostale odredbe o provođenju nadzora i usmjeravanja rada policije imaju već sadržane dovoljne ovlasti za službenike Jedinice za vođenje i nadzor i time omogućuju ispunjavanje svrhe nadzora (PZZNŠPP, poglavlje 1.7., potpoglavljje 1.7.2.).

Položaj policije unutar sastava ministarstva za unutarnje poslove potreban je zbog zadovoljavanja ravnoteže između dva temeljna zahtjeva koje društvo zahtijeva u odnosu na rad policije. Jedno je zahtjev profesionalne autonomije koja osigurava poštovanje pravnih standarda, jednakosti u postupanju, profesionalne kompetencije, stručnosti i etičnosti u radu policije. Drugo je zahtjev odgovornosti, koji se ostvaruje putem hijerarhijske unutarnje odgovornosti rukovoditelja policije ministru, ali i vladi, a koja je ne samo organizacijske nego djelomično i u skladu s dobrim demokratskim standardima političke naravi. Ovakvim organizacijskim položajem i isprekidanom linijom hijerarhijske odgovornosti, s jedne strane štiti se integritet policijske službe, a s druge opravdani interes javnosti, građana i parlamenta da im policija podnosi račun o svom radu (Koprić, 2022).

Nerijetko se odgovornost izjednačava s nadzorom pa se cijeli nadzor poima kao utvrđivanje nečije odgovornosti za pogreške. No nadzor se ne smije tako usko shvatiti. On mora težiti stalnoj provjeri uspješnosti rada i njegovo provođenje ne implicira utvrđivanje krivnje i odgovornosti. Nadzor mora utvrditi objektivne tokove radnih procesa i njihove rezultate, on ne predstavlja poglavito nadzor nad ljudima koji rade u upravnoj organizaciji. Ipak, proces nadzora ne bi bio djelotvoran ako ne bi bile utvrđene ovlasti nadzornih tijela i utvrđeni kriteriji za odgovornost onih čiji rad se nadzire (Mršić, 2016::142).

4.2. Izmjene u području autonomije rada Nacionalnog istražnog ureda

Sljedeća izmjena (Uradni list RS, št. 105/22 ZZNŠPP, čl. 12) koja se uvodi u ZODPol-u odnosi se na rad Nacionalnog istražnog ureda (Nacionalni preiskovalni urad, u daljnjem tekstu: NPU). NPU je specijalizirana kriminalistička istražna jedinica koja se bavi posebnim slučajevima otkrivanja i istraživanja složenih kaznenih djela s područja

gospodarstva, korupcije i organiziranog kriminaliteta. Rad u ovom uredu zahtijeva posebnu osposobljenost, organiziranost i opremljenost kriminalističkih istražitelja i njihovu usmjerenost na istraživanja u području poreza, carina, financijskog poslovanja, vrijednosnih papira, sprečavanja pranja novca, preprodaje droge i inspeksijskog nadzora. Ured se organizacijski nalazi u nadležnoj jedinici za suzbijanje kriminaliteta, odnosno Upravi kriminalističke policije (u daljnjem tekstu UKP), Generalne policijske uprave (u daljnjem tekstu: GPU). Prema prethodnom zakonskom rješenju NPU je bio autonoman izričito „pri otkrivanju i istraživanju kaznenih djela“. Prema mišljenju predlagatelja izmjena koje su usvojene kroz ZZNŠPP, njegova autonomnost je tako bila ograničena i nisu obuhvaćena njegova cjelokupna uloga i izvršenje zadaća. Upravo zato donesene su izmjene koje osiguravaju da je navedeni NPU autonoman pri izvršenju svih svojih zadaća, a ne samo u otkrivanju i istraživanju kaznenih djela (PZZNŠPP, poglavlje 1.7., potpoglavlje 1.7.3).

Potreba za jačanjem autonomnosti NPU-a, opravdava se i izmjenom sadržaja ZODPol-a koji se odnosi na proceduru donošenje internog akta o nadležnosti u otkrivanju i procesuiranju kaznenih djela. Novim zakonskim rješenjem (Uradni list RS, št. 105/22 ZZNŠPP, čl. 13) u procesu predlaganja internog akta kojim se određuje koje će istrage sumnjivih kažnjivih ponašanja preuzimati NPU, određeno je da je prijedlog isključivo u nadležnosti direktora NPU-a koji ga podnosi generalnom direktoru, ali ne i direktora UKP-a (PZZNŠPP, poglavlje 1.7., potpoglavlje 1.7.3). Razmatrajući prethodno normativno rješenje, može se postaviti pitanje „odnosa općenitijih i specijalnijih zadataka“ u organizaciji. Naime, podjela općenitijih zadataka na specijalnije stvari slojeve zadataka, a time i slojeve funkcija. Općenitiji zadaci sadrže manje općenite. Stoga se specijalne funkcije moraju kretati u granicama širih, općenitijih funkcija. Proizlazi da nositelj općenitije funkcije u organizaciji mora imati mogućnost da nositeljima svih specijalnih funkcija u krugu svoje općenitije, određuje granice njihova djelovanja. Budući da su sve funkcije, i općenitije i specijalne, relativno trajne, to određivanje granica nije jednokratni čin, nego relativno trajan proces. Djelatnost određivanja granica specijalnim funkcijama i sama postaje određenom funkcijom, funkcijom vodstva. Odnos između općenitijih i specijalnih funkcija s obzirom na funkciju vodstva, kao i odgovarajuće odnose između nositelja nazivamo hijerarhijom (Blažević, 69:2007, prema Pusić, 2002).

Iz navedenog normativnog rješenja moguće je da se s jedne strane povećava autonomija NPA, ali se s druge direktoru UKP-a otežava određivanje „kruga zadaća“ NPU-a na istraživanju kažnjivih ponašanja, unatoč činjenici da je NPU organizacijski gledano samo jedna od ustrojstvenih jedinica unutar UKP-a.

Prema Prijedlogu ZZNŠP-a, kao ključni element zakonskih rješenja naglašena je operativna samostalnost NPU-a i specifičan položaj njezina čelnika i djelatnika, što se, između ostalog, očituje u visokoj neovisnosti NPU-a o drugim policijskim jedinicama, njegovim ovlastima, načinu izbora ravnatelja NPU-a i položaju zaposlenika. Time se teži učinkovitosti i profesionalnosti djelovanja posebnih policijskih tijela, kao što je

NPU, u procesuiranju kaznenih djela, čiji je temelj autonomija. U tom smjeru ponovno se uvodi odredba koja određuje da direktora NPU-a imenuje i razrješuje generalni direktor policije. Međutim, sam postupak imenovanja i razrješavanja provodi se prema odredbama Zakona o javnim službenicima⁷ koje se odnose na imenovanje i razrješavanje direktora organa u sastavu.

O autonomnosti rada NPU-a i izboru, imenovanju i razriješenju direktora NPU-a očitovao se i Upravni sud u RS u upravnom sporu koji je pokrenut u povodu tužbe tadašnjeg direktora NPU-a koji je razriješen dužnosti na temelju odluke tadašnjeg vršitelja dužnosti generalnog direktora policije.⁸

3.3. Izmjene u području uređenja položaja vođe organizacijske jedinice prve razine generalne policijske uprave, direktora policijske uprave i načelnika policijske postaje

Izmjene koje su uvedene (Uradni list RS, št. 105/22, ZZNŠP, čl. 14 i 15) ukinule su odredbe ZODPol-a koje su se odnosile na postupak premještanja na radna mjesta vođe organizacijske jedinice prve razine generalne policijske uprave, direktora policijske uprave i načelnika policijske postaje. Privremeni premještaj na ta radna mjesta bio je moguć i prema posebnom izbornom postupku. Posebni izborni postupak, standarde (uvjete) stručne osposobljenosti, kriterije i način provjere osposobljenosti propisivao je ministar unutarnjih poslova na prijedlog generalnog direktora policije. Ocijenjeno je da takav posebni izborni postupak nije primjeren za stručno i autonomno djelovanje policije (PZZNŠPP, potpoglavlje 1.7.4.).

Navedenim izmjenama u području kadrovskih rješenja pokušava se utjecati na stabilnost zaposlenja vodećih radnih mjesta u policijskom sustavu, a istodobno zadržati funkcionalnost organizacije.

Dva su oprečna pristupa javnim institucijama: fleksibilnost i stabilnost. Tradicionalne su organizacije u mnogim razvijenim demokratskim zemljama stalni entiteti i javno zapošljavanje smatra se doživotnim opredjeljenjem (poslom). Time su postojane, odnosno

⁷ Zakon o javnih uslužbenicima, Uradni list RS, št. 63/07 – uradno prečišćeno besedilo, 65/08, 69/08 – ZTFI-A, 69/08 – ZZavar-E, 40/12 – ZUJF, 158/20 – ZIntPK-C, 203/20 – ZIUPOPDVE, 202/21 – odl. US in 3/22 – ZDeb, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3177> – 8. 8. 2023.

⁸ Upravni sud RS prihvatio je tužbu direktora NPU-a i vratio predmet na ponovno postupanje MUP-u RS. U obrazloženju presude sud je naveo da direktor NPU-a nije mogao biti razriješen dužnosti po članku 83. stavku 5. Zakona o javnoj upravi. Naime, navedenim člankom predviđena je mogućnost funkcionara (dužnosnika) da bez utvrđenih razloga razriješi dužnosti one zaposlenike sa statusom zaposlenika po položaju, za koje je nužno da surađuju s političkim funkcionarima pri realizaciji i smjernicama za realizaciju političkih programa u skladu s Ustavom i zakonom. Riječ je o radnim mjestima „službenika na položaju“, koja su izrijekom navedena u ovoj odredbi, generalnog direktora u ministarstvu, predstojnika vladine službe, generalnog sekretara u ministarstvu, predstojnika organa u ministarstvu, načelnika upravne jedinice i direktora općinske uprave ili tajnika općine bez obzira na razloge iz tog zakona. Smatra se da njihov status „zaposlenika na položaju“ nije jednak statusu svih ostalih nižih zaposlenika kojemu pripada i radno mjesto direktora NPU-a i za koje je predviđena drugačija procedura razrješavanja u skladu sa Zakonom o javnim službenicima. (Upravno sodišće Republike Slovenije od 17. septembra 2020., <https://www.24ur.com/sodba-darko-muzenic-se-vedno-direktor-npu.html>; 2. 8. 2023.)

stabilne, a njihova organizacijska struktura, načela i vrijednosti trajne i prihvaćene od vlasti i građana (Jambrač, 2021:169).

Stabilna organizacija u stanju je permanentno i dozirano mijenjati (prilagođavati) svoju organizacijsku strukturu bez opasnosti da će takve promjene izazvati štetne posljedice za njezinu funkcionalnost. Fleksibilna organizacija u stanju je prilagođavati svoju strukturu relevantnim promjenama internog ili eksternog karaktera bez opasnosti da će tim prilagodbama ugroziti svoju dugoročnu stabilnost i funkcionalnost (Orlović, 2021:27).

5. ZAKLJUČAK

Cilj je u području službeničkog sustava imati stručnu i politički neovisnu javnu upravu u državnim tijelima i upravama lokalnih zajednica, koja će biti što je više moguće odvojena od političkih funkcija.

Autonomnost NPU-a, kao primjer autonomnosti rada unutar policijskog sustava, poželjno je da se odnosi samo na autonomnost njegova operativnog postupanja zato što se navedena ustrojstvena jedinica nalazi u sustavu policije kao jedna od ustrojstvenih jedinica GPU-a i UKP-a. Operativna autonomnost može se ostvariti pisanim i jasnim internim procedurama koje će ponajprije osiguravati da se rizik curenja informacija i tajnost postupanja smanje na najniži stupanj vjerojatnosti. Hijerarhija ipak ne bi trebala biti narušena.

Ministrov nadzor i usmjeravanje rada policije predviđeni su radi realizacije strateškog razvoja policije na realizaciji onih političkih programa koje je prihvatio parlament i dani su u zadaću provedbe određenoj političkoj opciji. Svakako da je, osim provedbe utvrđene politike, zadaća čelnika tijela i briga o zakonitosti rada svih zaposlenika. Poželjno je da u tom cilju može koristiti one službenike, zaposlenike ministarstva koji su neovisni od onoga koga nadziru, kako u pogledu njihova radnog statusa tako i u pogledu njihova operativnog postupanja. Svaka ovisnost položaja nadzornika od nadziranog, može utjecati na objektivnost njihova rada. Osim objektivnosti i neovisnosti, svakako je poželjno da navedeni zaposlenici imaju odgovarajuće stručno iskustvo i potrebno znanje za provedbu tih odgovornih zadaća.

Svakako da ispunjavanje načela jednakosti u načinu postavljanja na „radno mjesto na položaju“ po odredbama jednog zakona svih zaposlenika u javnoj upravi i nova zakonska rješenja pružaju element trajnosti i sigurnosti u statusu i karijeri rukovodećih policijskih službenika.

Svaka država ima mogućnost svojim zakonskim rješenjima na najpogodniji način uvoditi potrebne promjene u svim područjima i resorima rada državne uprave. Pritom, poželjno je prikupiti što više inozemnih iskustava, međutim sva nova normativna rješenja treba uskladiti s „vlastitim“ čimbenicima okruženja i procijeniti kakve će učinke novi propisi izazvati te ih tek tada „aktivirati“ u postojeći sustav.

LITERATURA:

Knjige i članci:

1. Blažević, R. (2007). *Upravna znanost*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
2. Koprić, I., Marčetić, G., Musa, A., Đulabić, V., Lalić Novak, G. (2014). *Upravna znanost, Javna uprava u suvremenom europskom kontekstu*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Mršić, Ž. (2016). *Nadzor nad radom policije*. Zagreb: MUP RH
4. Orlović, A. (2021). *Organizacija policije*. Zagreb: MUP RH
5. Pusić, E. (2002). *Nauka o upravi*. Zagreb: Školska knjiga
6. Jambrač, J. (2021). Pristup vrednovanju izvedbe i komparaciji javnih uprava. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, Vol. 21, No.1, 169. i 170., HKJU-CCPA, 21(1), 155-180.
7. Koprić, I. (2022). *Organizacija policije i specifičnosti položaja policijskih službenika*. Znanstveni zbornik Instituta za javnu upravu „Policija kao zaštitnik prava građana“, Institut za javnu upravu, Sveti Ivan Zelina: Tiskara Zelina, str. 15-55.
8. Musa, A. (2006). Europski upravni prostor: Približavanje nacionalnih uprava, *Hrvatska javna uprava*, god. 6., br. 1., 123.-154.

Internetski pravni izvori:

1. Prijedlog Zakona za zmanjšanje neenakosti in škodljivih posegov politike ter zagotavljanje spoštovanja pravne države, prema Državnom zboru Republike Slovenije (<https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/f715c401e075263fdde998e-a314ecc689a7ccd90b57d8fb7b391801318b091a8> – 2. 8. 2023.)
2. Zakon za zmanjšanje neenakosti in škodljivih posegov politike ter zagotavljanje spoštovanja pravne države (ZZNŠPP) (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8584> – 27. 6. 2023.)
3. Zakon o organiziranosti in delu v policiji (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6315> – 8. 8. 2023.)
4. Zakon o javnih uslužbencih (ZJU) (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3177> – 8. 8. 2023.)
5. Zakon o državni upravi (ZDU-1) (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3225> – 4. 8. 2023.)
6. Pravilnik o usmerjanju in nadzoru policije (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV14507> – 10. 8. 2023.)
7. <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-notranje-zadeve/o-ministrstvu/direktorat-za-policijo-in-druge-varnostne-naloge/> – 4. 8. 2023.

8. Organi v sestavi <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/> – 4. 8. 2023.
9. 24.com UR, Presuda, Upravno sodišče Republike Slovenije od 17. septembra 2020. (<https://www.24ur.com/sodba-darko-muzenic-se-vedno-direktor-npu.html> – 2. 8. 2023.)

DAVOR LABAŠ*, DAVOR ŠTRK**

PROFESSIONALISATION OF THE POLICE IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Abstract

Ensuring effective, professional, and impartial functioning of public administration is the duty of every state in the European administrative area. One of the fundamental principles is the separation of politics and administration, i.e., depoliticisation and professionalisation of public administration. In this context, the experiences of the Republic of Slovenia, a member of the European Union since 2004, will be analysed. The National Assembly of the Republic of Slovenia adopted a regulation on July 21, 2022, entitled “Act on Reducing Inequalities and Harmful Political Interventions and Ensuring the Rule of Law”, which contains amendments and supplements to a total of eleven laws from various legal areas. This paper will also cover and analyse provisions related to the professionalisation of the work of the police in the Republic of Slovenia through amendments and supplements to the Act on the Organization and Work in the Police. The amendments and supplements to this Act cover the area of directing the work of the Police as an organ within the Ministry, the autonomy of the National Investigative Office, which is organizationally located within the Criminal Police Directorate of the General Police Directorate of the Republic of Slovenia, and the appointment and dismissal procedure of the chief of the said Office. The analysed legislative changes in the Republic of Slovenia bring greater independence of police work from potentially harmful political influences, professionalisation, and stability in police leadership positions, as well as greater autonomy in the work of the police when it comes to uncovering and investigating complex criminal offences related to the economy, corruption, and organised crime.

Keywords: *professionalisation of the police, administration, police, direction of work, supervision of work.*

---

* University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

** University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security

GORAN MATIJEVIĆ*

PREVENTIVNI PROJEKT SIGURAN LOV U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJI – DOKAZANI MODEL RAZVOJA PREVENCIJE I SURADNJE POLICIJE S GRAĐANIMA

Sažetak

Policijska uprava požeško-slavonska, opslužuje Požeško-slavonsku županiju, prostorne površine 1.815,24 km², gdje prebiva 64.420 stanovnika. Na području županije ustrojeno je 43 lovišta (od kojih 19 državnih i 24 županijska) koja se prostiru na 157.300 ha. Uz Županijski lovački savez, lovce ove županije (njih oko 1400) okupljaju 29 lovačkih društava (pojedina društva gospodare s više lovišta). Nacionalni preventivni projekt „Siguran lov“ iz 2014., Ravnateljstva policije MUP-a i Hrvatskog lovačkog saveza, kojemu je svrha podizanje više sigurnosne razine u rukovanju vatrenim oružjem kad je riječ o lovcima i uopće sigurnosti u lovištima, sprječavanje protuzakonitog lova i ostalih protupravnih ponašanja u lovstvu te očuvanje okoliša, PU požeško-slavonska provodila je u razdoblju od 2014. do 2016., te ponovno započela s provođenjem istog 2021. Rad se bavi istraživanjem provedenih preventivnih aktivnosti iz projekta „Siguran lov“ na području PU požeško-slavonske u razdoblju 2021.-2023., te njihovim utjecajem na stanje sigurnosti u lovištima i stvaranje uspješnog modela prevencije u zajednici i suradnje policije s građanima.

Ključne riječi: *lov, lovci, sigurnost, divljač, policija, prevencija.*

UVOD

Prevenција kriminaliteta obavezan je dio policijskog posla, koji proizlazi iz temeljne i trajne zadaće policije: *sprječavanja kažnjivih ponašanja*, a neophodna je u kontekstu smanjenja incidencije i prevalencije kažnjivih djela na određenom području i važan doprinos sigurnosti u ukupnoj kvaliteti života, te pozitivnoj društvenoj percepciji policije. Da bi se mogla djelotvorno provoditi ta zadaća, potrebno je da policija samostalno ili u suradnji s drugim partnerima poduzima širok spektar mjera i radnji, koje obuhvaćaju informiranje, educiranje i senzibiliziranje različitih ciljanih skupina, a sve kako bi se

---

* dr.sc. Goran Matijević, glavni policijski inspektor, PU požeško-slavonska, policijski službenik za nadzor i planiranje – za prevenciju

prevenirali različiti oblici kriminaliteta, ali i ostalih nedopuštenih ponašanja, koji mogu biti pred faze kaznenih djela. (Priručnik za prevenciju kriminaliteta).

Republika Hrvatska (u daljnjem tekstu RH), i Požeško-slavonska županija u njoj (u daljnjem tekstu PŽSŽ) staništa su brojnoj i raznovrsnoj divljači, te prostor bogate lovačke tradicije i atraktivnih lovnih područja. Lov divljači prema Zakonu o lovstvu,¹ obuhvaća traženje, dočekivanje, motrenje radi odstrela ili hvatanja divljači, vabljenje, praćenje, odstrel ili hvatanje divljači, skupljanje uginule divljači i njezinih dijelova i sakupljanje jaja pernate divljače. Divljač je prema istom zakonu dobro od interesa za RH i ima njezinu osobitu zaštitu.

Na području PŽSŽ, 43 lovišta (od kojih 19 državnih i 24 županijska) prostiru se na 157.300 ha², (što je oko 86,5% ukupnog prostora) i njima gospodare 29 lovačkih društava (u daljnjem tekstu LD) te Županijski lovački savez (u daljnjem tekstu ŽLS) koji je osnovan 1994., a zajedno okupljaju oko 1400 lovaca, kojima svakako treba pridodati i lovce goste koji posjećuju ovo područje (SLE i ŽLS, 2023.). Od sitne divljači najbrojniji su zec, fazan, prepelica, a od krupne srna obična, jelen obični i divlja svinja (Mustapić, 2004).

S obzirom na značaj lova i lovstva kao gospodarske grane ali i preduvjeta održivog razvoja, te rizike koje sa sobom donosi ovo područje (posebice upotreba oružja), uređeno je brojnim zakonskim i pod zakonskim aktima, od kojih se u kontekstu ovog rada kao najvažniji ističu:

- Zakon o lovstvu (NN 99/18, 32/19, 32/20);
- Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana (NN 94/18, 42/20, 114/22);
- Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22);
- Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19);
- Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18);
- Zakon o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja (NN 70/17, 141/20, 114/22);
- Pravilnik o uvjetima i načinu lova (NN 48/22);
- Pravilnik o lovostaju (NN 94/19);
- Pravilnik o načinu upotrebe lovačkog oružja i naboja (NN 37/2019);
- Pravilnik o potvrdi o podrijetlu divljači i njezinih dijelova i načinu označavanja divljači (NN 15/19);
- Pravilnik o strogo zaštićenim vrstama (NN 144/13).

¹ Zakon o lovstvu RH (NN 99/18, 32/19, 32/20). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/422/Zakon-o-lovstvu> (9.8.2023)

² Središnja lovna evidencija. Dostupno na: <https://sle.mps.hr/> (9.8.2023)

Sigurnost u lovu predstavlja pridržavanje pravila i propisa, uz stalnu koncentraciju na sve ono što se događa oko sudionika lova, osobito na oružje i streljivo, trenutak njihove upotrebe, te osobito smjer i poziciju (situaciju) pri pucanju (Grubešić, Gorišek, Vnućec, 2017). Da bi se i na planu sigurnosti u lovu, blagovremeno otklonili čimbenici rizika i aktivirali zaštitni čimbenici što su ciljevi prevencije kriminaliteta, Ravnateljstvo policije u suradnji s Hrvatskim lovačkim savezom (u daljnjem tekstu HLS) 2014., izradilo je nacionalni preventivni projekt pod nazivom „Siguran lov“, kojemu je svrha podizanje više sigurnosne razine u rukovanju vatrenim oružjem kad je riječ o lovcima i uopće sigurnosti u lovištima, sprječavanje protuzakonitog lova i ostalih protupravnih ponašanja u lovstvu te očuvanje okoliša.³ Projekt se provodi od 2014., u suradnji s HLS i inim relevantnim subjektima na području nekoliko županija u RH, uključujući i PŽSŽ. PU požeška-slavonska (u daljnjem tekstu PU PŽS) projekt je partnerski provodila u suradnji s ŽLS (u daljnjem tekstu ŽLS) od 2014. do 2016., te ponovno započela s provođenjem istog 2021. Od 2021. do 30. lipnja 2023., PU PŽS, u sklopu projekta, provela je brojne preventivne aktivnosti u koje je bio uključen velik broj subjekata prevencije, ciljanih skupina, a što je uz atraktivnost i zanimljivost osmišljenih sadržaja izazvalo i pojačan interes medija, odnosno šire javnosti.

1. PREDMET, SVRHA, CILJ I KORIŠTENE METODE U ISTRAŽIVANJU

Predmet su istraživanja provedene preventivne aktivnosti iz Nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“, na području PU PŽS u razdoblju od 2021., do lipnja 2023. godine, kao moguć primjer uspješnog modela prevencije i suradnje policije s udrugama i građanima u lokalnoj zajednici, te njihov utjecaj na stanje sigurnosti u lovištima i ostvarivanje zacrtanih ciljeva iz projekta, posebice onih vezanih za stradavanja lovaca u lovištima i onih vezanih uz kaznena djela „Protuzakonit lov i ribolov“.

Svrha istraživanja je prije svega praktičan doprinos unapređenju preventivnih aktivnosti iz Nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“, kako na području PU PŽS, tako i na nacionalnoj razini (neke PU uopće ne provode isti ili provode samo pojedine komponente, pri čemu se tijekom istraživanja nije došlo do konkretnih pokazatelja koji bi mogli služiti za komparaciju). Istovremeno, daje znanstveno-stručni doprinos ukupnom znanju o problematici sigurnosti lova, kroz sistematiziranje spoznaja o preventivnim aktivnostima i njihovom utjecaju na sigurnost u lovištima, ali i predstavlja koristan doprinos u sistematiziranju i stvaranju spoznaja, te znanstvenog vrednovanja preventivnih projekata MUP-a, kojeg sada uglavnom nema i većina projekata nije znanstveno-stručno analizirana i vrednovana (Veber, 2023).

³ Hrvatski sabor: Izvješće o radu policije u 2018. i 2019. godini https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-11-26/143106/IZVJ_POLICIJA_2018_2019.pdf (17.7.2023)

Opći generalni cilj istraživanja je utvrditi jesu li aktivnosti iz projekta na području PU PŽS, provedene u potpunosti u skladu s projektnom dokumentacijom Nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“ te jesu li kao takove ostvarile zacrtane ciljeve projekta?

Specifični ciljevi istraživanja obuhvaćaju pojedinačna pitanja unutar općeg cilja, odnosno koliko je lovišta i lovačkih društava na području PU PŽS, koje su specifičnosti i problematika sigurnosti u lovištima na području PU PŽS, koje su konkretno provedene aktivnosti i njihov utjecaj na stanje sigurnosti kroz indikatore uspješnosti prema projektnoj dokumentaciji a to su: statistički podaci o broju stradalih osoba u lovištima; statistički podaci o kaznenim djelima iz čl. 204 KZ-a; podaci o broju koordinativnih sastanaka; podaci o broju educiranih lovaca i ostalih skupina; i učestalost medijskih objava vezanih za projekt; te da li se provedene aktivnosti zbog svoje uspješnosti mogu vrednovati kao uspješan model te primjenjivati u budućnosti kako u ovoj županiji, tako i u ostalim diljem RH-e, ali i inozemstvu.

U radu su primijenjene metoda deskripcije kojom se opisuje problem, ciljevi i svrha, te u kombinaciji sa statističkom metodom aktivnosti i indikatori uspješnosti provođenja preventivnog projekta „Siguran lov“ na području PU požeško-slavonske, za razdoblje od siječnja 2021. do lipnja 2023. U konačnici metodom dokazivanja, utvrđuje se da li je postignuta svrha i cilj provedenih preventivnih aktivnosti odnosno da li je razvijen kvalitetan i sadržajan projekt suradnje s udrugama i građanima, koji je rezultirao povoljnim stanjem sigurnosti u lovištima a time i podizanjem razine povjerenja građana u policiju.

2. PREVENTIVNI PROJEKT SIGURAN LOV

Projektnu dokumentaciju preventivnog projekta „Siguran lov“, Ravnateljstvo policije MUP-a RH, izradilo je i dostavilo policijskim upravama (u daljnjem tekstu PU), u ožujku 2014.⁴ Pregledom projektne dokumentacije, vidljivo je da ista usklađena s Europskim Beccaria standardima (Hruškar, 2014), odnosno ona donosi detaljne mjere i korake koji se nalaze u fazama planiranja i upravljanja projektom. Projekt polazi od opisa problema koji je dan u uvodu, a odnosi se na rizike u lovu, te značaj gospodarenja lovištima i divljači i njihove zaštite.

Opći ciljevi projekta su:

- podizanje razine sigurnosti u lovištima na području RH;
- podizanje razine svijesti o dozvoljenom i nedozvoljenom/zabranjenom ponašanju u lovu;

⁴ Ravnateljstvo policije, MUP-a, RH: Projektna dokumentacija preventivnog projekta Siguran lov: \\ozi\Prevenjacija\Ravnateljstvo policije\NACIONALNI PROJEKTI\Siguran lov (17.7.2023)

- senzibiliziranje osoba uključenih u lov o pravilima ponašanja u lovu;
- senzibiliziranje lovaca o kaznenim djelima protiv okoliša.

Specifični ciljevi projekta su:

- prvi specifični cilj: Podići razinu znanja o rukovanju vatrenim oružjem i pravilima ponašanja osoba uključenih u lov, te na taj način utjecati na podizanje razine sigurnosti u lovištima na području RH;
- drugi specifični cilj: Smanjenje broja kaznenih djela „Protuzakoniti lov i ribolov“ iz čl. 204 Kaznenog zakona⁵ (u daljnjem tekstu KZ-a) RH-e za 5%;
- treći specifični cilj: Podići razinu znanja o kaznenim djelima protiv okoliša te zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama.

Ciljane skupine su:

- lovci - članovi pojedinih Županijskih lovačkih saveza (fizičke i pravne osobe);
- svi sudionici lova;
- posjetitelji sajamskih manifestacija;
- javnost u cjelini.

Naložene aktivnosti u projektu su:

- tiskovna konferencija za novinare na kojoj će se najaviti provedba projekta;
- izrada tematskog letka i plakata „Siguran lov“;
- održavanje koordinativnih sastanaka na temu sigurnog i pravilnog postupanja u lovu;
- senzibiliziranje lovaca o protupravnom ponašanju u lovu;
- senzibiliziranje šire javnosti.

I indikatori uspješnosti:

- statistički podaci o broju stradalih osoba u lovištima;
- statistički podaci o kaznenim djelima iz čl. 204 KZ-a;
- podaci o broju koordinativnih sastanaka;
- podaci o broju educiranih lovaca i ostalih skupina;

---

⁵ Kazneni zakon RH-e (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) propisuje da kazneno djelo „Protuzakoniti lov i ribolov“ čini onaj:

(1) Tko lovi divljač u vrijeme lovostaja ili na području na kojem lov nije dopušten ili lovi bez položenog lovačkog ispita, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko lovi divljač, ribu ili druge slatkododne ili morske organizme na način ili sredstvima kojima se oni masovno uništavaju ili upotrebom nedopuštenih pomoćnih sredstava, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko vrhunski trofej divljači trajno iznese u inozemstvo.

(4) Predmeti namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje kaznenog djela i ulov će se oduzeti.

- učestalost medijskih objava vezanih za projekt.

Za provoditelje projekta određene su PU i ŽLS, te za koordinaciju Ravnateljstvo policije i HLS.

Temeljem dopisa Ravnateljstva policije broj: 511-01-45-372-46/2014. od 31.3.2014., uz koji je PU dostavljena projektna dokumentacija, PU je omogućeno da projekt mogu provoditi u cijelosti ili djelomično (prema vlastitoj procjeni odabirom pojedinih komponenti).

Na temelju navedenog, PU PŽS sačinjava vlastitu projektnu dokumentaciju preventivnog projekta pod nazivom „Sigurnost u lovu“ u svibnju 2014., te projekt s gotovo identičnim ciljevima nacionalnom, provodi do 31. ožujka 2016. Provedenom evaluacijom lokalnih aktivnosti za razdoblje 2014.-2016., zaključeno je da su planirani ciljevi u najvećem dijelu ostvareni.

Kako nacionalni preventivni projekt „Siguran lov“, razdoblje aktivnosti određuje kao kontinuirano, PU PŽS, 2021., cijeneći rizike iz uvoda, te uvažavajući i sljedeće:

- da je smanjenjem broja stanovnika i naselja na području PŽSŽ (PŽSŽ: 100.000 stanovnika - 1991., - 64.000 stanovnika – 2022.), divljač sve brojnija, te su granice rubnih područja u kojima obitava divljač proširene u njenu korist;⁶
- da je sve veći broj divljači na rubu ili urbanim područjima uzrokovao povećanje broja naleta vozila na divljač na cestama PU PŽS;⁷
- da svaki lovac minimalno prosječno ima dva oružja, a neki i znatno više, čime brojka povlasnog oružja kod lovaca iznosi oko 3 000, a uzimajući u obzir gostujuće lovce taj broj se povećava, kao i rizici vezani za držanje i nošenje te upotrebu oružja u lovu;
- da se na području PU PŽS (što potvrđuju pokazatelji o dragovoljnoj predaji) i nadalje značajan broj nepovlasnog oružja koji može biti iskorišten za nezakonit lov, odnosno krivolov;⁸
- da podaci MUP-a pokazuju kako je 2020., i 2021., na području RH, prilikom organiziranog lova, uslijed korištenja vatrenog oružja smrtno stradala jedna osoba, a 10 osoba se ozlijedilo. Također, u RH je u razdoblju od 2015. do 2021.,

⁶ Državni zavod za statistiku, popis stanovništva. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> (18.7.2023)

⁷ Tijekom 2018., na području PU požeško-slavonske evidentirano je čak 191 nalet vozila na divljač, a u prvih šest mjeseci 2019., njih 110. PU požeško-slavonska. Vozači – oprez divljač na cesti!. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/vozaci-oprez-divljac-na-cesti/18306> (1.8.2023)

⁸ Prema podacima PU požeško-slavonske, od početka kampanje Manje oružja, manje tragedija, odnosno od 1. rujna 2007. do 31. prosinca 2021. na području PU požeško-slavonske građani su dragovoljno predali 610 komada raznog vatrenog oružja (dugo, kratko, repetirajuće, poluautomatsko i dr.), 2.268 komada raznog rasprskavajućeg oružja (ručne bombe, mine i ostalo) 203.242 komada raznog streljiva i 108 kg eksploziva. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/gradjani-kontinuirano-dragovoljno-predaju-oruzje-i-eksplozivna-sredstva/21885> (18.7.2023)

u lovu i lovnim aktivnostima zabilježeno je stotinjak slučajeva stradavanja. Riječ je o padovima, samoranjavanju i ranjavanju vatrenim oružjem i oruđem, napadima divljači, prometnim nesrećama i dr. Iako broj stradalih u lovu, nije velik, kako navodi Državni lovački savez Njemačke: “Svaka nesreća u lovu je jedna previše!”⁹

- da je čovjek – lovac najčešći uzrok nesreća u lovu i to najčešće poradi sljedećih čimbenika: nedovoljne praktične edukacije, nepoštivanja mjera sigurnosti i pravila lova, neodgovornosti, nebrige za oružje i streljivo, alkoholiziranosti i bolesti (Grubešić, Gorišek, Vnučec, 2017);
- da u praksi nedostaje, a što bi svakako trebalo uvesti, a to su praktične edukacije o elementima sigurnosti prilikom lova.¹⁰

Sve to, uz iskazanu spremnost čelnika ŽLS za suradnju, PU PŽS, ponukalo je da 2021., s ciljem prevencije prethodno opisanih mnogobrojnih rizika, uz partnerstvo s ŽLS nastavi s provođenjem nacionalnog preventivnog projekta Siguran lov.

2.1. Preventivni projekt siguran lov na području PU PŽS 2021.-2023.

Početak 2021., načelniku PU PŽS i predstavnicima ŽLS, od strane službenika za prevenciju, prezentirani su ciljevi i svrha, te okvirno predložene aktivnosti iz nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“ koje bi se provodile, s čime su isti bili suglasni. Nakon toga, u razdoblju od 1.1.2021., do 30.6.2023., uslijedile su brojne preventivne aktivnosti iz ovog projekta opisane u nastavku, koje su uz partnerstvo sa ŽLS, uključivale i veći broj subjekata prevencije na području PU PŽS. Odnosno, projekt su provodili ili u njega bili uključeni Lovačka društva (u daljnjem tekstu LD), susjedne PU, Općina Jakšić, Zavod za javno zdravstvo i Zavod za hitnu medicinu Požeško-slavonske županije, čime su brojni subjekti prevencije preuzeli odgovornost i zajednički s policijom razvijali nove strategije jedinstvene ne samo na području PU PŽS već i na području RH.

2.1.1. Provođenje naloženih aktivnosti iz točke 4. Nacionalnog projekta na području PU PŽS

Naložene aktivnosti točkom 4., projektne dokumentacije bile su: *tiskovna konferencija za novinare na kojoj će se najaviti provedba projekta; izrada tematskog letka i plakata „Siguran lov“; održavanje koordinativnih sastanaka na temu sigurnog*

⁹ Državni lovački savez Njemačke. Dostupno na: <https://www.jagdverband.de/sicherheit-ist-bei-der-jagd-oberstes-gebot> (17.7.2023)

¹⁰ dr.sc. Tomislav Dumić, viši predavač na Veleučilištu u Karlovcu. Agroklub, 28.2.2022., Koji su uzroci stradavanja u lovu – greške, nepažnja, nepridržavanje pravila, neznanje? Dostupno na: <https://www.agroklub.com/sumarstvo/koji-su-uzroci-stradavanja-u-lovu-greske-nepaznja-nepriдрzavanje-pravila-neznanje/74688/> (18.7.2023)

i pravilnog postupanja u lovu; senzibiliziranje lovaca o protupravnom ponašanju u lovu; i senzibiliziranje šire javnosti.

Uzimajući u obzir, da samo dosljedno provođenje naloženih i planiranih aktivnosti iz projekta, rezultira dostizanjem ciljeva i svrhe projekta, PU PŽS i ŽLS u promatranom razdoblju proveli su preventivne aktivnosti iz svih točaka projekta koje se odnose na aktivnosti. No, kako je projekt dopuštao da se aktivnosti mogu provoditi u cijelosti ili po pojedinim komponentama ili problematici područja, PU PŽS provela je i jedinstvenu aktivnost na čitavom području RH - Lovno-streljački kup – natjecanje u streljaštvu lovaca i policijskih službenika s ciljem podizanja razine sigurnosti rukovanja vatrenim oružjem. Naime, nedovoljna praktična edukacija lovaca jedan je od ključnih čimbenika sigurnosti, uz jedinstven uzrok – čovjeka, lovca (Grubešić, Gorišek, Vnućec, 2017).

2.1.1.1. Tiskovna konferencija za novinare na kojoj će se najaviti provedba projekta

Uspješno provođenje i ovog preventivnog projekta, čijim se ciljevima želi utjecati na svijest ciljanih skupina, nezamislivo je bez pomoći i suradnje s medijima, koji su ključni dionici za ostvarivanje ciljeva prevencije. Stoga je uspješna suradnja s istima, od lokalne do nacionalne razine ostvarena tijekom čitava razdoblja promatranih aktivnosti.

Spriječeni pozvati veći broj predstavnika medija na tiskovnu konferenciju poradi epidemioloških mjera i preporuka u vrijeme pandemije Koronavirusa, 15.4.2021., u prostorijama PU PŽS, održan je koordinativni radni sastanak predstavnika ŽLS i to predsjednika i dopredsjednika s načelnikom PU PŽS i službenikom za prevenciju.

Nakon istog, na web stranicama PU, objavljena je opširna vijest o navedenom sastanku,¹¹ koja je kao priopćenje proslijeđena medijima, koji su je prenijeli široj javnosti, odnosno najavljen je nastavak preventivnog projekta.

Navedeni koordinativni sastanak, uz teme vezane za problematiku i ciljeve projekta, iskorišten je i za primopredaju „Knjižica za lov“, tiskanog materijala izrađenog od strane ŽLS za potrebe edukacije i promidžbe projekta (detaljniji opis u nastavku). Također, istom prilikom, za dosadašnju suradnju i nastavak projekta u 2021., predsjednik ŽLS uručio je zahvalnicu PU PŽS i osobno načelniku PU PŽS.

2.1.1.2. Izrada tematskog letka i plakata „Siguran lov“

Temeljem zaprimljenih idejnih predložaka letaka projekta od Ravnateljstva policije iz 2014.,¹² PU PŽS u suradnji sa ŽLS, izradila je tematski letak kampanje i knjižicu za lov.

¹¹ PU požeško-slavonska. U Požegi nastavljene aktivnosti u sklopu projekta „Sigurnost u lovu“. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/u-pozegi-nastavljene-aktivnosti-u-sklopu-projekta-sigurnost-u-lovu/21027> (1.8.2023)

¹² Brzjavka Ravnateljstvo policije, Ureda glavnog ravnatelja policije broj: 511-01-45-372-46/02-2014.

Tematski edukativno-promidžbeni letak sadržava osnovna pravila za sigurno sudjelovanje u lovu i sigurno rukovanje oružjem.

Knjižica za lov formata je B5 i ista na 25 stranica donosi prikaz kontakata ŽLS i PU PŽS, popis lovišta i lovo ovlaštenika u njima, lovostaja, vrste lovova, dokumentacije potrebne za lov s primjercima ispravno popunjenih obrazaca za lov i označavanje te prijevoz divljači. Nadalje, dan je i prikaz lovočuvarske službe, obveza lovočuvara i lovnika, te ne jednoj stranici rubrika „dobro je podsjetiti“, koja donosi brojne preporuke izrađene temeljem zakonskih i pod zakonskih akata vezanih uz lovstvo i oružje, te općenito za sigurno sudjelovanje u lovu. S obzirom na izmjene vezane za naknadu štete od divljači u prometu, knjižica donosi i upute za prijavu šteta HLS koji odnedavno zaprima prijave, procjenjuje i isplaćuje štete. Jedna stranica posvećena je kampanji „Manje oružja, manje tragedija“, budući je sa ŽLS također intenzivirana suradnja i na planu prikupljanja i predaje nezakonitog oružja, ali i izvješćivanju o eventualnim uočenim odbačenim ubojitim sredstvima u prirodi.

Letak je u po 300 primjeraka tiskan 2021., i 2023., te dijeljen lovcima u prigodi susreta s istima, odnosno ostavljen u prostorijama ŽLS i LD. Knjižica za lov, tiskana je 2021., u 300 primjeraka, kao i 2023., kada je dodatno sadržajno opremljena, posebice u svezi posljednje izmjene podzanskih akata vezanih uz lov. Knjižice za lov dijeljene su policijskim službenicima te lovcima prilikom edukacija, kao i široj zainteresiranoj javnosti i predstavnicima medija.

2.1.1.3. Održavanje koordinativnih sastanaka na temu sigurnog i pravilnog postupanja u lovu

Ova aktivnost provođena je kontinuirano, pri čemu su na koordinativnim radnim sastancima razmatrane konkretne pojave i problemi, razmjenjivana iskustva i prenošene informacije, te dogovarane buduće aktivnosti. Uz ciljeve projekta, teme su također bile i: zbrinjavanje divljači nakon cestovnih nesreća, problematika vezana za postupanje prema divljači u naseljima, kampanja „Manje oružja, manje tragedija“, bolesti divljači i prevencija itd. Podaci o sastancima prikazani su u tablici 1.

Datum	Mjesto	Sudionici	Teme	Ostalo
15.4.2021.	PU PŽS	- Načelnik PU PŽS, predsjednik i dopredsjednik ŽLS, službenik za prevenciju.	- Sigurnost u lovu, nastavak projekta, preventivno-edukativni materijali, buduća suradnja, uručenje pisanih zahvala...	- Prezentiran putem medija i web stranice PU PŽS široj javnosti. ¹³
18.1.2022.	PU PŽS	- Načelnik i zamjenik načelnika PU PŽS, predsjednik i dopredsjednik ŽLS, službenici za prevenciju i stručno usavršavanje.	- Aktivnosti u 2021., održavanje edukacija za policijske službenike i lovce, kampanja „Manje oružja, manje tragedija“...	
30.1.2022.	Lovačka kuća LD Šljuka Bzenica	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS, predsjednik LD Šljuka, službenici za prevenciju i stručno usavršavanje.	- Sigurnost u lovu, nastavak projekta, buduća suradnja – provođenje I. Lovno-streljačkog kupa...	- Održan nakon edukacije za članove navedenog LD.
6.2.2022.	Lovačka kuća LD Psunj Orljavac	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS, predsjednik LD Psunj, službenici za prevenciju i stručno usavršavanje	- Sigurnost u lovu, nastavak projekta, buduća suradnja – provođenje I. Lovno-streljačkog kupa...	- Održan nakon edukacije za članove LD.
4.1.2023.	ŽLS	- Predsjednik ŽLS, službenici za prevenciju i stručno usavršavanje	- Analiza aktivnosti u 2022. i okviran plan za 2023...	
20.4.2023.	Općina Jakšić	- Načelnik općine Jakšić, predsjednik ŽLS, predsjednik LD Seljak Jakšić, službenici za prevenciju PU PŽS i PU OSB, služ.za str. usavršavanje PU PŽS, predstavnik hitne pomoći	- Održavanje edukacije za lovce LD Seljak, Jakšić.	- Zajednička suradnja PU OSB PU PŽS s partnerima.
26.5.2023.	PU PŽS	- Načelnik PU PŽS, predsjednik i dopredsjednik ŽLS, službenici za prevenciju i stručno usavršavanje	- Aktivnosti u prvom polugodištu 2023., nastavak aktivnosti iz projekta, prezentacija nove Knjižice za lov, II. Lovno streljački kup...	- Prezentiran putem medija i web stranice PU široj javnosti; ¹⁴

Tablica 1. Pregled održanih koordinativnih sastanaka predstavnika policije, ŽLS, LD, i drugih subjekata prevencije u sklopu aktivnosti Nacionalnog preventivnog projekta Siguran lov PU PŽS 2021. - 30.6.2023.

¹³ PU požeško-slavonska. U Požegi nastavljane aktivnosti u sklopu projekta „Sigurnost u lovu“. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/u-pozegi-nastavljene-aktivnosti-u-sklopu-projekta-sigurnost-u-lovu/21027> (2.8.2023).

¹⁴ PU požeško-slavonska. Nastavak preventivnog projekta Siguran lov. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/nastavak-preventivnog-projekta-siguran-lov/23560> (2.8.2023)

2.1.1.4. Senzibiliziranje lovaca o protupravnom ponašanju u lovu

Ova aktivnost naložena je točkom 4.4., projektne dokumentacije, a PU PŽS provodila ju je na način da su policijski službenici u suradnji s ŽLS, LD, drugim PU, te ostalim subjektima, održavali edukacije za lovce o pojavnim oblicima Kaznenih djela protiv okoliša, kaznenog djela „Protuzakonit lov i ribolov“, kao i drugim iz domene lovstva, prekršajima vezanim za držanje, nošenja i upotrebu oružja itd. Isto tako, lovce se upoznalo s postupanjem policije i drugih subjekata iz domene lovstva pri zaticanju osoba u kaznenim djelima i prekršajima vezanim uz lovstvo, te posebnostima vezanim za zaštićene vrste, uz naglašenu ulogu lovaca u zaštiti i očuvanju prirode, te da je jedini i potpun užitak lova kada isti završi sretno bez nezgoda ili neugodnih situacija (Grubešić, Gorišek, Vnućec, 2017). Uz rečeno, na svim edukacijama lovci su pozvani na suradnju u pogledu kampanje „Manje oružja, manje tragedija“, što je također rezultiralo određenim brojem dragovoljnih predaja. Edukacije iz sigurnosti rukovanja vatrenim oružjem, provodile su se prema najčešće navođenim pravilima primarne razine sigurnosti „Četiri temeljna pravila sigurnosti“ i to: 1. Oružjem uvijek postupajte kao da je napunjeno. 2. Oružje nikada ne usmjeravajte u ono što ne namjeravate gađati. 3. Ne držite prst na obaraču ako niste spremni za paljbu. 4. Prije paljbe obvezno provjerite sigurnost okoline cilja, te deset zlatnih pravila sigurnosti prilikom gađanja i rukovanja oružjem: 1. Upoznajte mehaničke karakteristike oružja kojim rukujete. 2. Ušće cijevi uvijek treba usmjeriti u sigurnom smjeru. 3. Oružje koje nije u uporabi treba biti ispražnjeno. 4. Prije gađanja provjerite nalaze li se u cijevi zapreke. 5. Prije gađanja obvezatno provjerite svoj cilj. 6. Prilikom gađanja uvijek nosite streljačke naočale i štitnike za uši. 7. Ne gađajte prema vodi i tvrdim predmetima. 8. Nikada prepreku ne savladavajte s napunjenim oružjem. 9. Nikada ne prevozite napunjeno oružje u automobilu. 10. Prije gađanja izbjegavajte alkoholna pića. (Maršić, 2008). Pokazatelji o edukacijama prikazani su u tablici 2.

Datum	Mjesto	Broj lovaca	Predavači-Edukatori	Napomena
30.1.2022.	LD Šljuka Pleternica	25	- Pol. službenici za prevenciju i stručno usavršavanje.	- Objava na web PU i lokalnim medijima
6.2.2022.	LD Pšunj Orljavac	32	- Pol. službenici za prevenciju i stručno usavršavanje.	- Objava na web PU i lokalnim medijima
13.2.2022.	LD Šljuka Brestovac	15	- Pol. službenici za prevenciju i stručno usavršavanje.	- Objava na web PU i lokalnim medijima
17.6.2022.	Lovno streljište Bzenica	36	- Pol. službenici za prevenciju i stručno usavršavanje, sudac za lovno streljaštvo.	- Nazočio predsjednik HLS - Uz lokane objava i na HTV

23.4.2022.	LD Seljak Jakšić	30	- Pol.sl. za prevenciju PU PŽS i PU OSB, pol.sl. za str. usav. policije, predstavnik ZZJZ, predstavnik Hitne pomoći	- Uz ŽLS, uključeni su bili i općina Jakšić, ZZJZ i Hitna pomoć ¹⁵
------------	------------------	----	---	---

Tablica 2. Pregled održanih edukacija za lovce na području PU PŽS u sklopu aktivnosti iz Nacionalnog preventivnog projekta Siguran lov 2021.- 30.6.2023.

Budući nacionalni preventivni projekt „Siguran lov“, provoditeljima ostavlja mogućnost da aktivnosti u projektu provode u cijelosti ili po komponentama, odnosno potrebama pojedinog područja, PU PŽS je s ciljem ostvarivanja ciljeva projekta (posebice kada je riječ podizanju razine sigurnosti pri rukovanju vatrenim oružjem i pravilima ponašanja osoba uključenih u lov) provela i aktivnosti na tom planu.

Tako su uz prethodno opisane edukacije za lovce koji su provodili policijski službenici u suradnji s ostalim subjektima, provedene i edukacije za policijske službenike od strane predstavnika ŽLS. Iste su za teme imale zakonodavni okvir vezan uz lovstvo, potrebnu dokumentaciju za lov i njeno pravilno popunjavanje, te kako obaviti nadzor iste i zakonitog sudjelovanja u lovu. Također, policijski službenici su upoznati s ovlastima lovnika i lovočuvara, lovostajem i označavanjem odstrijeljene divljači, kao i vrstama divljači koje obitavaju na našem području, te specifičnosti lova na našem području. U tablici 3., su prikazane navedene aktivnosti.

Datum	Mjesto	Broj pol. službenika	Predavači	Napomena
2.2.2022.	Požega, prostorije ŽLS	20	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS	- Za službenike PU PŽS i PP Požega
9.2.2022.	Lovačka kuća LD Psunj, Španovica	15	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS	- Za službenike PP Pakrac
16.2.2022.	Lovačka kuća LD Slavonac, Kutjevo	13	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS	- Za službenike IJP Kutjevo
9.3.2022.	Lovačka kuća LD Dilj Pleternica	17	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS	- Za službenike PP Pleternica
15.6.2023.	Lovačka kuća LD Sokolovac Požega	30	- Predsjednik i dopredsjednik ŽLS	- Za službenike PU PŽS i PP Požega ¹⁶

Tablica 3. Pregled održanih edukacija za policijske službenike PU u sklopu aktivnosti iz Nacionalnog preventivnog projekta Siguran lov 2021-30.6.2023.

¹⁵ POŽEŠKI HR. Nastavak preventivnog projekta Siguran lov. Dostupno na: <https://pozeski.hr/foto-u-jaksicu-provedena-radionica-nacionalnog-preventivnog-projekta-siguran-lov/> (6.8.2023). Predstavnicima ZZJZ i Hitne pomoći, lovcima su govorili o ozljedama od vatrene oružja, njihovim karakteristikama, te pružanju prve pomoći.

¹⁶ POŽEŠKI.HR U Brestovcu provedena radionica nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“. Dostupno na: <https://pozeski.hr/foto-u-brestovcu-provedena-radionica-nacionalnog-preventivnog-projekta-siguran-lov/> (6.8.2023)

Uz prethodno opisanu teorijsku edukaciju lovaca o sigurnom rukovanju oružjem, koju je proveo policijski službenik za stručno usavršavanje policije (tablica 2), a s obzirom na mogućnosti strelišta u Bzenici¹⁷ nedaleko Pleternice, te specifični cilj projekta 3.2.1. koji je: „*Podići razinu znanja o rukovanju vatrenim oružjem...*“, ŽLS, u suradnji sa PU PŽS, predložio je HLS i MUP-a, da se postojeće komponente projekta prošire i na lovno-streljački kup – natjecanje u streljaštvu lovaca i policijskih službenika. HLS i MUP-a, bili su suglasni s inicijativom, te se 17.6.2022., u sklopu projekta „Siguran lov“, održao I. Lovno-streljački kup Bzenica 2022 – natjecanje u streljaštvu lovaca i policijskih službenika.¹⁸

Cilj ove komponente koju su osmislili policijski službenik za prevenciju, te predsjednik i dopredsjednik ŽLS-a bio je ukazati na opasnosti koje prijete pri rukovanju oružjem, te kako istim pravilno rukovati u stvarnim uvjetima njegove upotrebe, odnosno doprinijeti ciljevima projekta – sigurnijem lovu i rukovanju oružjem u njemu. Za provođenje aktivnosti, bili su zaduženi ovlaštene službeni sudac lovnog streljaštva ŽLS, te policijski službenik za stručno usavršavanje policije PU PŽS.

Navedenom događaju nazočili su i: načelnik i zamjenik načelnika PU PŽS, sa suradnicima, predsjednik HLS gosp. Ivica Budor, zamjenik županice PŽSŽ gosp. Ferdinand Troha, zamjenik gradonačelnice grada Pleternice gosp. Domagoj Katić, predsjednik ŽLS s suradnicima, te nekolicina predsjednika LD s područja županije i ostalih uzvanika.

Prije samog natjecanja, policijski službenik za stručno usavršavanje policije i sudac lovnog streljaštva natjecatelje (lovce i policijske službenike) i brojne goste upoznali su ciljem aktivnosti, te pravilima natjecanja, ali i sa sigurnosnim pravilima pri rukovanju vatrenim oružjem koji su prethodno opisani.

U streljaštvu se natjecalo devet ekipa, od kojih pet policijskih službenika, te četiri HLS, ŽLS i LD, koje su činili po tri strijelca. Natjecali su se u gađanju puškom risanicom - lovačkim karabinom s po tri metka u fiksne mete srnjaka na udaljenosti 100 metara. U ekipnoj konkurenciji prvo mjesto je osvojila ekipa I. ŽLS, drugo mjesto zauzela je ekipa PP Pakrac, a treće mjesto ekipa II. ŽLS. Pojedinačno najbolji strijelci također su bili članovi ekipe ŽLS. Najbolje ekipe i pojedinci nagrađeni su peharima i medaljama, a svi zaslužni u provođenju projekta i ovog natjecanja dobili su zahvalnice. Uz brojne prethodno navedene subjekte i istaknute pojedince koji su bili uključeni ili gosti ove komponente, njen značaj je i u tome jer je polučila značajnu medijsku pozornost. Naime, uz lokalne i regionalne medije, dva priloga o natjecanju, odnosno projektu „Siguran

¹⁷ Lovno strelište ŽLS-a, jedinstveno je u RH, s pet različitih disciplina, na kojem se mogu održavati državna, među državna i olimpijska natjecanja.

¹⁸ Kronika Požeško-slavonska. Organiziran I. Lovno streljački kup Bzenica 2022. uz preventivni program „Siguran lov“. Dostupno na: <https://pozeska-kronika.hr/drutvo/item/21467-organiziran-1-lovno-streljacki-kup-bzenica-2022-uz-preventivni-program-siguran-lov.html> (6.8.2023)

lov“ objavljen je i na nacionalnoj razini – HRT,¹⁹ te Lovačkom vjesniku dostupnom lovcima širom i izvana RH.

2.1.1.5. Senzibiliziranje šire javnosti

Je aktivnost naložena točkom 4.5., projektne dokumentacije, a naglašena uloga komunikacije projekta s širom zajednicom provođena je u koordinaciji i suradnji s linijom odnosa s javnošću PU PŽS, pri čemu su osnovni ciljevi komunikacije uz obavještanje o aktivnostima projekta, podizanje svijesti kod ciljanih skupina, ali i šire javnosti o potrebi zaštite i promicanja sigurnosti u lovu. Metoda za analizu ove aktivnosti u razdoblju 2021.-2023., bila je prikupljanje, odnosno pretraživanje medijskih članaka i objava na temu projekta na području PU PŽS, odnosno, onih u kojima se spominje siguran lov-sigurnost u lovu-PU PŽS-Požega-policija. TV priloge, objave na radio postajama, sudjelovanje u radijskoj emisiji, informativni članci u tiskanom mediju, web stranicama i društvenim mrežama u sljedećoj tablici svjedoče o redovitom i uspješnom komuniciranju s javnošću u projektu.

MEDIJ	TV PRILOG	RADIO EMISIJA	VIJESTI NA RADIJU	WEB STRANICA	OBJAVA U TISKU	FACEBOOK
HRT	2			2		
TV NAŠICE				1		
RADIO LAGANINI FM		1	7			7
RADIO VALLIS AUREA			5	5		5
RADIO SLAVONIJA			4	4		
WEB PU PŽS I OSB				8		
LOVAČKI VIJESNIK					3	
POŽEŠKA KRONIKA				6	1	6
034 PORTAL				6		6
SB ONLINE				6		6
POŽEGA EU				3		3
POŽEŠKI HR				4		4
SLAVONSKI HR				4		4
POŽEŠKI VODIĆ				6		6
KUTJEVAČKI HR				2		2
UKUPNO	2	1	16	57	4	49

Tablica 4. Pregled objava u medijima vezanih uz projekt Siguran lov 2021-31.7.2023. PU PŽS

¹⁹ HRT. „Siguran lov“ Preventivni program MUP-a, i HLS-a. Dostupno na: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/siguran-lov-preventivni-program-mup-a-i-hrvatskog-lovackog-saveza-8024242>. Bzenica najmodernije lovačko strelište u Europi. Dostupno na: <https://magazin.hrt.hr/price-iz-hrvatske/bzenica-najmodernije-lovacko-streliste-u-europi-8019591> (6.8.2023)

2.2. Evaluacija provođenja projekta na području PU PŽS 2021-2023.

Indikatori uspješnosti prema projektnoj dokumentaciji bili su: statistički podaci o broju stradalih osoba u lovištima; statistički podaci o kaznenim djelima iz čl. 204 KZ-a; podaci o broju koordinativnih sastanaka; podaci o broju educiranih lovaca i ostalih skupina; i učestalost medijskih objava vezanih za projekt.

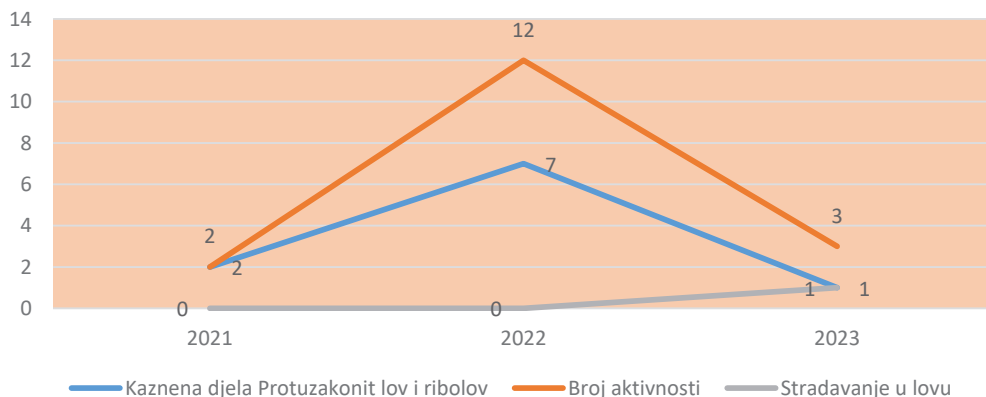
2.2.1. Statistički podaci o broju stradalih osoba u lovištima

Prema podacima PU PŽS i ŽLS, u razdoblju od 1.1.2021. do 30.6.2023., evidentirano je jedno stradavanje u lovu i to 22.2.2023., na području LD Seljak, odnosno području općine Jakšić, u kojemu je lovac nastrijelio drugog lovca, koji je lakše ozlijeđen.

U odnosu na I. fazu provođenja projekta kada je 2015., zabilježeno smrtno stradavanje lovca u lovu, s obzirom na broj lovaca, površine lovišta i aktivnosti možemo smatrati da je prvi specifični cilj projekta koji je: *Podići razinu znanja o rukovanju vatrenim oružjem i pravilima ponašanja osoba uključenih u lov te na taj način utjecati na podizanje razine sigurnosti u lovištima na području Republike Hrvatske* – ostvaren.

2.2.2. Statistički podaci o kaznenim djelima iz čl. 204 KZ-a

U razdoblju od 1.1.2021., do 30.6.2023., na području PU PŽS evidentirano je ukupno 10 kaznenih djela „Protuzakonit lov i ribolov“, i to 2021., dva, 2022., sedam, te u prvih šest mjeseci 2023., jedno. U razdoblju od 2016., do 2020., koje je prethodilo ovoj fazi provođenja projekta, evidentirano je osam kaznenih djela. Povećanje broja kaznenih djela u vrijeme provođenja aktivnosti iz projekta, koje je najviše izraženo u 2022., tijekom koje je ujedno proveden i najveći broj preventivnih aktivnosti u projektu (grafikon 1), najvjerojatnije je rezultat međusobnog uvezivanja i stvaranja povjerenja između policije i subjekata koji su provodili projekt, što je utjecalo na smanjenje tamne brojke ovih kaznenih djela, odnosno u konačnici dovelo do statističkog povećanja u 2022. Naime, može se opravdano smatrati da su ŽLS i LD, nakon uspostavljene suradnje s policijom, stekli viši stupanj povjerenja u policiju i istoj s povjerenjem prijavljivali kaznena djela. Odnosno, policija je temeljem uspostavljene suradnje i povjerenja, lakše dolazila do operativnih saznanja, a činjenica je i da se pod prevencijom kriminaliteta ne smatra samo sprječavanje kaznenih djela, već i efikasnost policije na planu njihova otkrivanja. Naime, reaktivna prevencija, obuhvaća mjere na otkrivanju kaznenih djela i počinitelja već počinjenog kaznenog djela – koji to nisu, ukoliko se za djelo ili počinitelja ne dozna (Getoš-Kalac, Pribisalić, 2020). U prvih šest mjeseci 2023., broj ovih kaznenih u odnosu na 2022., znatno je smanjen, odnosno na razini je višegodišnjeg prosjeka za PU PŽS.

Grafikon 1. Kretanje broja kaznenih djela, preventivnih aktivnosti, stradavanja u lovu i njihova međusobna ovisnost u projektu „Sigurna lov“ na području PUPŽS 1.1.2021. do 30.6.2023. (ne obuhvaća medijske objave)

Stoga možemo smatrati da drugi specifični cilj projekta „Smanjenje broja kaznenih djela „Protuzakoniti lov i ribolov“ iz čl.204 KZ-a za 5% nije ostvaren, ali ne zbog neprovođenja aktivnosti u projektu, već zbog činjenice koja je i bila predviđena projektnom dokumentacijom. Naime, u točki 5., projektne dokumentacije navedeno je: „Isto tako, treba uzeti u obzir i činjenicu da provođenjem projekta može doći do smanjivanja tamne brojke kaznenih djela „Protuzakonit lov i ribolov“ što će zapravo utjecati na statističko povećanje kaznenih djela.“ A navedeno se upravo dogodilo prilikom provođenja projekta na području PU PŽS.

Dobri pokazatelji indirektno vezani uz ovaj cilj (otklanjanje preduvjeta za počinjenje kaznenog djela) u vrijeme provođenja aktivnosti bilježe se:

- kod stradavanje u lovu (jedno i jedan lakše ozlijeđen lovac):
- kod prekršaja iz Zakona o lovstvu, kojih se bilježi samo jedan i to 2021.,
- kod kaznenog djela „Nedozvoljeno posjedovanje, izrada i nabavljanje oružja i eksplozivnih tvari“, kojih se u promatranom razdoblju bilježi 38. A, istovremeno u prvoj fazi projekta 2014-2016 evidentirano ih je 88.,
- kod dragovoljne predaje ubojitih sredstava, pri čemu je u razdoblju od 1.1.2021. do 30.4.2023., 314 osoba iskoristilo zakonsku mogućnost i predalo 1255 raznih ubojitih sredstava, 22 kg eksploziva i 23 168 komada streljiva (podaci PU PŽS).

2.2.3. Podaci o broju koordinativnih sastanaka

U razdoblju 1.1.2021. do 30.6.2021., održano je ukupno sedam koordinativnih radnih sastanaka. Isti su održavani u prostorijama PU, LS, LD i općine Jakšić. Na sastancima su uz koordinatora aktivnosti sudjelovali i rukovoditelji PUPŽS, predstavnik PU OSB,

predstavnicima ŽLS, LD, Zavoda za javno zdravstvo i Hitne pomoći, odnosno u projekt je kroz ovu aktivnost bilo uključeno osam subjekata prevencije. Slijedom navedenog, može se zaključiti da su opći i specifični ciljevi projekta vezani uz ovaj indikator ostvareni.

2.2.4. Podaci o broju educiranih lovaca i ostalih skupina

Iz tablice 2., vidljivo je da je u dvoipogodišnjem razdoblju na planu ostvarivanja ciljeva projekta, odnosno edukacije lovaca bilo uključeno čak devet subjekata prevencije, te da je provedeno pet edukacija na kojima je sudjelovalo 138 lovaca (cca 10% od ukupnog broja). Iz tablice 3., vidljivo je da je u aktivnost edukacije ostalih subjekata koji mogu doprinijeti sigurnosti u lovu i lovištima bilo uključeno šest subjekata prevencije, te da je ukupno provedeno pet edukacija, i to za 95 policijskih službenika iz svih ustrojstvenih jedinica PU PŽS. Za napomenuti je da su svi sudionici edukacija i LD u kojima su iste provedene, kao i policijski službenici tijekom edukacije dobili i „Knjižicu za lov“ – informativno-edukativni materijal.

S obzirom na navedeno, možemo zaključiti da su opći i specifični ciljevi projekta vezani uz pravila o ponašanju u lovištima, senzibiliziranje lovaca i šire javnosti o kaznenim djelima protiv okoliša, te zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama ostvareni.

2.2.5. Učestalost medijskih objava vezanih za projekt

S obzirom na gotovo 140 objava (tablica 4) u medijima i na društvenim mrežama, i to od nacionalne televizijske kuće, radio emisije i vijestima lokalnih i regionalnih radio postaja, do objava na brojnim web portalima, kao i web stranicama policije, te putem dva tiskana izdanja, možemo zaključiti da su mediji iskazali interes i popratili projekt „Siguran lov“ na području PU PŽS. Time je šira javnost u dovoljnoj mjeri putem medija senzibilizirana u pogledu ciljeva i svrhe projekta te informirana o gotovo svim aktivnostima uz prenijete im preporuke za odgovorno i zakonito ponašanje u lovu i prirodi, te upozoreni na posljedice kršenja zakona. Slijedom rečenog valja zaključiti, da su specifični i opći ciljevi projekta vezani za ovaj indikator uspješno ostvareni.

Uz prethodno opisane indikatore uspješnosti, s gledišta uspješnosti aktivnosti u projektu svakako treba istaći i sljedeće:

- da na području PU PŽS, tijekom provođenja aktivnosti nije evidentirana pojava Afričke svinjske kuge,²⁰ bilo kod domaćih ili divljih svinja;
- da na području PU PŽS, u vrijeme provođenja ove faze projekta nisu zabilježena kaznena djela Uništenje zaštićenih prirodnih vrsta, te da se šišmiši, dabrovi i kuna zlatica, koje su zaštićene u RH, a imaju staništa na području županije, nisu bili predmet kaznenih djela ili prekršaja, odnosno njihova opstojnost nije ugrožena;

²⁰ Afrička svinjska kuga trenutno je bez presedana i glavno pitanje zdravlja životinja s kojim se svijet suočio.

- da su za provođenje aktivnosti i suradnju sa ŽLS i općinom Jakšić, te doprinos sigurnosti u zajednici rukovoditelji i policijski službenici Ravnateljstva policije, PU PŽS i PU OSB, primili 15-ak zahvalnica.

ZAKLJUČNO

Promatrajući opći, odnosno generalni cilj istraživanja, došlo se do rezultata da je PU PŽS u promatranom razdoblju intenzivno provodila sve planirane aktivnosti iz Nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“, te u projekt implementirala i dodatne komponente, koje su doprinijele ostvarivanju ciljeva projekta. Od dodatnih, to je prije svega Lovno-streljački kup, jedinstvena komponenta provedena u RH samo na području PU PŽS, kojom se doprinosi podizanju razine sigurnosti rukovanja vatrenim oružjem. Od tri specifična i mjerljiva cilja projekta (1., podići razinu znanja o rukovanju vatrenim oružjem i pravilima ponašanja osoba uključenih u lov, te na taj način utjecati na podizanje razine sigurnosti u lovištima na području RH; 2., smanjenje broja kaznenih djela „Protuzakoniti lov i ribolov“ iz čl. 204 Kaznenog zakona za 5%; i 3., podići razinu znanja o kaznenim djelima protiv okoliša te zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama, utvrđeno je da je *ostvareno njih dva, i to prvi i treći*. Razloge za neostvarivanje drugog cilja, odnosno razloge povećanja broja kaznenih djela „Protuzakoniti lov i ribolov“ istraživanje pronalazi u većem povjerenju građana u rad policije i spremnost partnera i građana u njima, da prijavljuju kaznena djela, odnosno došlo je do povećanja broja kaznenih djela kroz smanjenje tamne brojke, čiju je mogućnost predvidjela i projektna dokumentacija. Tu tezu zorno dokazuje grafikon 1., koji je kao takav koristan za buduća istraživanja vezana uz ovaj ili druge preventivne projekte u kojima se komparira kretanje neke pojavnosti i aktivnosti prevencije u svezi iste.

Promatrajući specifične ciljeve istraživanja, uočava se da istraživanje daje kvalitetne, sadržajne i korisne za kompariranje pokazatelje o broju lovišta, lovaca, te problematici i specifičnosti lovišta na području PŽSŽ, s konkretno prikazanim i brojčano iskazanim pokazateljima o kretanju stanja sigurnosti u lovištima, aktivnostima edukacija za lovce, policijske službenike, koordinativne radne sastanke, vidljivost aktivnosti iz projekta u medijima itd., koji su u dijelovima istraživanja međusobno komparirani iz kojih proizlaze i pojedini zaključci i teze.

Nemogućnost kompariranja rezultata s ostvarenim na nacionalnoj i lokalnoj razini, zbog ne postojanja istraživanja ovog projekta i aktivnosti iz njega na drugim područjima, daje prostora, značaj i opravdava ovo istraživanje i njegove rezultate čini korisnim i upotrebljivim. Naime, kako su se tijekom provođenja projekta, kvalitetno pratili, prikupljali i obrađivali pokazatelji o aktivnostima u projektu, isto je omogućilo i izradu ovog rada, koji daje doprinos stvaranju i poboljšanju baze znanja o prevenciji, odnosno preventivnim programima MUP-a, i njihovom znanstvenom i stručnom vrednovanju kojeg uglavnom nema (Veber, 2023). Odnosno, istraživanje donosi provjerena, pouzdana

i u praksi primjenjiva znanja i iskustva u prevenciji sigurnosti u lovu i lovištima, te preventivnom radu na tom planu, koja mogu biti od koristi među istraživačima i praktičarima, jer kroz prikaz konkretnih i dokazano uspješnih aktivnosti potiču na njihovu primjenu. Na taj način rad doprinosi i provođenju Direktive za prevenciju kriminaliteta (UNODC, 2004:8-16) koju je usvojilo Ekonomsko-socijalno vijeće UN-a, 2002. godine.

Uz prethodno navedeno, te brojne pisane zahvale PU i policijskim službenicima, pozitivna mišljenja i reakcije stručne (posebice predsjednika HLS i njegovih suradnika) i šire javnosti, spremnost partnera za nastavak aktivnosti od strane ŽLS i LD, te vidljivost i pozitivne reakcije u medijima, nesporno je da su preventivne aktivnosti oblikovale dobar model prevencije i suradnje s građanima s zajedničkim ciljem – sigurnosti u zajednici.

Navedeni model kroz svoje komponente poželjno je s ciljem ispunjavanja ciljeva projekta nastaviti provoditi na području PU PŽS, ali kao takav uz određene preinake potrebne za pojedina područja, primjenjiv je i na području drugih PU unutar RH ali i inozemstvu. Posebice se korisnim čini Lovno-streljački kup, koji bi u najmanju ruku bilo poželjno proširiti na regionalnu razinu, ako ne odmah na državnu, jer se njegovim aktivnostima direktno utječe na podizanje razine sigurnosti rukovanja vatrenim oružjem, što je jedan od ciljeva projekta, a na izostanak edukacija i osposobljenosti koja uzrokuje nesreće ukazuju i domaći i inozemni izvori navedeni u istraživanju.

LITERATURA

Knjige

1. Grubešić, M., Gorišek R., Vnućec, Z. (2017). *Sigurnost u lovu*. Zagreb: Hrvatski lovački savez.
2. Mustapić, Z. (2004) *Lovstvo*. Zagreb: Hrvatski lovački savez.

Priručnici i članci

1. Getoš, Kalac, A., M., Pribisalić D. (2020). *Tamna i svjetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja*. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 70(5)
2. Maršić, M. (2008). Evaluacija dvije metode nastave za sigurnost rukovanja vatrenim oružjem. *Policija i sigurnost*, 17 (1-2), 16-26.
3. *Priručnik za prevenciju kriminaliteta*. (2013). Zagreb: MUP RH i Ministarstvo unutarnjih poslova njemačke savezne pokrajine Baden-Wurttemberg, EU IPA 2008 Twinning Light projekta „Jačanje kapaciteta Ministarstva unutarnjih poslova za prevenciju kriminaliteta“.

Diplomski i drugi radovi

1. Hruškar, P. (2014). *Urbana sigurnost*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Legislativa

1. Kazneni zakon RH-e (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (9.8.2023)
2. Zakon o lovstvu (NN 99/18, 32/19, 32/20); Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/422/Zakon-o-lovstvu> (9.8.2023)

Ostalo

1. Brzojavka Ravnateljstvo policije, Ureda glavnog ravnatelja policije broj: 511-01-45-372-46/02-2014.
2. Državni zavod za statistiku, popis stanovništva. Dostupno na: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> (18.7.2023)
3. Hrvatski sabor: Izvješće o radu policije u 2018. i 2019. godini https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-11-26/143106/IZVJ_POLICIJA_2018_2019.pdf (17.7.2023)
4. Milošević, D., Bertelović, B., Matijević G. (2023). Preventivni projekt Siguran lov. Požega: Lovački savez požeško-slavonske županije.
5. Ravnateljstvo policije, MUP-a, RH: Projektna dokumentacija preventivnog projekta Siguran lov: \\ozi\Prevenција\Ravnateljstvo policije\NACIONALNI PROJEKTI\Siguran lov (17.7.2023)
6. SLE - Središnja lovna evidencija. Dostupno na: <https://sle.mps.hr/> (24.9.2023)
7. (UNODC, 2004:8-16). Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/unodc_terms_reference.pdf (20.8.2023).

Internetski portali i stranice

1. Državni lovački savez Njemačke. Dostupno na: <https://www.jagdverband.de/sicherheit-ist-bei-der-jagd-oberstes-gebot> (17.7.2023)
2. HRT. „Siguran lov“ Preventivni program MUP-a, i HLS-a. Dostupno na: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/siguran-lov-preventivni-program-mup-a-i-hrvatskog-lovackog-saveza-8024242>. Bzenica najmodernije lovačko streljiste u Europi. Dostupno na: <https://magazin.hrt.hr/price-iz-hrvatske/bzenica-najmodernije-lovacko-streljiste-u-europi-8019591> (6.8.2023)
3. Koji su uzroci stradavanja u lovu – greške, nepažnja, nepridržavanje pravila, neznanje? Dostupno na: <https://www.agroklub.com/sumarstvo/koji-su-uzroci-stradavanja-u-lovu-greske-nepaznja-nepridrzavanje-pravila-neznanje/74688/> (18.7.2023)

4. Kronika Požeško-slavonska. Organiziran I. Lovno streljački kup Bzenica 2022. uz preventivni program „Siguran lov“. Dostupno na: <https://pozeska-kronika.hr/drutvo/item/21467-organiziran-1-lovno-streljacki-kup-bzenica-2022-uz-preventivni-program-siguran-lov.html> (6.8.2023)
5. POŽEŠKI HR. Nastavak preventivnog projekta Siguran lov. Dostupno na: <https://pozeski.hr/foto-u-jaksicu-provedena-radionica-nacionalnog-preventivnog-projekta-siguran-lov/> (6.8.2023).
6. POŽEŠKI.HR U Brestovcu provedena radionica nacionalnog preventivnog projekta „Siguran lov“. Dostupno na: <https://pozeski.hr/foto-u-brestovcu-provedena-radionica-nacionalnog-preventivnog-projekta-siguran-lov/> (6.8.2023)
7. PU požeško-slavonska. U Požegi nastavljene aktivnosti u sklopu projekta „Sigurnost u lovu“. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/u-pozegi-nastavljene-aktivnosti-u-sklopu-projekta-sigurnost-u-lovu/21027> (1.8.2023)
8. PU požeško-slavonska. Vozači – oprez divljač na cesti!. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/vozaci-oprez-divljac-na-cesti/18306> (1.8.2023)
9. PU požeško-slavonska. Građani kontinuirano dragovoljno predaju oružje i eksplozivna sredstva. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/gradjani-kontinuirano-dragovoljno-predaju-oruzje-i-eksplozivna-sredstva/21885> (18.7.2023)
10. PU požeško-slavonska. U Požegi nastavljanje aktivnosti u sklopu projekta „Sigurnost u lovu“. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/u-pozegi-nastavljene-aktivnosti-u-sklopu-projekta-sigurnost-u-lovu/21027> (2.8.2023).
11. PU požeško-slavonska. Nastavak preventivnog projekta Siguran lov. Dostupno na: <https://pozesko-slavonska-policija.gov.hr/vijesti/nastavak-preventivnog-projekta-siguran-lov/23560> (2.8.2023)

GORAN MATIJEVIĆ*

Safe Hunting Prevention Project in the Požeško-Slavonska County - A Proven Model of Prevention Development and Police Cooperation With Citizens**Summary**

The Požeško-slavonska County Police Administration serves the Požeško-slavonska County, with an area of 1,815.24 km², with a population of 64,420. There are 43 hunting grounds (of which 19 state and 24 county) that cover 157,300 ha. In addition to the County Hunting Association, the hunters of this county (about 1,400 of them) are gathered by 29 hunting societies (some societies manage more than one hunting ground). From 2014 to 2016, the Požeško-slavonska County Police Administration implemented "Safe Hunting", the national prevention project of the General Police Directorate of the Ministry of Interior and the Croatian Hunting Association, the purpose of which was to raise a higher level of safety in the handling of firearms when it comes to hunters and general safety in hunting grounds, to prevent illegal hunting and other illegal behaviour in hunting and environmental protection. The project was started again in 2021. The paper deals with the research of the implemented preventive activities from the project "Safe hunting" in the area of the Požeško-slavonska County Police Administration in the period 2021-2023 and their impact on the state of security in hunting grounds and the creation of a successful model of community prevention and police cooperation with citizens.

Keywords: *hunting, hunters, security, game, police, prevention.*

---

* dr. sc. Goran Matijević, chief police inspector, Požega-Slavonia Police Administration, police officer for supervision and planning - for prevention

